

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 3

BEOGRAD 1934 GODINE

KNJIGA 2

XXXI REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 10 MARTA 1934 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PREŠEDNIK

D-r. KOSTA KUMANUDI

POTPRETSEDNICI:

DRAGUTIN-KARLO KOVAČEVIĆ

Dr. AVDO HASANBEGOVIĆ

i

Dr. KOSTA POPOVIĆ

SEKRETAR

GAVRO MILOŠEVIĆ

Prisutni su g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta Nikola T. Uzunović, Ministar bez portfelja dr. Albert Kramer, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj, Ministar pravde Božidar Maksimović, Ministar trgovine i industrije i zastupnik Ministra šuma i rudnika Juraj Demetrović, Ministar vojske i mornarice, armijski general Dragomir Ž. Stojanović i Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Lavoslav Hanžek.

POČETAK U 8 ČASOVA

Š A D R Ž A J:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXX redovnog sastanka;

2 — Saopštenje o podnošenju predloga zakona: o dopunskom sporazumu sa završnim protokolom i izmenom nota koje čine njegov sastavni deo, uz sporazum od 25 aprila 1932, dodat Ugovoru o trgovini i plovidbi između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Italije od 14 jula 1924, zaključenom i potpisanom u Rimu 4 januara 1934 god. od strane Ministara trgovine i industrije i inostranih dela; o sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Rumunije, koji se odnosi na tromedu, koja je određena protokolom odnoseći se na granici u Banatu, zaključenom i potpisanom u Bukureštu 4 juna 1927 od strane Ministra vojske i mornarice, inostranih poslova i unutrašnjih poslova; o sudskom vanparničnom po-

stupku i predlog uvodnog zakona za Zakon o sudskom vanparničkom postupku;

3 — Saopštenje da dr. Ludajić Miloš iz Sente i drugovi demantuju navode u govoru dr. Nikole Kešeljevića protiv dr. Fedora Nikića.

Dnevni red: 1 — Pretres i usvajanje u pojedinostima budžeta XIV razdela — Ministarstvo šuma i rudnika.

Govornici: dr. Bogumil Vošnjak, Alojzij Pavlič, Tihomir Sarković, Ljubiša Trifunović, Anton Cerer, Zastupnik Ministra šuma i rudnika, Ministar trgovine i industrije Juraj Demetrović, dr. Nikola Kešeljević, dr. Toma Smiljanić, Dimitrije On. Popović, Franjo Pahernik, dr. Milan Metikoš, Milan Božić, Pavao Matica, Mihailo Krstić, Milan Mijić, Simo Marjanac, Miloš Dragović, dr. Milovan Grba, Marko Petrović, Branko Avramović, Milinko Milutinović, Hasan Toromanović, Hazim Čohadžić, dr. Vlado Malančec, Filip Cemović, Milan Grubanović,

Branko Barać, Jovan Dovezenski.

2 — Pretres i usvajanje u pojedinostima budžeta XV razdela — Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja.

Govornici: Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj (dva puta), Alojzij Pavlič, Mita Dimitrijević, dr. Milan Metikoš, Zivojin Stefanović, dr. Đuro Ostojić, dr. Nikola Kešeljević, Sever Varda, Miloš Dragović (dva puta), Franjo Pahernik, Stanko Trkulja, dr. Slavko Pištelić, Ferdo Segar, Mihailo Krstić, dr. Stjepan Bačić, Milan Mijić, Sergije Urukalo, Milivoje Isaković, dr. Mladen Lisavac, dr. Stjepo Knežević, dr. Gavro Santo, Miloš Popović, dr. Đuro Leušić, Vitomir Vidačević, Milinko Milutinović, Vuksin Spasović, Mladen Milošević.

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Otvaram XXXI redovni sastanak Narodne skupštine. Izvolite čuti zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar Gavro Milošević: pročitaj zapisnik XXX redovnog sastanka Narodne skupštine.

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima li primedaba na zapisnik? (Nema). Primedaba nema, zapisnik je primljen. Izvolite čuti zakonske predloge.

Sekretar Gavro Milošević (saopštava): G. g. Ministar trgovine i industrije, zastupnik Ministra šuma i rudnika i Ministar inostranih poslova podnose Narodnoj skupštini na rešenje predlog zakona o dopunskom sporazumu sa završnim protokolom i izmenom nota koje čine njegov sastavni deo, uz sporazum od 25 aprila 1932 god., dodat Ugovoru o trgovini i plovidbi između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Italije od 14 jula 1924 god., zaključenom i potpisanom u Rimu 4 januara 1934 god. (Vidi prilog).

G. g. Ministri vojske i mornarice, inostranih poslova i unutrašnjih poslova podnose Narodnoj skupštini na rešenje predlog zakona o sporazumu između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Rumunije, koji se odnosi na Tromeđu, koja je određena protokolom odnoseći se na granicu u Banatu, zaključenom i potpisanom u Bukureštu 4 juna 1927 godine. (Vidi prilog).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Oba ova zakonska predloga dostaviće se odboru za proučavanje međunarodnih ugovora i sporazuma. Izvolite čuti dalje.

Sekretar Gavro Milošević (saopštava): G. Ministar pravde podnosi Narodnoj skupštini na rešenje predlog zakona o sudskom vanparničkom postupku i predlog uvodnog zakona za zakon o sudskom vanparničkom postupku. (Vidi prilog).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Za proučavanje ovoga zakonskog predloga izabraće se naročiti odbor. Izvolite čuti razna akta.

Sekretar Gavro Milošević (saopštava): G. g. Ludačić Miloš, iz Sente; Vučić Mita, banski većnik iz Subotice i Slavko Vorgić, iz Stare Kanjiže, demantuju navode g. dr. Nikole Kešeljevića, narodnog poslanika iznete u njegovom govoru od 6 marta tek. godine protivu narodnog poslanika g. dr. Fedora Nikića.

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Ovo saopštenje prima se na znanje. Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je pretres u pojedinostima budžeta Ministarstva šuma i rudnika.

Zastupnik Ministra šuma i rudnika g. Ministar trgovine i industrije, daće svoj ekspezo malo docnije. Ima reč narodni poslanik g. dr. Bogumil Vošnjak.

Dr. Bogumil Vošnjak: Gospodo narodni poslanici! Kaže se: Ko rano rani, dve sreće grabi. Ako bi to vredelo i za Ministarstvo šuma i rudnika, to bi bilo

vrlo lepo. Ministarstvo šuma i rudnika ima uvek raznih neprilika. Čak njegov sastav nije srećan. Sumarstvo bi zapravo pre spadalo u Ministarstvo poljoprivrede, rudnici u Ministarstvo trgovine.

Ja ću biti kratak. Ja bih najpre sa ovoga mesta podvukao da smo često tražili da se pristupi komercijalizaciji državnih poduzeća. Ima u Finansijskom zakonu jedna odredba, koja bi, ja bih rekao bila nekako komercijalizacija u dečijim kolicima, to je jedna komercijalizacija vrlo skromno predviđena, kao što znate u čl. 36 Finansijskog zakona. Jedna ogromna teškoća kod upravljanja je ta, da Ministarstvo nema obrtnog kapitala. I ja mislim da se ova osnovna stvar nije izmenila. Očekujemo sa najvećom željom, da se donese zakon o banovinskom uređaju. I u vladinom nacrtu ima jedna odredba da bi rudnici prešli u upravu banovina. U tom smislu glasi i stvoreni zaključak da rudnik Zabukovića i Velenje pređu u ruke Dravske banovine. Moram reći da je Dravska Banovina na jednom polju, polju elektrifikacije postigla vrlo lep uspeh.

Gospodo, stvari koje nije mogla da reši centrala, bile su rešene u banovini mnogo lakše. O tom imamo konkretne dokaze u pogledu rudnika Velenje, koje leži u mom srezu. Poznato je da će elektrana Velenje postati žiža elektrifikacije Dravske banovine. Ja mislim da je taj problem Velenja u isto vreme i problem izgrađivanja državne elektrifikacije. Ali ima jedna vrlo jaka međunarodna sila, međunarodni kapital, koji hoće da onemogući da Velenje da osvetljenje celoj Dravskoj banovini.

Ja ne bih mogao izlagati u detalje, ja bih samo da podvučem pitanje ugovora između Ministarstva šuma i rudnika i banovine. U tome ugovoru je predviđena jeftina električna struja. I jedna zapreka da taj ugovor nije još potvrđen jeste u tome, što međunarodni kapital hoće da poništi taj ugovor.

Ja moram apelirati na zamenika g. Ministra šuma i rudnika, ja moram apelirati na celokupnu Vladu, da taj ugovor zaključen između države i banovine što pre stupi na snagu. S njim je vezano i pitanje elektrifikacije Ljubljane. Kod ovakvih pitanja mi moramo štiti interese javnih tela, države, banovina i opština. A privatni interesi, osobito ako su ti interesi emanacija međunarodnog kapitala, moraju se postaviti u pozadinu. Ja neću da vam govorim o celoj borbi za Velenje, koja je bila vrlo teška. Otkad sam postao poslanik u Narodnoj skupštini, mi smo imali borbu za reparacije, i to radi toga što je Huverov plan stupio na snagu. Doveden je pak treći turbo-agregat za Velenje, i time bi bila povećana vrednost Velenje najmanje za 30 miliona. Treba da se zahvalim pomoćniku g. Ministra finansija g. Konstantinoviću, koji je uspeo i uneo ovaj treći turbo-agregat u plan reparacija, koju ćemo ipak dobiti. Ako uporedimo elektrifikaciju i vidimo kakva je ona u celoj našoj državi, opazićemo vrlo žalosne činjenice. Dok u Nemačkoj dolazi na jednog stanovnika 470 kilovat satova, dolazi kod nas na jednog stanovnika 56 kilovat satova, a u Dravskoj banovini 220 kilovat satova. Da vidimo kako je u Vardarskoj banovini? Tu dolazi 5 kilovat satova, u Zetskoj banovini 12 kilovat satova, a u Savskoj samo 3 kilovat satova na jednog stanovnika. Prema ovim ciframa možete videti u kakvom je zastoju naša država u pogledu elektrifikacije.

Kad ovako stoji situacija, ja vas pitam: ne moramo li mi celom svojom snagom da podupremo napore države, banovine i opština, pa da se izvučemo iz

ovako teške situacije.

Gospodo, ja neću suviše da podvlačim rad Dravske banovine, ali mogu da kažem samo to, da Dravska banovina sa svojim elektrifikacionim preduzećima nema nikakvog deficita nego samo koristi. Pa ne samo to, nego je Dravska banovina dala jedan milion za podupiranje elektrifikacije. Dakle rad banovine je na tome polju uspešan i taj rad Dravske banovine mora biti uzor i za rad ostalih banovina. I poduzeća Dravske banovine su najstrožije komercijalizovana. Kad god im treba kapitala, nadu zajmove.

Ja bih imao još ogroman materijal, o kome bi trebao da govorim, ali ovom prilikom hoću samo da podvučem sa ovoga mesta važnost elektrifikacije kao i važnost Velenja i tražim i molim celokupnu Vladu da u tome pravcu podupre i banovinu i nas poslanike koji smo na tome poslu radili, da elektrifikacija bude u rukama javnih tela, države, banovina i opština.

Ja ću glasati za proračun budžeta Ministarstva šuma i rudnika. Drago mi je da vidim kao zastupnika g. Ministra Demetrovića, i to radi toga što sam siguran da je u njemu živi socijalni osećaj za naše rudare u našim državnim rudnicima kao i živi osećaj za jedno glavno pitanje a to je, da bude cena električne struje jeftinija, jer to je jedno veliko socijalno pitanje koje treba da reše država i banovine. (Pljeskanje).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Reč ima g. Alojz Pavlič.

Alojz Pavlič: Gospodo narodni poslanici! Još nismo čuli ekspozicije g. Ministra šuma i rudnika, a evo ja već govorim o budžetu ovog Ministarstva. I drago mi je što sam kao poslanik došao na red da govorim o šumama i rudama pošto zastupam srez u kome ovo Ministarstvo ima veoma mnogo posla. U mom srezu ima ogroman kapital naše zemlje kojim rukuje jedan čovek koji je ujedno i predsednik Francuske nacionalne banke. A taj kapital T. P. D. iznosi u vrednosti jednu milijardu i dvesta miliona dinara. To je jedan od najaktivnijih, najvažnijih srezova u našoj državi koji može da se uporedi sa Beogradom, Zagrebom, Ljubljanom i Sarajevom, — to je naše Trbovlje. Kad se govorilo o bosanskim šumskim aferama našega kolege Huseina Kadića, ja sam ćutao. Kad se govorilo o aferi kod Šipada, ćutao sam; kad se govorilo o aferama kod Ministarstva saobraćaja, i prema rečima g. Predsednika Kraljevske vlade g. Nikole Uzunovića, nisam se upuštao u ove inženjerske duiele, pošto nisam bio stručnjak. Ali mogu da kažem kao narodni poslanik Sreza trbovljanskog, kao narodni poslanik i zastupnik maloga čoveka, proučio sam čitav problem našeg rudara, tu imam i tačnu statistiku izradenu i molim g. Predsednika da se to štampa. Čast mi je danas da i ja iznesem ovde jednu krupnu stvar. Svestan sam da govorim javnosti, svestan sam da, prema rečima našega Predsednika Kraljevske vlade, treba dobro da promislimo šta iznosimo, te da ne činimo štete ugledu naše zemlje, već da to bude na korist našega naroda i u slavu Nj. V. Kralja. Naši neprijatelji, kako sam već kazao kod Ministarstva unutrašnjih dela, kazali su, da kod nas naše nacionalno pitanje nije rešeno. Ono je rešeno, gospodo! Neka svi znaju i Talijani i drugi naši spoljni neprijatelji: mi smo jedno i volimo ovu državu i idemo za ovu državu svi u smrt, ako bi to trebalo. (Pljeskanje).

Ako bi pratili rad pojedinih ministara, ako bi upotrebljavali fotografski aparat i inspicirali g. mini-

stre kao Scherlock Holmes, šta bi pronašli?

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Gospodine poslanice, govorite o predmetu koji je na dnevnom redu.

Alojz Pavlič (nastavlja): Pronašli bi, da u Ministarstvu šuma i rudnika ima afera i da se u tome Ministarstvu progone oni koji su čestiti i valjani. Ja kao sveštenik mogu reći da će doći vreme kada će pravda pobediti. Bog je Bog pravde, Bog ljubavi, Bog osвете i on će kazniti one koji čine nepravdu te progone nevine.

Gospodo, ja sam juče najavio jednu krupnu aferu i to baš u Celju. Uvek se govorilo kod nas, da afera ima samo u Beogradu. Neki su govorili za Huseina Kadića da je veliki korupcionista i da ima korupcionista samo u Beogradu. A ja mogu da kažem da baš u Celju, mom mestu gde sam nekada bio profesor i gde su nekada bili celjski grofovi, — i u meni ima malo krvi celjskih grofova, ja sam duhovni aristokrata, zato tako i nastupam — ima afera. Kažem da i kod nas ima afera, ali ta afera nije cincarska nego cinkarna. Ta afera oštetila je državu oko 150 miliona dinara. Slušajte, gospodo! Kod nas postoji jedna kompanija koja je oštetila naš slovenački narod, koji je radin i štedljiv, za 200 miliona dinara. Radi se o slomu Slovenske banke. Narod je oštećen i naša država je oštećena kod sloma Jadranske banke. Sad pak kod ove afere sa cinkarnom oštećen je sa 150 miliona dinara.

1923 godine, ne znam ko je tada bio na vladi. Ali ako je to bila i pučka stranka, ako je to i ona uradila, ako je bila korupcionaška, ja bih i u tom slučaju protestovao, nastupio bih protivu nje. Ja sam tada bio u Celju i znam da je tada stvoren jedan konsorcijum, koji je izdao akcije za 50 miliona dinara. Od te sume država je dobila 33% akcija.

Odmah na početku privatni akcionari te grupe, Pecold u Pragu, osnovali su u Ljubljani firmu i ta je firma docnije pretvorena u društvo rude in kovine sa namerom da se putem te firme za cinkarnu obavljaju sve kupovine i prodaje i da se državi uskrati sva dividenda, koja joj pripada. To je i postignuto. Rečeno je da je uplaćen akcionarski kapital od 3 miliona dinara s kojim se pravi obrt od 580 miliona dinara, a državi je na to plaćeno poreze samo 200.000 dinara. Ovaj kapital 1929 godine sveden je na 1 milion dinara. Tu su svi drugi zaradili sem države, a to je postignuto na taj način, što su se svi unosni poslovi, a naročito pocinkavanje železnoga lima i fabrikacije cinkovog belila sa svim carinskim povlasticama u vrednosti od 1.65 dinara po kgr. Ustupili su besplatno cinkarnu u Celju firmi Rude in kovine, a cinkarna je za fabrikaciju dobijala neznatne fabrikacione troškove. Cinkarna je pored toga davala rudama svoj cink ispod cene koštanja i ne računajući carinsku zaštitu (1,10 din. na 1 kgr.), jedino rudama, odnosno privatnim akcionerima Cinkarne (Pecoldova grupa), tako da je Cinkarna kod pocinkavanja imala efektivnu štetu.

Kad je tražena sa strane Cinkarne u Celju carinska povlastica za oslobodavanje od carina na uvezene železni lim za pocinkavanje, inspektor Ministarstva šuma i rudnika inž. Despić Ranko, predsednik Upravnog odbora Cinkarne kao delegat Ministarstva predstavio je aktom Ministarstva R.br. 2707 iz 1929 godine Ministarstvu finansija stvar kao da Cinkarna kupuje železni lim, pocinkuje ga i prodaje izradeni pocinkovani lim za svoj račun, pa da će država kao

akcioner Cinkarne uz podizanje privredne radinosti imati i povećanu dobit zbog toga posla oko pocinkavanja. Tad je ta carinska povlastica dobivena, ali je sva prebačena sa pristankom Despića kao predsjednika Cinkarne, u korist firme Rude.

Međutim komisijom pregledom knjiga Cinkarne ustanovljeno je, da Cinkarna za svoj račun nije nikada kupovala željezni lim, niti ga je za svoj račun prodavala, jer o tome nema traga u trgovačkim knjigama Cinkarne, nego je sve to vršila za svoj račun firma Rude in kovine.

Mešovita komisija Ministarstva šuma i rudnika i Ministarstva finansija ustanovila je u godini 1932 tu činjenicu, kao i to da su se u Cinkarni za vreme predsjedništva g. Despića falzifikovale knjige o tobožnjoj kupovini željeznog lima za Cinkarnu da se zavedu u zabunu pomenuti članovi komisije, poreske i carinske vlasti.

Isto je tako pod njegovim predsjedništvom donesen zapisnik Upravnog odbora Cinkarne 6 IV 1932 godine, kojim se naknadno htelo pokušati pismeno utvrditi, kao da su sve kupovine željeznog i prodaje pocinkovanog lima vršene za račun Cinkarne, što međutim nije istina.

Prigodom sprovođenja poresko-krivičnog postupka potvrdio je navode napred pomenute mešovite komisije i naročiti izaslanik činovnik Ministarstva finansija g. Anton Pavić u svom izveštaju Br. 1520 (nov) 1932 u Odelenju poreza Ministarstva finansija.

G. Pavić je osim toga ustanovio (a isto tako i članovi komisije Ministarstva šuma i rudnika kao svedeci kod Okružnog suda u Celju), da je firma Rude in kovine takode falzifikovala svoje trgovačke knjige, fakture i narudžbe, da na taj način pokaže kako i ona nema dobiti od poslova oko pocinkavanja i belila njoj ustupljenih sa strane Cinkarne, odnosno njoj protivuzakonito datih carinskih povlastica i carinskih zaštita, pa je tako ustanovio da dobit firme Rude in kovine na njezin 1 milion dinara akcijskog kapitala iznosi:

U 1929 godini	Dinara 5,488.822,43
U 1930 godini	Dinara 8,056.601,42

Na taj način oštećena je država na društvenom porezu samo za 2 poslovne godine 1929 i 1930 sa oko 18.000.000 dinara zajedno sa poreskom kaznom. A za ranije i kasnije godine to još nije utvrđeno.

Iz priloženih izveštaja Antona Pavića Ministarstvu finansija vidi se konstrukcija društva Rude in kovine i to ovako:

- 65% firma Pecold iz Praga;
- 25% Todor Lazarević, koji je ujedno poslovni direktor Cinkarne u Celju i
- 10% Lovšin iz Ljubljane, poslovni direktor firme Rude in kovine.

Koja se sve lica stvarno kriju iza i pored ovih ljudi kao akcioneri Ruda in kovina i Cinkarne nije tačno poznato, ali su svi ogromni dobitci i skrivene rezerve u Rudama dijeljene prema tome procentu, a Cinkarna je stalno bivala pasivna i bez dividende osim prve poslovne godine, kad još prevare države nisu uzele maha.

Nadalje je država oštećena i na carinama, jer je Cinkarna falzifikovala carinske deklaracije pri uvozu željeznog lima, tvrdeći kao potpisnik deklaracija da je ona sopstvenik željeznog lima iako je bio lim vlasništvo firme Rude, i na taj način je država izgubila na carini oko 11.500.000 dinara što bi sa carin-

skom kaznom iznosilo oko 120 miliona dnara.

Iako su mešovita komisija Ministarstva šuma i ruda i Ministarstva finansija a kasnije i činovnik Ministarstva finansija g. Pavić u oktobru 1932 godine ustanovili iako je ovaj poslednji podneo izveštaj da Cinkarna nije kupovala ni prodavala lim, nego privatni akcioner Cinkarne Pecold odnosno njegova firma Rude in kovine, našli su se neki carinski činovnici, a među njima Kostić, šef carinskog oteka finansijske direkcije u Ljubljani, koji su podneli nepravilan izveštaj svom Ministarstvu. I pored toga referent odelenja carine Ristić u referatu br. 27777 od 13 septembra 1932 godine utvrđuje, da se radi o falzifikatima carinske deklaracije i o zavodenju carinskih organa u zabunu sa strane Cinkarne D. D. u Celju, čiji je predsednik inspektor g. Ranko Despić. Iako je predlagao krivični postupak protivu Cinkarne, carinski je savet bez ikakvog obrazloženja rešio da nema carinske krivice, obrazlažući da se radi o komisionarskom poslu između firme Rude i Cinkarne, što nije istina.

Pošto su mešovita komisija Ministarstva šuma i rudnika i Ministarstva finansija, a kasnije i Anton Pavić, činovnik Ministarstva finansija, ustanovili da to obrazloženje carinskog saveta nije tačno, kao što je tvrdio i sam referent odelenja carina g. Ristić, to bi trebalo protiv Kostića i članova carinskog odbora povesti disciplinski, a i krivični progon.

Strani kapital grupe Pecold iz Beča i Praga pod izlikom da se zaštiti tobožnja domaća industrija, a zapravo samo njegovi interesi, nastoji svim silama preko uticajnih lica, da se cela ova stvar zataška, a istovremeno nastoji otudivanjem imovine dovesti u opasnost ogromna milionska državna potraživanja u vidu poslovnog poreza, poreza na promet, carinskih zaštita i državnog udela u dobiti Cinkarne, koji je varljivim načinom izvučen iz Cinkarne sa znanjem i odobrenjem njenog upravnog odbora, a naročito njenog predsednika g. inspektora Despića.

Sve te sume, za koje je oštećena država u bilo kojem vidu, ako se zbroje, iznose preko 150 miliona dinara, a pitanje je da li će se moći ikada na-
platiti.

Gospodo narodni poslanici! U Sarajevu je mnogima poznato, da je Vakufska direkcija, najveća i najimućnija verska muslimanska ustanova, pre par godina dobila veliku svotu beglučkih obveznica — oko 8 milijuna dinara — za neke svoje šume, čija je vrednost daleko manja, osim toga u toku je postupak, koji imade da donese Vakufu daljnjih oko 10 milijuna dinara u obveznicama za isto tako skoro bezvredne šume. Sve ovo radeno je na temelju Zakona o beglučkim zemljama u Bosni i Hercegovini od 3 decembra 1928 godine, dakle Zakona na koji poslanici Husejin Kadić i drugovi nisu imali nikakve ingerencije, a koji je Zakon isto tako posluzio nekojim zemljoposjednicima, da od države naplate daleko veće vrednosti, nego li vredi težacima ustupljena zemlja. Iz ovoga se vidi, da su poslanici Husejin Kadić i drugovi 24 jula 1933 godine donešenim Zakonom o izmenama i dopunama ranijeg zakona samo produžili već postojeću praksu.

Gospodo narodni poslanici! Čitav postupak oko gore navedene šume od 2 milijuna dinara obveznica, koje je Vakuf već primio, i 10 milijuna koje još ima da primi, dakle ukupno 18 milijuna dinara, uveden je na nezakonit način, a u vreme, kada je direktorom Vakufske direkcije bio sadašnji senator

g. Šerif Arnautović, onaj isti, koji je nedavne podneo Senatu poznatu opširnu interpelaciju o sadašnjoj sarajevskoj agrarnoj aferi. Potpredsednik Vakufskog Vijeća, koje je naravno za tu stvar ne samo znalo, nego i radilo na njoj, jeste g. dr. Ibrahim Hadžimerović, sadanji podban Drinske banovine, kojega je pre nekoliko dana u skupštini obasuo velikim pohvalama g. dr. Avdo Hasanbegović radi revnosti pri istragi sadanje agrarne afere. Na dobivanju rečenih 10 milijona dinara za Vakuf, također je živo radio g. Asimbeg Mutevelić, sadanji gradski načelnik Sarajeva i važni član Vakufa.

Gospodo narodni poslanici! Kada je prošle godine usled jedne nesmotrene svoje izjave verskog karaktera g. Šerif Arnautović video, da se na položaju vakufskog direktora ne može više održati, i da će ša tog mesta morati otići bez penzije, pošto za nju nema dovoljan broj godina službe, poslužio se je presijom na Vakufsko veće stavivši im nož pod grlo: ili da mu odobre penziju, ili će otkriti sve mahinacije pri dobivanju vakufskih beglučkih obveznica, na što mu je Veće da izbegne skandal i aferu koja bi bila već tada izbila, pritisknuto uz zid, odobrilo penziju, iako mu ona nikako ne pripada.

Iz ovoga proizlazi, da su organi vlasti u prvom redu podban g. dr. Hadžimerović — već tada, dakle pre donešenih zakonskih izmena i dopuna po Husejinu Kadiću i drugovima — znali za razne mahinacije pri dobivanju obveznica na temelju ranijeg Zakona iz godine 1928, kojim se je mahinacijama za ogromne svote oštećivala država, pa ništa nisu protivu toga preduzimali.

Gospodo poslanici, neka se pribave akti iz agrarno-pravnog oteka Drinske banovine u Sarajevu, koji se odnose na ovu stvar, pa će se iz njih najbolje videti, kolika je ogromna razlika između prave vrednosti vakufske šume — čija se vrednost u svako doba daje lako ustanoviti i dobivene svote u obveznicama, te neka se i radi ovog slučaja povede sudski postupak te krivci, u koliko ih sud kao takve označi, privedu zaslušenoj kazni, a država za pretrpljenu milijonsku štetu naplati kako od krivaca, tako i od vakufske direkcije čiji je i inače imetak ogrnčan.

Gospodo poslanici! Imade još pojedinih slučajeva, gde su se temeljem ranijih zakona, koji se odnose na agrarnu reformu u Bosni i Hercegovini naplaćivale veće vrednosti od države nego li vredi zemlja ustupljena težacima. Tako se u Sarajevu mnogo govori i o senatoru g. Atanasiji Šoli, koji je također digao od države daleko veću vrednost u obveznicama, nego li mu je tada vredila odnosna zemlja. I ovo se daje ustanoviti iz akata.

Ne bi se smelo i nije parvo samo u jednom slučaju progoniti krivce i dizati hajku, a druge isto takve slučajeve puštati na miru i ništa ne preduzimati.

Gospodo narodni poslanici! Među industrijskim preduzećima Slovenije Trbovljansko-ugljenokopno društvo pogotovo igra najveću ulogu. Pošto interesovanje za poslovni rad TPD daleko prevazilazi uski delokrug deoničara, neće biti suvišno, ako navedemo nekoliko podataka o računskom zaključku za god. 1932., koji je nedavno odobrila glavna spukština.

Po sopstvenom izveštaju društva vidi se, da se i lanske godine obim poslova znatno smanjio. Kao uzrok za smanjivanje prodaje uglja godišnji izveštaj navodi opšti gospodarski zastoj. Jedino prodaja

uglja za domaće gorivo poslednje tri godine povoljno se razvija, te se vodstvo preduzeća nada, da će moći ovu prodaju još da proširi. Kao drugu posledicu gospodarske depresije društvo navodi stalno i osetno smanjivanje prodajnih cena. U cilju sprečavanja povećanih produkcionih troškova u vezi sa smanjenom produkcijom, društvo je ograničilo rad manjih oteka i odeljenja, kako bi se združio rad u onim radionicama, gde su dati uslovi za uspešni rad, koji pokušava društvo još da poboljša novim otkopnim metodama. Uspeh ovih mera je bio taj, što se produkcionni troškovi i pored padanja produkcije nisu povećali, te su u srazmeri sa godinom 1931 čak donekle i pali. Lanjske godine nikakve investicije nisu izvršene, a započeti investicioni radovi nastavljeni su samo u toliko, koliko je to tražila neminovna potreba.

Gospodo narodni poslanici! Kretanje produkcije uglja, cementa i kreča poslednje godine bilo je sledeće: (uglaj u tonama, cement i kreč u vagonima):

	uglaj	cement	kreč
1927	1,628.750	2.119	1.253
1928	1,574.210	4.123	1.450
1929	1,957.640	4.368	2.077
1930	1,414.890	3.926	1.553
1931	1,245.345	6.350	1.382
1932	1,010.000	5.053	526

U srazmeri sa rekordnom godinom 1929, produkcija je lanjske godine spala za 947.600 tona ili 48%; u srazmeri sa godinom 1928 međutim opadanje iznosi samo 564.200 tona ili 36%. Kretanje prodaje željeznicama i privatnim licima poslednje godine je sledeće (u tonama):

	Željeznicama:	privatnim licima:
1929	946.000	776.000
1930	577.000	615.000
1931	531.000	546.000
1932	401.000	467.000

Od ukupne potrebe željeznica društvo je lanjske godine podmirilo samo 25.7% spram 30% u godini 1931, 31.6% u godini 1930 i 42% u ranijim godinama.

Pošto su kontingenti ostalih rudnika u državi povećani, smanjivanje potrebe željeznica ove rudnike je manje pogodilo, što se u ostalom pokazuje i u produkcionoj statistici. Dok se je produkcija uglja u rudnicima T.P.D. od godine 1929 smanjila od 1,958.000 na 1,010.000 tona ili za 48%, u ostalim rudnicima naše države u isto vreme spala je samo od 3,693.000 na 3,552.000 tona, ili za nešto manje nego 4%. Kao što je poznato, ove godine je poboljšanje postignuto time, što je kontingenat društva kod zajedničkih nabavaka željeznicama povećan.

Gospodo narodni poslanici, produkcija cementa bila je srazmerno povoljna. Bila je doduše za 1300 vagona manja nego godine 1931, ali ipak veća nego u ranijim godinama. Produkcija je kreča međutim znatno opala.

U bilansu za prošlu godinu u srazmeri sa godinom 1931 nema velikih promena. Poslovni uspeh međutim pokazuje u srazmeri sa poslednjim godinama sledeće promjene (u milionima dinara):

	1925	1927	1929	1931	1932
Bruto-dobit	94.0	104.9	107.7	77.4	53.0
porezi	37.6	33.7	25.5	21.1	14.6
otpisi	1.3	18.4	19.6	18.8	16.8
čista dobit	38.3	38.1	45.5	20.2	4.1

Čista dobit lanjske godine znatno se smanjila, i pak poslovni uspeh nije bio onako slab, kako se pojavljuje na prvi pogled, jer je bruto dobit uprkos smanjenju omogućila znatne otpise i to u visini 16.8 miliona dinara, to jest oko 10% svih investicija. Do godine 1927 kada je izvršena valorizacija imovine, otpisi su bili neznatni, i porezi su se prilično smanjili te su iznosili samo još 14.6 milijuna dinara, dok su još pre neku godinu nadmašili duplo ove sume. Povećali su se izdaci za socijalnu skrb. Iznašaju 12.2 miliona dinara, spram 11.7—11,1 i 11 miliona dinara, u toku poslednje tri godine. Upravni troškovi međutim smanjili su se na 6,7 miliona dinara spram 7.2 do 7,2 i 7,5 miliona dinara poslednje tri godine.

Gospodo narodni poslanici! U bilansu je montanski posed i posed zemljišta i zgrada unešen sa sumom 70,7 milijuna dinara (godina 1931: 27,5). Mašinske i rudarske naprave i vrednost otkrivanja na dnevnim radovima, koje je izvršeno pre vremena, sa sumom od 97,3 milijuna dinara (92,2). Vrednost cementarne i drugih radionica iznosi 17,9 miliona dinara (19,9), vrednost zaliha pak 25,5 miliona dinara (25). Debitori povećali su se na 163,6 miliona dinara (1931: 153,5, god. 1930: 159,8). Gotovina u blagajni spala je na 2,0 miliona dinara (2,5 do 2,4). Očigledno su međutim u poziciju debitora unešeni i uložili likvidnih sastava. Preduzeće izgleda nema nikakvih bankarskih dugova, pošto je već godine 1929 iščeznula iz računa gubitka i dobiti pozicija za bančine kamate i provizije (god. 1928 ona je iznosila još samo 0.7 miliona dinara). Na strani pasiva je pored kapitala 200 miliona dinara i rezerva 76,7 miliona dinara (godine 1931: 74,7 god. 1930: 72,7). Značajna je još pozicija kreditora 71.5 miliona dinara (70.0 do 79.7).

Gibanje delavstva v rudnikih T. P. D.

V rudniku		1. I. 1926	1. I. 1929	1. I. 1932	1. I. 1933	1. VII 1933.
Hrastnik	poročenih	562	548	598	536	
	samskih	617	556	319	175	
	vseh	1.179	1.104	917	711	545
Kočevje	poročenih	261	180	108	79	
	samskih	110	126	24	19	
	vseh	371	306	132	98	92
Laško	poročenih	304	358	431	400	
	samskih	298	342	338	237	
	vseh	602	700	769	637	295
Rajhenburg	poročenih	433	297	333	115	
	samskih	595	184	97	30	
	vseh	1.028	481	430	145	141
Trbovlje	poročenih	2.355	2.422	2.038	1.991	
	samskih	2.743	1.716	791	677	
	vseh	5.098	4.138	2.829	2.668	2.322

Zagorje	poročenih	868	748	691	594
	samskih	660	358	236	157
vseh	1.528	1.106	927	751	539

POROČILO RUDNIKA TRBOVLJE

1 — Število delavcev v posameznih kategorijah (I. do VI.)

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Skupaj
Pred redukcijo	111	1893	101	247	56	—	2408
Po redukciji	109	1832	93	233	55	—	2322

2 — Število delavcev po kategorijah z ozirom na njih zaposlitev v akordu in dnevnic

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Skupaj
Pred redukcijo							
v akordu	2	1224	64	183	6	—	1479
v dnevnic	109	669	36	65	50	—	929
Po redukciji							
v akordu	2	1176	55	183	5	—	1421
v dnevnic	107	656	37	51	50	—	901

3 — Število delavcev po višini zaslužkov v zadnji plačilni dobi (od 1. do 15. IV.)

45 delavcev z zaslužkom od	20 do	25 Din.
85	26 do	30
136	31 do	35
570	36 do	40
464	41 do	45
322	46 do	50
271	51 do	55
190	56 do	60
118	61 do	65
72	66 do	70
58	71 do	75
13	76 do	80
24	81 do	85
12	86 do	90
6	91 do	95
0	96 do	100
2	100 do	105

POROČILO RUDNIKA HRASTNIK

1 — Število delavcev v posameznih kategorijah

	K a t e g o r i j a						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Skupaj
Pred redukcijo	4	551	25	53	28	—	661
Po redukciji	4	451	21	45	24	—	545

2 — Število delavcev po kategorijah in njih zaposlitev v akordu in dnini

	K a t e g o r i j a						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Skupaj
Pred redukcijo							
v akordu	1	398	18	24	15	—	456
v dnini	3	153	7	29	13	—	205
Po redukciji							
v akordu	1	320	12	22	14	—	369
v dnini	3	131	9	23	10	—	176

3 — Število delavcev po višini zaslužkov

11	delavcev z zaslužkom	od 20 do 25 Din.
24	"	od 26 do 30 "
28	"	od 31 do 35 "
178	"	od 36 do 40 "
111	"	od 41 do 45 "
98	"	od 46 do 50 "
57	"	od 51 do 55 "
69	"	od 56 do 60 "
45	"	od 61 do 65 "
11	"	od 66 do 70 "
4	"	od 71 do 75 "
10	"	od 76 do 80 "
5	"	od 81 do 85 "
3	"	od 86 do 90 "
7	"	od 91 do 95 "

POROČILO RUDNIKA ZAGORJE**1 — Število delavcev v posameznih kategorijah (I—VI po novem pravilniku za Brat. skladn.)**

	K a t e g o r i j a						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Skupaj
Pred redukcijo	75	546	43	34	8	—	706
Po redukciji	67	394	38	32	8	—	539

2 Številov delavcev po kategorijah z ozirom na njih zaposlitev v akordu in dnevni

(Kategorije po minimalni mezdi: I. Din. 38.—, II. Din. 33.25, III. Din. 28.50, IV. Din. 23.75).

	K a t e g o r i j a						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Skupaj
Pred redukcijo							
v akordu	365	28	23	—	—	—	416
v dnevni	253	13	16	8	—	—	290
Po redukciji							
v akordu	245	27	24	—	—	—	296
v dnevni	213	10	12	8	—	—	243

3 — Število delavcev po višini zaslužkov v zadnji plačilni dobi (od 1. do 15. IV.), za katere so zaslužki že isplačani

8	delavcev z zaslužkom	od 20 do 25 Din.
16	"	od 26 do 30 "
24	"	od 31 do 35 "
191	"	od 36 do 40 "
133	"	od 41 do 45 "
97	"	od 46 do 50 "
96	"	od 51 do 55 "
61	"	od 56 do 60 "
43	"	od 61 do 65 "
19	"	od 66 do 70 "
18	"	od 71 do 75 "

POROČILO RUDNIKA LAŠKO**1 — Število delavcev v posameznih kategorijah**

	Pred redukcijo	Po redukciji
I. kategorija	1	1
II.	209	197
III.	26	23
IV.	66	61
V.	12	12
VI.	1	1

Skupno 315 295

2 — Število delavcev, zaposlenih v akordu in dnevni

	Pred redukcijo		Po redukciji	
	v akordu	v dnevni	v akordu	v dnevni
kopači	149	4	143	5
kopaški vajenci	8	—	8	—
tesarji in mizarji	1	2	1	2
strojniki in kurjači	4	14	4	14
vozači	42	3	40	3
delavke mladoletne	—	12	—	12
kovači ključav	3	6	2	8
razni delavci	1	66	5	48

Skupno 208 107 203 92

3 — Število delavcev po višini zaslužkov (30. IV. 1933)

45	delavcev z zaslužkom	od 23.75 do 30 Din.
29	"	od 31.— do 35 "
58	"	od 36.— do 40 "
90	"	od 41.— do 45 "
25	"	od 46.— do 50 "
29	"	od 51.— do 60 "
11	"	od 61.— do 70 "
15	"	od 71.— do 90 "
7	"	od 91.— do 100 "

POROČILO RUDNIKA RAJHENBURG**1 — Število delavcev v posameznih kategorijah (I—VI) pred in po zadnji redukciji**

	K a t e g o r i j a						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Sa.
Pre redukcijo							
29. II. 1932	8	277	50	63	10	1	409
Po redukciji	8	92	15	21	4	1	141

2.) Število delavcev po kategorijah z ozirom na njih zaposlitev v akordu in dnevni pred in po zadnji redukciji.

	K a t e g o r i j a						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Sa.
Pre redukcijo							
29. II. 1932							
v akordu	1	160	27	15	—	—	203
v dnevnicah	7	117	23	48	10	1	206
Po redukciji							
v akordu	1	50	9	4	—	—	64
v dnevnicah	7	42	6	17	4	1	77

3.) Število delavcev po višini zaslužkov vpoštevaje difference od 5 Din. v plačilnih periodi od 16. do 30. IV. 1933

1	delavec z zaslužkom	od 15 do 20 Din.
4	delavci	od 21 do 25 "
4	delavci	od 26 do 30 "
14	"	od 31 do 35 "
27	"	od 36 do 40 "
15	"	od 41 do 45 "
13	"	od 46 do 50 "
9	"	od 51 do 55 "
22	"	od 56 do 60 "
7	"	od 61 do 65 "
6	"	od 66 do 70 "
5	"	od 71 do 75 "
5	"	od 76 do 80 "
5	"	od 81 do 85 "
4	"	od 86 do 90 "

141 delavcev

POROČILO RUDNIKA KOČEVJE.

1.) Število delavcev v posameznih kategorijah:

	Pred redukcija 30. IV. 1933	Po redukciji 1. V. 1933	Rudniki	1929 kg	1932 kg	marc 1933 kg	april 1933 kg
I. kategorija	70	64	Hrastnik-Ojstro	669	899	970	1100
II. "	24	24	Kočevje	901	1101	—	1180
III. "	1	1	Rajhenburg	680	766	900	900
IV.a "	4	3	Trbovlje	736	878	930	925
IV.b "	—	—	Zagorje	800	891	980	1050
			Laško	490	441	620	620
Stalež:	99	92					

STORITEV NA OSEBO IN ŠIHT

2.) Število delavcev po kategorijah z ozirom na njih zaposlitev v akordu in dnevnic:

	Pred redukcijo v akor. v dn. skup.			Po redukciji v akor. v dn. skup.		
I. kategorija	14	56	70	13	51	64
	13	11	24	13	11	24
	—	1	1	—	1	1
	—	4	4	—	3	3
Skupaj:	27	72	99	26	66	92

VREDNOST TONE

Rudniki	1929 Din.	1932 Din.	marc 1933 Din.	april 1933 Din.
Hrastnik-Ojstro	190	163	155	150
Kočevje	190	163	—	150
Rajhenburg	190	163	155	150
Trbovlje	190	163	155	140
Zagorje	190	163	155	150
Laško	190	169	155	150

3.) Število delavcev po višini zaslužkov v zadnji plačilni perijodi (16.—30. IV. 1933).

4 delavke z zaslužkom	od 20.— do 25.— Din.
1 delavec "	" 26.— do 30.— "
14 delavcev "	" 31.— do 35.— "
50 " "	" 36.— do 40.— "
12 " "	" 41.— do 45.— "
3 " "	" 46.— do 50.— "
5 " "	" 51.— do 55.— "
99 delavcev.	

PRODUKCIJA IN ŠIHTI

Rudniki	Produkcij l. 1929 v tonah šihiti		Produkcija l. 1932 v tonah šihiti	
Hrastnik	186.900	279.154	173.500	144.923
Ojstro	113.400	91.680	—	47.934
Kočevje	97.440	108.148	29.305	26.599
Rajhenburg	139.200	210.024	37.630	49.092
Trbovlje	1,046.000	1,420.746	530.600	604.267
Zagorje	282.200	354.219	169.800	190.516
Laško	92.500	190.922	64.500	146.083
Skupa:	1,957.640	2,654.893	987.335	1,209.414

PRODAJA LETA 1929 in 1932

Rudniki	Produkcija		Vrednost	
	l. 1929 ton	l. 1932 ton	l. 1929 Din.	l. 1932 Din.
Hrastnik-Ojstro	285.531	161.494	54,407.684	26,270.521
Kočevlje	74.388	20.518	14,200.720	3,339.094
Rajhenburg	122.351	32.885	23,233.628	5,402.872
Trbovlje	988.997	495.121	185,410.465	78,634.570
Zagorje	264.912	138.862	50,422.659	22,595.194
Laško	90.088	60.544	17,151.812	9,703.298
Skupaj:	1,826.267	909.424	344,826.964	145,945.629

Gospodo narodni poslanici! Ovako je stanje T. P. D., ali očajan je položaj naših rudara. Radnici gladuju, deca propadaju, umiru, radnici primaju mesečno samo 400 dinara, nekoji još manje, a ima ih koji ne primaju ništa, a ako imaju dugovanja u rudničkim konsumima. Rudari su moderni robovi. Radnici, Slovenci, Direktori: tudinci. I to u Trbovljama, Loskot, u Zagorju Biskupsky, u Hrastniku Drolc, u Hudi jami Klotz. U bivšoj Austriji oni su bili Nemci, sada u Jugoslaviji su Jugosloveni, a kandiduju na jedino spasonosnoj državnoj listi. Oni su napustili zbor koji je sazvat od direktora stranaca. Dr. Roš na službenoj konferenciji u prisustvu sreskog načelnika, rudarskog načelnika g. Strgara izjavio predamnom: »Onaj koji je član Sokola i JNS, taj ima kod T.P.D. pravo do hleba i posla, a ko nije, onda neka oseća što znači biti anacionalan i antidržavan.« Ja protestujem protivu ovakve jedne izjave dr. Roša. Tražim da se nabavke uglja kod željeznica izvrše pravovremeno i da Kraljevska vlada vodi brigu da se izvrši asanacija Bratinskih blagajna i da se besposleni radnici zaposle!

Iz napred pomenutih razloga tražim demisiju g.g. dr. Kramera, dr. Hanžeka, g. Demetrovića, pošto zbog njih ne dolazi do sporazuma i mira u državi.

Molim g. Pretsednika Skupštine, da se afera Husejina Kadića raščisti, i da se svi krivci kazne i ko je kriv neka se obesi. Da se reši pitanje Šerifa Arnautovića. A imam još jednu stvar g. Ministre!

Vi ste prošle godine doneli nepravedan zakon o agrarnoj reformi. Uneli ste i 1932 god. u Finansijski zakon rešenje Ministarskog saveta Pov. br. 5757. Ministarstvo poljoprivrede Pov. br. 5757 VI a, 16 februara 1932; br. 5920 VI a, 16 februara 1932; br. 7308 VI a, 16 februara 1932; br. 6173 VI a, 16 februara 1932; br. 2413 VI a, 16 februara 1932.

A, gospodo, poslanici nisu znali sadržinu ovih rešenja, ipak su glasali za njih, pa su se time ogrešili protivu svoje savesti. Vi ste uneli ove godine i jedno rešenje Ministarskog saveta Ministarstva poljoprivrede u amandmane Finansijskog zakona koje je rešenje protivuzakonito, a niste naveli sadržaj tog rešenja, naime da se radi o ekspropriaciji

biskupskog imanja u gornjem gradu koje do 25 decembra 1933 godine nije eksproprisano.

Kakav je to rad, kada poslanici vladine većine glasuju ne znajući za sadržaj dotičnog rešenja. Ja protestujem protivu ovakovog zakonodavstva. Ovo kažem ja kao sveštenik te opominjem sve poslanike-katolike da ne glasaju za ekspropriaciju i mandman. Moja sveštениčka dužnost je, da blagosiljam, da širim ljubav i mir te se borim za pravdu, a proklinjem svakoga, ko glasa za ekspropriaciju, koja je zločin nad slovenačkim narodom i kulturom. Svako ko glasa za ekspropriaciju neka bude proklet na veke, proklet neka bude ko uzima crkvi imanje. To sam imao da kažem kod Ministarstva šuma i rudnika. (*Mita Dimitrijević*: To su srednjevekovne metode, nemoj proklinjati! Pljeskanje na levici).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Тихомир Шарковић.

Тихомир Шарковић: Господо! Пред нама је буџет Министарства шума и рудника. Прегледавши тај буџет сравнио сам га са шумарством, народним животом и народним потребама, размишљао о томе, распитивао се о ономе што ми је било нејасно, па сам дошао до једнога жалоснога закључка. Тај закључак је, да је шумарство, да је шумска привреда пасторче, да му се не поклања никаква пажња, да је занемарено и да је то једна основна и велика грешка наше државне привредне политике. Каже се, да је буџет огледало у коме се огледа живот једне установе, њен рад, њене тежње, њен успех, дакле она сама. Кад загледамо у ово огледало шумарства, које нам је ево овде поднето, видећемо једну целу привреду тако слабу, тако занемарену, да је чудо како још може да живи и да носи име шумске привреде. Осећајући да за добро или зло стање наше привреде уопште, па дакле и шумске привреде, лежи велики део одговорности на овоме дому, па и на мени као једном његовом члану, осетио сам се побуђен да овом приликом опширније говорим о шумарству да изнесем, колико сам сам могао запазити, шта је шумарство, која је његова важност, које су му потребе, да би на основу тога изнео закључке и предлоге на добро саме ове привреде, а преко ње и народа. Сврха ми је, упирући прстом на оно што не ваља, али и на оно што је добро, да набацим питање шумарства, јер налазим, да је оно веома актуелно.

Рачуна се, да у нашој држави има, без обзира на својину, око 10,491.986 хектара шумског земљишта, т. ј. онога земљишта које је по својим особинама способно једино за одгој шуме, дакле за шумску привреду. А то је нешто испод половине наше државе (42.2%). Већ сама та, за наше прилике огромна површина, говори сама собом колики је значај шумарства. Од ове површине око 2,772.000 хектара је голет, који тек треба пошумити, привести привреди на добро народа. Ужаснуо сам се пред овим бројем када сам у својој радозналости ишао до краја и сазнао шта она значи тј. какав рад, колико новца и какве све проблеме претставља. Узимајући да пошумљавање једнога хектара стаје само хиљаду динара, излази, да је за цео посао потребно 3 милијарде динара а то је и сувише скромно узето. Стварни трошкови биће 2, 3, 4 па и пет пута више. Рачунајући само по 100 надница на један хектар, излази, да је потребно 300 милиона надница. Дакле 1 државни и народни рад огромних размера за које је потребно доста

времена.

Може ли се одмах ставити питање: зашто треба пошумљавати? О томе би се могло много говорити, за што би требало и доста времена. Ја ћу одговорити у најкраћим потезима. Прво пошумљавањем се приводе култури и искоришћавају земљишта, која се не могу на други начин искористити, или бар не тако добро као путем шуме. Друго, пошумљавање значи једно нагомилавање капитала, који претставља дрвна маса шуме. То је другим речима штедња и обogaћавање народа. Треће, ми нисмо тако богати дрвима, како се обично мисли. Наше шуме иако велике по површини нису онаке по каквоћи, како би то иначе могло и требало да буде. Па и распоред шума није као што треба, јер имамо делова јако шумовитих, као и делова готово без шуме. Када би био савршен саобраћај свуда у нашој земљи, онда би постојећа дрвна маса прираштаја могла да се сва конзумира у земљу. Другим речима онолико колико шуме за годину дана прирасту, колико нам нове дрвне масе даду, толико би се обзиром на број становника могло и потрошити при данашњој нерационалној потрошњи. А становништво ће се увећавати. Зато поред поправке постојећих шума, треба стварати и резерве за будућност јер ми смо и извозничка земља. То су разлози за пошумљавање у најкрупнијим цртама изнети. Но пошумљавање може играти велику улогу и у тако званим јавним радовима у пасивним крајевима, јер би се тиме дала могућност за зараду.

Око 2 милиона хектара од раније споменуте површине шумскога земљишта и шума по своме облику је шикара тј. ситна, закржљала, унакажена шума, која због тога не може ни из далека да да оне користи коју би та површина требала да да народној привреди. Због тога ове шуме треба поправити, превести у једно много боље и корисније стање. И то је један огроман посао и задатак, који лежи на шумарству, али који се такође не може изводити без средстава.

Тек око 5 милиона хектара је висока, боља шума из које се сада у главном подмирују потребе народне у огревном и грађевном дрвету, а извози се и у иностранство. Тим делом шуме треба да се газдује што рационалније, да би се што боље искористиле т. ј. да би се од њих трајно добијало што више користи. То сада није случај, као што ћемо даље видети, јер је наше шумарство највећим делом екстензивно, чак врло екстензивно.

Вероватно је пало у очи, да сам, наводећи предње податке, стално употребљавао реченицу »око«. Ово зато што на велику жалост Министарство шума и рудника, Одељење за шумарство преко свога Отсека за статистику није успело ни за свих петнаест година да скупим и среди тачније податке. А то би требало да буде први корак, први потез у сваком раду. Ваљда се мора знати предмет самога рада! Овај отсек дакле није радио како треб, што се закључује из овога неуспеха. То опет доказује, да ни сама организација рада у Одељењу за шумарство није никада била добра, нити је сада.

Не само због ових бројева, него је шумска привреда важна већ по својој битности. Само су три основне привреде: пољопривреда, шумарство и рударство. На њима почива све остало. Без обзира на величину шума ово је већ довољан разлог, да се о шумској привреди мора повести најозбиљније рачуна. Није све једно да ли ће шумарство дати

народној привреди оволико добара или два и неколико пута више. Пољопривредни се поклања, и оправдано, доста пажње. Такође и рударству, и ако излази из предњих бројева да је наша земља превасходно шумска. То оправдава и постојање Министарства шума и рудника. И када се образовало Министарство шума и рудника, онда треба ићи до краја и дати могућности да ради. Међутим ово се не може назвати рад Министарства, бар не какав рад дубљег значења, јер то Министарство нема ни основних ствари уређених. Као доказ нека послужи то, да то Министарство није стигло ни да реши још увек најосновније питање, својине шума, затим да уреди своје шуме, да их премери и организује рад и газдовање тако, како би то најбоље било. А како може једно такво Министарство да врши надзор над газдовањем других власника шума и да повољно утиче на то газдовање, када ни оно само није своје газдовање уредило. Но о томе ће још бити говора.

Далеко би ме одвело да говорим какве све користи имамо од шуме. Оне су материјалне и нематеријалне природе. Само ћу кратко навести, да од шума добијамо дрво, пошав, жирење, смолу, лисник; затим шуме повољно утичу на здравље, лепоту земље, штите од ветрова и т. д. Обзиром на културно стање нашега народа његов поивредни живот, нарочито сточарство је у тесној вези са шумом на много места. Из свега овога излази огромна важност и значај шуме поивреде, па дакле и њенога правилнога уређења и рада. И онда је за чудо како се једна таква привреда може овако тешко да занемарује како се то види и у овоме буџету.

Наша шумска привреда је екстензивна. То значи да се са њоме не газдује онако како би се добило што више користи од ње, користећи се свим тековинама науке и праксе на пољу шумарства. Сем изузетака у Словенији у овом погледу се не разликују недржавне од државних шума. Ипак у нашој земљи нису сви крајеви у том погледу исти. Отприлике на северозапад од линије Карловац—Бања Лука—Сарајево—Бијело Поље, Вардарска бановина и источна Србија, докле на северозапад од те линије прилике су нешто срећније и боље се ради. На југ и југоисток је још широко поље рада, па се том делу првенствено мора и поклонити пажња.

Да ли је једна поивреда интензивна или екстензивна, види се најбоље из чистог прихода који даје по јединици површине м. у опште. Просечни чист приход из наших државних шума је 11 динара по једном хектару, а у прошлој години чак испод 1.— динара, а то је необично мало. То ће се боље разумети, када напоменем, да у Словенији, где су прилике шумског газдовања најуређеније, без обзира да ли су државне или приватне, тај чист приход износи око 100.— динара од једнога хектара. Али зато се у Словенији сече по једном хектару три пуна кубна метара дрва, а у Србији мање од једнога, у Босни једва један, а у Хрватској два. Дакле интензивнији рад омогућава да се од шуме лобије више прихода, не доводећи у опасност, разуме се, саму шуму. Интензивирање једне привреде, па дакле и шумске, постиже се применом бољих начина рада и модерних средстава. То ипак изискује и више новчаних средстава. Изискује дакле новчана средства за повећањем броја особља и стварањем техничких средстава за рад, дакле повећањем инвестиција. Док

то не буде, не може се о каквом напретку у шумској привреди ни говорити. Без сретстава и радне снаге нема ни успеха. И докле год се овако буџетира, не можемо ни ићи у напред на овоме пољу рада.

Ми немамо, обзиром на наше потребе ни из далека потребан број шумарског особља. То ће се најбоље видети када извршим извесна упоређења. Тако у Пољској има државних шума 2.498.854,92 хектара. Са тим шумама газдују десет дирекција са преко 420 шумских управа, а особља има 5246 чиновника, 5014 службеника и 1203 хонорарних службеника, свега 11.463.

У Чехословачкој има 900.000 хектара државних шума с којима газдују 13 дирекција шума, са преко 130 шумских управа, 1450 чиновника и 2890 лугара (свега 4340).

У Саксонији (једној од некадашњих савезних држава Немачке) још у 1910 години најмања дирекција шума имала је 14.197 хектара, а највећа 23.823 хектара. А толике су наше шумске управе и то оне средње. Најмања шумска управа је тамо од 701 хектар, дакле често мања и знатно мање, него наши лугарски реони. Али зато у Саксонији, једној од најинтензивнијих шумско-привредних земаља, са једнога хектара се сече пет кубних метара дрва, а чисти је приход од једнога хектара био 53,66 марака.

Код нас пак за све шуме опште буџет предвиђа нешто испод 300 службеника и чиновника.

Код нас за државне шуме са укљученом површином од 4.193.486 хектара од чега је 3.213.563 хектара под шумом, а 979.923 хектара је без шуме, има 10 дирекција, са 165 шумских управа, а стручног особља толико мало да на једнога долази 13.851 хектар а на једну управу просечно 25.415 хектара. Међутим, има управа чија површина шума далеко премашује ову цифру. За надзор над недржавним шумама за 338 срезова, колико их имамо у нашој држави, по овоме предлогу буџета треба да има свега 93 среска шумарска референта, што значи да на једнога референта просечно долази 100.000 хектара шуме за надзор, делимично и за управу. Ови сви бројеви говоре нам, да и поред највећег поштовања шумарског особља не може бити успеха и напретка, јер је физичка немогућност да људи свршавају и салашиње послове, а камо ли да их још интензивирају. Дакле овај буџет не ствара никакве услове за рад, јер просто не дају могућности да се прибаве потребни стручњаци.

Но није само то. Још са једне стране нам се ово персонално питање буџета указује као очајно. Наиме буџет не даје могућности ни да се о садашње особље згодном организацијом и одабирањем послова искористи онако, како би то било најповољније за саму ствар. За личне издатке предвиђен је расход од 48.219.922 динара, а целокупан расход за државне шуме је 57.669.366 динара. То значи, да нешто преко 80% отпада на личне расходе, а онај остатак испод 20% на остале материјалне потребе струке и привреде. Међутим искуство нам говори, да један добар буџет треба на личне расходе да даје само 20%, док 80% треба да иде на материјалне потребе, дакле сасвим супротно ономе, што је у овоме предлогу буџета. Због тога ми овај буџет, односно шумска привреда са њиме личи на пирамиду, која треба да стоји на своме врху, а не на својој основи. Разуме се да је то немогуће, па дакле ни шумска привреда не

може испуњавати свој задатак. Како се према ономе што сам напред рекао број особља не може више смањивати, ако се хоће да постоји ма каква заштита шума, онда се мора тај несклад поправити увећавањем материјалних издатака. У правој сразмери буџет за државне шуме требао би да буде не 57.669.366 динара, него око 250 милиона. И то само при садањем стању особља а са његовим повећавањем мора се и та сума повећавати.

Значај шумарског особља врло често се не цени као што треба и не само у нестручним круговима, него често и у стручним. Доказ је за то и чињеница, да само Министарство шума и рудника још није извело организацију своје службе и струке, онако како то изискују потребе те привреде и самога народа. Наиме није извело организацију тако, да се ово особље искористи најбоље како би његовом значају одговарало. Шумар није само онај који искоришћава шуме или је представник власти у односу према народу. Он је, бар би тако требало да буде, социјални радник, зидар шумарскога живота уопште, а нарочито у ономе крају наше државе, који је у томе погледу заостао и који сам напред поменуо. Ако пак шумарско особље није способно за тај задатак, у шта ја верујем, онда га треба васпитати и оспособити. Да би шумар био социјални радник, дакле осећао се као један део, једна једнина овога народа, због тога био у могућности да осећа све потребе народа, да их правилно процењује и да се стара да поверена му шумска привреда може одговарати потребама, он се мора васпитати за то још у школи, али и у самој служби. Газдовање са државним шумама треба да служи као пример свима осталима. И док шумарске школе имају да се старају за стручно образовање будућих шумарских службеника, дотле Министарство шума и рудника треба газдовањем са државним шумама да повољно утиче и на сву осталу шумску привреду. Међутим Министарство шума и рудника стоји ту врло слабо. Због тога оно мора да преуреди своје газдовање са државним шумама према савременим схватањима науке и праксе. То значи, да се мора извршити реорганизација у Министарству шума и рудника и у чисто административном погледу на једној страни, и у самоме газдовању на другој страни. У првome правцу потребно је потпуно оделити газдовање са државним шумама од службе надзора државе над недржавним шумама. У првome случају држава се појављује као сопственик шуме, те је обавезна да са тим шумама газдује како треба. Ово већ и ради свога угледа, као и утицаја на остале сопственике шуме. У другоме правцу држава се појављује као власт општега значаја и ради општег интереса. Неправично је да терет тога политичкога шумарства, које се налази код банских управа и среских начелстава, носи држава као таква односно држава као сопственик шума. Тако се не може никада тачно знати ефекат и успех газдовања са државним шумама. Дакле тај расход политичког шумарства треба да сноси општа управа, а никако Министарство шума и рудника; односно сама државна шума. То је једно основно начело, на коме би имала да се изврши реорганизација струке. Због тога самог газдовања шумама трпи, јер има расход, који се ничим не компензира, док би иначе тај расход у привреди могао доћи још као увећан у виду прихода.

Међутим и сама структура газдовања са државним шумама мора из основа да се мења. Не

може се никако сматрати као добрим оно газдовање, које држава сада изводи у својим државним предузећима, као што је „Шипад“, па најзад и Криваја и напоследку рад у свима државним шумама нарочито у Босни. Газдовање у Шипаду је испод сваке критике, јер се не може никако сматрати као угледним оно газдовање, при коме то предузеће, чисто државно, туби за прошле две године 20.000.000 динара. А при томе плаћа луксузним плаћама своје особље. У потврду овога навешћу само да г. Улмански генерал директор Шипада има плату 40 до 50.000 динара месечно. Затим управник шумарских радова у овоме предузећу, који је узпред буди речено са средњошколском спремом, има око 12 до 15.000 динара месечно. Колико је то навешћу да касациони судија или редовни професор Универзитета има 5500 динара месечно. Не видим потребу ни правдање чињеници, да у овоме предузећу држава мора да има водеће чиновнике са уговором и платом од скоро пола милиона годишње, нарочито не у данашње доба кризе, при штедњи на све стране и при раду предузећа са губитком. Не видим оправдан разлог зашто држава, односно Министарство шума и рудника и овде не пошаље на рад своје државне чиновнике, чији је рад знатно јефтинији, а не може се претпоставити да ће бити неуспешан, свакако не овако као што је сада. Бар би се старали људи да не буде дефицита. Жалим што време не дозвољава да се питањем Шипада мало опширније позабавим. Ипак стављам на душу и срце својим колегама из Босне, да о овом питању говоре.

Па и код самога искоришћавања шума ради добијања прихода, што је један од главних циљева сваке привреде, али овде не и једини. Одељење за шумарство не показује нарочити успех. Главни рад одељења за шумарство последњих година био је искоришћавање шума, разуме се врло често на нерационалној основи. Међутим приходи овог одељења знатно су пали, те у буџетској години 1932/33 стваран чист приход Одељења за шумарство био је нешто више преко 2 милиона. Подбацивање је огромно, као што се то види из овога прегледа:

Ефекат господарења

Година	Буџетом предвиђени чисти приход	Остварени чисти приход
1928/29	86.348.207	52.953.160
1929/30	47.277.854	94.302.990
1930/31	65.829.383	45.452.259
1931/32	75.025.013	5.538.880
1932/33	77.204.552	2.308.062

Неоспорно да код овога смањења прихода велику улогу игра и ова општа светска криза. Ипак овако нагли пад прихода не може да се огласи само кризом. Објашњење лежи у рђавој експлоатационој политици Одељења за шумарство која се огледа у Закону о помоћи шумској индустрији у доба кризе. Не спорим да је тој индустрији требало помоћи, али не по ову цену т. ј. по цену да држава сада потражује од те индустрије око 70.000.000 динара. По дугорочним уговорима, који су у рукама страног капитала ових 70.000.000 динара дужних, јесу од шумске таксе. То дуговање није у потпуности обезбеђено. И док је у својој кризи цео народ имао да чини и подноси жртве, ова индустрија је стварно примила зајам од државе по минималној каматној стопи. Такав однос према овој индустрији мора свакако да се измени и стави на једну много здравију основу,

на којој ће и та индустрија моћи да живи, а и држава да има приход од својих шума.

Доношењем закона о заштити Домаће дрвене индустрије хтело се да се она ојснжи и да после као таква преузме посао од страног капитала. Према страном капиталу није се пак хтело поступити нелојално, већ се хтело да се уговори стриктно извршавају. Али од 1929 године на овамо рађено је сасвим обрнуто. Домаћој индустрији и поред закона није се излазило на сусрет, а страном капиталу чињене су све могуће олакшице, па чак се говори да има утицаја на постављање виших функционера у Министарству шума.

Овај нездрав однос види се врло добро у Босанској шумској индустрији. Та индустрија дугује својим повериоцима око 800,000.000 динара. Амортизациона тангента за отплату овога дуга и камата у року од 10 година износи 185 динара по једном кубном метру резаног материјала, а код смањења етата на пола 370 динара, јер је и дрвна маса смањена на половину па је за то два пута више повећана. Кад се узме у обзир да су неке фирме мање, а неке више задужене, затим цене резаног материјала на пијацама, онда је јасно, да извесан број фирми нема уопште услова за даљи опстанак. Јер се не може дугова ослободити. И у место да држава настане, да се што изврши оздрављење дрвне индустрије ослобођењем од ових трулих фирми сада када је то у времену кризе могуће, без већих потера, она продужава то стање доношењем закона о олакшици дрвној индустрији ради кризе. На тај начин дошло је и до онога дуговања напред споменутог, а ове нездраве фирме добијају да још нешто користе од државе неплаћањем таксе, од радника неплаћањем зарада; а најзад и од самих поверилаца.

Ранијих година била је због разних афера у овоме Министарству доста загушљива атмосфера. Анкетна комисија Народне скупштине установила је страшне ствари. Било је и суђење на Државном савету високим чиновницима овога Министарства. Али нису сви осуђени, па ја питам сада зашто нису сви одговорни чиновници оптужени и зашто није тражена накнада штете коју су ти чиновници причинили. У 1929—1930 години требало је на основу законског овлашћења извршити ревизију уговора у корист државе. Али то је врло рђаво уђађено, за што је красан пример фирме Криваја. Даље је и ревидованим уговорима предвиђено да се сваких пет година врши ревизија шумске таксе и ако се то не постигне споразумно, да то изврши Паритетна обраничка комисија. Како се то извело на штету државе, види се најбоље из случаја са процесом Кривајине железнице.

Какав је дух владао, види се из тога што су прво ревизијом уговора оштећени државни интереси, а ипак се такви уговори извршавају на још већу штету државе. Тако имамо пример да је код једне фирме констатовано огромна неправна сеча од 12.000 дрвета у току од две године. Фирма је ипак ослобођена сваке одговорности; а чиновник који је то открио, кажњен је (фирма Нашичка—Завидовић, Министри Корошец, Сернец). Затим код многих фирми не предају се и не обрачунава сва дрвна маса, иако би по уговору требало да буде (на пр. дрва 7 см. дебљине). Не добивене суме за ово неизгледају велике, али када се то понавља више година и код више фирми, онда то износи

много. Затим прелиминирани и дозначени дрвну масу, ако је фирма не посече на време по уговору, мора ипак да плати по обрачуну, а дрвна маса понова прелази у државну својину. Код многих фирми то се не обрачунава што је штетно по државу и противно уговору. Има још таквих примера; али мислим да је и ово довољно, да се види ово несређено стање, које влада у експлоатацији Министарства шума и рудника.

Шумарство стоји пред великим задатцима, а најглавнији су ови:

1 — Увећавање државног капитала т. ј. оног капитала, који представљају шуме са својом дрвном масом и то путем пошумљавања голих површина и путем усавршавања облика и каквоће рђавих делова наших шума;

2 — коначно решавање питања својине још неограничених државних шума у Србији и Јужној Србији;

3 — уређивање државних шума, које још највећим делом нису тачно премерене и уређене и настојавање да се то исто уради са недржавним шумама;

4 — да уреди сувате и планинске пашњаке и интензивира тај део газдовања;

5 — да уреди однос сточарства према шумској привреди онако, како ће то бити корисно по обе гране народне привреде;

6 — да интензивира искоришћавање државних шума и тиме повећа државне приходе и

7 — да обучи народ правилном и рационалном газдовању са шумама, како би и недржавни део шума могао да испуни онај задатак који му ставља народна привреда.

Ови задаци се састоје из многих других мањих задатака, које није потребно овде да напомињем, јер спадају у делатност једнога стручњака.

Изnoseћи ове задатке, ја предочавам да се већ из њих јасно види да данашње стање рада Одељења за шумарство, његова организација, средства којима располаже за рад, ни из далека не одговарају потребама и изложеним задатцима, а то доводи до природнога закључка, да је потребна једна темељна реорганизација службе у техничком и персоналном погледу. То је уједно и доказ, да ми у шумарству још доста ниско стојимо и да нисмо много одмакли од почетка.

У погледу првога задатка, дакле у погледу попуњавања голети и поправљања стања шуме веома се мало урадило. Не мислим да се и могу видети велики радови на пошумљавању, јер је то као што смо напред видели посао великих размера и огромних средстава. Али ипак се могло за ових петнаест година прикупити неки подаци и израдити план рада за целу државу. Јер тек јасно је, да се оваки радови не могу предузимати онако на сумце и без једнога добро проученога и добро скројенога плана. Тај план би био основа за шумску политику у томе правцу. Тога међутим немамо ни из далека. За рад у овоме правцу буџет предвиђа 341.125 динара. То је и сувише мало, јер према року од педесет година по чл. 93 Закона о шумама у коме треба извршити пошумљавање свих година, требало би годишње пошумљавати око 10.000 хектара, а за ово је потребно годишње око 40.000.000 динара. Но ипак с овим новцем требало бар да се изврше припреме радова, за израду плана и организацију рада.

Један основни задатак и разуме се најкрупнији је онај, који сам навео као други, то је ислеђење питања својине. Ово је једно болно питање, јер се шуме ограничавају већ 40 година. И тај посао још није завршен, што је знак, да се никад није имало једног одређеног плана и једне одређене шумске политике. Ипак у последње време почело се у овоме правцу озбиљније радити, па је посао прилично приведен крају радом у прошлој години. Са одговарајућим сретствима, могао би се тај посао у главним потезима свршити у овој години. Међутим буџетом је по партији 30 предвиђено свега 200.000 динара, дакле толико са колико се не може образовати ни један Суд за ограничавање. Према томе ове године не би могао овај најосновнији посао да се сврши. У томе ја видим рђави знак израде буџета, јер се није код одређивања средстава пошло од раздвајања послова з обзиром на њихову хитност и важност. То се тим пре морало учинити, када су средства ограничена, као што је овде случај. Колико сам обавештен, чињени су покушаји, да се средства прибаве из Фонда за пошумљавање из кога је требало одредити 1,500.000 динара за ову сврху. Међутим Господин Министар шума и рудника није такав амандман подносио Финансијском одбору, па би било врло интересно чути одговор Господина Министра шума и рудника у погледу разлога који су га на то определили. Већ унапред кажем да, ако је разлог био само тај што је ово Фонд за пошумљавање, те само одређен за пошумљавање голети да тај разлог сматрам као врло слаб и саветодавце, који су министру тако што могли саветовати врло слабим. Здрав разум и здрава шумска политика мора на првом месту да подели радове према својој хитности и неопходности. А свакоме ће бити јасно да је ограничавање државних шума хитније него пошумљавање, па да, разуме се, њему треба пре и поклонити пажњу и завршити га. Ово тим пре треба да је очигледно и саветодавцима г. Министра. Нужда закон мења, па је и овде тај случај. Због тога ја захтевам, да г. Министар створи средства за рад ове године путем, који му је већ укажан, како би се стање својине већ једном уредило — а да ће то бити, имамо разлога да верујемо према прошлогодишњем интензивном и успешном раду.

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, крајње је време да завршите. Ви сте два пута дуже говорили него што имате права.

Тихомир Шарковић (наставља): Сваки, ко је домаћин зна да и у кући мора постојати извесан ред, мора постојати план за рад. А код великих послова и газдовања то је неопходност. Према томе јасно је, да после ограничавања државних шума као најважнији задатак и рад појављује се онај под тач. 3 т.ј. уређивање шума. Сврха уређивања шума је, да тачним премером и инвентарисањем дрвне масе и површине шуме и испитивањем услова за газдовање шумом направи један план рада за дуги низ година у будућности по коме ће се радити и најбоље испуњавати онај задатак који се шуми поставља. Неуређено газдовање не може никада бити успешно. Међутим у овоме погледу ми стојимо доста јасно. Велики део државних шума је неограничен, нарочито у ономе делу, који сам напред поменуо од оне линије за југ и југо-исток. На прсте се могу избројати шуме у Србији, Јужној Србији и Црној Гори за које стоје

привредни планови. И овде треба доста и новаца и особља и разуме се план рада. Не може се ни давати новац онако у ветар, док само Министарство не изнесе тачно програм и план својих радова. Већ и сам закон о шумама у своме § 49 одређује рок у коме уређење шума има да се заврши. У § 61 упушта за уређивање државних шума предвиђа се и наређује израда једнога општег програма уређивања шума за целу државу. Ова упушта ступила су на снагу децембра месеца 1931 године, дакле још пре две године и више, па би било интересантно видети шта је Одељење за шумарство, односно надлежни отсек урадио у овоме правцу.

Уређивање шума и обнављање привредних планова јесте једна од најважнијих служба у шумарству, јер су планови темељ свакога рада, па је то први услов за интензивирање газдовања. По партији 16 буџета предвиђено је свега 756.000 динара, а то је мало. Иако би се згодном организацијом рада могло овде много да уради и са овом сумом, ипак је она мала, јер годишње треба уређивати око 150.000 хектара шума. Са овом сумом се то не може урадити, јер најмање што се може потрошити, то је 10 динара од 1 хек. Требало би дакле 1,500.000 динара. По партији 17 буџета предвиђена је сума од 740.000 динара. То је сума за пошумљавање паљевина и редовних сечишта у државним шумама, дакле оно, што је непосредно везано са сечом дрва и редовним газдовањем. То је међутим и сувише мало, јер је потребно сигурно два три пута више. За одржавање зграда којих има 992 у вредности 100.000.000 динара предвиђено је свега 350.000 динара. То је и сувише мало, па није чудо што ове зграде постепено пропадају. За уређење бујица и саобраћајних средстава није готово ништа предвиђено, што је велика штета. Без саобраћајних средстава нема интензивнога газдовања. Искоришћавање сувата и планинских пашњака захтева такође уређење на најрационалнијој основи. Искоришћавање државних пашњака и сувата, који су нарочито страни и важни у Јужној Србији, није ни из далека рационално ни добро. Оно се врши још прилично примитивно. Због тога не даје ни из далека оне користи које би могли дати. Уређење ових сувата и планинских пашњака, а нарочито њихово побољшање т.ј. побољшање капацитета и могућности да исхране већи број стоке, јесте срж овога питања. И у интересу народа и у интересу народне привреде овоме се послу мора посветити сва дужна пажња. Разуме се, да и овде мора постојати један добро проучени и скројени план рада, који ће служити као основ за шумску политику у овоме правцу. Искоришћавање шума је једно болно питање. Наше шуме, као што смо видели, не дају оне користи које би оне иначе могле. И овде се мора унети више реда, система и начела, како би се то искоришћавање изводило по најмодернијим захтевима шумске привреде. Каква вајда, ако су шуме уређене добро, ако су пашњаци уређени добро, ако цела шумска управа ради добро, ако служба искоришћавања добра које шуме дају, не буде организована како треба. Код нас то није случај па се нарочито у данашње доба мора условно тражити и извести реорганизација у овоме правцу. Како то треба да се изврши, ствар је стручњака. Ми можемо само захтевати да се при-

ход државних шума поине. То, разуме се, не може без срестава ни особља. Средства која даје буџет (2,696.797 динара, што при сечи од 5,000.000 м³ износи 0,50 дин. по 1 м³; а где је новац за уређење сувата?) су и сувише мала, да би се у овом правцу урадило што озбиљно. Напомињем само да у Пољској са неколико пута мањом површином шума постижу људи несравњено веће приходе, него што дају наше шуме. Истина број стручних шумара запослених у газдовању са шумама је неколико пута већи него наш и ако је површина шума неколико пута мања. То није важно, само да се државним шумама газдује добро. Са гледишта заједнице и народа као целине треба са свим шумама да се газдује као што треба. Да би народ могао то да изводи, треба га учити. То значи да треба пропаганду и наставу преуредити и поставити на сасвим нову основу. До сада у овоме правцу Министарство шума и рудника није много урадило. Мислим да за то и не треба велике паре. Успех више зависи од правилне организације рада.

Износим све ово, мислим да сам довољно предочио сву важност шумарства у нашој држави, али и сву несавршеност рада Министарства шума и рудника. Ми смо видели да ово Министарство уопште нема један правац рада, дакле нема један план рада из кога би произлазили сви поступци и све мере. Ово Министарство се повија према тренутним ветровима, а то никако не може бити корисно. Износим све ово, ја морам закључити, да не бих могао овакав буџет одобрити ни дати свој глас за њега, јер он апсолутно не одговара потребама шумарства нити даје услова за његово унапређење. Ако то ипак чиним, једини ми је разлог велика привредна криза која влада у свету, па дакле и у нашој држави. Нужда закон мења. Но ипак сматрам, да не треба седети скрштених руку, него ипак радити оно што се и са овим средствима може урадити. А то је припремање свих података, израда потребних планова, утврђивање начина шумске политике и извођење реорганизације службе. Разуме се прибирању прихода мора се посветити највећа пажња.

Претседник др. Коста Кумануди: Ја ћу бити принуђен да вам одузмем реч. Молим вас да одмах завршите.

Тихомир Шарковић (наставља): Дајући свој глас и за овакав буџет, везујем то за два услова и то: да се изврши реорганизација шумарске службе и у погледу рада и у погледу особља, дајући могућност изражаја оним људима стручњацима, који досадањим радом дају пуно јемства, да ће имати и воље и снаге и знања и храбрости да се овога тешкога посла прихвате и да га изведу. Таквих људи има у шумарској струци и њихови се радови виде. Да се нарочито поклоним пажњом оним државним, који се налази јужно и југо-источно од поменуте линије, јер ту има највише да се ради. То не искључује разуме се и рад у оном другом делу државе, јер људи који су радили у првоме делу, не могу да не поштују и потребе овога другог дела и да о њима воде рачуна.

Да дођу људи до изражаја, који ће према своме досадашњем раду бити потпуна гаранција, да ће уређење питања својине коначно решити и то што пре, да ће прибирању и повећавању при-

хода од државних шума посветити највећу пажњу и постићи успех. То су људи, који пред очима имају на првоме месту државне приходе и који их се до сада нису без велике нужде одрицали, а не могу бити људи са супротним схватањима и радом. (Живо одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Господо, има још 40 говорника. Ја ћу бити принуђен, да свакоме од г.г. говорника одузмем реч, ако се не придржава споразума.

Има реч г. Милан Петковић. (Гласови: Није овде!). Има реч г. Љубиша Трифуновић.

Љубиша Трифуновић: Господо народни посланици! Кад је реч о буџету Министарства шума и рудника, не могу да пропустим прилику, а да не проговорим неколико речи о раду Одељења за рударство и о раду наших рударских предузетника. Наша земља је богата разним рудама, у колико је испитана, а у колико још није, претпоставља се да наше подземље скрива огромно богатство. Ипак у нашој националној привреди, рударство не даје онај приход, који би требало. Шта је узрок томе? Један од најважнијих, рекао бих, јесте наше застарело рударско законодавство.

Господо, као што нисмо стигли, за 15 година Уједињења, да донесемо многе важне законе, тако исто нисмо још донели ни рударски закон, који би важио за целу земљу, и који би био заснован на модерним схватањима и одговарао данашњим привредним потребама.

Пре неколико година, за време шестојануарског режима, био је спремљен један пројекат рударског закона, али тај пројекат није постао закон, ма да је, чини ми се, био изнет пред Законодавни савет. Тешке привредне прилике, у којима се налазимо, намећу нам хитну потребу реформе рударског законодавства.

Други узрок недовољног искоришћавања нашег рударског богатства, лежи у извесним укорењеним традицијама рударских власти, и у недовољној контроли над истраживачима и предузетницима. У томе погледу створен је читав систем. Обична је ствар и чест случај, да један човек држи на своје име, или на име своје најближе родбине, око 30, 40, 50 па и више простих права за истраживање руда, не предузимајући никакве истражне радове. Он држи тако та права годинама преносећи их сваке године на друго име: на жену, сина, ћерку, брата итд. Он то држи као некакву своју баштину очекујући да неко случајно нешто пронађе, па да се одмах појави са својим „правом“ и да одмах тражи купца, коме ће то своје „право“ да прода по скупе паре.

Нарочито је то случај са још недовољно испитаним крајевима на нашем Југу и у Санџаку, где су појединци притисли својим правима истраживања стотине општина не радећи ништа. Али и у осталим крајевима, нарочито у местима познатим из прастарих времена као рударским грчевито се држе права истраживања, проста и искључива, па чак и концесије, а не предузимају се никакви радови на експлоатацији, јер су то махом људи без потребног капитала а са спекулативним намерама. На тај начин држе се притиснута, ван саобраћаја и искоришћавана, велика национална богатства, која би могла у времену ове велике привредне кризе да ублаже многе невоље, да запосле многе који лутају

од места до места, а често и по страним земљама тражећи посла и зараде.

Многима од вас, господо посланици, биће познат по неки овакав случај. Али ћете се сви зачудити из ова два примера докле се у томе дотерало.

У срезу качерском, општини рудничкој, постоје т. зв. Качерски рудници. Они су дати у експлоатацију концесијом за 50 година, сада почившем, Миши Михајловићу, начелнику рударског одељења у пензији решењем Р.Бр. 978 од 1894 године дакле пре право 40 година. Давање концесије по рударском закону, следује пошто су истражни радови, лежишта руде пронађена и рударска окна отворена. Концесија значи експлоатацију, рад. Шта ми видимо? На првоме месту рударске књиге нам показују, да је до сада за време 40 година трајања концесије, концесионар платио држави за извађену руду на основу чл. 109 рударског закона цигло 21,10 динара. Ова минимална цифра сама по себи довољно каже све: концесионар ништа не ради.

А треба знати, да су ово стари и врло богати рудници. Још у стара времена они су експлоатисани за доказ чега служе велике количине шљаке од истопљене руде, које се на више места налазе као и многа стара рударска окна. Па и само име планине Рудника, општине рудничке, старог округа рудничког, говоре јасно да је ово старо рударско место.

За време непријатељске окупације 1915—1918 године окупаторске власти су одмах увиделе значај ових рудника, па су се одмах дале на посао: преко 2.000 радника заробљеника, махом Италијана, било је на њима запослено. Модерне инсталације су биле уведене, жичана жељезница, електрична централа као и топионица за топљење олова, цинка и сребра. И рудници су били у пуној мери разрађени.

По ослобођењу и уједињењу појавио се концесионар са својим правом. Све инсталације су распродате у бесцење. Остала су празна и запустела рударска окна. На терену сада изгледа овако: један приватни чувар са пушком на рмену обилзи цео терен, на који се простире концесија, а он је врло велики, и будно мотри у јесен и у зиму, да које свињче околних сељака, у времену жирења свиња, не пређе из државних шума у реон концесије, а с пролећа и у лето да сеоска стока не зађе у пашњаке које обухвата концесија. Повреди ли се право концесионара, казне су велике, а није редак случај да по неки сељак тражећи по шуми своје свиње, нађе и по неко убијено. Још једну дужност има чувар: да чува остатке шљаке од органа техничког одељка, који су увише махова покушавали да њоме пошто ничему не служи насипају пут Рудник—Горњи Милановац.

По чл. 146 тач. б. рударског закона концесионар је дужан да рудник обделава, да га експлоатише. У противном губи право на концесију. Изузетно му се може дозволити обустава рада, али само за годину дана и ако постоје оправдани разлози.

А шта да кажемо за овај случај где рад није никад ни отпочет? Колика може бити извезена количина руде за 40 година, кад је концесионар за њу платио држави свега 21,10 динара. И још поред тога што је по ослобођењу и уједињењу, затекао руднике разрађене са свима потребним инсталацијама. Сав рад концесионара састојао се до сада само на одржавању рударских окна, пред долазак комисије, а то није било ни уредно ни често. Главни

је било држати концесију која претставља велико национално богатство, спекулисати њоме тражећи од страних друштава баснословне цене. И надзор рударских власти до сада био је врло слаб. Рударски закон овакав какав је није примењиван већ је концесионар толериран на штету општих интереса. Само на тај начин могло се десити да ова концесија није до сада одузета у корист државе.

Концесионар је истина више пута опомињао због нерада и неподношења годишњих планова рада под претњом да ће бити кажњен, али је обично пролазио без казне. Прва казна због нерада изречена је тек у 1933 години и она износи 1.000 динара. За ову годину концесионар, наследница поч. Мише Михајловића г-ца Злата Михајловић тражила је такође обуставу рада, али није поступила по наредби рударског одељења да положи потребну дирижу за излазак комисије на лице места.

За многе раније године није поднела планове рада нити је тражила обуставу рада. За 1929 је била поднела неуредне планове, али их по тражењу рударског одељења није саобразила закону.

Други јасан и очигледан доказ да се рудници не експлоатишу, састоји се у факту, да на рудницима не постоји месна братинска благајна. Када нема запослених радника, нема потребе ни за братинском благајном. Регални данак по прописима рударског закона није плаћен за неколико година.

У срезу Таковском, у непосредној близини и у вези са првом групом рудника, постоје т. зв. таковски рудници. Они су дати у експлоатацију концесијом за 50 година, сада поч. Корнелију Драшковићу, бив. апотекару, решењем Р.Бр. 1322 од 1898 год. Све што је речено за качерске руднике, важи и за ову групу рудника са додатком, да концесионар за 36 година трајања ове концесије није платио држави ни динара за извезене руде, да никада није подносио никакве планове за експлоатацију, нити тражио обуставу рада, а регални данак није плаћен од 1904 године. Месна братинска благајна, сасвим природно не постоји.

Ове групе ових рудника налазе се у сиромашном и пасивном крају. Становништво ових крајева је принуђено, у ово време велике кризе и беспослице, да тражи зараде далеко од своје куће у другим крајевима земље наилазећи на првенство становништва тих крајева. А ови рудници, када би прорадили, могли би да запосле не само велики број неквалификованих радника из околине, већ и многе квалификоване раднике наше који путују по иностранству тражећи хлеба и зараде.

По овој ствари ја сам у друштву са посланичњем господину Министру шума и рудника, тражећи да се бар сада у 12 часу о овоме поведе рачуна, да се ове концесије одузму у корист државе и омогући рад на овим рудницима, а да се органи Министарства, који су недовољном контролом причинили оваквим радом штету држави, узму на одговорност.

Надам се да ће г. Министар ову ствар извидети и правилно решити. (Одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Антон Церер.

Anton Cerer: Gospodo narodni poslanici, zbog kratkoće vremena nemoguće mi je upuštati se u detaljna razlaganja po pitanjima predloga budžeta Ministarstva šuma i ruda za godinu 1934/35. Za državnu i nacionalnu privredu ovo je Ministarstvo od vrlo ve-

lik važnosti, jer proizvodnja naših šuma zauzima odlično mesto u našem izvoznom trgovinskom bilansu, i pošto je ta grana proizvodnje još do nedavno predstavljala jednu četvrtinu našeg celokupnog izvoza. Smanjivanjem građevinarske preduzimljivosti usled svetske krize i sveopšte konkurencije, a osobito usled ruskog dempinga, drvarska industrija doživela je težak udar i danas se prodaju šumski proizvodi daleko ispod produkcionih cena. Pošto se u konjunkturalnim godinama seklo po našim šumama neracionalno, ovoj bi se grani narodne privrede trebalo posvećivati najveća pažnja. Ali se primećuje, naprotiv, da državna administracija Ministarstva šuma i rudnika, posvećuje odviše malo pažnje baš ovoj grani narodnog gospodarstva. U delokrugu opštih upravnih vlasti, spadaju u pogledu šumarstva svi oni poslovi, koji se tiču izvršavanja zakona o šumama, naime obzirom na sve šume bez izuzetka, kao i izdavanja uputstava i naredaba po tom zakonu, dalje izvršavanje zakona o lovu i izdavanja uputstava i naredaba po tom zakonu. U područje opštih upravnih vlasti, spadaju stvari, koje traži zakon o Banskoj upravi u § 38 tač. Al, IV. tač. 1—25.

Rad šumarskih organa opštih upravnih vlasti je uopšte usredotočen na to, da se obezbedi opstanak šuma i da se spreči sve, što bi moglo ugrožavati šume i šumarstvo, da se uopšte sačuvaju i neguju šume, da se vrši pošumljavanje, da se unapređuje šumarstvo i da se poradi svim dopuštenim sredstvima na tome, da se probudi i održava u narodu ona pažnja i briga za šume i njihov opstanak, koja je potrebna kako u opštem, državnom, javnom, kulturnom, tako i u interesu svakog pojedinog čumskog posednika.

Hoću da se ograničim na statističke podatke u Dravskoj banovini. Dravska banovina ima 676.568 ha. šuma. Prema statističkom izveštaju najveći je deo ovih šuma u privatnoj svojini posednika, koje treba stalno kontrolisati, 193.138,04 hektara su stalno zaštićeni. Ima dve hiljade sedam stotina sedamdeset četiri cela i 30 hektara koji su privremeno zaštićeni, a koje treba stalno kontrolisati. Približno ima 10.000 hektara objekata na malim šumskim posedima, koji se pošumljavaju, a koj treba revidirati. Kompleksi

od preko 300 hektara površine, koji se pošumljavaju, u toj sumi nisu obuhvaćeni.

Šumsko-administrativni nadzor kao šumsko-polijska i lovačko-polijska vlast, kao jedan važan deo opšte državne uprave, ne može pokazivati ni neposredni prihod, ni direktni finansijski uspeh.

Uspeši rada opštih upravnih vlasti pojavljuju se u blagostanju veleposednika, zatim dobrih malih osrednjih i naročito malih posednika, koji su u Dravskoj banovini skoro bez izuzetka privatni sopstvenici šuma. Svi ovi vlasnici imaju prihode od prodatih šumskih produkata, naročito od drveta iz svojih šuma, kojim upravljaju sami pod nadzorom i delimičnim upustvima šumsko-administrativnih vlasti. Dalje, treba tražiti indirektnih uspeha u poreskoj snazi i u platežnoj moći ovih sopstvenika, kao i svih onih slojeva, koji se zanimaju iskorišćavanjem šumskih proizvoda, i naročito trgovinom drveta i drvarskom industrijom. Pošto je drvo u normalnim vremenima prvorazredna izvozna roba, očevidno je da u našim šumama leži veliko bogatstvo. Ove bi šume trebalo u interesu države, naroda i privatnih lica održavati i čuvati da nam ostanu plodonosne. Staranje za nadzor stvar je državne i samoupravne administracije. Zato su oni izdaci, koji su u predlogu budžeta za 1934 i 1935 god. predviđeni za poslove šumarskog oteka Kraljevske banske uprave odnosno opšteg upravnog šumarstva, ne samo opravdani i potrebni, nego i neizbežni. Treba podvući, da su materijalni krediti veoma skromni, pošto su, izuzimajući jedan veći iznos za službena putovanja, ostali izdaci predviđeni u veoma neznatnim sumama. K tome treba još spomenuti, da se materijalni krediti već odavno uopšte više ne isplaćuju, pošto gotovog novca nema. Delimično je sa druge strane poznato, da su oni krediti, koji su stavljeni u proračun za Dravsku banovinu, upotrebljeni, van Dravske banovine, tako da u Sloveniji nema materijalne mogućnosti, da bi se održavao onoliki broj šumsko upravnog činovništva, koliki je za ovu u prvom redu šumsku pokrajinu potreban.

Pogledajmo na stanje šumarsko-administrativnog osoblja:

Budžet za 1933/34:	Faktično stanje i potrebe:	Predlog za budžet 1934/35 Banske uprave.
U šumskom oteku 6 šumarskih organa podrazumevajući podšumara	U šumskom oteku sada 3 šumara podrazumevajući šefa i 1 podšumara	U šumskom oteku 5 šumara podrazumevajući šefa i podšumara.
8 sreskih šumarskih referenata-inžinjera	Za 26 srezova sedišta van varoši: 9 sreskih šumara-inžinjera	9 sreskih šumarskih referenata.
16 podšumara	Broj podšumara van varoši: 16 podšumarskih mesta popunjenih, 1 u Murskoj Soboti nepopunjeno, 1 u Beloj Krajini nepopunjeno.	18 podšumara.
Mesta podšumara u srezovima: u Kamniku, Prevalje, Konjice, Maribor, Desni breg, smatraju se kao	da uopšte ne postoje, te su uopšte izbrisane i za buduću.	
U god. 1933/34	Šumarska škola u Mariboru:	
Ministarstvo školu ukinulo.	3 stalna šumara (podrazumevajući direktora), sada su na teret svoju nepopunjenih banovinskih šumarskih mesta.	za god. 1934/35 3 stalna šumara.

Iz napred izloženog vidi se, da je u budžetu predviđeno dovoljan broj šumarskih mesta, koja se međutim popunjavaju u drugim banovinama. Potrebno je da se jednom za svagda obezbedi neophodno potreban minimalan broj osoblja, koje je kao takvo obuhvaćeno u prednjem predlogu budžeta za god. 1934/35 t.j. 5 + 9 + 18 + 3.

Dalje je neophodno potrebno da se krediti određeni za potrebe jedne banovine u buduće više ne prenose na druge banovine, jer predlozi Šumske uprave kod Kraljevsko-banske uprave već su povelj računata o teškoj situaciji državne blagajne, usled čega su i minimalne.

Moli mgospodina Ministra šuma i ruda, da izloži moje predloge blagonaklono uzeti u rasmatranje. Lepote i bogatstva naših šuma zaslužuju, da se učini sve, da se naše šume očuvaju kao naš ponos pa i kao nepresušivi izvor našeg narodnog gazdinstva i blagostanja. Nadajući se, da će g. Ministar šuma i ruda kao i Kraljevska vlada uzeti u postupak i prihvatiti moje opravdane predloge, ja izjavljujem, da ću glasati za budžet Ministarstva šuma i ruda. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Predsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč zastupnik Ministra šuma i rudnika, Ministar trgovine i industrije g. Juraj Demetrović.

Zastupnik Ministra šuma i rudnika, Ministar trgovine i industrije Juraj Demetrović: Gospodo narodni poslanici, budžet rashoda i prihoda Ministarstva šuma i rudnika izrađen je u duhu smernica, kojima je prožet čeo državni budžet. Vodeći računa o opštim privrednim prilikama i u budžet Ministarstva šuma i rudnika uneti su najpotrebniji izdaci. Unete sume jedva su dovoljne da se sa najvećom štednjom mogu otpravljati redovni poslovi. Zbog toga molim da me rešite dužnosti da ulazim u detaljnije izlaganje budžetskih partija i pozicija.

Pri mom izlaganju polažem veću važnost na to, da Narodno predstavništvo upoznam sa opštim stanjem u resoru i da pred njim izložim smernice šumarske i rudarske ekonomske politike. Držeći to u vidu prelazim odmah na izlaganje najvažnijih problema iz šumarskog, a zatim rudarskog dela resora.

Prema zvaničnim statističkim podacima iznosi cokolupna površina čumskog zemljišta u našoj državi 10.491.986 ha, ili 42.2% ukupne površine zemlje. Pod šumom je stvarno 7.720.015 ha ili 31%. Ostatak su šikare, goleti i pusta te nepošumljena zemljišta.

Na jednog stanovnika dolazi prosečno 0.554 ha šume, što se prema shvatanju šumarske politike može smatrati i više nego dovoljnim za podmirenje sopstvene potrebe, tako da još prečiće drveta i za izvoz.

Iz ovih se podataka razabire veliki značaj šuma i šumske privrede za celokupnu privredu naše zemlje. Nije s toga svejedno u kakvom su stanju šume, kako se snijima gospodari i kakve prihode podbacuju. Održavanje šuma u što boljem stanju, trajno i racionalno iskorišćavanje šuma treba da je osnovna linija pravilne šumarske ekonomske politike.

U spletu šumarsko-političkih problema država se pojavljuje u dva vida:

1 — Kao vlast koja vrši opšti šumarsko-policijski nadzor nad svima šumama bez razlike sopstvenosti. Ta je šumarsko-politička vlast osnovnim zakonima o Banskoj i unutrašnjoj upravi te Zakonom o šumama dobro organizovana te pokazuje uglavnom zadovoljavajuće rezultate. Nakon stupanja na snagu pomenutih zakona opaža se izvestan napredak u po-

gledu zaštite šuma, pošumljenja i bolje kontrole seča, tako da se može govoriti da se u tom pogledu stanje u mnogome popravilo.

2 — Država se pojavljuje kao najveća sopstvenica šuma jer površina državnih šuma iznosi 3,213.563 ha, prema 3,894.488 ha ostalih nedržavnih šuma. Država je prma tome sopstvenica znatnih drvnih masa te njeno gospodarenje i nehotice daje glavno obeležje celokupnoj šumarskoj privredi naše države.

Dok je u nižim instancama državna šumska uprava uglavnom dobro organizovana — putem šumskih uprava i direkcija šuma — koje vrše neposredno gospodarenje s državnim šumama (izuzetno u Bosni i Hercegovini vrši se uprava državnih čuma i putem sreskih načelstava), u najvišoj instanci — Ministarstvu šuma i rudnika — organizacija uprave po mom mišljenju nije pravilno sprovedena.

U tom vrhovnom nadležstvu pomešana je i uprava državnih šuma sa opštim šumarsko-policijskim nadzorom, tako da se ne može pravilno sagledati pravi efekat gospodarenja s državnim šumama. I iz budžeta šumarskog dela resora ne razabire se dovoljnom jasnoćom efekat gospodarenja s državnim šumama. Taj efekat, i ako ne zadovoljava, još je više umanjen izdaccima, koji bi imali da terete opštu upravu, jer sa upravom državnih šuma nemaju nikakve unutrašnje veze.

Zbog toga se pokazuje preka potreba, da se vrhovna šumarska nadzorna vlast odvoji od uprave sa državnim šumama. Time u vezi imala bi se provesti temeljita reorganizacija Ministarstva šuma i rudnika i područnih ustanova.

U tom cilju podneo sam amandman Finansijskom zakonu, koji je usvojio i Finansijski odbora Narodne skupštine. Na osnovu toga ovlašćenja provešće se korisna reorganizacija državne šumarske struke, tako da će država kao vlast u punoj meri moći da vrši i nadzor nad gospodarenjem u svim šumama, a s druge strane uprava državnih šuma organizovaće se na jednoj osnovici, koja će bolje odgovarati zadacima i privrednom karakteru ekonomisanja s državnim šumama.

I ako se to razumije samo po sebi, ipak smatram za potrebu da naglasim, da ovom reorganizacijom šumarske struke neće biti obuhvaćeno i šumarstvo opštih upravnih vlasti, jer organizacija ovoga počiva na zakonima o banskoj i unutrašnjoj upravi, koji se imaju smatrati osnovnim zakonima.

Ranije sam istakao prostranstvo državnih šuma. Odatle sledi, da je u javnom interesu da se sa državnim šumama trajno i što racionalnije gospodari.

U državnim se šumama seče godišnje u godinama dobrih konjunktura, kada drvrska industrija radi punim kapacitetom, oko pet miliona kubnih metara. Toj drvojoj masi treba još dodati koja 2,000.000 — 2.500.000 m³ koji se izdaju besplatno kao servitutno drvo, najvećim delom u Bosni i Hercegovini, a ponešto besplatno i u drugim krajevima. Navedenim se masama mora dodati još najmanje po miliona kubnih metara, koliko se godišnje bespravno poseče, tako da celokupna seča u državnim šumama iznosi godišnje oko 7.5—8 miliona m³. Obim tih seča je toliko, da državne šume ne mogu trajno da podnesu još veće opterećenje sečama. Prema tome kraj izloženih prilika ne može se pomišljati na povećanje materijalnih prihoda državnih šuma. Taj će se prihod zbog ekonomske politike, koja je vođena u državnim

šumama, u dogledno vreme znatno umanjiti zbog postepenog gašenja dugoročnih ugovora. Time smo se ujedno primakli jezoru čitavog pitanja ekonomisanja sa državnim šumama: održati materijalne prihode odnosno i sa umanjenim sečama postizavati još veće i trajne finansijske fekte. Napred istaknuti zadatak: erorganizacija državne šumske uprave, ne bi bio potpun, kad se istovremeno ne bi pristupilo i rešavanju pitanja prihodne sposobnosti državnih šuma. Odvajanje nadzorne vlasti od uprave s državnim šumama, i ako je u stvari potrebna i korisna mera, bez ovoga ipak ne bi zašlo do srži problema. To bi bila samo reorganizacija u administrativnom pogledu, dok bi tehnička i finansijska strana toga pitanja ostala nerešena.

Odvajanjem državne nadzorne vlasti od uprave s državnim šumama smatram samo jednim sretstvom da se stvori bolja atmosfera i mogućnost za dalju reorganizaciju državne šumske uprave. Celo pitanje biće jasnije ako razmotrimo finansijski efekat gospodarenja sa državnim šumama. To se razabire iz pregleda ostvarenih čistih prihoda, koji su se kretali ovako: u finansijskoj 1928/29 godini 52.953.160 din., u 1929/30 godini 94.202.990 din., u 1930/31 godini 45.452.250 din. u 1931/32 godini 5.532.880 din., i u 1932/33 godini 2.308.062 dinara.

Jedino u godini 1929/30 predviđeni prihod od 150 miliona dinara ne samo da je ostvaren, već je i prbačen za čitavih 34,5 miliona dinara. U svim ostalim godinama prihodi su podbacivali tako, da je to podbacivanje u budžetskoj 1932/33 iznosilo preko 80.000.000 dinara!

Podatci o ostvarenom čistom prihodu moraju da zabrinjavaju; dok je čist prihod u godini 1929/30 (efekat revizije dugoročnih ugovora u korist države) iznosio preko 94 miliona, to je čist prihod u godini 1932/33 mesto predviđenih 77 miliona dinara iznosio samo 2.308.062 dinara. Čisti prihod po jednom hektaru pao je sa 33,08 dinara u godini 1929/30 na 9,80 dinara u godini 1932/33, ili po jednom kubnom metru od 14,5 dinara u godini 1929/30, na dinara 9,35 dinara u godini 1932/33.

Za pravilnu ocenu ovih rezultata mora se istaknuti da se iz prihoda državnih šuma plaćaju svi troškovi šumarske struke kod banskih uprava. Iz prihoda državnih šuma pošumljuju se goleti bez razlike sopstvenosti i uređuju bujice, tako da ti izdatci neopravdano umanjuju aktivnost bilansa državnih šuma. Ali i pored svega toga smatram da su ekonomske prilike državnog šumskog gospodarenja takve, da tome pitanju treba posvetiti najveću pažnju.

Da bi se našao pravi put i izlaz iz ove situacije, moraju se utvrditi uzroci, koji su doveli državnu šumsku privredu u takvo stanje.

U prvome redu mora se naglasiti još znatna primatnost najvećeg dela naše državne šumske privrede. Šume su neurednog prašumskog karaktera, daleko od saobraćajnih sretstava, tako da se na rentabilnu eksploataciju većeg stila nije moglo pomišljati bez velikih kapitala. Nestašica saobraćajnih sretstava i nedostatak kapitala, koji su potrebni da se prethodno ulož u neko šumsko preduzeće da bi se ono uopšte stavilo u pokret i tek kasnije nakon nekoliko godina donosilo neki prihod, uzrokom je, da je eksploatacija državnih šuma pošlo jednim putem koji se ne može nazvati zdravim i uvek korisnim po državne interese.

Država je, u želji da dode do prihoda, prodavala velike šumske komplekse sa obavezom, da kupac sam izradi potrebna saobraćajna sretstva i sve ostale instalacije potrebne za preradu drveta. Čitav riziko preduzeća prebačen je na eksploatora, koji kao oštetu za taj riziko traži i veliku dobit — što prirodno dovodi do niske šumske takse. Na taj način došlo je do sistema dugoročnih šumskih ugovora, koji je u izvesnim delovima države nasleden još od ranije.

Molim da me se krivo ne shvati, jer nikako ne želim da kritikujem raniju ekonomsku politiku Ministarstva, kom sada stojim na čelu. Dopuštam, da se u izvesnim prilikama mocaio i trebao uvesti sistem dugoročnih šumskih ugovora, koji, kad bi bili ispravno provodani, moguće i ne bi bili toliko zlo za našu šumsku privredu, ali s druge strane ipak moram da podvučem činjenicu, da su dugoročni šumski ugovori bez potrebe forsirani i uvedeni i u ona područja gde im nema mesta.

Bilo je čak godina, kad je izgledalo da se vrši neka ubrzana rasprodaja državnih šuma, bez obzira na potrebne rezerve drveta u našim šumama, i bez obzira na trajnost gospodarenja i na ono što će nas za koju godinu stići.

Dugoročnim je ugovorima angažovano u državnim šumama preko 50 miliona kubnog metra drveta. Ta se masa mora još povećati za one mase, koje su po zakonu o zaštiti domaće drvarske industrije date malim pilanarima kao rezervaciona područja.

Od godišnjeg etapa 65% drvene mase potpada na seče po dugoročnim ugovorima. Oko 5—6% izradivalo se ranije u režiji, a tek ostatak od kojih 30% prodavalo se po taksi ili licitacijom. Najveći deo potiče dakle od dugoročnih ugovora, kojima je drvo prodano po unapred određenim cenama.

Kriza i privredna depresija, koja se primetila u drugoj polovici 1930 godine, u jakoj meri je pogodila i drvenu industriju. Velika drvna industrija radi najvećim delom za izvoz, s toga je ona bila u prvom redu pogođena svetskom krizom. Mora se konstatovati činjenica, da je od svih naših industrija drvna industrija bila najjače pogođena, ali ujedno da se ona pokazala i najmanje otpornom prema krizi, koja se pojavila na svima poljima privredne radinosti. Drvna je industrija znatnim delom u godini 1931-33 bila obustavila redovno eksploataisanje državnih šuma, pa je i to jedan od razloga za naglo padanje prihoda. Time je ne samo budžet prihoda državnih šuma, nego i prosperitet čitave jedne struke doveden u vezu sa konjunktturnim momentima, što svakako nije zdrava pojava. Zbog nedovoljnih prihoda nemogući su redovni izdatci i investicije, s toga je za poslednje dve do tri godine u mnogome ukočeno pravilno funkcionisanje državnog šumarstva.

Svakako treba sve učiniti da se nade izlaz iz ove teške situacije. Može se očekivati i izvestan popravak konjunktura, jer su se prihodi u budžetskoj 1933 i 1934 godini u mnogome popravili, ali dosadanji sistem gospodarenja u državnim šumama ne može se smatrati da zadovoljava. Smatram potrebnim, da naročito istaknem da nisam neraspoložen prema drvnjoj industriji, ali način na koji se njoj davaju potrebne sirovine — drvo, ne smatram korisnim po državno šumsko gospodarstvo. S toga da bi se državnim šumama moglo slobodnije gospodariti bez nepotrebnih i štetnih stega zakona i Zakona o državnom računovodstvu, predložio sam i drugi deo spomenutog

amandmana, po kome se uprava državnim šumama (a to vredi i za državna rudarska preduzeća) ima izvoditi po naročitim propisima izuzetno od odredaba Zakona o državnom računovodstvu, određujući istovremeno i sve mere kontrole toga poslovanja. Stojim na gladištu da je potrebna najefikasnija kontrola, ali ta kontrola ne sme biti takova, da ometa pravilno gospodarenje i stvaranje potrebnih odluka, što je od neophodne potrebe za jednu privrednu granu kao što je to državno šumarstvo. Ali izvesna sloboda u ekonomisanju traži i povećanu odgovornost organa, u čije se ruke predaje velika narodna imovina kao što su to državne šume.

Predložena zakonska ovlašćenja ne shvatam kao jednu manju administrativnu reformu ili eliminisanje izvesnih odredaba Zakona o državnom računovodstvu, koje ne odgovaraju potrebama državne šumske uprave; data ovlašćenja treba iskoristiti u najširoj meri za reorganizaciju čitavog sistema državne šumske uprave. Predaleko bi me ovdelo kada bih već sada na ovom mestu ulazio u detalj te reorganizacije; jedino naglašujem, da se ona ima sprovesti po odobrenju Ministarskog saveta i finansijskog odbora Narodnog predstavništva, tako da će u tom pogledu zakonodavac imati pun uvidaj i punu ingerenciju na izvršenje ovih planova.

Jedno od važnih pitanja koje će se tom prilikom imati rešiti, to je pitanje obrtnog kapitala i kapitala za investicije, t.j. kapitala za izgradnju šumskih saobraćajnih sretstava. Nadam se, da će se i ova pitanja s uspehom rešiti, jer u našim šumama leže još uvek veliki kapitali, koje treba oživeti i staviti u pokret. Vlastita saobraćajna sretstva smatram preduslovom za svaki napredniji rad u državnim šumama, jer će se pomoću njih izbeći dalji dugoročni ugovori, a omogućiti se prodaja drveta u manjim masama, u delovima godišnjih etapa, tako da će se i preduzeća kapitalom slabija moći upuštati u šumske poslove, jer otpada riziko izgradnje i amortizovanje izvoznih instalacija.

Za sve to je potreban izvestan program i plan, kako u pogledu iskorišćenja drvnih masa, tako i potrebnih investicija. Potrebno je odrediti centre budućih eksploatacija, uvesti red i postepenost u eksploataisanju državnih šuma, seče dovesti u ravnotežu sa prirašćom državnih šuma, pa se nadam da će se, polazeći sa te osnove, pitanje materijalnih i finansijskih prihoda državnih šuma za nekoliko godina osetno popraviti. Time će državne šume postati ne samo vrelo trajnih i visokih budžetskih prihoda, već i jedna velika korist za celokupnu narodnu privredu.

Pored reorganizacije državne šumske uprave pokazuje se potreba i za reorganizacijom šumskih preduzeća. U prvom redu to se odnosi na Šipad i Durmitor, koji su akcionarska preduzeća, a država je sopstvenica svih akcija.

Akcijski kapital Šipada iznosi	20,000.000 dinara
Akcijski kapital Durmitora iznosi	5,000.000 dinara
Svega akcijski kapital	25,000.000 dinara

Preduzeće Šipad ima dve velike strugare:

1 — Strugara u Dobrljinu, Srez bosanski novi, Vrbaske banovine, ima 8 gatera sa pomoćnim strojevima. Kapacitet iznosi 120.000 m³ tehničkog drveta u oblome. Tehničko drvo doprema se vodenim putem splavljenjem na rekama Sani i Uni. Pogonska snaga mašina iznosi 600 konjskih snaga.

2 — Strugara u Drvaru, Srez bosanski petrovac, u Vrbaskoj banovini, ima 17 gatera sa ostalim mašinama za preradu drveta. Godišnji kapacitet iznosi 240.000 m³ tehničkog drveta u oblome. Pogon je parni sa 1.100 konjskih snaga. Mašine su zastarele, obnova potrebna.

Preduzeće poseduje 310 km. uskotračne pruge 760 mm koja spaja u Prijedoru, Kninu i Jajcu prugu preduzeća sa državnom željezničkom mrežom. Pruga je građena uglavnom za transport drveta i ostalog materijala, po sopstvenoj potrebi, ali ujedno služi i javnom saobraćaju.

Upravo javni je saobraćaj uzrokom, da su izvesni delovi željeznice pasivni. Pogotovu je pasivan deo pruge od Jajca do Mliništa, koji zapravo i ne služi potrebama preduzeća, a ipak je preduzeće dužno da na tom delu pruge vrši javni saobraćaj. Zbog toga nastaje za preduzeće pasivnost toga dela pruge sa prosečno 2 miliona dinara godišnje.

Celokupno područje Šipada obuhvata površinu od po prilici 90.000 ha, sa raspoloživom drvnom masom od 14 miliona kubnih metara.

Prilike za eksploataciju osobito su teške zbog raskidanog kraškog terena, velikih udaljenosti i razmerno slabog kvaliteta drveta.

Mislim da nije potrebno isticati veliku važnost ovoga preduzeća, kako za državu tako i za Bosansku Krajinu, jer u preduzeću nalazi rada oko 8.000 radnika koji prehranjuju kojih 25—35.000 duša.

Sadanje stanje preduzeća ima se smatrati ozbiljnim. Finansijska snaga preduzeća je iscrpna. Tako je od 1928 do 1931 godine izdao u opšte korisne svrhe i za milostinju oko 21 milion dinara. Pored toga uloženo je u Durmitor preko 30 miliona dinara, a drži li se u vidu da Šipad treba da Durmitor i dalje da finansira, vidi se, da su obaveze Šipada došle do granice njegove moći. Za popravku stanja Šipada potreban je čitav niz tehničkih mera. Treba izraditi jedan generalni plan iskorišćavanja da bi se mogao učiniti program investicija, obim godišnjih seča i prema istome saobraziti rad strugara.

Postrojenja u Drvaru treba temeljito opraviti i modernizovati; pitanju strugare u Dobrljinu treba isto posvetiti punu pažnju; jer je u sadanjem stanju ova pilana jedan teret za preduzeće.

Trebaće veću pažnju posvetiti preradi bukovine, nego li je to bilo pre nekoliko godina.

Naposletku treba revidirati i same pravne osnove na kojima Šipad počiva. Nalazim da je nemoguća i za budućnost neodrživa baza akcionarskog preduzeća. Za rad preduzeća nosi Ministar šuma i rudnika punu odgovornost, dok je njegova ingerencija razmerno malena. Akcionarska je baza nezgodna i zbog toga što država ima svih 100% akcija u svojim rukama, tako da je preduzeće tek po imenu akcionarsko.

Naposletku ceo Šipad u svojoj današnjoj organizaciji i suviše je daleko od državne šumske uprave, tako da se ona ne može u punoj meri koristiti rezultatima Šipadovog rada po pitanjima, koja se odnose i na druga nedržavna šumska preduzeća.

Držeći u vidu važnost Šipada i zadatak koji ima u sklopu državne privrede, osetio sam potrebu da se pravni osnovi na kojima počiva Šipad i celokupan njegov odnos prema državnoj šumarskoj administraciji postavi na jednu bolju i racionalniju osnovicu. U tom cilju podneo sam amandman, koji je Finansijski odbor usvojio, a po kome bi se Šipad i Durmi-

tor imali reorganizovati, napuštajući pri tome bazu akcionarskog preduzeća. To bi bio jedan dalji korak u reorganizaciji državne šumske uprave i uopšte uprave državnih preduzeća.

Pri tom naglašujem, da pri ovoj reorganizaciji mora biti sačuvano načelo pune kontrole rada jednog državnog preduzeća, na način koji neće ometati nesmetano komercijalno poslovanje i razvoj preduzeća.

Preduzeće Durmitor d. d. je osnovano 1926 sa akcijskim kapitalom od 5.000.000 dinara.

1927 godine kupio je Šipad 50% akcija, a drugih 50% bilo je u rukama šumskog preduzeća »Varde« d. d. u Višegradu. Eksploataciju od crnogorskih plemena zakupljene drvene mase, (oko 700.000 m³) vršila su u to vreme oba preduzeća zajednički.

1929 godine kupio je Šipad od »Varde« i drugih 50% akcija uz uslov da ova u šumama »Durmitora« u svojoj režiji posećuje drvenu masu od 400.000 m³ po ceni od 60 dinara po 1 m³. Međutim u toku realizovanja ugovora došlo je do sudskog spora, koji još ni danas nije okončan.

Pošto se po ugovorima, zaključenim sa crnogorskim plemenima, zakupljene šume imaju iskoristiti najkasnije do 1940 godine, to Šipad nije mogao da sačeka okončanje ovog spora, već je 1932 godine za račun Durmitora kupio pilanu u Ustipraču za iznos od 1.650.000 dinara i nastavio eksploataciju u vlastitoj režiji.

Celi ovaj angažman sa Durmitorom bio je štetan po Šipad, koji je do danas u ovo preduzeće uložio znatan iznos od 25 miliona dinara i pored toga što se i samo preduzeće danas nalazi u teškom finansijskom stanju.

Da se spase barem jedan deo uloženog kapitala, potrebno je da pilana u Ustipraču radi i da celo preduzeće Šipad i dalje finansira. U protivnom slučaju rok zaključenih ugovora će isteci (1940 g.) i ceo investirani kapital će propasti.

Preduzeće danas raspolaže sa drvnom masom cirka 500.000 m³ bukove i jelove šume dobrog kvaliteta u Zetskoj banovini. Za poslovanje preduzeća Šipad je u toku meseca januara t. g. doznačio obrtni kapital u iznosu od daljnjih 6 miliona dinara.

Stanje je preduzeća teško, jer nema izgleda da bi se u dogledno vreme moglo rešiti dugova Šipadu, a usled gubitka parnice sa Vardom gubi preko polovine akcijskog kapitala.

Zbog toga je spomenutim zakonskim ovlašćenjem obuhvaćen i Durmitor te bi se tom prilikom imalo isplatiti i njegovo stanje i odrediti što treba.

Preduzeća u kojima država samo učestvuje jesu:

1) Krivaja šumsko industrijsko A. D. prije Ajzler i Ortlib. Prema § pravila akcijski kapital iznosi 90.000.000 dinara, razdeljen na 360.000 akcija po 250 dinara. Od toga akcijskog kapitala ima država 26% ili 23,4 miliona dinara.

Smatram, da su prilike i rad toga preduzeća bar u glavnim crtama poznate g. g. narodnim poslanicima. S toga na ovome mestu ne bih ulazio u detaljnije izlaganje tih prilika i odnosa države prema preduzeću. Tek konstatujem da se u tome odnosu država pojavljuje opet u dva vida:

1 — kao saugovorač sa Krivajom, kojoj prepušta eksploataciju velikog područja svojih šuma na dugi niz godina, a po uslovima koji su štetni za državu.

Pored toga preduzeće eksploatiše i 113 kilometara državne šumske željeznice Zavidović—Kusače i predu-

zeće mesto da plati državi zakupninu od 52.500 švajcarskih franaka, uspelo je da na državu prebaci tobožnji deficit željezničkog saobraćaja od godišnjih 4—6 miliona dinara. Taj deficit ima se plaćati šumskom taksom tako, da bi država na kraju krajeva imala da daje preduzeću drvo gotovo besplatno.

Isto tako štetne su i neke odredbe o intenzitetu seča, koje bi mogle da ozbiljno ugroze i sam opstanak šuma.

2 — Država se pojavljuje kao suvlasnik preduzeća, t. j. kao posrednik izvesnog dela akcija. Ni ovaj odnos nije bio državi na korist, jer predstavnici države ranije nisu umeli, da ne kažem koju drugu reč, da čuvaju i brane državne interese.

Držimo li u vidu da preduzeće od novembra 1930 ne radi, to je time imobilisana i umrtvljena jedna velika državna imovina. Takav je odnos šteta ne samo po državu, nego je od goleme štete za tamošnji pasivni kraj, koji ne može da nađe zarade u državnim šumama, koje propadaju i koje su mu i njiva, livada, pašnjak i jedino vrelo zarade.

Banska uprava u Sarajevu donela je svojevremeno rešenje o prestanku toga preduzeća. Državni je savet kao najviši upravni sud, u poslednjoj instanci osnažio to rešenje. Prema tome preduzeće ima da likvidira. S obzirom na izloženo, Ministarstvo šuma i rudnika preduzelo je sve potrebne mere da se ugovor raskine, da se šuma oslobodi i da se u onim postranim šumama ugovornog područja ponovno pokrene rad. U tom cilju uneto je u Finansijski zakon da se na takim područjima može otpočeti sa radom u državnoj režiji. Pošto takav rad većeg obima nije moguć prema odredbama važećeg pravilnika o režijskom iskorišćavanju državnih šuma, poveriće se iskorišćavanje dela Krivajinog područja privremeno državnom preduzeću Šipad, da on privremeno radi u tom području u odgovarajućem obimu. Dok se ne donesu definitivne zakonske mere.

Smatram potrebnim da naglasim, da će se pri tom režijskom radu postupati oprezno i po unapred utvrđenom planu, kojim će se nastojati predvideti sve potrebne mere, tako da se može očekivati pun uspeh, koji će bit od koristi i po državu, koja će otvoriti novo vrelo državnih prihoda, i po tamošnji svet, koji će ponovno doći do potrebne zarade.

Preduzeće, u kom još učestvuje država, je destilacija drva D. D. u Tesliću. 1919 godine uzeta je pod sekvistar nemačka hemijska fabrika u Tesliću, u kojoj je bilo angažovano i engleskog kapitala. Otkupom toga kapitala za iznos od 2.000.000 dinara prešlo je celo poduzeće u vlasništvo države. Akcijski je kapital 20.000.000 dinara, od koga je za 3 miliona dinara akcija dobila država, time da sve instalacije, koje su državne, izda Destilacija d. d. zakup na 25 godine (do 1947 god.) uz paušalnu zakupninu od 2 miliona dinara i garantovanih 240.000 dinara godišnje dividende. Odnosi između države i ranijih vlasnika nisu definitivno likvidirani, jer zemljište i druge nekretnine još uvek nisu gruntovno prenete na državu, a izdate su u zakup. Isto tako za sve mašinerije (preuzete i dograđene) još uvek nije sastavljen detaljan inventar. Osim toga ostala su nelikvidirana dugovanja i potraživanja bivše hemijske fabrike u iznosu od više miliona dinara. Da bi se sva sporna pitanja rasčistila, potrebno je obrazovati naročitu stručnu komisiju (likvidacioni odbor) u kome smislu su već poduzeti potrebni koraci. Do tada ne može se raspolagati ni sa fondom od 2.500.000 dinara, koji je u tu svrhu od

strane bivšeg likvidacionog odbora deponovan kod Državne hipotekarne banke. Preduzeće danas spada u interesnu sferu Prve hrvatske štedionice u Zagrebu, te se usled opšte privredne krize nalazi u teškoj položaju. Ukupni gubitci do 1931—1932 god. iznosili su 8,102.545 dinara. U poslednje vreme stanje u poduzeću se nešto popravilo, tako da je za poslovnu godinu 1932/33 iskazan dobitak od 4.002 dinara. Ugovorenu godišnju dividendu u iznosu od 240.000 dinara poduzeće plaća redovito. Naposljetku država učestvuje preko Šipada i u Celulozi a. d. Drvar. Od celokupnog akciskog kapitala od 12 miliona dinara otpada na državu 49%. Država je dakle u neznatnoj manjini prema švajcarskoj grupi akcionara. Preduzeće ne radi još od godine 1931 zbog promenjenih prilika na međunarodnom tržištu celuloze. Šipad ima svakako interesa da ovo preduzeće proradi, jer bi se na taj način oko 80.000 pr. metara celuloznog drveta moglo unovčiti, dok danas ostaje neiskorišćeno u šumi. Ima opravdane nade da će to preduzeće moći skoro pro-raditi.

Iz svega izloženoga može se izvesti zaključak, da državna preduzeća Šipad i Durmitor treba reorganizovati i da bi tako reorganizovana i postavljena na novu osnovicu mogla da budu od zlatne koristi po državu. Naprotiv učestvovanje države sa izvesnim delom akciskog kapitala, to je naročito bio slučaj kod Krivaje, nije bio koristan po državu. Interesi države kao saugovorača redovno su bili zakidani, jer su se uvek tražile beneficije i odstupanja, jer da su korisna za preduzeća a time posrednim putem i za državu. Tako rezonovanje pokazalo se netačnim, jer se izvesnim operacijama uvek izvelo da država ne dode do prave koristi od svoga učestvovanja, što je, ponavljam, bio eklatantan slučaj kod Krivaje.

Mišljenja sam, da u buduće nikako ne bi trebalo ulaziti u ovakav mešoviti režim. A pri realizovanju postojećih treba nastojati da interesi države bude u punoj meri zaštićeni, vodeći pri tome računa i o opravdanim potrebama preduzeća. No to se nikako ne sme izroditi u eksploataciji države.

U vezi nameravane revizije Zakona o šumama treba da kažem ovo: novim Zakonom o šumama od 21 decembra 1929 godine, koji je stupio na snagu 1. jula 1930 godine, inaugurisana je jedna nova šumarsko-ekonomska politika. U prvom redu sprovedena je unifikacija šumarskog zakonodavstva koje je do tada obuhvatalo 18 raznih zakona i naredaba. Prilikom sprovođenja novog Zakona pokazalo se da su neke njegove odredbe za sadanje prilike suviše stroge, naročito neke kaznene odredbe i da bi ih trebalo ponešto ublažiti. Jedna mala revizija toga Zakona već je izvedena zakonom o izmenama i dopunama Zakona o šumama, kojim je izmenjen član 157 koji određuje kazne za nedozvoljenu popašu.

Pored revizije kaznenih odredaba trebalo bi izmeniti i neke odredbe opšteg karaktera, zatim odredbe koje su od važnosti za odbranu otadžbine, nadalje neke odredbe o gospodarenju sa državnim šumama i naposljetku dopuniti neke odredbe o pošumljavanju krševa i goleti. Sve su te izmene manjeg obima te neće menjati opštu liniju ni smernice pomenutog Zakona o šumama. Projekat tih izmena već je izrađen te nema zapreka, da se u što kraćem vremenu iznese pred Narodno Predstavništvo.

Novi Zakon o lovu od 5 decembra 1931 nije mogao da dobije obaveznu snagu, jer se nisu mogle doneti banovinske uredbe u smislu § 112 pomenutog

zakona. Sad je i taj nedostatak uklonjen, jer je amandmanom u Finansijskom zakonu za godinu 1934/35 određeno da uredbe spomenute u § 112 zakona o lovu mogu doneti i sadanja banska veća. Time je dato pravo samoupravi da ona propiše uredbu prema svome nahodenju i svojim potrebama. Prema tome moći će svaka pojedina banovina odlučiti da li prihvaća zakupni sistem lova ili će u krajevima gde je ranije bio legalni sistem lova ostavi i dalje taj sistem.

Prelazim na osobito važno pitanje ograničenja državnih šuma u Srbiji, Južnoj Srbiji i Crnoj Gori. Taj je rad postavljen na solidnu osnovicu Zakonom od 27 marta 1930 godine. Pitanje ograničavanja šuma jedan je važan privredni problem, jer se njime reguliše ne samo pravno pitanje svojine, već ujedno i pitanje ekonomskog prosperiteta zainteresovanih sela, zaselaka i opština. U godini 1933 radeno je mnogo na ograničenju državnih šuma blagodareći specijalnom kreditu koji je po članu 59 tač. 3 Finansijskog zakona za godinu 1933/34 bio utrošen iz ranijeg šumskog fonda Kraljevine Srbije. Kad bi ove godine bila na raspolaganju jednaka sredstva, mogao bi se taj rad okončati u ovoj godini. Budžetom su međutim predviđeni nedovoljni krediti, tako da se ove godine ograničavanje šuma neće moći produžiti u onim razmerama kako je to bilo prošle godine i ako bi bilo za želiti, osim ako se bude moglo postići povećanje kredita u toku budžetske godine u što se pouzdano nadam.

Pri oceni rezultata ne sme se ispustiti iz vida da je ovo jedan veoma delikatan posao, da se vrši u suprotnosti načela da je šuma opšte dobro. Zbog toga i rad sudova za ograničavanje dovode do izvesnih žalbi, pa bio taj rad ma kako objektivn. Prilikom rasprave u Finansijskom odboru imao sam prilike da čujem žalbe i napomene g. g. narodnih poslanika, te sam voljan da učinim sve što se u granicama zakona može učiniti da se greške, u koliko su počinjene, isprave i zainteresovani do pravilnog rešenja dodu.

To se naročito odnosi na još neograničene šume.

Međutim, teže je pitanje već ograničenih šuma, kod kojih je već povučena granična linija. U tom slučaju doneta rešenja mogu se menjati samo zakonom, jer se kod novo strovenog stanja radi o otstupanju državnog zemljišta. I u takvim slučajevima trebaće stvar ispitati, utvrditi pravo stanje i zakonskim rešenjem ispraviti eventualno učinjene greške. U tom cilju određeno je već da se spremi zakonski projekt.

Pošumljavanje goleti, krševa i živog peska je jedan važan problem, čiju važnost i zamašaj mislim da je nepotrebno dokazati. Pošumljavanje krša i goleti nije samo od užeg lokalnog interesa, već to pitanje treba učiniti jednim opšte-narodnim zadatkom. U pitaju je 800.000 ha golih i pustih terena, koje treba zašumiti i privesti višoj kulturi. Prema Zakonu o šumama krševi i goleti imaju se prethodno izdvojiti, popisati i kartirati. Ima se izraditi generalna osnova pošumljenja i sve goleti, postepeno u roku od 50 godina pošumiti.

Pitanje pošumljavanja krševa i goleti ne sme se smatrati čistim tehničkim problemom, jer kad bi se to pitanje shvatilo sa čisto šumarsko-tehničke strane, bilo bi samo pitanje sredstava da se pošumljenje izvede. Međutim pošumljenje krša i goleti je istovremeno i jedan krupan privredni problem, jer osetljivo tangira interes stočara, koji napasaju svoja stada po kršnim i golim obroncima. Ne smeju se bez potrebe smanjivati i uslovi za život toga stanovništva, te se zbog toga pošumljavanju krševa i goleti ima pristu-

piti smišljeno po planu i sa metodima, koji će najbrže dovesti do rezultata.

U nepoznavanju te istine leži moguće i uzrok averziji samog seoskog stanovništva prema pošumljavanju krša i goleti. Neprestano su se stavljale pod zabranu nove površine nad kojima uspeh zašumljavanja nije bio zadovoljavajući i zbog toga su se zemljoradnici prirodno morali osećati pritešnjeni u prostoru.

Sa takvom praksom treba prestati, a i prestaje se. Pošumljavanje treba da se vode sistematski počev od udaljenih mesta, koja su najmanje na udaru stoke.

Zatim treba posvećivati i izvesnu pažnju parkiranju varošica, banja, izletišta, primorskih mesta, jer je sve to u vezi sa turizmom, koji takode donosi veliku korist. Samo naglašujem, da treba da bude pravilna ravnoteža između izdataka, koji se čine za pošumljavanje čestih krševa i goleti i onih izdataka, koji se izdaju za razna parkiranja.

Rad na pošumljavanju krševa i goleti skup je posao. Ovisi o terenskim prilikama, gustoći sadnje i setve, starosti sadnica i t. d. te se može proceniti prosečno sa 4—5.000 dinara po jednom ha.

Držimo li u vidu da se od označenih površina kojih 300.000 hektara moglo zašumiti prirodnim putem, t. j. stavljanjem pod zabranu i t. zv. resurekcijom, ostaje još uvek ogromna površina od 500.000 hektara ili 5.000 kvadratnih kilometara.

Godišnje bi trebalo zašumiti oko 10.000 hektara sa troškom od okruglo 40 miliona dinara. Svakako jedna velika svota, koja zahteva veliki i finansijski i materijalni napor. Država daje iz budžeta godišnje prosečno oko 1 milion dinara.

Iz fonda za pošumljavanje daje se godišnje oko 4 — 5 miliona dinara, a banske uprave svojim banovinskim budžetima daju godišnje oko 2—3 miliona dinara.

Sredstva su, dakle, nedovoljna za izvršenje napred izloženog programa. Potrebno je stoga ceo posao tako organizovati, da bi se i sa ograničenim sredstvima postigao što veći uspeh.

U tome cilju napustiće se državna režijska pošumljavanja, koja su spojena sa nerazmerno velikim troškovima. Zatim država će o svom trošku odnosno finansirati samo takva pošumljavanja koja su u opštem interesu, prepuštajući ostala i manje važna pošumljavanja samoupravama, odnosno privatnoj inicijativi.

I u pogledu samog stručnog izvidanja i načina rasporeda radova pristupiće se ponešto izmenjenim metodama. Težište rada neće se polagati na veštačka pošumljavanja, jer je taj rad skup i sporo napreduje. Tako se do sada uslošno pošumiti oko 23.000 ha pustog i golog zemljišta, što je svakako lep rezultat, ali koji iščezava pred ogoronitošću površine krševa i goleti koje treba još pošumiti.

Težište rada preložiće se na spasavanje i održavanje šikara i ostalih površina, na kojima ima još elementa vegetacije, koja se zabranom od paše i čuvanjem za razmerno kratko vreme mogu pretvoriti u dobru i gustu izdanačku šumu. Na taj će se način velike i prostrane površine šuma brzo i s uspehom podići. Jedina potrebna mera za uspeh ovakovih radova je obradivanje takovih površina, što je još uvek mnogo jeftinije nego skupa veštačka pošumljavanja.

Pored toga pristupiće se u većem obimu, nego što je to do sada bivalo, izvođenjem t. zv. resurekcionih seča za obnavljanje šuma lišćara.

Naposletku čitavo pitanje pošumljavanja treba još bolje postaviti na naučne temelje, postavljajući na određenim mestima pokusne ili primerne površine na kojima bi se imalo proučavati najbolji metod sadnje za pojedine krajeve.

Isto tako moraće se odrediti još u toku ove godine revizija svih do sada izvršenih pošumljavanja krševa i goleti, da bi se utvrdilo na licu mesta šta je do sada učinjeno i sa kakvim uspehom, da bi se sakupila i koordinirala iskustva te da bi se i na tim temeljima odredile smernice za dalji uspešan rad.

Pored svega toga državna sredstva još uvek neće biti dovoljna da se izvede ceo program. Potrebno je osloniti se i na privatnu inicijativu, jer se tek pomoći ne može pokrenuti ceo splet pitanja pošumljavanja krševa i goleti i s uspehom rešiti.

U tome cilju treba i dalje pomagati samouprave i pojedina lokalna udruženja za pošumljavanje krševa i goleti u blizini pojedinih gradova, varošica i naselja, kupatila i letovališta, dajući besplatno seme, sadnice i stavljajući na raspolaganje stručne šumarske činovnike. U tom cilju uneti su u Finansijski zakon potrebni amandmani.

Naposletku treba pristupiti i davanju pustih državnih i opštinskih zemljišta u vlasništvo licima koja preuzmu obavezu da će to zemljište u izvesnom roku pošumiti. Time bi se u najširoj meri angažovao i privredni interes, te bi se i na taj način u mnogome pitanje pošumljavanja krševa i goleti uspešno privelo kraju.

U tom cilju izrađeni su projekti zakona za deobu državnih i opštinskih pustih zemljišta. Potrebno je još samo konačna redakcija da se zatim iznesu pred Narodno predstavništvo.

Na ovome mestu ne mogu ulaziti u detalje, ali iznosim da se šume ni u kom slučaju ne smeju deliti. Isto tako neće se smeti deliti ni opštinska zemljišta, koja dolaze u obzir za ispušt stoke.

Naposletku ceo postupak treba da bude što jeftiniji.

Zakon o otkupu mera i baltalika na pravnom području ranije Bosne i Hercegovine naročito je važan i potreban. §-om 184 Zakona o šumama predviđeno je da će se novu uredenje državnih šuma, opterećenih službenostima u Bosni i Hercegovini, propisati specijalnim zakonom.

Pitanje otkupa mera i baltalika povlači se još od 1909 godine, kad je bio izrađen i predložen bivšem bosanskom saboru nacrt zakona o otkupu mera i baltalika.

Država je, sprovodeći svoju agrarnu politiku prema određenom planu, uredila najveći deo ranijih feudalnih odnosa. Ostalo je još da se uredi pitanje otkupa prava na drvarenje i popašu u državnim šumama Bosne i Hercegovine, koje imaju tamošnji zemljoradnici. Smatram da je došao momenat da se i rešenju toga pitanja jednom pristupi.

U tom cilju izrađen je u Ministarstvu šuma i rudnika projekat zakona o otkupu mera i baltalika.

Na ovome bi mestu, ne ulazeći u detalje zakonskog projekta, istakao samo sledeće glavne smernice:

1 — Otkup će biti u naravi t. j. izdvajanjem potrebnog dela državne šume i pašnjaka, a kao otkupnog ekvivalenta.

2 — Otkup u naravi može se vršiti generalnom (ovlašćenim opštinama, selima, zajednici interesenata

i t. d.) ili singularnom (pojedinin ovlaštenicima) dobom.

Projekat zakona usvaja otkup u naravi, jer to odgovara istoriskom razvitku i potrebama naroda.

Ovim zakonom pokrenuće se još i neka druga pitanja kao na primer o načinu izvršavanja ovlašteničkog prava u vezi sa ovlašteničkim objektom, o eventualnoj deobi mera i pustih šumskih zemljišta, o podeli zemljišta beskućnicima, zatim iskorišćavanje plavninskih pašnjaka koji nisu tangirani spomenutim zakonom, komasacija i arondiranje šumskog zemljišta i ispaša i na posletku uređenje zajedničkih pašnjaka na bivšoj bosansko-hercegovačkoj i dalmatinskoj granici. Sva ta pitanja imaju se rešiti posebnim zakonima, kojima ima da prethodi zakon o otkupu mera i bahtalika.

Kako se vidi ima da se izvrši čitav jedan agrarni problem koji će svakako doneti koristi narodu.

Otkup servitutnih prava bivših vojno-krajiških komuniteta u državnim šumama takode ne treba dalje odlagati. Zakonom od 8 jula 1871 inartikulisanim zakonskim člankom XXX — 1873 „o otkupu šumskih služnosti pripadajućih stanovnicima vojno-krajiškog područja u ondašnjim državnim šumama“ određen je otkup servitutnih prava samo onih krajiških stanovnika koji su pripadali krajiškim opštinama. Nikakav obzir nije uzet na prava stanovnika tada još postojećih vojno-krajiških komuniteta (Militär-Grenz Komunitäten) u državnim šumama. Tek kasnije, kralj. reskriptom od 15 avgusta 1877 priznata su konačno, odnosno potvrđena su u nekim bivšim vojno-krajiškim komunitetima (tada već gradovima) izvesna servitutna prava u državnim šumama, ali je pitanje njihovog otkupa ostalo ne rešeno sve do danas, iako je od spomenutog reskripta proteklo preko 50 godina.

Za bivše monarhije nije se ni pokazivala neka naročita sklonost za konačno uređenje tih pitanja. Ta su prava bila samo trpljena te se u nekoliko slučajeva raznim načinima pokušavalo, da se što više ograniči i njihovo izvršavanje, kad se već samo postojanje tih prava nije moglo osporavati. Tako je na primer pravoužiticima bivšeg krajiškog komuniteta Kostajnica bilo obustavljeno izdavanje besplatnog servitutnog drveta u godinama 1891-92—1894-95 „jer da ne mogu dokazati, da su se i u kojoj meri koristili tim paržilima do godine 1872“ tek posredovanjem bivše zemaljske vlade u Zagrebu određuje ug. Ministar poljoprivrede rešenjem br. 18.088 — 1895, da se građanima spomenutog grada ima i nadalje izdavati njihova pripadnost na besplatnom ogrevnom i građevnom drvetu. Takav postupak bivših mađarskih vlasti ne sme nas čuditi, ako se samo setimo, da su državne šume na pravnom području ranije Hrvatske i Slavonije bile smatrane svojinom „Kr. ug. šumskog erara“. Priznavanje servitutnih prava stanovnicima bivših komuniteta i pravilno izvršavanje tih prava značilo je ne samo neželjeno opterećenje šuma „Kr. ug. šumskog erara“, nego i jačanje našeg elementa. A to sigurno nije bila neka naročita briga onih koji su vodili poslove bivše ug. pole Monarhije. I tako ta prava vegetiraju do dana današnjega, ne pokrećući se iz situacije stvorene reskriptom iz godine 1877. Za državu su, kao i većina neuređenih servituta, svakako teret, a za njihove uživaoce, ovako neuređena, ne baš velika korist.

U obzir dolaze ovi bivši vojno-krajiški komuniteti, sada gradovi: Karlobag, Sent, Kostajnica, Ivanić Grad, Bjelovar, Brod, Zemun i Bela Crkva.

Servitu na prava sastoje se u besplatnom sakupljanju opadaka i ležike, besplatnom dobivanju ogrevnog i građevnog drveta za domaću potrebu i pravu na besplatnu popašu stoke potrebne za domaću potrebu, a sve to prema propisima pravilnika koji je nekada vredio za državne šume u doba Vojne Krajine.

Privatno-pravni interes države kao sopstvenice šuma traži, da se ona oslobodi tih servituta, koji za nju predstavljaju samo teret, a nikako korist. Država mora da čuva zapravo tuđu šumu, da za nju plaća porezu da izvodi u njoj sve potrebne gospodarske mere bez ikakvih protivusluga sa strane pravoužitnika.

Otkup njihovih prava od koristi je i za same navedene gradove, jer bi došli do svoje sopstvene šume, što svakako pojačava njihov ekonomski položaj.

Nema nikakvih bojazni da bi spomenuti gradovi sa tim šumama loše gospodarili, jer postoje pozitivne zakonske odredbe o upravi i nadzoru samoupravnih šuma.

Naposletku i socijalni interes, koji treba da počiva na pravičnosti, zahteva da se ovo pitanje, koje se povlači preko pedeset godina, jednom okonča. Smatramo i pitanje bivših krajiških servituta jednom celinom, to i socijalna pravda zahteva, da se i poslednji feudni ostatak iz doba Vojne krajine — a to su ova prava — jednom konačno likvidira.

Postojanje ovih prava izvan svake je sumnje. Najveći deo tih prava izvršavan je tečajem vremena. Stoga ne bi bilo u interesu jedne oprezne i taktične državne politike osporovati ta prava ili bez razloga odgađati njihov otkup.

Zakon o šumama od 21 decembra 1929 godine nije predvideo otkup ovih servitutnih prava. Odredba trećeg stava § 70 toga Zakona ne može se odnositi na ovaj slučaj: Novo uređenje državnih šuma u Bosni i Hercegovini, opterećenih službenostima, ima se u smislu § 184 istog Zakona urediti snecijalnim zakonom. Analogno tome ima se zbog nedostatka pozitivnih zakonskih odredaba i za otkup servitutnih prava bivših krajiških komuniteta doneti naročiti zakon.

Obzirom na izloženo trebaće pristupiti izradi zakonskog projekta, kojim bi i ovo pitanje bilo jednom definitivno okončano.

Od komunalnih šuma u našoj zemlji posebno i značajno mjesto zauzimaju krajiške imovne općine, koje se nalaze na teritoriji biv. granice u Hrvatskoj, Slavoniji i Vojvodini. One su najveće, eminentno seljačke, šumske zajednice u zemlji, javno-pravne korporacije s trajnom svrhom, nastale segregacijom šumskih servituta iz državnih šuma u biv. Vojnoj krajini, a osnovane su na zakonu od 8 juna 1871 godine o segregaciji šumskih servituta u državnim šumama, i na zakonu od 15 juna 1873 o imovnim općinama.

Ima ih deset: Otočka, Ogulinska, Slunjska, Prva Banska, Druga Banska, Đurđevačka, Križevačka, Gradiška, Brodska i Petrovaradinska. Lička nije još do danas organizovana.

Članova zemljoradnika, zadruga ili familija ima do 130.000 sa preko 600 hiljada duša.

Prema prirodi i svrsi tih ustanova, njihove glavice u drvetu i koliko ima u novcu, imaju da ostanu nedirnute za sva vremena, dok se uživati smiju prihodi od kamata tih glavica.

Glavna im je zadaća, da trajno podjednako podmiruju članove zemljoradnike gradom, ogrevom i popašom za njihovu kućnu i gospodarsku potrebu. Se-

Ijak u blizini šume ne može bez nje da živi, jer je šuma sastavni deo njegovog gospodarskog života.

Osim toga što te ustanove imaju tako važnu ulogu u ekonomskom životu znatnoga broja seljaka, one u stanovitim podavanjima u novcu i materijalu zamenjuju državu, jer na jednom velikom teritoriju snabdevaju sve školske, upravne i crkvene općine sa ogrevnim i građevnim drvetom, zatim doprinose za podizanje škola, crkava, cesta, uređenje potoka, zagrađivanje bujica, izvođenje kanala, odvodnjavanje i za ostale kulturne i ekonomske svrhe svoga kraja tako da su od svoga postanka do danas iz vlastitih sredstava doprinele oko 150 miliona kruna odnosno dinara u zlatu, koju bi svotu inače bila država dužna da izda.

Površina šuma imovnih općina iznosi 730 hiljada kat. jut. ili 420.000 ha.

Njihovi godišnji proračuni zajedno iznose prosečno oko 60 miliona dinara.

Kapital u šumama u drvenoj masi, iznosi cca 70 miliona kub. met., te sa zemljištem i zgradama vrednosti imovina tih ustanova najmanje 3 milijarde dinara.

Godišnji proračuni daju nam ovu sliku:

Na ličnu režiju, aktivno i penzionisano osoblje, troši se 27,5 miliona dinara ili 45,2%.

Na javne dažbine, za državni porez, banovinski prirez općinski namet i ostale javne dažbine 18,2 mil. din. ili 29,8%.

Na materijalne izdatke, troškove gospodarstva, razne javne doprinose i ostalo 15,3 mil. din. ili 25%.

Zbog velikoga pada cena devetu, zatim zbog dosta velikih javnih dažbina, zbog velike lične režije, naročito posle podržavljenja uprave godine 1922, a zbog nemogućnosti da država preuzme na svoj budžet oko 1500 aktivnih lica i penzionera, došle su te seljačke ustanove u gotovo beznadan položaj, tako da su do kraja 1933 godine ostale dužne na ime:

- a) državnoga poreza 9,1 mil. dinara,
- b) banovinskog prireza 1,4 mil. dinara,
- c) općinskih nameta 8,8 mil. dinara,
- d) ostalih javnih dažbina 9,2 mil. dinara ili svega: 28,5 mil. dinara.

Osoblju dužne su 12 mil. dinara ili svega duguju sa krajem 1933 godine 40.500.000 dinara.

Na državnu se pomoć ne može momentano računati.

U interesu seljačkog naroda, a to je i državni interes, mora se sve učiniti da se popravi stanje kod tih seljačkih ustanova.

Ovo će se moći postići dobrim delom tako, da se provede reorganizacija tih ustanova, čime bi se one sanirale i olakšale današnje teško stanje, koje inače neće prestati ni prestankom krize. Ovlašćenje zato predviđeno je u Finansijskom zakonu.

Gospodo narodni poslanici, uz predlog budžeta za rudarsku struku imam da kažem sledeće:

Predlog budžeta za rudarsku struku za 1934/35 godinu sadrži kredite za rashode i prihode:

- 1) Odeljenja za rudarstvo u Beogradu,
- 2) Rudarskih satništva u Sarajevu, Zagrebu, Splitu i Rudarskog glavarstva u Ljubljani.
- 3) Nižih rudarskih škola u Celju i Knjaževcu i
- 4) Svih državnih rudarskih preduzeća sa njihovom centralnom direkcijom u Sarajevu.

Kako je Narodnoj skupštini već od ranije poznato eksploatiše država u vlastitoj režiji više ru-

darskih preduzeća. i to: 14 ugljenih rudnika, 2 rudnika gvozdene rude, železaru u Varešu sa nekoliko sporednih prometa.

Računsko-komercijalni rad ovih preduzeća kao celine bio je od Ujedinjenja stalno aktivan, t.j. radila su i rade ova preduzeća i sada sa čistom dobiti. Za tih 15 godina postigla su državna rudarska preduzeća ukupne čiste dobiti oko 600.000.000 dinara.

Od ukupnih rashoda ovoga predloga budžeta preko 98% otpada na potrebe pomenutih državnih rudarskih preduzeća, dok sa ostatkom od nepunih 2% imaju podmiriti lični i materijalni izdaci Ministarstva, satništva i dviju rudarskih škola, te se prema tome vidi, da se ovaj predlog budžeta tiče u glavnom državnih rudarskih preduzeća.

Obzirom na ovu činjenicu od interesa je da ovom prilikom bacimo jedan makar i letimičan pogled na prilike koje su vladale u toku prošle godine u našoj rudarskoj industriji.

Opšta-privredno-finansijska depresija nije ostala bez štetnih reperkusija ni po našu rudarsku i topioničku industriju. Zaključno sa 1932 godinom zapaža se za poslednje 4 godine rad u proizvodnji skoro svih domaćih proizvoda, izuzimajući mali broj metalnih rudnika, čiji su proizvodi predestinirani za izvoz (kao olovno-cinkana ruda, koncentrat olova i cinka i bakar). U 1933 godini zapaža se i dalje penjanje proizvodnje rudarskih i topioničkih proizvoda, koji mahom predstavljaju izvozne artikle pomenute industrije, (kao bakarne, olovno-cinkane i boksitne rude, sirovoga bakra, olova, cinka itd.) kao i pojačanje istražnih radova i otvaranje zlatnih rudnika, (Slišane i Pek), ali se nažalost opaža i nadalje rad u ukupnoj produkciji svih vrsta uglja — oko 7% prema 1932 godini, odnosno 27% prema 1929 godini — što je u toliko žalostnije, jer ugalj predstavlja gro naše domaće rudarske proizvodnje, kako po količini tako i po vrednosti.

Za poslednje 3 godine na primer proizvedeno je svih vrsta uglja:

	U celoj državi:	Od toga u drž. rudnicima:
1931	5,008.495 tona	1,786.422 tona
1932	4,474.697 tona	1,586.583 tona
1933	4,154.523 tona	1,449.549 tona

Sa padom proizvodnje opao bi u istoj meri i broj zaposlenih radnika, no beda nezaposlenosti među rudarskim radnicima znatno je ublažena uzdržavanjem preduzeća od redukcije broja radnika isporučujući se radije, u granicama mogućnosti, redukcijom broja radnih dana.

Redukcijom proizvodnje preduzeća su u toliko teže pogođena, što je istovremeno sa radom proizvodnje usledilo i nekoliko drugih nepovoljnih okolnosti kao: vrlo opsežno snižavanje prodajnih cena proizvoda, teško unovčavanje, odnosno teška naplata prodatih proizvoda i skoro totalno pomanjkanje potrebnih kredita.

Razumljivo je, da su pri ovakvim okolnostima i rudnici morali biti u zaostatku sa svojim platežnim obavezama prema raznim liferacijama prometnog materijala, kao što nisu mogli na vreme isplaćivati ni radničke zarade i plate namštenika, što je davalo povoda mnogim intervencijama i neprilikama.

Kao značajnu okolnost po našu rudarsko-topioničku industriju, a i po našu izvoznju trgovinu uopšte moram istaći to, da se procenat učešća vredno-

sti proizvoda domaće rudarsko-topioničke industrije u našoj izvoznoj trgovini povećava svake godine, kako se to vidi iz sledećih podataka uztih iz statistike naše spoljne trgovine:

godina	vrednost ukupnog izvoza	vred. izvezenih rud. proizvoda	% izvezenih rud. proizvoda
1927	6.400,153.065 din.	490,059.512 din.	7.66%
1928	6.444,699.695 din.	540,724.460 din.	8.40%
1929	7.921,707.922 din.	682,978.561 din.	8.62%
1930	6.780,954.206 din.	802,628.955 din.	11.84%
1931	4.800,965.997 din.	539,057.592 din.	11.24%
1932	3.055,576.038 din.	392,771.730 din.	11.55%

Kako je pak ovaj izvoz raspoređen, vidi se u glavnim potezima iz sledećih podataka o izvozu za 1932 godinu. Naime izvezeno je te godine sirovoga bakra za 207,594.864 din. najviše u Nemačku 16.650 tona, u Francusku 5.508 tona, u Belgiju 3.720 tona i t. d. Olovnoga koncentrata izvezeno je za 68,117.393 din. skoro sve za Francusku. Cinkanoga koncentrata izvezeno je u Belgiju u vrednost od 33,079.368 din. Hromove rude i hromovoga koncentrata izvezeno je, u glavnom u Ameriku za 13,797.981 din., sirovoga olova izvezeno je u Austriju u vrednosti 13,714.904 din., a za 7,648.560 din. izvezeno je boksi- ma hom u Nemačku, Italiju, Južnu Afriku i Norvešku. Pečenoga magnezita izvezeno je za 4,754.900 din. mahom u Holandiju, Belgiju i Francusku.

I ako je počev od 1930 godine procenat učešća domaćih rudarsko-topioničkih proizvoda znatno porastao u našoj izvoznoj bilansi samo usled jačega procentualnoga pada vrednosti našeg ukupnog izvoza, ipak se iz gornjega vidi, da i inače, normalno, procenat učešća proizvoda domaće rudarsko-topioničke industrije nije bez značaja u našoj ukupnoj izvoznoj trgovini, te se sama po sebi nameće misao boljeg iskorišćenja ove pozicije u cilju jačeg aktiviranja naše spoljne trgovine.

Kako se je kretala produkcija proizvoda državnih rudarskih preduzeća u nekoliko poslednjih budžetskih godina, vidi se iz sledećeg pregleda, gde su količine izražene u tonama:

godina	ugalj željezne rude	sir. željezo	livena roba
1930/31	1,746.120	336.674	34.378 8.095
1931/32	1,636.869	98.371	26.562 5.401
1932/33	1,596.703	19.180	13.452 3.682

Pada u oči vrlo veliki rad u proizvodnji željezne rude, jer su inostrane topionice otkazale prijem ove rude u drugoj polovini 1931 godine. Do danas se još nije uspelo ovu rudu plasirati u visini ranijeg izvoza.

Država je radi važnosti uglja i gvozdja u privrednom životu svoj rudarski rad uputila u glavnom samo na eksploataciju uglja i gvozdene rude. Najviše svojih rudnika ima u bivšoj Bosni, gdje je ranije zauzela sva znatnija ležišta uglja i gvozdene rude.

Za nekih pet do šest godina neposredno po prestanku Svetskoga rata na našem tržištu nije bilo dovoljno uglja, jer su rudnici u Srbiji bili uništeni, a u drugim pokrajinama nisu rudnici bili uređeni za potrebe ujedinjene Kraljevine. Za to je tražnja uglja bila vrlo velika. No kad su se domaći rudnici u nekoliko restaurirali i kad je povoljna konjunktura izazvala otvaranje još mnogih novih rudnika uglja, nastala je uskoro hiperprodukcija uglja, jer je proiz-

vodnja premašila potrošnju. Ova okolnost postala je kasnije još osetljivija, kad je sa nastupom ekonomsko-fnansijske depresije počeo opadati i konsum uglja od strane državnih železnica i industrije. Državni rudnici uglja stavljeni su pred zadatak, da se prilagode novim tržišnim prilikama i to tako da po mogućstvu što manje smanje svoju produkciju, jer smanjenje produkcije povlači za sobom povećanje proizvodnih troškova. Pri izmenjenim prilikama na ugljenome tržištu državni rudnici su osetili naročite poteškoće u plasiranju sitnih vrsta uglja slabijeg kvaliteta, naročito lignita. Za rešenje ovog pitanja ispostavilo se je kao najrentabilnije, da se takav ugalj upotrebi za proizvodnju električne energije, za koju se ipak može naći interesenata, kao što su veći gradovi, pojedine grane industrije, privredne zadruge i t. d.

Međutim za izvođenje ovakvoga programa potrebni su ne samo obilniji redovni krediti, nego i znatniji vanredni, investicioni krediti, na koje se danas jedva može računati. Pri svem tom državni rudnici uglja moraću vremenom i u granicama raspoloživih srestava težiti, da izvedu sledeći radni program, koji bi omogućio dalji prosperitet ovih preduzeća.

Na ugljenome rudniku u Zenici, za poslednje tri godine uspelo se je, ne bez velikih napora, da se okončaju građevinski radovi za proširenje postojeće električne centrale, iz koje bi se liferovala električna struja za potrebe rudnika i željezare u Zenici, kao i za potrebe rudnika uglja u Kaknju, dok bi se sadanja električna centrala u Kaknju obustavila, pošto je za sadanje potrebe rudnika usled jače mehanizacije nedovoljna. Predviđa se takođe izgradnja nove velike električne centrale u Brezi, koja bi radila paralelno sa centralom u Zenici, a eventualno i sa hidrocentralom na Drini, čija se izgradnja studira u Ministarstvu saobraćaja, sa ciljem da se dobivena jeftina električna struja upotrebi za elektrifikaciju izvesnih delova željezničke pruge.

Izgradnjom željezničkih centrala na rudnicima u Zenici i Brezi ne samo da bi se rešilo pitanje proizvodnje potrebne električne struje za rudnike i za industriju, već će se na taj način rešiti racionalno iskorišćenje sitnog uglja, naročito sa rudnika u Zenici, za čiji konzum danas ne dostaje interesenata.

Državni rudnik u Velenju, koji raspolaže vrlo moćnim naslagama lignita, trpio je stalno zbog nedovoljnog konzuma svih vrsta uglja. Ugalj se nije mogao prodati ni uz najpovoljnije cene usled jake konkurencije okolnih rudnika sa boljim kvalitetom mrkog uglja. Stoga je proširenje postojeće električne centrale na tome rudniku sa agregatom od 5.000 kv. najbolje rešenje za unovčenje jednog velikog dela proizvodnje uglja iz ovoga rudnika, čime će biti zadovoljena potreba Dravske banovine.

I g. g. narodnim poslanicima iz Vojvodine poznate su teške prilike, pod kojima radi državni rudnik u Vrdniku, jer ovaj rudnik i ako geografski izvanredno povoljno položen, nema naime obližnjih rudnika uglja, koji bi mu konkurisali, ipak nije nikad imao dovoljno potrošača, usled viših prodajnih cena, koje su prouzrokovane izvanredno teškim jamskim prilikama, te ne samo što nije nikako radio sa zaradom, već nije mogao ni svoje radnike da zaposli u dovoljnoj meri. K tome je 1932 godine u ovaj rudnik iznenada probila podzemna vrela voda i otrgla od eksploatacije najbolje od triju okana. Istražnim radovima uspelo je nedavno otvoriti nov deo

ugljenog sloja odličnoga kvaliteta. U granicama raspoloživih novcah sredstava odmah će se nastaviti, da se ovo novo nalazište uglja razradi i spremi za eksploataciju, te da uzmogne poslužiti kao baza za samiranje priika na ovome rudniku.

Poznao je da je ugalj iz rudnika u Kaknju i Senjskome rudniku naročito dobroga kvaliteta, jer ima preko 5600 kalorija. Međutim oba rudnika nisu u stanju da plasiraju svu količinu sitnog uglja, koji se dobija uz krupne vrste uglja. Jedan manji deo sitnoga senjskoga uglja trošice se, pored dosadanje sopstvene potrošnje rudnika, u električnoj centrali na rudniku. Ako se povoljno okončaju pregovori, koji se sada vode, za limerovanje električne struje obližnjim gradovima Cupriji, Jagodini i Paraćinu. Međutim najveći deo, kako sitnoga senjskoga tako i kakanjskoga uglja, ostaje i dalje ne iskorišćen, te je razumljivo da se ovaj visoko kalorični ugalj sa oba pomenuta rudnika mora na drugi način iskoristiti. Nameće se sama po sebi misao, da se ovaj ugalj briketira i time osposobi za upotrebu kod širih potrošačkih krugova kao za željeznice, domaći ogrev i t. d. — dok se kao sitan može sada iskoristiti samo u specijalne svrhe. Kod ciglana i kod ložionica sa naročitim uređenjem za potrošnju sitnog uglja. U programu je da se u Senjskom rudniku što pre podigne zajedničko razređište uglja, za Senjski rudnik i Ravnu reku i da se kakanjska separacija uglja proširi na današnji kapacitet proizvodnje uglja.

Proizvodnja uglja u svima državnim rudnicima, koja se za poslednje dve godine kreće oko 1,500.000 tona, ne prestavlja naravno ni iz daleka pravi kapacitet rudnika. Ova se produkcija može po potrebi povećati preko dva puta pod uslovom, da se nađe plasman za tu količinu proizvodnje. Iz ovih podataka se vidi važnost državnih rudnika uglja ne samo sa fiskalnoga stanovišta nego i sa stanovišta opšteg privrednoga interesa, jer državni rudnici nastoje da se gori vo kao osnovna potreba za industriju i željeznice proizvodi po što povoljnijim cenama, a uza to vode državni rudnici računa i o saradnji sa privatnim rudnicima. Oko 80% vrednosti produciranog uglja iz svih državnih rudnika povlači država, za potrebe železnica, za ogrevne svrhe vojnih i civilnih nadležstava i ustanova, za pogonske svrhe kod državnih fabrika šećera i vojno tehničkih zavoda, fabrike duvana i t. d., te poslovanje državnih rudnika ne treba ceniti samo po iskazanom višku prihoda nad rashodima u budžetu, već i po povoljnim cenama, po kojima se ugalj isporučuje državnim ustanovama, jer je izvesno da bi te cene bile znatno više, kad bi država bila prinudena da svoju potrebu na uglju pokriva isključivo iz privatnih rudnika.

Kako sam već spomenuo, država eksploatiše u vlastitoj režiji od metalnih rudnika u glavnome samo željeznu rudu. Najbolja i najveća nalazišta željezne rude u državi jesu ona u Varešu i Ljubiji, koja eksploatiše država. Do 1931 godine proizvodnja gvozdene rude u Varešu i Ljubiji prelazila je godišnje 300.000 i 400.000 tona. Jedan mali deo ove rude preradivan je u državnoj željezari u Varešu, dok se gro. produkcije izvozio u inostranstvo od čega je država imala bruto prihoda 20 — 30 miliona dinara godišnje. Zbog opšte depresije na svetskoj pijaci prestao je od godine 1931 izvoz gvozdene rude i cena joj je znatno pala. Za izvoz dolazi u obzir u glavnom Čehoslovačka, Rumunija i Madarska. U toku su pregovori za prodaju od oko 150.000 tona rude u pomenute države. Cene su kalkulirane tako da će pored oživljenja rada u

području Ljubije rezultirati neki čisti dobitak.

Potrebno bi bilo zbog emancipacije od inostranstva i u interesu zemaljske odbrane da se izgradi nova teška željezna industrija. Dok su još dobijane reparacije iz Nemačke činjeni su mnogi naponi, da se to pitanje reši uz pripomoć reparacija. No na žalost ovi su naponi ostali bez rezultata.

Sadanja mala državna željezna industrija u Zenici, u kojoj država ima majoritet sa 64% akcija, životari samo, što je zbog zastarelosti svojih instalacija i maloga opsega rada, što zbog finansijskih teškoća, jer ima samo jedan i jednu četvrtinu miliona akcijskog kapitala, a duga kod države je oko 45,000.000 miliona, koji treba pretvoriti u akcijski kapital, tako da država dobija 97% akcija tog društva.

Poduzeće u Zenici radi zadnje tri godine svega pet do šest meseci u godini, t. j. svega sa kapacitetom od ako 40% jer nema dovoljno potrošnje željeza u zemlji za inače vrlo ograničen broj vrsta njenog valjanog trgovačkog željeza.

Uvođenjem proizvodnje bar nekih potrebnih artikala u Zenici mogao bi se sasvim obustaviti uvoz željezničkih šina, nosača i t. d., koji se do sada nisu u opće u zemlji proizvodili, a ujedno zaposliti preko 1500 radnika stalno, koji sada pola godine gladuju, jer nemaju rada.

Za potrebne investicije nije bilo do sada novčanih sredstava, ali se ona zbog eminentne važnosti moraju sukcesivno stvoriti.

Od državnih preduzeća postoji još Cinkarna u Celju. Ona je godine 1923 data u zakup društvu Cinkarna d. d. u kojem država pored zakupnine ima 33% akcija. Cinkarna proizvodi iz domaćih i stranih ruda cink za preradu u samoj cinkarni za prodaju u zemlji i za izvoz. Glavni artikl proizvodnje je pocinkovanje crnog lima, fabrika cinkovnog belila i sumporne kiseline. Uposleno je 350 radnika. Država je dobila ujedno čiste dobiti za 1931 dinara 66.000, za 1932 dinara 265.000.

Teške privredne prilike nisu ostale bez odjeka i na opšte poslovanje u mnogim rudnicima. Pored ostalog više preduzeća ne plaćaju redovne zarade svojim radnicima i ostale dažbine. Neka su preduzeća nemarna u izvršavanju svojih dužnosti prema Rudarskom zakonu a neka to i nemarno čine. Poduzete su energične mere, da se učestalim žalbama radnika stane na kraj, tako da se onemoguću izigravanje radnika i odredaba Rudarskog zakona.

Primećuje se naročito oživljenje istraživanja plemenitih kovina, naročito zlata. Proradio je rudnik zlata na Peku, koji je više manje mirovao preko 20 godina. Preduzete su mere, da se dobiveno zlato prodaje isključivo Narodnoj banci. Do sada je prodano 30 kilograma.

U vezi primedbe, da rudnik Trepča u olovnoj i cinkovnoj rudi izvozi zlato, izjaviti mi je da su prema dosadašnjim analizama ustanovljeni u toj rudi samo neznatni tragovi zlata i mala količina srebra, koje se ne mogu ni unovčiti pri prodaji rude topionicama.

U Dravskoj banovini u Mežicama postoje peći za topljenje olovne rude i proizvodnju olova. Ova topionica pokriva potrebu naše države na olovu, pa čak i izvozi veće količine olova.

Poznato je da u rudi kao i sirovom bakru francuskog društva Borskh rudnika u Boru ima 30—50 grama zlata po tonu. Obzirom na potrebu da to zlato bude zadržano u zemlji, ispituju se mere, koje bi to imale osigurati.

Od najvažnijih odredaba unetih u predlog Finansijskog zakona po rudarskoj struci napomenuti mi je ovlašćenje za odvajanje vrhovne rudarske nadzorne vlasti kao i šumarske od uprave sa državnim rudarskim preduzećima, kao i ovlašćenje, da se poslovanje ovih preduzeća saobrazi sa sadanjim prilikama, izuzetno od odredaba Zakona o državnome računovodstvu, jer se ova preduzeća u svom komercijalnom poslu teško mogu razvijati u okviru postojećih zakonskih odredaba, koje mnogo puta čine, da preduzeće ne mogu saobraziti svoj rad tržišnim prilikama i vlastitim potrebama.

Od zakona koji se spremaju u rudarskoj struci napomenuti mi je, da je gotova konačna redakcija rudarskoga zakona za celu državu i da je ovaj projekat dostavljen nadležnim državnim ustanovama na mišljenje, tako da će se u najkraće vreme moći doneti ovaj toliko potreban zakon o unifikaciji rudarskih zakonodavstva. Tim će biti stvoreni bolji uslovi i dat novi potstrek za razvijanje naše rudarske industrije, koje nam treba i radi našega privrednoga pregleda i radi bezbednosti naše države.

Iz celoga ovoga prikaza vidi se ogromna važnost rada, koji treba da bude smišljen i stvaralački u ovome resoru i ogromni zadaci, koje treba izvršiti. Meni je bilo stalo do toga da to istaknem i da, blagodareći saglasnosti Ministarskog saveta i vas, gospodo narodni poslanici, sa predloženim odredbama Finansijskog zakona, utvrdimo trasu reorganizacije i boljega prosperiteta svega, našeg šumarstva i rudarstva, a na korist naše države.

Sa verom da je taj put dobar i koristan molim vas da odobrite predloženi vam budžet Ministarstva šuma i rudnika. (Živo i dugotrajno odobravanje i uzvici: Živeo!).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик др. Никола Кешелевић.

Др. Никола Кешелевић: Господо народни посланици! Да није ничега другога, већ сам овај експозе г. Министра шума и рудника који је вечита оптужница свега онога што се радило у томе Министарству од уједињења па до данас, а из кога смо могли видети да су се дешавале разне корупције, и разне прљаве ствари и да су сви послови које је држава предузимала свршавани ликвидацијом предузећа или губитцима, да није, велим, ништа друго, па ми не би могли одобрити рад у овоме Министарству. Господо, овде су изнесени такви подаци, да се из њих јасно види, да сваки који је имао намеру да опљачка државу, он је ступио с њом у компанију, па пошто је опљачкао државу, ликвидирало је друштво. Ти који су ступали у та друштва, однели су са собом у иностранство стотине милиона динара и сада живе тамо здрави и весели а држава је, међутим, изгубила своје паре. И, што је у овој ствари најжалосније и најстрашније, због тога није досада ни глава заболела ниједног кривца.

Господо, већ три године овде се подносе интерпелације о свима тим стварима. Те су интерпелације ишле до таквих размера, да се то није дешавало и да се не памти да се дешавало досада у парламентима других држава. Преко једне половине свих народних посланика, не само из опозиције него и из владине већине, подносиле су те интерпелације, указујући на злочиначки рад који се врши у ресору овога Министарства а којим је држава оштећена са више стотина милиона динара,

па, па ипак нико одавде из владиних клупа није ни претом мрднуо. Кад је један Министар изјавио да ће на те интерпелације одговорити, он је после тога отишао у пензију. (Гласови: Ко је тај министар?) Министар г. Погачник изјавио је, да ће на ове интерпелације одговорити, па је после дошла криза владе и он после тога није више био министар.

Господо, овде се отворено спомињу људи у тим институцијама, спомињане су поједине личности, па су нападани и поједини министри и износило се до детаља шта се све тамо ради. И никада још ни један од министара није нашао за сходно и нужно да поступи, па ни Краљевска влада, поред свих декламаторских изјава вашег вође и претседника владе, да ће сваку корупцију на коју се укаже да гони до уништења, иако је то био први поклич вашег вође и Претседника владе. Па што тај вођа и Претседник владе не обрати пажњу на ту корупцију? Зашто није ту почео, зашто није почео од тога што су 125 народних посланика написали и потписали? Зашто обмањује те народ, кад није истина да хоћете да гоните корупцију, него само причате о томе? То се понављало већ неколико пута и мене чуди још једна чињеница, на име да се од тих 125 људи није нашао нико да протестује на други начин. И разуме се докле год влада зна да ћете ви само подносити интерпелације, износити факта, указивати на лица, а после тога гласати за све, она ће вам се просто смејати и смејати вам се све дотле док ви будете такви.

Постоји још једна ствар у питању шума, а то је да постоје организоване банде плачкаша, које немајући ни паре у џепу јављају се и долазе у Министарство шума и руда те добијају концесије за експлоатацију шума, немајући буквално ни паре ни динара. Чак и они, који су под стечајевима, успели су да добију огромне комплексе шума. И што је интересантно, уколико су фирме и личности озбиљније које се јављају да добију концесије, у толико имају мање шанса; у колико су фирме и личности пак проблематичније и сумњивије, у толико више имају изгледа за добијање шумских концесија. Ви знате да има један монополисани господин некакав Павле Војновић. Тај господин урадио је оно што раде и други са концесијама. Он је Бог зна како, то је један феноменалан случај, и ако није имао пара, добио концесију, отишао са њом на пијаци, као и Боаје са својом концесијом на Лондонску берзу, нашао људе који експлоатишу шуме и почео продавати добијене концесије. Нашао је другове у Загребу. Отишли су у иностранство и нашли фирму која је почела да експлоатише једну шуму у Црној Гори. Та фирма је написала уговор, увела жичану железницу, подигла на обали Јадрана малу пилану и радила дотле, док они несрећници из иностранства који су добили концесију нису дошли да виде. И кад су дошли једнога је ударила кап за 24 часа а други је одмах прекинуо уговор који је био потписан и од њихове стране и од стране племена. И нашао се адвокат, и ако су прекинути услови, и ако нису испуњени, и ако нису извршене инвестиције које су према концесији требале да се доврше, ипак је суд на некакав начин нашао могућности да од племена (племе, то значи једна мала општина), затражи наплату од једног и по милиона динара. И ја тврдим да у томе племену

има бар 150 кућа које једва једанпут у 15 дана једу соли. Сад можете мислити како ће то племе изгледати кад плати један и по милион динара, јер је таква пресуда донесена. Разуме се да не може то да плати, јер би било потребно да прода све што има и земљу и куће и жене и децу.

Има других људи а то су некакви адвокати, који су се специјализирали за шумске ствари. У Министарству шума и руда тврде, да постоји један адвокат, који има најмање 70 или 80 протеста на сваку концесију, која се тамо даје. И чим се ко пријави тамо да ради, овај се адвокат јавља са неким овлашћењима. Говори се, да је један адвокат на оваквим пословима зарадио два до три милиона динара. Тај адвокат просто онемогућује послове све дотле, док је њему ђеф, или док и он нешто не добије. А, господо, то нису државне шуме тамо у Црној Гори, то је имовина племенска у Црној Гори, имовина најодређенија по оном знаменитом Богишићевом закону, који је ремек дело и по коме се врло добро зна ко има и шта има. И тамо у Црној Гори све је ишло у реду, све док ствар не дође овамо у Београд. Овде се нађу адвокати и концесионери, па је и код нас најалост дошло до тога, да су се нашли и наши људи, и тако, она концесија, за коју је имало пуно изгледа да је Министар неће одобрити, ипак се даје, и то се даје за 2 динара по једном кубичку дрвета, а та је сума на растојању ваздушне линије од мора највише 50 км. А то је дрво најбољег квалитета, такво, кога има још само Шведска. Те и такве шуме, какве ретко која држава има, с помоћу ових спекулација и утицаја политичких личности и људи, експлоатишу се од стране људи, којима је то занат, друкчије, него како то треба да буде. И када се већ прича и изјављује са најмеродавнијег места, да ће се корупција гонити — а знате да је преко 120 посланика поднело интерпелацију о босанским шумама, на коју се никако не одговара — онда ја не знам да ли су те изјаве истините, или су само приче, да се заварају очи народу.

Господо, није потребно да човек буде шумар, него треба да буде само шумски човек, па да се узбуди и револтира кад овде један министар у своје експозеу, у току једнога сата, не изнесе ништа друго, него само то да је држава оштећена преко државних предузећа, јер се радило то и то, и изгубило толико и толико милиона динара. Тако н. пр. »Криваја«, искривно је Бог, упропастила је стотине милијона државног новца, које су однели странци, и дневнице, као и путни и подвозни тршкови њених чланова Управног и Надзорног одбора. По речима господина Министра, из његовог експозеа, држава је изгубила тако рећи на свакој ставци ових шумских предузећа где је год почела да ради. Изгледа, да ти функционери тих шумских предузећа унапред праве смишљене закључке, како да извуку новац из ове земље и државу на тај начин да оштеће. Зашто се тако ради? Да ли неко има рачуна, или не знам зашто! Сви уговори прављени су по истом обрасцу, и у њиховој изради увек су учествовали стручњаци из Министарства шума.

Предузеће »Шипад«, оно је више државно него приватно. (Гласови: Оно је државно!) Добро, оно је стопроцентно државно и оно ипак доноси лажан биланс, за који је сваки знао да је лажан. То предузеће, чији чланови Управног и Надзорног одбора,

примају велике плате и тантијеме, одједанпут у моменту кад пропада, купује Министарству шума и рудника аутомобил. Какви су односи између државе и овога предузећа, кад предузеће налази да може и сме куповати аутомобил за Министарство? Или је држава подмитила предузеће, или је предузеће подмитило државу? Јасно је, да ће предузеће овај аутомобил од државе наплатити најмање педесет пет пута. Како може једно предузеће, коме је држава надзорна контролна власт, да купује својој контролној власти један аутомобил, и да у томе нико ништа не види?!

И ту у Влади нико не види ништа. Када то учини један обичан грађанин он иде у апс, а кад учини држава, кад то учини Министарство, које треба да врши надзор у том предузећу, онда то није ништа. Њега се не тиче и ситна је ствар, а ја сам навео крупну ствар, да би се видело да између њих постоји једна веза, а да је то тако у Министарству шума и рудника ми сви овде знамо. И да је та штета велика, знамо такође, али тамо не сме нико зарепсти. Изгледа кад би се тамо све преврнуло и кад би се све ствари извиделе, ово у Министарству пољопривреде и Министарству саобраћаја, да би било ситно, не би био ни десети део корупције, која постоји у Министарству шума и рудника.

Ја обраћам пажњу да племенска шума у Црној Гори није обично питање. Нити држава може овако тамо да газдује, јер је то приватна својина. Држава има интереса и она мора штитити то становништво које не зна како треба радити и шта да ради, али држава не сме да упропашћује то становништво, нити руководити на овакав начин њиховим шумама. Треба знати да у тим крајевима, што се тиче шума, постоји највећа осетљивост код становништва. Сваки сматра да дирати у његове шуме, значи дирати у његову част, у његову осетљивост и права, и ништа више не револтира то становништво него ово газдовање и мешање појединаца, који су тамо нашли себи ухљебља. И ја кажем да то већ сада има тамо врло рђав одјек, да су расположења таква да би могли бити инцидентна. Јер да неко долази да њихову својину, која је стотинама година њихова, па да упропашћује, да експлоатише и пљачка милионе а они власници да аргатују и да зато добију 4—5 динара зараде дневно. Да се даље кубни метар дрвета продаје по 2 динара — то је срамота за државу и државну власт која неће да предузме кораке, него помаже оне који те афере и пљачке удешавају.

Код свију буџета кад бих хтео да гласам — а не гласам ни за један — најмање од свих гласао бих за овај буџет.

Из свег срца и душе гласам против овог буџета. (Живо одобравање на левици).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. др. Тома Смиљанић.

Др. Тома Смиљанић: Господо народни посланици, ја сам и у ранијим својим говорима са овога места истицао и наглашавао, како је велика срећа за нас, што је наше тле на коме живимо тако разноврсно подесно за различиту привреду. На тај начин ми смо те среће, да имамо непрестано унутрашње струјање од привредно активних области ка пасивним, од равнице 70 метара надморске висине ка висинама до скоро 2000 метара.

Ја ћу данас господо да говорим специјално о једном предмету који нас треба да интересује, а то

је сточарство у Јужној Србији. Требало би о овом предмету говорити у ресору Министарства пољопривреде, али наша администрација је таква, да код нас сточарство долази и у ресор Министарства шума. У Јужној Србији постоји још екстензивно или тзв. номадско сточарење, т.ј. велика стада се напају на екстензиван начин. Лети по планинама, а зими у долини Вардара. То је сточарство створено било због тога, што постоје услови зато, а то су огромни пашњаци у близини котлина код нас, тетовска, кичевска, охридска, битолска, скопска, Овче Поље, Косово Поље, Метохија ит.д.

Ја хоћу овом приликом да вам објасним, како се код нас то сточарство не помаже, јер се сматра да је то екстензивно сточарство, треба једнога дана да нестане. Међутим, ја сам мишљења, да то такво сточарство не сме и не треба да нестане, јер оно постоји вековима. Оно је опевано у нашим народним песмама, у оној познатој песми о женидби Цара Душана и осталих на Шарпланини. Ја хоћу, господо, да вам покажем, да збиља то сточарство треба да остане тамо. Министарство шума и рудника, преко својих органа, не показује довољно размисла за ову врсту привреде и, такође, стално ратује са нашим сточарима, а нарочито дирекцију шума и рудника у Скопљу. Ми смо покушали да створимо сточарске задруге, да би се то сточарство некако одржало. Међутим, дирекција шума стално омета те задруге, наводећи да су створене само ради тога да експлоатишу те шуме. Дирекција шума замишља, да су пашњаци само као неки украс, који треба да чувамо, а не као економска подлога за тај свет. Узалудне су биле све интервенције. Она замишља да су то трговачки подхвати, и себе замишља као трговачки подхват са стране државе, и сада треба да се погађају, колико ће ко више да плати. Они су створили и једну математичку формулу, која гласи од прилике овако:

$$\frac{x + y + z}{2} + \frac{a - b}{c}$$

ит.д., колико могу сточари да зараде, и онда су тако оперисали, и замишљају, да су то богати људи, који могу много давати. Међутим, свако је екстензивно занимање сиромашно. Ја, господо тврдим, да је екстензивно или номадско сточарство уопште занимање врло несигурно, јер у једној тешкој зими, може сточар да изгуби све и да остане само са штапом у руци. Према томе илузорно је примењивати овакве теорије у једном овако деликатном случају. Ти људи издржавају своје породице, не знају за земљорадњу. Они се од тога хране, а њихове породице су велике по 15—30 чланова у једној породици. Они се непрестано сељакају од планина ка равницама и ка долинама река. Ове јесени и ове зиме неки су прешли Албанију, па су дошли чак до Бара и тамо напасају своје стадо. Те људе треба помоћи, а не правити им сметње и одмагати им. Тамо постоји један систем, по коме би требало ово сточарство уништити, али чиме ћете га заменити. Ја разумем шта значи интензивно или италско сточарство. Али, господо, за то треба културе, култура самих тих људи, а ти људи треба да се обавештавају, да се формирају за такав начин сточарења, а не просто на просто да им се само праве сметње.

Господо, ја сам само хтео ово да изнесем овде, јер све досадашње интервенције нису помогле. Овим нећу да кажем, да Министарство шума није на-

правило велики напор у Јужној Србији, да није средило и она питања, која су била болна, тешка и несрећена, али о тој ствари говорићу доцније. Министарство шума и рудника решило је питање ограничавања пашњака, то је врло важна ствар. Данас сам још чуо једну радосну вест да ће се тамо створити могућност људима да дођу још до пашњака, ако буду желели да их имају, на тај начин што ће откупљивати те пашњаке. Јер збиља, господо, на Југу постоје села, која не могу да отерају стоку на пашу, зато што је пашњак одузет или ограничен за државу. На тај начин мислим да ће се решити то питање и захваљујем заступнику г. Министра шума овога момента, који је то изјавио. Ја хоћу да завршим изјављујући да ћу гласати за овај буџет, али имам још неколико молби да упутим господину Министру.

в

У моме срезу постоје две бање, али је једна фирма добила концесију да тамо копа сумпор и та фирма није могла да нађе нигде друго место него баш на извору тих бања. Отуда проистиче опасност да вреда бања пропадне. Била је одређена једна комисија да изиђе на лице места да извиди ствар, али та комисија није до сада ништа учинила.

Друго питање и молба коју бих хтео да упутим Министру, то је да из онога времена када те шуме и пашњаци нису још били ограничени, постоје многобројне казне изречене против лица која су у тим шумама секла дрва и лица која су у тим пашњацима напасала стоку. Комисија за разграничење, по завршеном послу, предала је те шуме и пашњаке, али са прогоном ових лица и данас се наставља.

Требало би наћи начина да се све те тужбе које постоје против лица, која су учинила ове кривце у шумама и пашњацима недовољно ограниченим, услед чега се није знало, шта је државно, шта је општинско, а шта је приватно, да се све те кривце спросте. О томе је постојао један амандман за финансијски закон, али мени није познато, каква је судбина тога амандмана. (Један глас: Одбачен је).

Сем тога постоји закон о лову. Тамо код нас постоји навика код људи, да ловишта остану и даље државна и да људи узимљу дозволу за лов. Међутим, како чујем, изнова ће се спровести систем да се ловишта дају у концесију појединим лицима. То не би требало да се чини код нас.

Нећу да улазим у борбу која постоји у погледу босанских шума у којој се, изгледа, боре једни чиновници против других и у тој борби чак министре подижу и обарају, али мислим да би то требало некако прекинути. Треба дати то Министарство у руке једном човеку који би био у стању да те борбе једном пресече. Ја се надам да ће ова влада која систематски ради на консолидацији, на крају крајева и то питање решити и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Пљескање и одобравање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч г. Димитрије Поповић.

Димитрије Он. Поповић: Имајући у виду, господо народни посланици, можда и оправдану напомену господина претседавајућег, да се за дискусију по овоме буџету јавило око 40 говорника, па скреће пажњу говорницима да буду у својим говорима што краћи, ја ћу се задржати само на једном питању, које је врло важно колико по мене толико по моје колеге г.г. посланике из Вардарске бановине, јер оно нарочито тангира и погађа нас, а то је једна уредба

шефа отсека за пошумљаване пољопривредног одељења Вардарске бановине, којом се апсолутно онемогућује најсиромашнијим сељацима да у будуће из свога сопственог браника секу дрва и дотерују на пијацу и продају ма и једна кола дрва и на тај начин подмире своје најнужније домаће потребе.

Господо народни посланици, молим вас да чујете колико је та уредба непрактична и неизводљива. Шеф отсека за пошумљаване пољопривредног одељења Вардарске бановине донео је једну уредбу која је у виду расписа преко полицијских власти достављена свима општинским судовима на извршење позивајући све државне органе, да је се стриктно придржавају. Та уредба од прилике гласи овако: Свако лице које жели да из свога сопственог браника дотера на пијацу и прода извесну количину дрва, потребно је да прво добије тапију од свога браника, па онда да узме уверење пореске управе да је платило сву дужну порезу, уверење од општинских власти да је исплатило општински и бановински прирез и остале дажбине.

Свима је познато ко данас тера дрва на пијацу. То ради сиромашан и средњи сталеж, добри домаћини негују своју гору и хоће да је искористе као грађу за употребу или да продаду дрва некоме надлештву у вароши. Замислите, господо, колика је вредност једних кола дрва која се продају на пијаци?! Ја говорим специјално о моме срезу, а мислим да је исто тако стање у Вардарској бановини и у многим другим срезовима. Један сиромашан сељак који дотера једна кола дрва на пијацу, ако је, рецимо, пазарни дан субота, он мора још у четвртак да пође по оним гудурама и кршевицама да ломи себе и стоку да би насекао и натоварио једна кола дрва. Цео дан је око тога провео и сутра дан се вратио кући, па тек у суботу отера та кола дрва на пијацу, можда по 20 до 30 километара далеко. И за та кола добије свега 20 до 30 динара. Сад можете замислити, колика је надница тога сељака и колико је измучио и стоку и себе да добије ту бедну надницу.

Шта даље бива? Сваки који жели да стекне то право и добије ту извозницу да може терати дрва на пијацу, мора да добије тапију од свога браника. Ви знате из праксе, колико је малтретирање око тога вађења тапије, колико је бављење код власти да се тапија добије и колико је тај посао скопчан са многим разним административним формалностима и материјалним издацима. Прво мора општински суд да према поднетој молби позове граничаре око свога имања, да одреди рочиште ради изласка на лице места и тек кад се суд смиљује да то сврши, код општинског суда опет мора да се чека да ли ће бити какве примедбе, па општински суд доставља среском суду и ту се такође чека десетак дана, тако да вађење једне такве тапије кошта најмање 500 динара, а то онај сиромашни сељак не може поднети.

Тада треба још да плати државну порезу. И ако је пореским законом предвиђено да се дужна пореза може плаћати за 11 година, то за шумску власт не важи, он мора да плати порезу и да добије уверење, а исто тако и општински прирез и све бановинске дажбине. Што је најинтересантије, он мора сада пошто је добио све те документе поднети молбу са 30 динара државне и

2 динара бановинске таксе и да тражи одобрење да може сећи дрва у своме сопственом бранику. Поред тога он мора поднети и нову молбу са новом таксом и са кауцијом за среског шумског референта, који ће да прегледа у том његовом бранику способност те шуме за сечу. Код нас, као што знате, седишта тих шумских референата не налазе се у свакоме административном срезу већ је један референт у једном месту за више срезова, то такође због удаљености претставља велики трошак за тодичног шумског референта. Ти шумски референти то су мали чиновници, са малом платом и кад га дотични сељак позива да дође у други срез, да прође кроз тешке и непроходне путеве, мора за то да му се плати.

Сад нешто још интересантије. Пошто је шумски референт дао свој извештај да је шума способна да се сече, значи да је тек тада молилац добио одобрење да може сећи, али сада треба да иде даље и да добије ону извозницу. Он по други пут подноси молбу среском референту, да изиђе у његов браник и жигоше му гору коју хоће да сече. И када је то обавно, онда поново мора поднети молбу и по трећи пут да изиђе шумски референт и да маркира оне пањеве и стабла која су посечена, тек онда стиче право онај грешни сељак да добије ту извозницу. Иначе уредбом су овлашћени сви државни органи, почев од финансиских контролора, државних чувара шума, општински и сеоски чувари поља, да ако виде таквог сељака који тера кола са дрвима, а нема извозницу, прво му конфискују дрво, па га затим реферишу. После тога мора да иде у срез ради саслушања, на основу чега се изриче казна, која почиње од 80 динара. Замислите само таквог једног сиромаша, коме та дрва треба да служе да може за њих купити соли, гас, опанке и хлеба, а често пута се дешава да има код куће болесно дете, које треба да води лекару. Замислите каква је ситуација, кад му органи конфискују она дрва, за која је он толико утрошио зноја и труда док је та дрва дотерао на пијацу.

Ја таквих случајева, господо, имам свакодневно у срезу. Једнога дана лупа добош, питам зашто, веле да се објављује грађанима да знају да је забрањено више дотеривање дрва на пијацу и да треба сваки грађанин на овој зими да купи и спреми дрва. Био сам срећан што сам нашао среског шумског референта, који је у Сурдулици, и замолим га да ми објасни, зашто је то. Он ми и рече да је све то тачно, али вели, да не може ничим да помогне, јер он сам види доста тако жалосних примера где не може да помогне, види например сироту удовицу са петоро деце, којој се не одобрава да сече своју шуму све док законске формалности не испуни, гледао сам једног убогог самохраног старца који умире од глади, а ни њему се не дозвољава да сече своју шуму која му је близу куће нити да је изнесе на пијацу и прода, и она пропада.

Изнесећи овај жалостан пример, који специјално, бар за сада, само тангира нас из Вардарске бановине, ја скрећем пажњу и осталој господи из осталих бановина на ову уредбу јер није искључена могућност да се и њима деси исти случај и дође таква уредба, па да благовремено бар у почетку то спрече, — чиним апел не толико на заступника г. Министра него на господина, који са

њиме сад razgovara, jer sam уверен да ће он дуже остати. (Претседник Министарског савета Никола Узуновић: Јеси ли до сада интервенисао код г. Министра? — Заступник Министра шума и рудника Јурај Деметровић: Ако је овако, онда ову ствар морамо рашчистити. Ја бих молио да ми дате податке).

Димитрије Он. Поповић (наставља:) Верујући у добру намеру г. Министра, изјављујем да ћу гласати за овај буџет подносећи податке госп. Министру.

Потпретседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. Франьо Пахерник.

Franjo Pahernik: Sve grane naše šumske privrede veoma su zabrinute za svoj opstanak, tražeći izlaz iz ovog očajnog položaja, stvorenim dekonjunkturoм на svetskom tržištu drveta. Loše prilike u pogledu prodaja šumskih produkata kao i neprikladna administracija državnih šuma uplivišu sudbonosno na stanje i uzgoj naših šuma. Oskudica novčanih sredstava i s time skupčana oskudica stručnog osoblja i terenskih radova isključuje potrebne šumskouzgojne mere na veliku štetu budućih generacija našega naroda.

Naš izvoz u prijateljsku nam Francusku, spao je od 50.076 metričkih tona 1930 god. na oko 9.000 metričkih tona 1933 god.

Naš uvoz u Mađarsku većinom mekane građe, iz dravske doline, iznosio je u novčanoj vrednosti 1931 godine oko 70 miliona dinara, a prošle godine samo 16 miliona dinara.

Najveći uvoznik našeg drveta Italija, uvezla je od godine 1929 godišnje prosečno 285.316 metričkih tona ili 54% našeg ukupnog izvoza — prošle godine u prvom polgodu 115.105 metričkih tona, pa čak i 69% celokupnog izvoza drveta, a na žalost po onako niskim cenama da je naša trgovina drvima danas istovetna sa rasprodajom narodnog imanja.

Moj uvaženi poslanički drug iz logaškog sreza, koji se srez nalazi pred vratima Italije, sa najmanjom železničkom tarifom, žalio se po toj stvari i to sa punim pravom. Šta će tek da kaže moj srez, sa visokim železničkim podvozom za drvo do granice, sa šumama na planinskom terenu, onoliko udaljenom od svih komunikacija.

Na kraju, Italija još preči devetostrukom carinom za uvoz našeg drveta, govoreći o trgovinskoj pasivnosti prema nama. Mada to možda, donekle, odgovara istini, što se tiče robnog prometa, a ovo sigurno ne odgovara novčanom efektu obzirom na veliku zaradu italijanskih privrednih preduzeća u našoj zemlji.

U Dravskoj su banovini sopstvenici šuma do 80% seljaci, u našoj većinom malenoj drvarskoj industriji zaposleno je na hiljade radnika. Naš seljak šumoposедник, koji je pre bio onoliko gord, danas je već siromah koji nema ni pare za porez, ni za najpreče životne potrebe. Ovakve prilike stvaraju nerazpoloženje prema merodavnim faktorima na štetu države.

Trgovinska naša politika u nedovoljnoj se meri obazire na ova fakta — u poslednjim konvencijama sa Italijom nema ni govora o drvetu. S toga su potrebni što pre naročiti pregovori za uvoz drveta, u prisustvu praktičnih stručnjaka iz zainteresovanih krugova, u prvom redu sa Italijom i Mađarskom kao i drugim zemljama koje dolaze u obzir.

Susedna Austrija razvija veliku aktivnost za uvoz drveta u Francusku, Mađarsku i Italiju, gde uživa već

sada preference i prekomerne kontigente iz političkih razloga.

Nedovoljnu brigu za spoljnu trgovinu prikazuju nam cifre uvoza u Palestinu, mandatarnu zemlju sa slobodnom uvoznom konkurencijom bez deviznih propisa. Godine 1932 Palestina je uvezla različite robe u novčanoj vrednosti u milijunima dinara, i to iz Rumunije 124, Poljske 43, Čehoslovačke 24 Bugarske 22, Austrije 22, Grčke 7, Jugoslavije 6.

Gradevnog drveta Palestina je uvezla oko 75.000 m³ u vrednosti 44 milijuna dinara, od toga iz Rumunije 53.000 m³ ili 64% za 28 miliona dinara, Jugoslavije 218 m³ ili 6% za 140.000.— dinara.

Sanduka za naramlje svega 36 m³ za 42 miliona dinara od toga iz Rumunije 34.000 m³ ili 75% za 31 milion dinara, Jugoslavije 4.000 m³ ili 8¼% za 3.50 miliona dinara.

Godine 1932 pristala su u palestinskim lukama: 43 rumunska broda sa 67.395 tona; 33 grčka sa 58.736 tona; 7 jugolovenskih brodova sa 14.540 tona.

Nadamo se da će i Ministarstvo inostranih dela preko svojih zvaničnih mesta u inostranstvu zajedno sa Ministarstvom trgovine i industrije i Ministarstva šuma, i g. Ministar voditi računa o jačanju starih i osvajanju novih tržišta drveta.

Glasom predloga Finansijskog zakona Ministarstva šuma i ruda za 1934/35 godinu tač. 16 alineja a imade se odvojiti vrhovna šumarska nadzorna vlast od uprave sa državnim šumama i sprovesti reorganizacija Ministarstva šuma i rudnika i područnih ustanova. Bio je to već davnašnji zahtev ozbiljnih ljudi iz redova naše šumske privrede. Ako ove reči neće ostati samo na hartiji, onda je došao trenutak velikog preokreta u našoj šumskoj politici, onda smemo gledati sa nadom na spasavanje naših šuma od sigurne propasti i pouzdati se u bolju budućnost.

Tač. 17 predloga Finansijskog zakona Ministarstva šuma i rudnika kaže: »Ministarski savet će Uredbom, na predlog Ministra šuma i rudnika, a izuzetno od propisa važećeg trgovinskog zakona reorganizovati državno šumsko industrijsko preduzeće Dobrljin — Drvar a. d. Šipad i Durmitor.«

Tom prigodom treba da istaknem, da ime »Šipad« u mojim krajevima ne uživa popularnost, a to ne bez razloga. Godine 1931 i 1932, »Šipad« bacao je svoje velike stare zalihe na mekanom drvetu i u naša domaća tržišta: Bačku, Beograd i Slavoniju, pa čak i u Zagreb, rušeći cene malopilarima i splavarima osobito dravske i savinske doline. Samo ako bude »Šipad« u buduću što više izbegavao spomenuta domaća tržišta i pokušavao da se još više učvrsti na starim stranim tržištima, osvajajući šta više čak i nova, iako bude glasom tač. 1. predloga Finansijskog zakona, Ministarstvo šuma i rudnika nosi sve obaveze kao i ostali privrednici, iako nakon reorganizacije ne bude više iskazivalo pasivne bilanse, onda će i moji zemljaci gledati to preduzeće drugim očima.

Tač. 4 predloga Finansijskog zakona Ministarstva šuma i rudnika daje »Šipadu«: iz tekućih šumskih prihoda sukcesivne akontacije u iznosu do 10 miliona dinara na ime obrtog kapitala s time, da povрати dugujući iznos do kraja budžetske godine.

U smislu te tačke slobodan sam zamoliti na ime pomoći i za naše malopilarstvo u Dravskoj banovini bezkamatni zajam u odgovarajućoj visini.

Tač. 5 predloga Finansijskog zakona Ministarstva šuma i rudnika daje »Šipadu« privremeno u ruke obratovanje razrešenih ugovora — radi se u prvom

redu o „Krivaji”. Prinuden sam da skrenem pažnju na to, da bi trebalo voditi računa o tome, da se ne bi tom prigodom skrivila jedna hiperprodukcija pilnarske robe.

Da bi se sredile prilike u pogledu produkcije i prodaje u interesu uspešnijeg unovčenja šumskih produkata, postoje već tome odgovarajuće organizacije u susednim državama. U početku meseca februara vođeni su u Trstu pregovori između delegata šumske privrede Jugoslavije, Rumunije i Rusije. Interesantna je činjenica, što socijalističke sovjetе zastupa jedno od najbogatijih italijanskih drvarskih preduzeća, i to firma Feltrineli.

S obzirom na pomenute pregovore očekuju već osnovane strane organizacije, a tako isto i naša međovna javnost što skoriju uredbu o osnivanju „Centralne organizacije drvarske privrede za regulisanje i kontrolu izvoza”. Ovo ne sme da bude birokratska ustanova odnosno kopija žitnog ili režima stoke, nego autoritativna organizacija interesanata pod državnom kontrolom, sa naročitim obzirom na regionalne potrebe i prilike sa širokogrudnim pravilnicima.

Na svršetku želim da bude glavna linija naše šumske politike borba sa demagogijom i korupcijom i propagandom u narodu za ljubav za šume, stručan rad, po najboljim diskusijama, dovoljan javni nadzor i pomoć malom šumskom posedu i dobri trgovački ugovori. (Odobrovanje i pljeskanje).

Potpredsednik Karlo Kovačević: Ima reč g. dr. Milan Metikoš.

Dr. Milan Metikoš: Gospodo narodni poslanici, redajući ove budžete, jedan za drugim, opažamo i kod ovog Ministarstva šuma i rudnika istu nevolju, koja prati i sve druge budžete. U našoj opštoj državnoj administraciji, a isto ukoliko se tiče i ovoga resora, vidimo i ovde sve one muke i sve one nedostatke koje smo videli i kod svih drugih resora. Ali ovaj resor specijalno pokazuje, ne od danas i ne od par meseci unatrag, nego možemo reći pokazuje još od Ujedinjenja, teške stvari i teške mane i očajne stvari, tako, da bi čovek mogao pomisliti kao da je ovo Ministarstvo stalno i permanentno za stvaranje korupcije i koruptivnih činovnika. Godine 1928. u proleće, nakon budžetske debate, iznikla je potreba, da je ondašnja Narodna skupština jednodušno zaključila, pod teretom očajnog stanja u Ministarstvu šuma, zbog onih dugoročnih ugovora, da je jednoglasno zaključila, da se izbere parlamentarna anketa, koja će izvideti stvari na terenu pa podneti izveštaj Narodnom predstavništvu. Gospodo, ja i danas posle pet godina i posle šest godina opažam, da se od onih istih teških slučajeva ovaj resor nije oslobodio, nego da se još i danas čine opravdani prigovori i opravdane tužbe, na rad u tome resoru, ali ni Kraljevska vlada, pa ni pojedini ministri ne poklanjaju ni najmanje pažnje tim pritužbama. Gospodo, u našoj zemlji, koja ima oko deset miliona hektara površine, pod šumom je preko 7 miliona i 720 hiljada hektara. Mi imamo utvrđeno, ne od juče nego još od Ujedinjenja, da se s tim ogromnim nacionalnim dobrom, koje predstavlja 42% od celokupne površine naše zemlje ne radi kao što treba, da se stalno prepušta eksploatacija stranim firmama koji su stalno, sistemom korupcije nalazili razumevanja u tome resoru, nalazili na puno razumevanje, da se naša državna imovina upropašćuje, a niko ne preduzima nikakve mere da se ona spase. Gospodo narodni poslanici, 137 poslanika vladine većine podneli su

interpelaciju Kraljevskoj vladi, radi onih sramota, što se rade u bosanskim šumama i radi ostaloga što se radi u Ministarstvu šuma i rudnika, ali Kraljevska vlada ne nalazi za potrebno, da na te interpelacije odgovori. Ja, gospodo, ne mogu shvatiti, kako članovi vladine većine mogu dopustiti, da se ignorišu prava narodnih poslanika, koji vrše zaštitu narodne imovine i da se ne smatra za potrebno, da im se na njihove interpelacije odgovori u Narodnoj skupštini i preduzmu mere, koje bi bile u stanju, da unesu veru u našu javnost i u naš narod, da se jedanput ovo strašno i očajno stanje, koje vlada u resoru Ministra šuma, jedanput može sprečiti, i da mu se jedanput može učiniti kraj. Ali, gospodo, ne može se tome učiniti kraj. To je sistem. Ministri se šetaju kako koji od njih dođe u taj resor, a tamo se sistem posebne organizacije i stalna praksa podržava. I zato, gospodo, nemojte se čuditi što se je danas dobio utisak, da je ovo Ministarstvo šuma i rudnika jedan Eldorado za korupciju.

Gospodo, da vidite kako se radi kod nas, a kako se radi u drugim bolje upravljenim zemljama, ja ću vam spomenuti da ima još jedna slovenska zemlja, Poljska, koja ima odprilike šumsku površinu, kolika je kod nas u našoj zemlji, 7 miliona 800.000 hektara. Ta slovenska zemlja, Poljska, brinula se da u svoju administraciju uvede reda, napose znala je shvatiti veliku vrednost svojih šuma i svojih ruda i ona je, gospodo, sprovela ovo: ona je uspela da najuri sve strance iz eksploatacije šuma, ona je uspela da sve dugoročne ugovore za eksploataciju šuma i ruda raskine, i ona danas ima, jer vodi pametnom administracijom svojom dobru šumsku politiku, ogromne prilode, stalne, sređene ogromne prilode, jer je ovakvom svojom privrednom politikom znala šume i rude da uokviri onako kako je za narodne i nacionalne interese bilo potrebno. Kod nas, gospodo, niko ne oseća potrebu, da na tome polju tako nešto uradi, nego se kod nas radi stranaca podržavaju dugoročni ugovori za eksploataciju šuma, jer ti stranci koji su umeli da izvesne povoljne uslove dobiju, znali su naći dodire sa ljudima, koji su te stvari rešavali i zato mi imamo na sve strane tužnu konstataciju, da naše veliko dobro narodno, naše šume i rude, ne nose onaj prinos našoj zemlji, što bi po svoje kapacitetu i kvalitetu mogle da nose a za to je sve kriva naša šumska administracija, naše Ministarstvo šuma i rudnika.

Gospodo, dok se ovako radi i strancima dajemo mogućnosti za eksploataciju našega, možemo reći, najvećeg narodnog imetka, a to su šume, dotle su svi predmeti, koji se odnose na zloupotrebe i korupciju predati zaboravu. Mi imamo na svima stranama prikupljen materijal, materijal još od 1928 godine i čovek bi mislio da je Ministarstvo šuma i rudnika, koje ima taj materijal u svojim arhivima, brinulo da to iskoristi, međutim od toga se ne čini ništa. Sav onaj krupni materijal izrađen po šumarskim stručnjacima, utvrđen po knjigama knjigovodstva i računski, uz saradnju parlamentarne ankete, sav taj materijal leži pokriven velom prošlosti i zaborava. I kad bi Ministarstvo šuma i rudnika bilo voljno da se ta prašina očisti, moglo bi se naći dovoljno materijala, da se postupci sprovedu i situacija raščisti, ali bi se tamo našlo i to, da su pojedini zaključci, koji su utvrđeni od strane parlamentarne ankete, sprečeni od izvršenja. Bila su izvesna naređenja, šta ima da se naplati kod Krivaje i kad je od Ministarstva otišlo Ban-

skoj upravi i Banska uprava preduzela da naplati, došla je depeša iz Beograda, da ima da se sistira ta naplata, da se sistira i iduća naplata i dešavalo se to sistematski, da se dobijao dojam, da se te intervencije ne vrše bez nekoga sporazuma i razloga i ja tvrdim da su ti razlozi čista korupcija.

Zato mi danas imamo ovo bolno stanje u Ministarstvu šuma i rudnika, jer se do sada nije htelo, niti se smelo, da do kraja raščiste one strašne stvari i ono strašno stanje, iz ranijih vremena. A sve dok se to ne prečisti, sve dotle će i ova šumska preduzeća raditi na štetu narodnih i državnih interesa, jer to je onaj strašan sistem naše loše šumske i rudarske politike, sistem koji izgleda da se naročito sprovodi, jer u Ministarstvu izgleda da su mnogo važnije razne strane ličnosti nego vrednost narodne imovine i zaštita državnih interesa.

Gospodo narodni poslanici! Naš narod na svima stranama oseća tegobe tereta, koji ga tište: prevелика zemljарина, razni nameti, razne globe, a uz to još i razne teške šumske kazne i takse. Naš mali čovek, za ono malo drva, koje je posekao, natrpava se velikim kaznama, koje se, razume se, i izvršuju. Niko ne vodi računa, da je taj današnji mali čovek — seljak, usled pada cena njegovih poljoprivrednih proizvoda, došao u tako teške prilike, da bi o njemu trebalo naročito voditi računa, jer seljaka ima danas u našoj zemlji oko 12,000.000. Ali, ponavljam, da to nije tako važno pitanje za Ministarstvo šuma i rudnika, kao što je važno pitanje, da se neka strana firma, koja ima dugoročni ugovor za eksploataciju šuma, pomogne u produženju roka za seču, koja je po ugovoru imala da se izvrši. I te firme, imajući računa da seču odlažu, uvek nalaze dobro razumevanje u Ministarstvu šuma da im se ti zahtevi i zahtevi za odlaganje seče, dozvoljavaju, mada u Ministarstvu znaju da ima oko 150.000 šumskih radnika, koji su ostali besposleni. Njima u Ministarstvu bilo je važnije da udovolje dvojici ili trojici stranih industrijalaca, preduzećima, da rok seče odlože, nego da omoguće uposlenje one gladne sirotinje, a to zbog toga, što su znala gospoda, razume se u četiri oka, da se sporazumeju i da uvažavaju razloge industrijalaca za odgađanje roka seče. Korupcija, ta nesrećna korupcija, koči naš narodni život, i zahvata najosetljivije tačke našeg narodnog i društvenog života, pa zato nije ni čudo, što je tako očajanje u narodu i što se trpi nezaposlenost i onde, gde nezaposlenosti zbog loše administracije i rđavog sistema šumskog gazdovanja ne bi smelo da bude.

Ja ću biti slobodan da par reči kažem i o stanju naših imovnih opština, koje postoje na području Savske i delom na području Dunavske banovine. One su nastale segregacijom unatrag 69 godina. One su trebale da dobiju uređenu administraciju i mogućnost, da se mogu usavršavati i udovoljiti svima obavezama prema slajcima. Međutim, šta se desilo? Zaslugom naše loše administracije, naposletku, zaslugom Ministarstva šuma, one su došle u prekorno stanje. Godine 1922, ondašnji Ministar šuma i rudnika izdao je naredbu, da se svi zvaničnici i činovnici iz imovnih opština imaju izjednačiti po platama i položajima sa ostalim zvaničnicima i činovnicima državnim službenicima. Na taj način su se podigli tereti personalnih izdataka na takvu visinu, da su ti personalni izdaci usled toga izjednačenja pojeli imovnu opštinu. Tako naprimer u Petrinji, lični izdatci za 10 godina premašili su 13,000.000 dinara, a pokriće se

nalazi samo prodajom šuma ovih imovnih opština, pa razume se, dok su šumske konjunktуре još bile povoljne, ti su se tereti usled ličnih izdataka još i mogli nekako snositi, a danas kada je nastala nevolja, kad su nastali deficiti, ovi tereti ne mogu da se podnesu i zato ima nameštenika, koji po 18 meseci svoje prinadležnosti nisu primili.

Imate sirote udovice, žene matore, i starce pensionere da plaću i jauču, ali niko nema razumevanja, jer Ministarstvo šuma ne nalazi vremena, da se tim pitanjem pozabavi i da ga konačno privede rešavanju. Gospodo, ovo pitanje jedno je od gorućih pitanja u području Savske banovine. I žalosno je da se do danas nije našlo načina da se u to pitanje ude, i da onom bednom narodu, koji nije kriv za ovu situaciju, u kojoj se nalazi usled krize, pomogne. Danas niti činovnici dobijaju plate koje im pripadaju, niti pravoužitnici seljaci one prinadležnosti, koje im pripadaju. Nastao je jedan kaos, i sada razume se, šta se dešava? Sada udaraju teške kazne, zbog svake klipе дрвета, i tako ogromne cifre se traže, za te šumske kazne, da se ti ljudi kod kojih se vrše te naplate nalaze u stadiju očajanja! Iznose im iz kuće za te kazne u šumskim stvarima najnužnije stvari i jastuče i ponjave i ono poslednje što ima u kući, sve im se iznosi, jer seljak mora da plati, a činovnici se pravdaju time, što kažu: Ako mi ovako ne naplatimo, nećemo moći da primimo platu za idući mesec. Nastupilo je stanje, da će narod bezuvjetno sam pristupiti rešavanju toga pitanja, ako se produži ovako da radi, kao što se dosada radilo. Ja kažem otvoreno, jer sam konstatovao, da se u našoj šumskoj i rudarskoj politici, u okviru onšte vladine politike, ne vodi briga i računa o narodnim potrebama, zato moram da kažem, i da sa najvećim ogorčenjem izjavim da ću glasati protiv ovoga budžeta. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč g. Milan Božić.

Милан Божић: Господе народни посланици, већ две године у буџетској дебати непрестано сам говорио о болној и наопакој политици коју воли Министарство шума и рудника. Зато ми је мило што сам јутрос могао констатовати да је ипак г. Министар Деметровић донекле дао мени и мојим друговима сатисфакцију, признајући да је Министарство шума и рудника било Министарство афера. Тачно је, господе, да стварно у Министарству шума и рудника постоји извесна мафија и клика и заведен је један систем, и док он тако буде постојао, ја вас уверавам да ће то наше Министарство ићи оним рђавим путевима, којима је досада ишло. Ја не знам да ли је и један здрав потез у нашем Министарству шума и рудника изведен, па ако хоћете од ослобођења до данас. Поред тога многа питања која дубоко засепају у живот наше нације, специјално питања која тангирају Босну и Херцеговину, као што су питања мера, балталика, сервитута, олеђивање државних шума од општинских, раскидање уговора са страним Фирмама, реорганизација Министарства шума и рудника, проčiшћавање оне кујне атмосфере у Министарству и т. д. није се помакло ни за један сантиметар. Ја, као и моји другови из бивше Босне и Херцеговине, долазили смо са пуно искрености и најплеменитијим намерама код г. Министра шума и рудника, упозоравајући их на многе нездраве појаве, које је требало лечити најрадикалнијим мерама, да би се пошло једним

здравим путем у овој нашој најважнијој привредној грани. Зато нека ми не замери г. Министар Матица који седи данас у овим клупама, ако у вези са критиком на буџет Министарства шума и рудника поменем и његово часно име, јер је то наше животно питање, а он је до назад кратког времена био на челу овога Министарства. Ја сам увјерен да су г. Министру многе ствари сервирали његови миљеници у Министарству шума и рудника.

Јер они су чинили шта су хтели; постављали, премештали, деложирали, суспендовали, једном реију радили, шта су хтели. Али поред свега тога има грешака у Министарству шума и рудника, које г. Матица носи са својим леђима, јер он ипак мора да носи извесну одговорност, пошто је он својим поступцима шкодно општим државним и народним интересима. Мора му се замерити на првом месту, што је постављао избачене људе из државне службе који су отпуштани са мотивацијом, да су опасни по државне интересе и углед државне службе, а које је командант жандармерије због тога отпуштао. Лично је штитио своје миљенике, који су правомоћно осуђени по 20 дана затвора непретворивих у глобу, јер су учинили такве деликте, ради којих би слободни грађани били осуђени на тешку тамницу. Осим тога постављао је у своме ресору разне службенике, и ако по буџету није могао. Нама је на тај начин довукао у Сарајево и Бања Луку преко 40 људи из свога изборног среза. Поступци, које је г. Министар Матица увео у праксу парламентарног режима, доводе нас све у врло незгодан положај. Зато не мислите, господо, да народ не прати сваки гест и појединог Министра и појединог народног посланика. Оваквим поступцима срозава се ауторитет не само народних посланика у односу према народу и према одговорним министима, него нека упамте господа министри, срозава се и њихов ауторитет, који ауторитетом свога положаја жаре и пале и пред целом Скупштином и народом попут негдашњих краљева, износећи интересе појединаца и појединих клика, изнад интереса целине. Наш народ мирно снаша многе невоље, али ће исти народ у право време изрећи своју праведну пресуду свима онима, који дигосе лични и појединачни интерес на пиедестал зла и наопаког рађања, а истину приковаше на срамни стуб.

Данашња општа привредна невоља, која је обухватила читаву нашу земљу, најтеже се осећа у крајевима бивше Босне и Херцеговине. Једно што су Босна и Херцеговина претежно сточарски крајеви, а друго што је шумска индустрија у којој је наш сељак добрим делом био запослен, као најпростији радник, скоро сва зауставила своје пословање, или га свела на најмању меру. Зато су ове данашње привредне и финансијске невоље скоро потиснуле сва остала питања у позадину.

Ја сам у неколико махова говорио са овога места о овој нашој најважнијој привредној грани, и изнео чињенице, услед којих је читава наша шумарско-рударска политика дошла у један страховито тежак положај. Ја понављам да од нашег ослобођења и уједињења није вођена једна паметна и рационална шумско-рударска политика, а то се види из чињенице, да су наше шуме добрим делом девастиране, и то од страних капитала, које ми скоро ни мало нисмо искористили. Скоро сви крајеви Босне и Херцеговине данас представљају гробља некада на-

ших поносних планина, које су тешки гатери страних капитала до краја упропастили. Дотле је мађехински поступано са малим домаћим пиланарима, које и дан данас руководе патриотски и национални мотиви.

Одмах иза ослобођења спроводила се у Босни и Херцеговини фатална национализација страних капитала, који су били већим делом пласирани у шумска предузећа.

Сва та туђинска предузећа као што су Нашичка, »Босна — Боа«, »Грегerson«, »Угар«, »Мехтерсхајмер«, »Дестилација д. д. Теслић«, »Варда«, а сада »Офа«, »Ајзлер и Ортлиб«, »Бегов Хан«, »Викторија«, »Вирбо«, »Пале«, и т. д. отварале су своје канцеларије у разним центрима наше земље и хватале везе са високим функционерима за национализовање њихових фирми. Национализацијом ових страних фирми импортирано је у нашу земљу једна маса лица из разних земаља, која су вршила функције директора, чиновника, инжењера, стручних радника, па и обичних мануелних. Наш је свет могао добити само место обичног радника, са најмизернијом зарадом или у најбољем случају место каквог предрадника. И док наши млади и дипломирани инжењери шумско-рударских факултета траже места лугара, па и то не могу до добију, дотле страни држављани и анационални елементи заузимају, најжалост, скоро сва места не само у овим приватним предузећима него и у многим државним. Зар ова чињеница, господо, не би могла бити фатална по нашу будућност, ако се не би предузеле мере да се ове ме већ једанпут учини крај. Ови наши дипломирани људи вапијући за кором хлеба и у моменту душевне депресије, зар не могу да забораве на патриотски смисао и да изгубе осећање љубави према својој земљи?

Док се ова страховита неправда чини нашим младим и дипломираним инжењерима, дотле читаве легије ожимају се да уђу у одборе разних привредних предузећа, јер им тај положај доноси не само сталне месечне плате, него још и издашне дневнице, годишње награде и награде за разна путовања.

Није, господо, ово први пут да ми износимо скупште чињенице о наопакој шумарско-рударској политици. Ово је вапај читаве наше нације, али господин Министар шума и рудника просто је свесно чекао да дође до катастрофе. Ми смо искоришћавали и искоришћујемо сва могућа легална средства у нашој најбољој и најплеменитој намери, али најжалост глас је наш био глас вапијућег у пустињи.

Колика и каква мафија влада у овоме министарству, нека вам, господо, послужи као пример једна пресуда државног савета, по којој су једанаест страних предузећа у једном периоду оштетили државу за близу двеста милиона, осим оних доповлука који се нису могли доказати. Само једним дуго-рочним уговором Фриц Регенштрајф оштетио је државу са 195 милиона, осим оних осталих невалаластава, која тек сада излазе на површину, а о којима сам ја и прошле и претпрошле године говорио. Како је г. Министар шума и рудника водио бригу о нашој шумској индустрији најбоље вам илуструје случај са »Кривајом« и »Шипадом«.

И ако сам ја са мојим друговима благовремено упозоравао и усмено и писмено, па чак су и интерпелације поднашане, ипак г. Министар није ни прстом макнуо. Место да буде срећан да сам га бла-

говремено упозоравао на очајно и катастрофално стање у »Криваји« и да сам тражио на основу тога хитност мојих интерпелација, он устаје у пленуму скупштине и образлаже да хитност не може примити. Тек четврти пут, када сам покренуо то питање у Скупштини, господин министар бива надгласан и присиљен да прими хитност. Зар није господо очајно да смо сви ми били боље упућени у рад и предстојећу катастрофу, него господин Министар. Овај конкретан случај најбоље илуструје г. Министра шума и рудника.

Расипање народне муке и државне имовине толико се испољило у Криваји да вам то више личи на неку бајку, него на истину. Ја ћу истаћи само неколико момената: Иако је држава имала у Криваји 26% акција, није за читаво време од 1925 год. до данас добила ни једну једину пару. То је била држава у држави. Фриц Регенштрајф, поред својих редовних припадљености, за које се зна, од 1 милиона динара годишње, дигао је још око 15 милиона за личне трошкове, осим оних 26 милиона које је неки дан добио у Бечу и ако је постојала пресуда некога нашег суда да тај новац треба да добије наша држава. Ортлиб је исто тако, поред редовних припадљености од 750 хиљада динара дигао за личне трошкове око 5 милиона, а Ајзлер поред редовних припадљености од 500 хиљада, дигао је још око милион и по динара, а један њин адвокат добија око 6 милиона за годину дана. Рекламни трошкови износе преко милион и по динара, трошкови уговора о сечи 2 милиона динара, које је опет по свој прилици подигао исти адвокат.

Узгред ћу споменути да је држава требала да добије од »Криваје« у име закупа на железничкој прузи Завидовићи — Хан Пијесак — Кусаче сваке године по 52 хиљаде златних швајцарских франка. Ни једну пару до данас није добила. Чак постоји пресуда једног жалосног одбраничког суда, по коме је држава требала да плати »Криваји« 30 милиона динара са мотивацијом, да је дотична пруга била пасивна. Међутим, господо, треба да знате да та иста пруга која је у доба најбоље конјектуре тобож била пасивна, да је она данас и поред оскудице рада потпуно активна и покрива све трошкове ликвидационог одбора.

На овоме месту морам истаћи још један важан моменат који г. Министар није хтео узети у обзир. Још у месецу септембру 1933 године, он је имао готов предлог и био је у поседу целог материјала потребног за раскидање уговора са Кривајом. И ако је био свестан да би раскидањем овога уговора удовољио општој потреби, као и да би велики број незапослених радника, који су били изложени на милост и немилост очитој плачки од стране суседног предузећа »Нашичка«, која је радницима плаћала на сат по 75 пара, ипак уговор није хтео да раскине, иако је имао и подлогу од стране г. Бана Дринске бановине који је већ распустио друштво Кривају.

А сада да видите како из далека изгледа питање »Шипада« 100% државног предузећа. Темељ је овоме данас државном предузећу ударио Баварац Штајнбајс, који је био један од оних ретких дрварских индустријалаца који је назад 45 година знао и умео да искористи разне тековине технике. Од свога постапка ово је Штајнбајсово предузеће одлично просперирало, иако је било извесних застоја, као што се то десило за време светскога рата. Иза ослобођења па све до назад две године »Шипад«

као државно предузеће одлично је просперирало, иако је неколико пута пролазило кроз Сцилу и Хариблу. Све док није било решено власништво акција, није се знало коме ће предузеће припасти. Чак пре него што је ово основно питање било решено био је »Шипад« продат бечком индустријалцу Кернеру за време министровања г. Ивице Ковачевића. Од те несрећне трансакције предузеће је спасено тешком муком и пошто је све до 1926 године најлепше радило, била је расписана лиценцијација у три маха да се предузеће изда под закуп. Честитим људима и пријатељима Шипада једва је пошло за руком да се спречи да се Шипад изда под закуп.

За ових 15 година продефиловало је кроз Шипад безброј управних одбора. И може се рећи да је било добрих управа које су Шипад водиле напредку, али је било у исто време управа које су предузеће водиле у вратоломне трансакције.

Довољно је споменути ортачеве »Шипада« са »Вардом«, а још горе је његово увлачење у »Дурмитор«, где је упропашћено на десетине милиона, па и данас Дурмитор дугује Шипаду близу 30 милиона динара, која је свота потпуно дубиозна.

Према томе може се мирне душе рећи да је кривица лежала на министрима шума и рудника, да је ово наше чисто државно предузеће дошло данас у један необично тежак положај, али у исто време носе извесну моралну одговорност многи чланови управних и надзорних одбора. Ја верујем да су и данас у управи Шипада добри и поштени људи, али они нису стручњаци, па и поред најбоље воље не могу ништа предузећу ни дати ни учинити. Са друге и надлежне стране, и то од стране Министра шума и рудника, ништа се не чини нити покушава да се бар у 12-ти час спасава овај тешки болесник. Мени је добро познато да је господин Министар шума и рудника Матица врло често упозораван на тешко и неподношљиво стање Шипада. До данас, на све те јавке господин Министар одговара да се одмах плате сви дугови, јер ће са Шипадом разрешити уговор. Тако он чини Шипаду. Да не мислите, да ја говорим напамет, ја сам у поседу броја дотичног акта (28292 од 30. XII. 1932). Као да је Шипад пасторче а не државно предузеће. Ни у једном страном предузећу не постоји онако очајно стање као у Шипаду. Никаква плана, несугласице и рогобатност између Министарства и подређених органа, никаква организација, возање акта не месецима, него годинама, прелиминар се добија кад прође сезона, буњење радника и железничара ради надница и осигурања и т. д. Поред тога морам истакнути и злокобне спекулације Шипада, које грцајући у дуговима купује туђа предузећа и шуме, па је у свом властитом предузећу морао записати. Зато дугује држави за саме таксе 25.000.000, поред пореза и т. д. Поред тога Шипад купује благословом господина Министра шума »Дурмитор« за 18 мил. динара шуме, које су у своје време процењене и купљене за 4.500.000 динара. И у томе грцању, као круна свега тога, Шипад купује господину Министру аутомобил лимузину са монтираним радио-апаратом и гријачем за 330.000 динара. У овоме, господо, тешком времену не треба овоме коментара. Сада када знамо да је сопственик шума државни ерар, сопственик Шипада државни ерар, финансијер опет државни ерар, онда човеку стаје

памет, да г. Министар који одлучује за опстанак Шипада, а у исто време носи једну велику одговорност, није или био упућен у рад и просперитет Шипада или свесно гура Шипад у пропаст.

Треба да имате у виду да ово државно предузеће има за експлоатацију резервисаних државних шума око 100 хиљада хектара, са дрвном масом близу 30 милиона четинара и око 15 милиона лиснатог дрвета. У експлоатацији шума, прерађивању и промету дрвета запослено је осим чиновничких и помоћних сила око 3 хиљаде сталних радника, а било је некад и 10 хиљада радника, а поред тога троши се годишње око милион и 200 хиљада радничких надница. Вредност продуката овога предузећа сваке године износио је око 150 милиона динара. Поред тога предузеће има 700 километара жељезничке пруге, а у близини Шипадове стругаре у Дрвару налази се предузеће целулоза, у коме је држава ангажована са 64% акција, а које предузеће две и по године не ради кривицом Министра шума и рудника. (Павао Матица: Нисам ја био пре 3 године министар!) Могли сте то урадити пре годину дана.

Ова велика државна својина није само од привредне и социјалне важности за Врбаску и Дринску бановину, него она носи на себи печат општег значаја. У Шипаду су ангажовани тешки милиони и огромна радна снага, што има велику важност за читав онај сиромашни крај, који нема од чега другог да живи. Поред тога можете замислити, од колике је важности Шипадова жељезничка пруга, кроз оне дивне и непроходне планинске крајеве од Приједора до Книна и од Јајца до Српнице. А тек колико то утиче на целокупни привредни живот наше земље.

Према томе не постоји никакав локални интерес, него интереси целе земље, да се једанпут озбиљно и објективно узме у разматрање рад и развитак овога предузећа, да не би дошло до катастрофе. У општем државном интересу ја апелујем на данашњег г. Министра шума и руда као и на читаву Краљевску владу да се поклати пуна пажња овом великом државном предузећу тим да се Шипад дебасира од свих непотребних послова и да се одмах приступи систематској реорганизацији, да би се тим путем оспособио за даљи рад и развитак. Ако се то не учини у кратком времену, ја вас уверавам да ће наступити катастрофа. То исто треба учинити и са Кривајом, као и то да се сва страна шумска предузећа присиле на рад, или да држава с њима прекине уговоре.

Потпретседник др. Коста Поповић: Господине посланиче, молим вас да завршите своју реч.

Милан Божић (наставља): Ја ћу само још неколико момената да споменем у погледу рударске индустрије.

Као што смо видели из експозеа о кретању државних прихода и расхода, који излазе редовно г. Министар финансија, видимо да за буџетску годину 1933/34 и то за првих 6 месеци, стварни расход за период април — септембар 1933 износи 96,827.027, а предвиђено је буџетом 116 милиона динара. Значи да је утрошено мање за око 20 милиона динара. Што се тиче прихода ствар стоји овако: Према усвојеном проценту прихода за 6 месеци за 1933/34 излази предвиђено 148 милиона динара, док је стварно наплаћено само 98 милиона динара, што чини мањак од близу 50 милиона динара.

После свега овога настаје питање — иако сви добро знамо да рад наших рударских предузећа, специјално угљенокопа, почиње зимском сезоном, хоће ли се моћи или не постићи приходи предвиђени за буџетску годину 1933/34. У доба данашње кризе ја мислим, господо, да се ти приходи неће постићи.

Што се тиче осталих рударских предузећа, познато ми је на пример да је производња рудника жељезне руде у Љубији потпуно ограничена, а ако се шта и испоручује, то се врши само из постојећих депоа.

У жељезари у Варешу прилике се исто нису побољшале. Ако надаље узмемо и то да је цена свих рударских продуката не само код државних него и приватних рудника у опадању, а специјално цена угља за државне жељезнице, онда можемо мирно и категорички изјавити, а на основу података г. Министра финансија, да се за годину 1933/34 буџетом предвиђени приходи неће постићи, а исто тако услед свеопште кризе ни ови за годину 1934/35 предвиђени.

Ја сам већ у ранијим буџетским дебатама упозорио на неке чињенице које могу да утичу на успешан редован рад рударског ресурса, да га омогуће и у многостолу олакшају.

Ја нисам техничар, господо, да би се могао у детаље овог питања да упуштам, али мислим, да би се свеопштом реорганизацијом рада у рударском ресурсу, који је данас у несигурним и у многостолу неповерљивим техничким рукама, оно могло да доведе у стање које би стварно одговарало привредним приликама.

Ја ћу као пример да наведем само — као што сам то већ у мојим прошлогодишњим говорима навео, — електрификацију земље. По овоме питању није ништа учињено. Место да државни угљенокопи воде по овом питању главну реч и да снабдевају поједине крајеве јефтиним струјом, увално нам се је страни капитал и са великом зарадом пљачка наше провинцијске градове. Видели смо тај случај са градом Чачком и осталим местима, где се киловат сат плаћа по 8 до 10 и више динара. Како ми је познато у најкраће време ће на руднику у Креки бити на слободном располагању око 2 милиона киловат сати годишње. Са овом количином струје могао би се цео крај Вишковаца, Брода, Бијељине да снабдева са струјом. Из рудника Бања Луке могао би се исто тако цео крај до Старе Градишке и до Приједора да електрифицира.

Све ово што сам до сад рекао, показује да постоји могућност зараде, а с тим у вези и развијања боље делатности у овој нашој тако важној привредној грани, али изгледа да се на водећим местима рударства не води довољно бриге о рационалној експлоатацији државних добара, већ се та брига своди често на експлоатацију каса акционарских друштава у којим води држава надзор. Нажалост, чак ни у оваквим предузећима нема скоро ни једног стручњака, већ и у њима воде главну реч рударски лајнци или људи који о рударству немају ни појма.

За ово што рекох изнећу вам конкретан случај, г. Николу Беланчића, генералног директора рударства. И ако је био удаљен са положаја, ипак га је г. Министар Матица поставио за председника управног одбора жељезаре у Зеници. Овај положај, поред његове плате као генералног директора доносио му је месечно 5166.50 динара фиксне плате, осим тога аликутни део годишње тантијеме, путне тро-

шкове у нашој земљи и иностранству, дневнице, а онда посебан хонорар за сваку седницу.

Према томе г. Беланчић наплатио је од 1 јануара до 31 октобра 1933 године осим 4165 динара за хонорар још 73.132 дин. на рачун путних трошкова и 24.200 дин. као екстра хонорар за вођење картела, дакле укупно за 10 месеци дин. 138.997. Само три ове ставке износе просечно 13.899 дин. месечно. Овде нису урачуната берива за седнице картела и извршног одбора југословенских железара, која ће такође бацити већу суму, а онда сума на дискреционо сврхе од 10.000 динара, нити аликувтни део годишње тантијеме.

Поред тога железара му издржава сина на факултету у Леобену, давајући му месечну стипендију од 1.600 динара, путне трошкове и издатке за таксе и књиге.

Сада долазе обилно плаћене синекуре за 16 чланова управног и надзорног одбора и неограниченог броја стручних и саветодавних чланова. А како је г. Министар сабрао ово друштво, најбоље се види по томе, што у целом саставу ових чланова нема ни једног јединог стручњака, осим ако није његов брат Матица, апотекар. Овакав наopak систем довео је ову железару до руба пропасти.

У погледу експлоатације државних рудника, специјално железних Љубије и Вареша могу укратко да напоменем, да сам већ у мојим прошлим говорима споменуо изградњу железне индустрије, која је у првом реду у интересу наше земаљске одбране. Изгледа да и та ствар лежи на оној истој мртвој тачци, као и пре две године. И ако је овај дом најглавнији форум где би се имало ово важно питање да претресе, нама о овој ствари није ништа познато. Међутим тој индустрији помогло би се и тиме, што би се веће количине угља трошиле, па према томе и више радника успослило, и то баш угља оних врста, чија је потрошња сад услед свеопште стагнације рада у осталим индустријским предузећима најмања. На тај начин могло би се помоћи финансијском ефекту буџета.

Напослетку, прошло је већ више од 15 година од нашег ослобођења, а ми до данас немамо јединствен рударски закон. Свака бановина односно покрајина служи се својим посебним законом, тако да до данас у нашој уједињеној држави имамо пет разноврсних рударских закона. Надаље молим г. Министра да се посвети што већа пажња редовитој исплати рударских радника.

При концу ја поново апелујем на г. Министра шума и руда као и на читаву Краљевску владу да једанпут приступе темељитој и озбиљној реорганизацији како наших рудника тако исто и железаре у Зеници, којој треба посветити пажњу не само ради нашег привредног прогреса, него ради наше земаљске народне одбране.

Поред тога треба приступити темељитом пречишћавању оне кухне атмосфере, која тамо влада. Један пут се мора доћи до увјерења, да само национални елементи могу водити државну и народну политику код наших привредних предузећа.

Зато, господо, не дозволимо да наши млади и стручни инжењери вапију за кором хлеба, док страници и непоуздани елементи заузимају најбоље положаје.

Учинимо ово за времена, јер ће нас покољења проклињати! (Бурно одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. Павло Матица ради личног објашњења.

Pavao Matica: Gospodo moja, g. predgovornik spomenuo je ovde i govorio o Krivaji, i meni u krivnju — što se tiče Krivaje — nešto upisao, a ja sam — kako vi znate — našao u 1932 godina, da ta Krivaja nije radila, da je bila skroz pasivna i da je trebalo tu celu stvar urediti, a da ne bude za državu prevelike štete.

Ja sam se na taj posao dao, imenovavši odmah članove upravnog odbora; koji su imali za zadatac da ispituju potpuno celo stahje u Krivaji. Oni su, ispitavši ceo taj posao, poduzeli potrebne mere tako, da je društvo došlo pod sud i došlo pod likvidaciju.

Mogu reći, a kad bi g. Božić bio objektivan, i on bi mogao to reći: što ni jedan od g. g. Ministara nije izveo, to je izveo g. Matica! I to je društvo sub judice. A kako će sudovi to urediti i zaključiti, to ne znam, u tome ingerencije nema ni jedan ministar, nego sam sud (*dr. Nikola Kešeljević:* Ko će da naknadi državi štetu od 200 miliona dinara?).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Molim vas, gospodine Kešeljeviću, nemojte upadati!

Pavao Matica (nastavlja): Druga je stvar, što je govorio g. Božić o fuziji Šipada i Durmitora. Kad sam postao Ministar, ta dva društva već su bila fuzionirana. Ja tačno ne znam, koje je godine ta fuzija provedena, zaboravio sam, ali čini mi se, da je baš jedan od gospode Bosanaca bio Ministar šuma, kad je ta fuzija provedena. Je li ta fuzija provedena na korist ili štetu Šipada, ne znam, ali ja kod toga nisam apsolutno sudelovao.

Treće je, što je spomenuo gospodin glede automobila. Postojao je uvek uzus — ili običaj, ili ako hoćete da kažem, da za Ministarstvo šuma prihvati Šipad automobil, i taj uzus i ja sam našao, i to je uvedeno — koliko mi je poznato — 1925 godine. Ja nisam tražio — to je potpuno krivo gospodin rekao — da Šipad kupi automobil ne meni jer ja toga automobila nemam, nego je to auto Ministarstva šuma. Sa tim automobilom služili su se i svi ministri pre mene, — ja sam to već jedanput spomenuo ovde — i za opravku toga automobila Šipad je snosio i troškove. (*dr. Nikola Kešeljević:* To i jeste skandal. — *Milan Božić* i još nekoliko poslanika protestuju).

Ja sam zatražio pismenim putem od Šipada, budući da je auto već neupotrebljiv, da ga daje popraviti. Od direkcije Šipada dobio sam odgovor, neka pošaljem šoferu do jedne radionice automobila, da se automobil pregleda i da se sastavi predračun, koliko bi opravka automobila stajala. (*Risto Đokić:* Zašto niste od Šipada i radio instalirali?). Donešen je predračun i taj predračun je poslat Šipadu. Od Šipada su odgovorili, budući da bi taj predračun iznosio oko 90 hiljada dinara, da je to tako velika svota, da se ne isplati taj stari auto popravljati, nego da će oni nabaviti novi automobil, a ja za to vreme da pozajmim neki auto, dok oni ne nabave novi automobil. Ja sam onda na to pozajmio automobil i njime se vozio mesec dana do konca novembra prošle godine. Koncem novembra „Šipad“ je poslao nov automobil, a koliko on staje, i ko ga je naručio, ja o tome nemam pojma. Ja sam dobio potpuno nov automobil i kako sam ga u redu primio, tako sam ga 2 januara prošle godine, dakle posle ne puna dva meseca, ostavio na upotrebu mome nasledniku u Ministarstvu šuma i rudnika. Ja,

dakle, nisam imao nikakve koristi tu nego naprotiv štete.

Kao što vidite, gospodo, prigovor glede „Kriva-je“ i prigovor glede Durmitora i »Šipada« koje je g. Božić upravo na mene, kao i treći prigovor, što se tiče moje osobe, potpuno je neosnovan, nego se on mora obratiti na druge koji su možda nekomе skrivili.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč g. Mihailo Krstić.

Михаило Крстић: Господо народни посланици, због изузетно тешког економског стања грађана који живе у селима подножја државних шума и неправди које им се чине од стране шумских органа и неприменљивих данас шумских закона који им на тај начин иначе тежак живот чини несношљивијим сматрам за дужност да говорим код буџета Министарства шума и рудника и да са ове говорнице укажем г. Министру на те незгоде које тиште живаљ тога краја, и да захтевам да их уклони, како би у будућности живот тих људи био сношљивији.

Пре рата извршено је разграничење државне шуме Буковик. То разграничење постало је данас дефинитивно, али оно је извршено неправично, јер је гранична линија из непознатих ми разлога, повучена тако, да она иде покрај кућа сељака села Грабожа и Црног Кала и живот сељака тих села чини несношљивим, јер су изложени због такве ситуације свакодневним казнама. Кокош када излети из авлије иде у државну шуму, а када узмемо у обзир, и знамо какав нам је кадар шумских органа, онда можете појмити од куда долазе онолико оптужења по шумским кривицама и кривицама из § 157 Закона о шумама.

Сматрам да би се ова неправда најлакше могла уклонити на тај начин, што би се једним амандманом, повратио у дејство § 23 старог закона о разграничењу државних шума.

Господо у 1931 години, нарочита комисија састављена од једног вишег чиновника Министарства шума и рудника и шефова шумских управа у Ражању и Параћину, на терену државне шуме Буковика одређивали су просторе за испашу стоке, пошто је дотле та испаша била забрањена. У међувремену док је дошло решење по овом питању, сељаци села: Скорице, Смиловца, Витошевца, Подгорица и Руишта и Црног Кала, због онда тешког стања и немања попаше, пошто су претходно уплатили таксу која је важила у то доба, не сачекавши и решење Министарства, пуштали су стоку у просторе, које је одредила комисија. Међутим сви ти били су оптужени за дела из § 157 Закона, те су ти људи за штету од 10 и 15 динара кажњавани, са по 300—400 динара казне рачунајући ту и остале трошкове око доношења истих. Право је када Краљевска влада свим могућим сретствима иде за тим, да тежак живот нарочито нашег сељака ублажи, да и г. Министар шума и рудника донесе један амандман о опрштају казне и глоба из § 157 тим пре што држава ничим није оштећена.

Да би сељаци овога краја једном за свагда знали те слободне просторе где могу напасати стоку, господин Министар шума треба да нареди шумским управама да једном за свагда одреде те просторе, да се не би у будућности дешавало оно што се до сада догађало, а на име, да шефови шумских управа по своме расположењу дозволе ове године један простор за испашу, па идуће године то забране, или те исте просторе дају под закуп, као што је

случај са просторима »Ветрења« и »Крша« код села Смиловца, и због овако вођене политике од органа шумских управа, ти се људи данас глобе.

Министарство шума и рудника граничним селима која се граниче са државним шумама, дугује на име порезе велике суме, и те суме ни до данас се не исплаћују ма да се признанице села Скорице, Црмиловца, Руишта, Подгорца и Витошевца налазе код дирекције у Алексинцу и те општине довођене су у такву ситуацију да им се за утринску порезу продавало у безцење жито, као што је то случај са општином рушком, и то у доба кад они имају примања од државе.

Господин Министар шума и рудника треба ово питање да регулише са господином Министром Финансија на тај начин, што ће општина којима Министарство шума и рудника дугује овај прирез пребијати са Министарством финансија за отплату дуговане порезе тих општина. Закон о дрварењу дошао је у намери да сиромашним сељанима и радницима у најнегодније доба зиме помогне. Међутим, тај закон и данас се не примењује у моме крају, мада су они који имају право на коришћење овога закона испунили све законске услове, они ни до данас нису примили дрво које им по закону припада. Шумска управа у Параћину тумачи то тиме, што им није издала до законског рока у прошлој години да немају право да то њихово право искористе у овој години, мада су чак и таксу платили, Молим господина Министра да нареди шумској управи у Параћину да се свима заинтересованим лицима, која су платила таксу за коришћење закона о дрварењу у прошлој години, призна то право, те да га искористе у овој години.

Имајући пуно вере у господина Министра, који је досадањим својим радом увек показивао разумевање у решавању свих економских проблема, нарочито када су у питању мали грађани, изјављујем да ћу касати за овај буџет. (Одобравање и плесак).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Милан Мијић.

Милан Мијић: Господо посланици, писам изашао на ово место да нападам састав буџета Министарства шума, да се тим рекламирам као један посланички друг из опозиције, него желим да изразим своје скромне напомене, о потребама народа из мог краја, које су неодложиве, па молим господина Министра да их прими к знању и помогне запуштеном и сиромашном крају. Обзиром што народ Врбаске бановине, а нарочито Босанске Крајине родољубиво од срца искрено испуњава све своје дужности према Краљу и отаџбини, ред је да се о њему мало више поведе рачуна него што су досадашњи његови представници то урадили.

Господо, свима нама је познато да је у пролеће 1932 године владала nestaшица у људској и сточној храни у већем делу наше простране државе. У овој nestaшици рекорд је носила Врбаска бановина, а нарочито Крајина, јер не само да је народ гладовао, него и стока. И да није било увиђавности Краљевске владе, која је дала помоћ у храни, не би ни једна трећина народа остала у животу. Како сам већ рекао, истодобно владала је потпуна оскудица у сточној храни, те је стока јела гране од воћњака које су у ту сврху сечене. Власти водећи рачуна о томе, издале су дозволу да се шума може кресати ради исхране и на тај начин

спашено је 80% стоке, за што је народ био благодаран.

Након три месеца кад је народ дошао к себи, повратио се од оне гладне изнемоглости, почео је примати позиве од власти ради одговарања за штету коју је у шумама починио. Питали су нас посланике, тражили објашњења зашто их кажњавају, кад је кресање било одобрено и кад другога излаза није било. Ми ово нисмо у стању платити, говорили су они, и онда би било боље да је стока поскапала од гладн, јер казне и штете не можемо платити кад би и сву стоку продали. То је истина, господо, јер штете и глобе у моме срезу износе преко 1 милион динара, а сва стока у срезу не вреди толико. Није само да ће платити ове глобе, него ће са овим платити и старе пресуде и казне које су биле законом од фебруара 1932 године опростене, у коме стоји да се опраштају све шумске казне ако у року од једне године дана, не почини нову штету и не буде зато кажњен.

Молим господина Министра и Краљевску владу и вас, господо посланици, да се једним амандманом ове казне опросте, јер штете нису из обести учињене.

У прошлој години решењем Министра шума и рудника основана је нова шумска управа у Потоцима, које је седиште на граници среза Кључког и Гламочког. Ја сам се у чуду питао, зашто сад отварају нове установе и то баш у доба кризе, јер имају две шумске управе Кључ и Дрвар, које постоје преко 30 година, и кад су могле до сад то подручје држати у реду, и ако нема шума више него мање, пошто се руши. На моје питање одговорено је да је то потреба ради рационалнијег шумског газдовања, на што сам ја упутао. Али, господо, изродило је се једно зло по народу. Подела граница између шумских управа, шумској управи у Потоцима припале су три општине мога среза пресечене границом сервитутног подручја и тако је народ остао прикраћен у своје праву које је од вајкада уживао. Важно је то да ови људи кад требају шумску управу, немају пута у Поточе, него морају долазити преко шума 25—70 км. далеко, док им је шумска управа Кључ од 5—10 км. удаљена. Замислите, господо, шта значи путовати три дана тамо и назад због једне маленкости.

Господо, народ мислећи да и даље има право служења у шумама које су припале шумској управи у Потоцима, чини прекршаје и бива кажњаван са тешким хиљадама динара. Уколико се мисли да ово није тачно нека се затраже подаци од средског начелства у Кључу.

Молим господина Министра, да нареди што хитнију исправку граница између шумских управа Кључ и Потоци и да се казне ове нарави повуку и анулирају.

Једна велика незгода постоји у народу ради сервитутног права служења. Док у једној истој политичкој општини једни имају право сервитута, док друге морају шумске таксе плаћати, јер како код нас у Босни нису биле организоване политичке општине, то је сервитут одређен и ограничаван по катастарним општинама, а сад постоји организација општина и настао је хаос ради тога, што један сме а други не сме бесплатно да се у шуми служи за своје потребе. Стога молим господина Министра да се ово питање што пре реши.

Господо, срезови Кључки, Петровачки, Сански, Мркоњић Град, Јајачки, Приједорски, Новски и Крупски већим делом су пасивни и главна им је зарада код шумског предузећа »Шипад«.

Како се о Шипаду много говори, а поготову сад, доносимо једно овлашћење господину Министру да по одлуци Министарског савета може ово предузеће реорганизовати да буде ван постојећег трговачког закона без облика акционарског друштва; дозволите ми о том пар речи: Факат је да ово предузеће држи већим делом напред споменуте срезове, и оно кад би престало радити, народ би се морао раселити. Ја не могу да критикујем рад овог предузећа, јер нисам стручњак, али знам, то се и види, да одговорни стручни фактори као што су директори Сарајево, Оштрељ, Дрвар итд. раде стручно и савесно без спекулације; па ме чуди, откуд приче да је предузеће у дефициту. У колико је ово тачно не знам, али знам то, да не долази из рада, јер су радници и намештеници минимално плаћени, па ако је то тачно, да постоји дефицит, онда куд се ћеде цар Немање благо? То ми обични смртници не знамо.

Не могу пропустити овом приликом да не напоменем, и замолим господина Министра да се питање сталних намештеника код Шипада једном регулише. Код овог предузећа рад је у свим гранама напоран и скопчан са физичким трошењем. Да узмемо пример код железничара. Један службеник стално ради 20 година, и кад се истроши и разболи, иде кући без икаквог осигурања за даљи живот, и ако је сву снагу изгубио радећи уз минималну плату, а за све као и државни службеник одговарао. Ово је болно питање о чему су железничари поднели претставку, па би што пре требало то питање решити. Ово би се још некако могло чекати, с обзиром на данашње тешко стање, али не можемо бранити немаштину, кад се високим државним функционерима даје једногодишњи одмор, постављају се за неке вице-директоре са платом најмање 15.000 динара месечно, спомињу се аутомобили, што нам је овде и признато да министри шума поред министарског аута на располагању, имају и Шипадов, па кад то ради главнокомандујући, шта су могли радити други сисавци, који су ради синекура тамо и дошли?

Господо, оваквом раду требало би да буде крај, јер кидати с леђа сиромашног радника, и давати где не треба на оргије, то више не смемо допустити и то није наш програм.

Господо, по мом мишљењу било би штетно провести реорганизацију Шипада на начин, како се предвиђа и даје овлашћење г. министру, јер укидање карактера акционарског друштва, укинула би се трговачка фирма, име Шипада, која је на тржиштим позната ко једно велико и солидно предузеће и укидањем фирме престале би везе које су до сад ухваћене с материјалним жртвама, натјечући се са иностраним предузећима на светским пијацама; него мислим да би било паметније, оставити и даље као акционарско друштво, али да у будуће не буде синекура, и расипања. Држање главне централе Шипада у Сарајеву нејасно ми је и то је неправдо са свих страна, па би требало га пренети у један срез Врбаске бановине, а најприродније би било у Бања Луку, где би се привредници те бановине нешто користили са том установом, која је једина, да би могла помоћи народу Врбаске бано-

вине, јер остало је све сиротиња.

Било би потребно да се једном дође до праве истине и докаже народу како стоји стање да се не проносе гласови о корупцији у тм предузећу, да се одреди једна анкета која би видела и испитала, зашто је тај дефицит о којем се толико пуно разговара.

Овом приликом морам да се пожалим на Министарство шума и рудника ради неспровођења законских одредаба. Последњим законом о шумским уговорима, са разним предузећима, донешене су јасне одредбе, како се има поступати са предузећима, која не испуњавају уговоре.

Код мене има једно шуско предузеће, звано Шерифбег Филиповић и другови, а власници Биндер и Полгар, које не ради чим је престала коњукура сто-процентне зараде, тј. у 1930 години престало је сасвим да ради. Према законским прописима са овим предузећем је стребало раскинути уговор, и држава да има слободно располагање са шумом, јер на овај рад чека стотинама радника, а исто тако и доста рефлектаната закупаца, али нажалост нема тога, него се с њима воде љубавни преговори, јер веле да их заступају неки велики београдски адвокати, те се ствар вуче пуње три године. Није начисто, јесу ли платили и што су дужни, а камо ли да раде, па је, мислим крајње време да се са овом фирмом ликвидира, јер прече је 7—800 радника, који су од тога живели, и који би могли и даље радити, него једна мала група милионера. Господо, о овим предузећима могло би се много штошта говорити, али како ми измиче време према Пословнику за даљи говор, ја молим господина министра и надам се, да ће то учинити, како би се овим недаћама стало на крај.

Уједно вас молим, господо, да вам изложим укратко једну ствар, која се на жалост решила како не ваља. 1930/31 неки приватни власници продавали су шуму, и то цеве-јавор стотинама кубика, и буковине преко 1200 дунама простора и наплатили, а међутим и једно и друго је државно власништво.

По овом сам поднео прописно таксирану претставку Министарству шума и рудника и тражио да се казне одговорни органи, који су дозволити да се штети држава и државна каса. Ових дана а након 10 месеци добио сам одговор од Министарства шума, а на основи извештаја Дирекције у којем се каже да је факат тако, али чиновник није крив и није му се ништа ни десило. Међутим има случајева — ако се жели и конкретан случај могу навести — да је чиновник потпуно невин на оптужбе разних денунцијаната прогањан. Значи онај ко добро ради, нека се чува, а ко чини шта хоће, па макар било и противу закона, не боји се никога. Ово изнесох и надам се да неће остати узалуд, а имајући веру у Краљевску владу, гласам за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Симо Марјанац.

Симо Марјанац: Господо народни посланици, пријавио сам се за реч у Министарству шума и рудника да изнесем потребе у моме срезу. Мислим да таквих потреба има и у вашим срезовима и. пр. шумске глобе и штете почињене још у 1932 години у оној несрећној црној зими и црној години. кад је и народ и стока гладовала, људи секли во-

лке око куће да би штогод прехранили стоку, а камо ли да не крешу и секу државне шуме, да је било и дозвољено, ако се не вaram, кресање до једне трећине смрчића. Али опет су лугари нове људе пријављивали, па сада се у моме срезу истом решавају пријаве из 1932 године велике глобе штете на хиљаде сваки дан се глоби. Има људи који су врло сиромашни, те им цео иметак не може стићи колико имају да плате глобу. Може те мислити, господо посланици, у данашње време кризе, када човек нема за шта соли да купи, већ је де неслано, како ће толико велике глобе да платити? То је уопште немогуће платити а учињено је у крајњој нужди и потреби у онако црној зими као што је била 1932 г.

Право је да г. Министар и Краљевска влада нађу начина и опросте све шумске глобе и штете почињене у 1932 години, јер је народ био приморан да сече дрва у државној шуми, и то што пре да се законом опрости, јер је бар мој срез издао на опшине строго наређење да наплаћују глобе, па молим да се нареди шумским управама и срезовима у будуће да не задржавају пријаве по две године дана, те да наједаред све узму у рад, као што је случај у моме срезу, па људи ни сами не знају шта ће да раде са толиким глобама и оштетама које не могу платити.

Тако исто за узурпације и приграде државних земаља и сеоских пашњака, свијет у моме срезу свако на своју руку је приградио гдје је хтио, и колико је хтио. Скоро свако, па једни су пријављени, а сада се грдно глобе и кажњавају, дочим друге није нико ни пријавио, те није право, да се неко глоби на хиљаде, а други који су више заградиле остану на миру. Људи праве зграде на државној земљи, те никога не питају, то је највеће зло у Босни с тим приградама, а и државна пореза зато се не узима, а свет се квари непоштујући закон. Потребно је и ја бих молио господина Министра и Краљевску владу да се томе највећем злу стане на пут, и донесе што хитније закон, и да се све од 1919 године па до сад прегледа, са геометрима, шта је ко приградио и коме није потреба, а на сметњи је селу да му се пусти, а коме је потреба да му се дадне, држава би се користила, узимала би порезу од узрпираних земаља за коју сада не узима, јер геометра нико не зове да му ограничи, нити кога моле да им дадне, него свако по себи ради шта хоће, све се нешто чека нека наредба. Ја би молио и предложио да се свима који су пријављени и оглобљени, опрости глоба и казна, јер није право да се једни раскућавају, а други нису ни пријављени. Молим да се изда најстрожије наређење да се у будуће нико не усуди по себи приграђивати као што се спремају многи да у пролеће заграђују, јер чујем како говоре: шта је било што смо до сад приграђивали, те само јагме шта ко уграби, то ће му и остати, а то се не би смело дозволити, јер лако може настати из тога и крвопролиће. Опшине су немогуће томе стати на пут, јер је свако приградио, па нико никога не тужи. Само прошле године су лугари неког пријавили, а неког нису. Без строге наредбе и забране неће ова ствар добро проћи, пошто верујем у г. Министра и Краљевску владу, да ће ове моје напомене најозбиљније узети у разматрање, гласаћу за буџет Министарства шума. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч. има народни посланик г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Господо народни посланици, претседник посланичког клуба Југословенске народне странке, којој и ја припадам, лепо је квалификовао ово Министарство, чији буџет данас претресамо. Ја бих још само додао, да државне шуме нису под оваквим надзором и газдовањем ништа друго, до плен партијских припадника биле, а дај Боже да то и у будуће не буду.

Министарство шума и рудника на свима пољима делокруга своје надлежности газдује по личном схватању г.г. министара, г.г. директора, г.г. начелника и остале госпде чиновника, о чему ћу мало доцније рећи неколико речи, а не онако, као што се рационално воде ова врло важна привредна предузећа и завидан инвентар државне имовине. Банске уредбе које регулишу начин газдовања у приватним забранима, врло су тешке и неподношљиве. Свет који данас нема ни јед куда могућности да створи новчане приходе, налази кадгод тај извор у сечи своје приватне шуме, коју извози на пијаце. Шумарски органи су онда немилосрдни, скидају дрва, оптужују и кажњавају тај очајни свет. Да казна буде драстичнија они пусте неког појединца да превали са колима и теглећом стоком по 40—50 км., па му тек онда скину товар дрва.

Шумарски чиновници се понашају деспотски. Уколико има изузетака а има их, одајем част и поштовање. Понављам да се понашају деспотски у пуно случајева где тако не морају да се понашају.

Да не бих цитирао све ово, што сматрам као незаконито, предаћу господину Министру један акт да види, какви су ти органи; тај акт потписао је Хусеин Хашићлић, који је био заменик нашем другу на посланичким изборима. Из овога ћете видети, колико је неправилна радња шумарских органа, из њега ћете видети, како се пушкама томе ноге људима и како шумски органи тку сељаке. Шта је ово и сме ли се овако радити?!

Како се газдује у овоме Министарству изнећу вам нека факта, која је потврдила и Главна контрола, највећи рачунски фактор у држави. О томе ћу вам прочитати овај акт:

ИЗВОД

Утврђење штете приликом ванредног прегледа Рударске дирекције у Сарајеву констатовано од стране комесара Главне контроле Ранђела Тодоровића.

1. Прекорачење буџета за 1923/24 г.	197,351.021,55 дин.
" " " 1924/25 г.	134,916.278,84 "
" " " 1925	10,455.031,09 "
	342,722.331,48 дин.
2. Приватна дуговања ненаплаћена	65,998.524,50 "
3. Незаконити утрошак резерве за обруд.	21,561.969,85 "
4. Незаконити утрошак из разних фонд.	8,221.842,22 "
5. Незаконити издаци на трошкове прод.	8,093.848,54 "
6. Незаконити издаци из касе	6,622.469,27 "
7. Неправилни издаци из прихода	2,022.142,79 "
8. Неправилни и ван. буџет. издаци	1,304.865,43 "
9. Изгорели угља на складишту	830.400.— "
10. Попуст на цени угља приватнима	668.807.— "
11. Продаја угља испод цене коштања	527.953,84 "

12. Више плаћена цена за јамско дрво	288.282,15 "
13. За неправилну набавку одела и обуће	273.768. "
14. Продаја струје приват. потрошачима	246.009,14 "
15. Више отписана количина сена	224.010.— "
16. Више плаћена цена, подвоз угља до Б. Луке	163.480,56 "
17. Мањак артикала у магацину	98.902,66 "
18. Неоправдани утрошак бензина	41.508,78 "
19. Пропали и уништени експлозиви	35.242,07 "
20. Незаконити утрошак из фонда за железару у Варешу	13.564,69 "

Укупна штета: 459,958.922,97 дин.

16 фебруара 1928 године
Београд.

Референт
Драгољуб Рајковић, с. р.
рачуноиспитач."

Ево вам још један пример, како се обезбеђују високе тантијеме функционерима у тим презућима и њиховим члановима управног и надзорног одбора. Ово је акт Главне контроле у препису и она у 4—5 тачака износи све неправилне радње Дирекције државних рударских предузећа у Сарајеву за 1927/28 годину око састава биланса и у истом акту Главна контрола даје упуство да биланс мора бити израз правога стања и на страни главнице мора се потирати и сва покретна и непокретна имовина тих предузећа. Дозволите ми да прочитам једну ставку:

„1 — Да се у трошкове око производње угља унесе и сви издаци за набавку инвентара као и инвестициони издаци, и на тај се начин производња цене угља јако повећава;

2 — Да по билансу није показана стварна вредност инвентара; земљишта и зграда као што је то доказано у попису вредности истих, који је приложен билансу. Према томе биланс није огледало праве и стварне вредности државних рударских предузећа.

3 — Да се код рударских предузећа све набавке инвентарских предмета, као и издаци на новоградњу и куповине непокретности, расходују одмах на односне буџетске кредите и ако набављени инвентарски предмети служе низ година, а непокретности такорећи трају. На овај начин смањује се добит, међутим државна привредна предузећа треба да покажу своју праву вредност и рентабилност;

4 — Да се исплата тантијеме предвиђа буџетом и исплаћује по проценту утврђеном правилником без обзира да ли је постигнут и довољан успех у раду предузећа.

Главна контрола налази да овај начин рада није правилан нити је по државне интересе користан."

Господо, из овога се види да та рударска предузећа не унесе све оно што треба да се унесе, а то једино у циљу да би показали што већу добит и да би на тај начин чланови управног и надзорног одбора добили што веће тантијеме, јер се она до сада давала по утврђеном проценту од чисте добити.

Главна контрола даље каже да је уношење издатака за набавку инвентарских предмета, машина, справа и алата у производну цену угља неправилно, јер те набављене справе служе више година и искоришћују се за све време свога трајања; те

би у годишњи биланс за ту годину требало од свега тога унети само извештај проценат од вредности набављеног материјала, јер се уношењем у производну цену угља и вредности свих набављених инвентарских предмета повећава јакo цена угља, нарочито кад су те набавке веће у једној години, те држава са том ценом угља не може да конкурише и на тај начин смањује се производња па следствено и добит државних рударских предузећа.

Даље каже да у биланс треба унети целокупну вредност зграда и земљишта и инвентара, јер биланс треба да покаже стварно стање уложеног државног капитала у ова предузећа, па да се упоређењем уложеног капитала са постигнутом добити може оценити рентабилност предузећа.

Јер овако, како је сад показан уложени капитал у активи изгледа као да држава на један мали капитал има добит око 70%. И како толика добит не може да се постигне код рударских предузећа то изгледа необавештенима да биланс није реалан.

Господо, ви из овога видите како се до сада газдовало, кад је Главна контрола као највиши рачунски суд у земљи могла и овакве тешке примедбе да стави. Али господо, треба само да се упитамо: јесу ли кривци позвани на одговорност и да ли су искусили казну? Шта је са обезбеђењем државе и да ли је држава обезбеђена са њиховом имовином? Да ли је што урађено по овом предмету? Ја мислим да није, него је тенденција и ове полумилијардске афере да се скрије као и све остале. Из овога излази да ви из владине већине нисте способни ни вољни да гоните корупцију.

Господин Божић навео је један случај како је инж. Илија Јербић био председник једног изабраног суда у спору са државом и да је тај изабрани суд оштетио државу са 33 милиона динара. Кад ми знамо да је г. Јербић био у могућности да то уради, онда питамо, шта му се због тога десило? Али, њему се није могло ништа ни десити, кад је тај г. Јербић ортак данашњег Министра саобраћаја и са њим има заједничко предузеће „Лид“. Афера са откупом беглукких земаља, афера у Министарству саобраћаја, које су биле предмет расправе у овој кући, као и ова афера и све афере које ће се открити, остаће нашим потомцима, да се види како се радило под владом једне неспособне и вештачки сковане партије Југословенске националне странке.

На крају сам слободан предложити да се по праву надзора Министарства шума и рудника упусте у разматрање бановинских уредаба, које регулишу начин газдовања приватних лица са њиховим шумама и да је саобрази неопходним потребама станоникства; друго, да све утринске спорове који се налазе на решавању у Министарству шума и рудника, а који тангирају станоникство што пре размотри и реши, као што је случај у моме срезу, где постоји један комплекс земљишта који се зове Добра Глава и Кремен и око кога се води спор око неких десет до дванаест година. Тако данас изгледа да је то извор трагичних догађаја, јер се људи око тога имања бију и убијају. Стога је потребно да се тај предмет који толико дуго чека на решење скине са дневног реда. Како је дошло до спора могу вам рећи само то, да је држава била сопственик тога истог земљишта и кад је пронашла да јој је то земљиште нерентабилно;

она га се једним својим решењем одрекла у корист околних сељака с тим да они тај комплекс сами поделе путем изабраних судова. Али када се та села нису поделила путем изабраних судова, каква је сада ситуација? Цело је то питање сада остало на мртвој тачци. Пошто се тај предмет налази у Министарству шума и рудника, то молим да се настане да он буде скинут са дневног реда.

На крају бих имао још једну већу сивар, а то је да се органи Министарства шума и рудника упуте да се у својим поступцима држе реда и законитости и да бар на један човечан начин поступају према станоникству са којим долазе у контакт по својој дужности. Ништа вам није горе него када наш народ гледа у шумском чиновнику непријатеља, који са пушком о рамену вреба да му и оно мало имовине коју изнесе на пијаци, у овим тешким данима одузме. Нека се према њему понаша као човек, па ако нема права, нека му то дрво одузме још на самој терену, а не да га пусти да превали толики пут и да му дрва скине тек у граду. Има пута и начина да шумски органи врше своју дужност онако како то доликује.

На крају изјављујем да ћу гласати против овога буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Потпредседник др. Коста Поповић: Реч има господин др. Милован Грба.

Др. Милован Грба: Господо народни посланици, Министарство шума и рудника, како знате, било је предмет нападања од свих посланика и, ако сте данас пажљиво саслушали говор и експозе заступника Министра шума и рудника, могли сте приметити да је он у своме излагању готово прикривао деспарацију и банкротство у Министарству шума и рудника. Пошто смо тако са надлежне стране чули о правом стању Министарства шума и рудника, ја држим да је онда сувишно нападање и изношење афера, а да је много потребније да се запитамо, шта да се уради код оваквог стања ствари? Ја држим господо, да када до сада Министарство шума и рудника са својом централом није могло унапредити наше шумарство, онда не може остати и даље, јер је штетна за нашу будућност.

Али смо ми дужни на овоме месту тражити и од заступника Министра шума и од целе Краљевске владе да направи један прекид и да шумску политику са обзиром на господарство са шумама упутити једним другим великим реформаторским путем. Због тога, господо, и узео сам реч што држим да је то од преке нужде јер онај део нашега народа који је најсиромашнији, живи од шума и његова читава egzистенција је тесно везана са унапређењем шумарства.

Ја ћу, господо, овде нешто да истакнем. Свака идеја у животу репрезентована је од латичне хијерархије, и као што је питање наших добровољаца упропастила наша аграрна хијерархија, тако је питање наших шума упропастила наша шумарска чиновничка хијерархија.

Онај господо, који је са њом имао посла, могао је увидети да је она у своме стручњачком знању суверена, да она почев од најнижег па до самога министра шума или његовог заступника увек је била према народним масама немилосрдна. Ја ћу то, господо, и да докажем, и нарочито морам да нагласим да прекретница мора бити таква да се питање шума има пренети на банске самоуправе, да

се створи једна дирекција за сваку бановину и да народ може непосредно то контролисати, а не да то буде обавијено разним мистеријама у којима разни Стефиновићи имају прву реч.

Ја држим, господо, да не треба појединачно никога нападати с обзиром на државна предузећа, јер смо ми једна мала држава и у томе немамо довољно искуство, али знамо позитивно да када се нешто отме из руку приватне иницијативе и уђе у државне руке, да самим тим етатизирањем и протекционизмом заостаје иза таквих организација. Стога би требало поћи једном другом линијом да држава буде што мање етатизирана у државним предузећима и да се то препусти појединцима о чему имамо најбољег искуства и код нас и код других народа.

Али пошто морам остати у узаном кругу свога говора, дозволите ми само да се још задржим на питању имовних општина. Питање имовних општина у Савској бановини то је једно животно питање. Половина становништва у Савској бановини су граничарског порекла. Већ у времену када је спровођена та Сегрегација имовних општина, учињена је грешка од стране оних који су вршили арондацију што нису у границама ондашње Хрватске и Славоније у правима сви изједначени и створен за те имовне општине један једини буџет. Тиме би било уштеђено много на чиновништву и у другим великим персоналним издатцима.

Отако је пренешена буџетска самоуправа на те поједине пуковине, и ако је законом предвиђено да је једна имовна општина кад не може напредовати, да може бити стављена под државну управу, сви су министри шума пропустили да то учине, тако да су данас имовне општине доведене до банкротства да нису у стању платити намет општини, да не могу платити ни државни порез, ни да издржавају своје чиновништво. Од имовинске општине слуњске послати су екзекутори да убиру шумске штете сада у месецу марту и да носе народу котлове из кућа, и ако је тај срез платио 110% пореза. Ја молим г. Министра да ово обустави. Тако се рђаво господарство водило да сад немају да плате лугаре већ 10 месеци. (*Министар трговине Јурај Деметровић*: Већ сам то обуставио).

Морам да напоменем да је у нашим имовним општинама дошло до таквог имовног стања, да у имвинској општини у Слуњу држава продаје 1 кубни метар по 8 динара, а имовна општина тражи 15 динара, па сељак у чуду вели: Чему нам та имовна општина, јер кад би то држава узела, онда би имали за половицу јефтине. Дакле, господо, и ако то постоји да држава узима имовне општине у заштиту, министри су то пропустили и оне су дошле у тешкоће.

Господо, морам и то да кажем да ни државне шуме не предјаче боље. И државне шуме дужне су општинама намете које не плаћају. А кад држава и пошаље на шумску дирекцију своту за плаћање, онда би требало то да буде подељено општинама по кључу. Међутим је на сушачку дирекцију одаслала пола милиона динара са везаном расподелом да се општини Леденица исплати 250.000 динара. Међутим, ту су онда рђаво прошле општина Огулин којој је држава дужна пола милиона и Дрежница којој је држава дужна до 350.000 динара. А ви г. Министре, знате како таква неједнакост изазива злу крв. (*Министар трговине Јурај Деметровић*:

Дао сам већ један распис који регулише те рокове).

Краљевска влада тражи овлашћење да регулише уредбом односе у Министарству шума и руда. Изјављујем да је потребно да се створи једна прекретница и да се Министарство шума и руда у оваквом стању ликвидира. Ако буде створено сасвим једно ново стање, онда могу гласати за овај буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. др. Живан Лукић. (Чује се: Није овде!) Г. др. Лукић није овде. Реч има народни посланик г. Марко Петровић.

Марко Петровић: Господо народни посланици, често се у овоме Дому говорило о ограничавању државних шума. Када се овако каже, подразумева се да држава постави границе једном свом поседу. Али је ово тачно за старе границе Србије. За Јужну Србију ово ограничавање, поред овога има још један други задатак, и то врло важан и за многа места од неодложне и хитне потребе. Наиме док се у старим границама Србије стварно врши ограничавање државних шума, и при том се узимају у обзир привредно-економске потребе оближњих села, па се и од државних шума додељује оскудним селима, дотле се у Јужној Србији овим ограничавањем ослобођавају чисто приватне, сеоске манастирске и друге шуме, сувати и утрине, а негде чак и планинске ливаде са тапијама или без, али које су дотична села неоспорно чак и под туђинском управом уживала.

Откуд овако стање? Ево, господо народни посланици, још 1914 године одмах после ослобођења једном Уредбом са законском важношћу све приватне, општинске и друге шуме и сувати оглашени су као државна својина. Свакојак ово је учињено у намери да се после неким другим одредбама све ово регулише, јер је, поред чисто сеоских шума, било и таквих у којима су сељаци имали право дрварења и то без државног надзора, али се дотична шума сматрала државном, или боље речено божијом, јер држава о њима није водила рачуна, већ су се разна села вечито око тога парничила и право дрварења, или негде чак и својина, предавала је час на једно, час на друго, према томе који је био вештији код кадије, а у последње време и код њихових судова. И због оваквог стања ствари, ми посланици Јужне Србије последњих десетак година највише смо били заинтересовани око питања ограничавања државних шума, јер се под тим код нас и за нас подразумева ослобођење чисто приватних и сеоских шума и утрина, које су, као што рекох, оглашене државним, ваљда у горе поменутој намери. Али настао је ускоро Светокрп и ово је остало нерегулисано, и повлачи се све до сада, јер се идентификовало са ограничавањем државних шума у старим границама Србије.

Још од пре десетак година отпочело је ограничавање и у Јужној Србији, али све са натецањем и врло споро, и то по једном закону, који је прављен за сасвим друге прилике и потребе. Један велики део планина, односно шума, ипак је ограничен. Али главно је, да има још, и кад треба ово питање и ово стање већ једном рашистити, јер као што видите, господо, ово није обично ограничавање државних шума замишљено по закону о ограничавању државних шума за старе границе Србије.

Прошле године сви смо настојали, нарочито ми заинтересовани посланици Вардарске бановине, да се одобре потребни кредити за ову сврху. Благодарени тадашњем Министру шума г. Матици, који је ово важно питање правилно схватио, омогућено је образовање неколико судова за ограничавање. Али, господо, морам са жаљењем да констатујем да сви ови образовани судови нису схватили у правом смислу свој задатак. Пре но што пређем на приказивање наопаког рада суда, који је радио у мом изборном срезу, дозволите да вам кажем како се мисли о тим судовима код људи који могу да утичу да се кредит за ову сврху унесе или не унесе у буџет.

Заинтересован по овој ствари, сазнао сам прошле године, да је у Министарству финансија збрисана извесна сума, коју је у пројекту предвидео г. Министар шума за ову сврху, па да бих се уверио, питао сам начелника буџетског одељења Министарства финансија, у колико је тачна ова вест. Он ми рече: »Јесте, не можемо у ово доба да предвиђамо суме за синекуре појединих посланичких протежера«. Мислио је на судије ових судова.

Господин начелник, сигурно не познавајући важност тога питања, нарочито код нас, у неколико имао је право. Јер ова господа која су чинила овај суд, који је код мене радио, нарочито претседник и државни заступник понашали су се, у овом животном народном питању, као да су, наша посланичка настојања, наша мољакања, наша обијања појединих канцеларија у Министарству шума и финансија, баш ради њихове синекуре за којом су пошли обојица, чак из Београда, и то свакојако протекцијом неког нашег колеге. Задатак овог суда био је да ограничи поред других неких комплекса, и Суву Гору.

Само име, господо народни посланици, показује каква је ово планина. О шумама неким нема ни помена. Има нешто мало сувата, али лети без воде те су због тога слабо искоришћавани. Иначе сам голи крш и урвине. Најбољи доказ да овде нема ничега од вредности за ограничење, јесте што није имао на овој планини своје сувате ни један наш бег, нити неки наш варошки чорбација, као што је случај на питомој Шарпланини, где су сви сувати били њихова својина. Па ипак, поред села у подножју ове планине, има неколико малих и сиромашних села на извесним њеним косама и оградима. Ова брдска села највише су тражила да дође суд, али не да ограничи државне шуме, које уопште не постоје, већ да се ослободе њихови приватни заборани, и утрине, које им вековима није нико спорио.

Али, на жалост, место да добију, овај патриотски суд одузме им и њихове сопствене бедне њиве и ливаде, које им нико, ни после ове Уредбе од 1914 године, није спорио ни дирао. Нарочито је оваким радом упропашћена Седларевска општина, најбрдскија и најсиромашнија општина у моме срезу и село Корито у Срезу горњо-полошком.

Граница је повучена тако; да је већина зиратне земље села Гргурнице и Седларева остала изнад границе линије. Пошто је ограничавање извршено, нешто пре жетве, ревностни шумски органи одмах су забранили сељацима да жању жито пре но што оду у шумску управу и плате тамо таксе на своје сопствене њиве. Ево, какво сам очајно писмо онда добио од претседника те сиромашне општине:

»Узета су места у планини на којима су сва имања њиве и ливаде ит.д. и све готово посејане и већ је стигло време кроз неколико дана и за жетву, а већ јуче дођоше чувари шума и наређују да нико не сме ништа да дира док се не види, или да сваки иде да тражи од шумске управе да плати таксу и да жање, и на тај начин ова сиротиња овде само се мисли, шта да ради сада и где ће да се окрене, јер виде пред очима своју пропаст, ако не саберу ово мало летине за којом су трчали читаву годину, онда да је преко зиме издрже. Зар смо за ово тражили од вас комисију?!«.

Ова општина има три села: једно православно, једно муслиманско српског језика, и једно са арнаутизираним муслиманима. Грађани су врло лојални у сваком погледу. Уз припомоћ жандармерије пре неколико година побили су и последњу чету качака. Живе од оних бедних планинских њивица и сувата, који су им одузети и још од продаје ђумура који праве из одузете им шуме.

А претседник тога суда, за ограничавање свога како схвата свој рад и шта га опредељује да овако упропости ова села. Он каже деловођи из те општине, који је родом из Босне и бивши четник, управо упућује му овај прескор: »Ти ниси никакав патриота кад се заузимаш за ова села«. И замислите, господо, како ли је тек овај господин мислио о мени, који сам га молио да се у овим селима по сваку цену да оно, што је вековима било њихово. Овај господин не види колику штету наноси баш ономе, чему мисли да оваквим схватањем своје дужности послужити.

Сељаци су у законском року и по закону поднели суду за ограничавање пријаве на ова имања, која су им од овога суда одузета. Суд је решавао само по пријавама села Корита, где је било преко 250 и сви су одбијени, т.ј. остављено им је да иду на редован суд. А по пријавама других села није решавао, јер није стигао. Дакле, рад на овом делу Суве Горе није завршен, а сељацима се већ тражи да плате у шумској управи таксу за своје сопствене њиве и ливаде. Претседник овога суда за ограничавање у својој пакости обмануо је и Министарство шума, односно Дирекцију шума у Скопљу, када је на жалбу и протест оштећених села Седларева и Гргурнице одговорио званично, да је суд водио рачуна о економским потребама села и да је остало испод граничне линије око 4.000 хектара ата-ра ових двају села. Ово је ординарна неистина, јер испод линије нема ни две до три стотине хектара зиратне и уопште плодне земље, а све остало је голи крш, вододерине и друго неплодно земљиште.

Има сељака којима није остало испод граничне линије ни по 1 ар. Општина је поднела списак Дирекцији шума у Скопљу из кога се види, да је свима сељацима остало неупоредљиво много више у ограниченом комплексу, него испод граничне линије.

После повлачења ове граничне линије, појавили су се многобројни спорови. Само село Корито у Горњополошком срезу, поднело је суду преко 250 пријава и овај је суд све одреда одбио и упутно редовним судовима. Сигурно је да ће тако исто овај суд поступити и са још многобројнијим пријавама села Гргурнице и Седларева, која су највише оштећена и која су најсиромашнија села у овој пустињи.

Пре неколико година ограничена је планина Бистра, која има стварно најбоље сувате. Али данас од тога ограничења нема ни трага, већ су приватни сопственици, од редовних судова све добили. Ови сопственици сувата људи су богати и могли су са државом да се парнице. И они су, пошто су се много истрошили, спорове добили, а држава је улазуд бацила новац за ове судове, који су две године, односно два лета, вршили ограничавање овога сада ишчезлог државног комплекса.

На Сувој Гори о којој је реч, нити има правих сувата а још мање шума. Овде се изгледа од одузетих њива и ливада ових сиромашних села жели да створи такав суват за државно искоришћавање.

Да се не би овај сиромашни свет излагао излишним и за ово време неподношљивим трошковима, бранећи и тражећи своју својину код редовних судова, молим г. Министра да у Финансијски закон унесе амандман следеће садржине:

Овлашћује се Министар шума и рудника да може путем једне информативне комисије извршити ревизију целокупног рада суда за ограничавање државних шума које је 1933 године вршио ограничавање комплекса Суве Горе, како би имао основа да путем решења Министарског савета поврати у својину оштећеним грађанима имања која су остала у границама овога комплекса.

Молим господина Министра, да не дозволи да овако схваћеним и извршеним радом овога суда, овај сиромашан и мучан народ долази до очајања, јер то није ни државни ни национални интерес.

Господо народни посланици, дозволите да сасвим укратко проговорим неколико речи и о једном другом важном питању, које је важно, наравно, и за многе друге крајеве, али нарочито је актуелно за мој крај Полог.

Познато је да Шарпланина изобилује изворима и водом уопште. Услед тога, нарочито за време кишних дана, многобројне реченице и бујице, које долазе са Шаре, набујају толико да неке престављају праву опасност, не само за извесне делове плодне равнице на коју сруче читава брда шљунка и камења, те тиме упропасте ненакнадиво добро ове мале равнице, која је најнасељенији крај у Јужној Србији, већ прети опасност да буду упропаћена читава људска насеља. Тако су, последњих година, много настрадала од ових живих потока и планинских речица, неколико села, па и сама варош Тетово. Села Порој, Доња Палчишта, Велика и Мала Речица толико су пострадала од ових опасних бујица, да већ мисле на расељавање, а Мала Речица већ је то и делимично учинила, напустивши своје куће и склонивши се на друго склопотије место од поплаве, где су сами озидали привремене учерице. У буџету Министарства шума за бујице није готово ништа предвиђено а опасност је очигледна. Стога молим господина Министра, да се за бујицарске радове ставе на расположење његовим органима у Дирекцији шума у Скопљу, извесне суме из кредита за јавне радове и да се исти најрационалније искористе.

Овим ће се радovima, макар и делимично, за сада смањити опасност од упропаштавања плодне равнице у Пологу и од угрожавања опстанка многих насеља, али ће се и сиромашни свет тим радovima материјално помоћи. Дакле и економско-привредни разлози а и социјални диктују да се о овоме поведе озбиљно рачуна.

Завршујући свој говор молим да се са Јужном Србијом не чини изузетак у плаћању општинских приреза појединим општинама на државна добра, која су у атарима дотичних општина. Скопска дирекција шума највећи свој приход црпи од сувата на Шарпланини, па није право да ни сиромашне планинске општине на Шари не добију бар један део приреза којим се држава задужује у тим општинама.

Надајући се да ће се ове моје напомене и ови моји захтеви узети озбиљно у разматрање и повољно решити, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Бранко Аврамовић.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици, узимајући реч да говорим о буџету Министарства шума и рудника, ја ћу изнети неке случајеве који припадају одељењу шума, а тако исто и друге које припадају одељењу руда.

Господо, Српска привредна задруга у Иригу, кредитирала је у своје време некога г. Бартулу који је имао своју пилану. Кад је овај човек пао под стечај и кад му је пилана продавана на лицитацији, Српска привредна задруга хтела је да купи ту пилану, за што је била ангажована кредитом према њој. Међутим, њој су у томе за читаве две године прављене такве сметње и она је тако малтретирана да постоји оправдана сумња да тамо не иду ствари као што треба, јер, они чиновници који на тој ствари раде, непрестано с њоме одуговлаче. Због тога се овај предмет већ две и по године непрестано шета од Дирекције шума у Сарајеву до Министарства шума, а од Министарства шума опет до Дирекције шума у Сарајеву. Постављају се непрестано нова питања и непрестано се нешто ново и ново тражи.

Не могу да верујем да господа која те ствари раде и која су стручна у своме послу, нису знала од почетка што су све требала да знају о таквом једном уговору, те према томе, господа, ја оправдано сумњам да постоје други разлози и да су постојали други разлози, да се та ствар није хтела решити онако како је требало да се реши. Кад је дошло све до краја и кад се је тај предмет возио, онда се на крају крајева ишло са овим, иако је Српска привредна задруга у то предузеће уложила око 1,700.000 динара и не само да не може да послује и ради, радници који се налазе у околини ишчекују стално да то предузеће почне да ради, иако је све то у ишчекивању. Тада су се господа у Министарству сетили да постоји 52.000 динара које држава није благовремено пријавила стетишној маси за своје потраживање. Господа почеше да траже кривца који је оштетио државу, зашто није пријавио благовремено. Тај предмет шета од Сарајева до Београда и одједанпут после годину дана појављује се нека фирма »Мачва« која нуди великодушно да деведесет и неколико хиљада она плати. И разуме се, господа, иако је већ уговор био до краја догуран, иако је у два и три маха Министар г. Матица захтевао да потпише, ипак су господа у одељењу успела да тај уговор измакну и ево ни данас није потписан. Та се ствар налази код г. Срнавке. Ја ћу у усменом разговору г. Министру још извесне податке дати и сматрам да ће ова ствар бити праведно решена, јер сам уверен да господин садашњи заменик Министра шума и рудника неће

дозволити да се код нас народних посланика укоре једно уверење да у том Министарству нема баш ни мало реда и да постоји корупција.

Господо народни посланици, код рударског одељења ту је опет познато да постоје два табора. И, господо, та је свађа талико далеко ишла, да су чак и они који су ти криви ни дужни и који нису смели да осете ту свађу, често пута третирали према тим симпатијама односно антипатијама.

Државни рудник Врдник био је у Мађарској држави на њеном југу, односно на јужном делу територије мађарске државе, а сада је на северу наше државе. Тај рудник је Мађарска лепо изградила, ванредно лепо снабдела становима за рударске раднике и тај рудник, господо, само због тога, што је пре тога био директор рудника г. Вељко Јовановић, који је у завади са г. Беланчићем, око кога је много речи било у Народној скупштини и интерпелација поднесено, само због тога, господо, овај рудник не може да добије потребан контингент од Министарства шума односно Министарства саобраћаја. И шта се дешава? Стало се је, господо, у томе одељењу изговарати како Министарство саобраћаја неће да узима врднички угљ, како они нису криви, него неко десети. Међутим, господо, потпуно је тачно да се тај угљ из тога рудника док је било утицаја оне господе коју сам споменуо, био узиман а сада кад нема тога утицаја, јер хвала Богу и г. Министру изгледа да је и други утицај г. Беланчића, склоњен и да ће бити дефинитивно склоњен. Томе руднику сваког месеца Министарство шума мора да надокнађује извесне контингенте тога угља, односно да Министарство саобраћаја накнадно требује.

Господо народни посланици у Срезу иришком, који је шумски срез у Фрушкој Гори, за сељака је несташница у шуми, зато што су око тих села све шуме туђе власништво. Ту се налазе у првом реду шуме манастирске, затим шуме имовних општина и напослетку шума кнеза Одескалкија, и ја молим господина Министра шума да нађе могућности и начин да се од кнеза Одескалкија по Закону о аграрној реформи, одузме она шума тако звана „Мароикова“ и додели интересентима, који су у средини шуме, а без огревног дрвета и без коља толико потребног за винограде. Уверен сам да ће г. Министар шума наћи могућности и начина да, иако је тај господин Одескалки италијански поданик, иако постоје неке Сент-Маргаретске конвенције, да они интересети којима је толико потребно и огревно и грађевно дрво, дођу до тога.

Потпретседник др. Коста Поповић: Молим вас да узмете на знање да је ваше време прошло.

Бранко Аврамовић (наставља): Господо народни посланици, господо министри шума били су одвећ слаби у Министарском савету, а нарочито код персоналиних питања у погледу намештења свршених шумских инжењера, и има 119 молби нерешених. То Министарство шума, које није пасивно и које може из својих средстава да покрива свој буџет, требало је и морало је да безусловно не дође у такву ситуацију да у предсобљу и пред вратима чека 119 нових свршених инжењера без коре хлеба и да има случајева да по три године свршени шумски инжењери немају хлеба. Ја се надам да ће г. Министар наћи начина да ти људи добију хлеба, јер су свршили школе. (Силазећи са говорнице г.

Бранко Аврамовић је протествовао због опомена да заврши свој говор).

Потпретседник др. Коста Поповић: Опомињем вас на ред, господине Аврамовићу. (Бранко Аврамовић даље протествује).

Потпретседник др. Коста Поповић: Кажњавам вас, г. Аврамовићу, записничком опоменом на ред. Реч има народни посланик г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, пошто је време поодмакло, ја ћу бити врло кратак и скренућу господину Министру пажњу само на неколико ствари, за које га молим, да о њима поведе рачуна. Ја најпре молим да се исплати заостали прирез општини Горњо Дубачкој. Затим молим да се амнестирају шумске кривице и да се сељаци ослободе уверења на своја дрва. Гласаћу за овај буџет. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. Хасан Торомановић.

Хасан Торомановић: Господо народни посланици, након онако лепих и исцрпних говора како у начелној тако и у специјалној дебати нашег овогодишњег државног прорачуна, не могу рећи а нити сам у могућности да кажем оно, чега се господо говорници нијесу дотакли и изнели, а то све у најбољој вери како ће тај државни прорачун и Финансијски закон донети користи држави, народу као и нашем државном и народном јединству и још боље развити и учврстити југословенску народну и државну идеју. Али, господо, овом приликом када су изнешене опште потребе народа, бићу слободан да изнесем неколико потреба свога краја, свога среза, који је међу насиромашним, јер према земљишту које се обрађује, пренапуњен је становништвом, тако да не може исхранити своје становништво приходом са свог обрађеног земљишта, и зато хиљадама радника из мог краја мора сваке године оставити своје куће и ићи тражити негде зараде, па било у држави или ван државе, да би зарадило да опскрби себе и своју фамилију.

Никаких других радова у срезу нема да би се народ могао макар и најмање запослити. У целом срезу и томе крају нема никакве индустрије, фабрике, па чак ни најмање пилане, нема великих шума, а нити велике воде, односно какве реке, што народу макар и мало омогућује зараду.

Господо, када се узме, како су цене земљорадничким продуктима ниске и јефтине и кад би сваке године врло добро рађало и година била родна, и када би се народ мога среза могао исхранити са својим житом и својом храном, опет у овако тешким привредним приликама народ без зараде не може крају, јер, господо, данас у данашњим приликама највећа је помоћ народу дати му рада и омогућити му зараду, а с тим помажемо трговца, занатлију и сваки други staleж. Зато је поздрављена и од народа са одобрењем примљена акција Краљевске владе доношења уредбе о извођењу јавних радова, по којој је осигурана па макар и најмања зарада и уполнење.

Господо народни посланици, Цазински срез по свом природном положају и рудном богатству, требао би да буде један од најбогатијих крајева, када би му се и мало бриге посветило и када би му господин Министар шума и рудника омогућио да приступи раду. Последње време у Цазинском срезу откриле су се велике наслаге руда, које жељно че-

кају да предузимачка рука започне експлоатацију.

У селу Подзвизду прошле године нађене су огромне насlage железне рудаче, које се простиру километрима далеко, дапаче су избиле на површину земље, и то у широким слојевима. Ово су жељезо рудари, сами сељаци, почели копати, и одважати у Топуско, где се налази талионица жељеза, док им власт није забранила, јер зато нису имали дозволу. За ову жељезну рудачу која је овако у великим наслагама проиђена, стручњци су утврдили, да садржи велики постотак жељеза и да својим квалитетом не заостаје ни мало иза љубијског рудника. Прошле јесени у близини тог жељезног рудника откривена је такође још једна руда; заправо то није руда, већ камен звани барит, који у себи задржава, колико стручњаци доказују, 96% баријевог сулфата.

Пронађене насlage барита у селу Подзвизду могле би задовољити сву нашу домаћу потрошњу тако, да би га остало и за извоз, те би се тако уштедило, да га не би уважали са стране него би га могли извозити, а то би одмах утјецало на наш трговински биланс.

Господо народни посланици, како сам рекао, да би мој срез по свом природном положају и рудном богатству требао да буде од најбогатијих крајева, сведочи и то, што у њему леже велике насlage угљена, којег нико не искоришћује. Те насlage протежу се и налазе се у Цазину, Бегановићима, Тршцу, Подзвизду, Малој Кладуши, Врнограчу и Клиниши. Сами сељаци, обрађујући своје њиве, приметили су велике насlage угљена, који на многим местима допиру и до саме површине земље. У Цазину насlage угљена један метар су дебеле, а у колико се може дознати, има 4664 калорија јакости. Слојеви код Бегановића дебели су 2 до два и по метара у дужини од 2 км. са 5.840 калорија јакости. Код самог Тршца имају велике насlage угљена дебљине од 3—6 метара. Према мишљењу стручњака овај простор угљена у срезу Цазинском, крије у себи око 3 милиона вагона угљена са јакешћу од 3600 до 4.500 калорија. Особита предност овог угљена састоји се у томе, што има врло мало сумпора. Овај угљен нико још не искоришћује, а нити је добро јавности познато, стога сам нашао за дужност да о овом проговорим неколико речи. Дobar квалитет овог угљена и погодан положај, без сумње обећавају му добре изгледе за будућност. Овај би угљен најбоље могао послужити за опскрбу имајуће жељезнице која ће саобраћати долином реке Уне, излазећи на морске луке Сплит и Шибеник, а којој би се изградњи требало приступити што пре, јер цели народ из тих крајева изградњу железничке пруге долином реке Уне жељно очекује, како би му се пружио прилика да заради. Важност изградње железничке пруге долином реке Уне, вама је, господо, позната и не би имао потребе да се нарочито на том задржавам, јер је о потреби изградње пруге долином реке Уне опширно говорио г. др. Ђуро Остојић у ресору Министарства саобраћаја.

Господо народни посланици, како сам рекао да у мом срезу леже велике насlage жељезне рудаче угљена, барита и другог које нико не искоришћује, молио би Краљевску владу, као и г. Министра шума и рудника, да нађу пута и начина, да се рудна заштитна поља којих има у Цазинском срезу преко 500, а у којима се налазе разне руде, даду интересима, у колико их има и у колико се јаве у за-

куп за проналазак и експлоатацију, што би се тиме народу из тих крајева у овој економској кризи много помогло, дајући му прилике да заради.

Господо, ни једна влада, ни једна Скупштина, ни један режим није имао више а нити иде, да помогне малог човека нарочито земљорадника, да га спасе и очува на његову дому, као што се брине ова Влада, ова Скупштина доношењем многих закона и уредаба, које иду на корист малог човека земљорадника. Као што је учињено и као што се ради, да се очува сељак земљорадник у овим тешким привредним приликама, то доказује и овогодишњи државни прорачун и Финансијски закон, којег је поднела Краљевска влада, односно Министар финансија Финансијском одбору проучен, ишао је и иде за тим, да помогне сељака, малог човека, и земљорадника. Само ми је приметити, према приликама мојих крајева, и ставити приметбу § 36 предлога Финансијског закона, тач. 9 задњем ставу, у коме стоји: Да може до доношења специјалног закона, добровољцима инвалидима и бескућницима као и раније додељивати и давати закуп државно шумско земљиште у границама Правилника о спровођењу унутрашње колонизације, одобреног решењем Министарског савета од 8 децембра 1924 године, бр. 53556.

Све дрво које би се налазило на подељним честицама, има се платити по шумском ценовнику.

Тај последњи став, није ишао за тим да помогне земљорадника, док мора да плати све дрво које се налази на подељеном му шумском земљишту. Када се узме да су у нашим крајевима та земљишта, која би се имала додељивати добровољцима, инвалидима и бескућницима, већином обрасла у шикару или ситну шуму, која се мора платити по шумском ценовнику по једном снопићу пружа 10 динара, живоке од 2—10 динара, штапови и коље од 5—20 дин. А када се томе дода да је то већином коме би се давало то шумско земљиште, гола сиротиња, онда му се овим није помогло, јер он добровољац-инвалид, бескућник да има да плаћа и да има новчаних средстава, могао би купити властитог земљишта. Тај добровољац, инвалид, бескућник док добије чисту земљу за обраду, мора је крчити, издерати и себе и одело, и оно што искрчи пружа и трија, или ако буде која живока да мора да плати, то у стању није, а оно што искрчи и засије, платиће држави порез и тиме се ипак искоришћује неискоришћено шумско земљиште.

С тога би молио вас, господо народни посланици, тако и г. Министра шума и рудника да би означио и дао тумачење тога, одн. тач. 9 § 36 последњег става, преко које дебљине и висине дрво мора да плати, а наравски оно да плати које је већ за прераду и техничке ствари, а то може бити само оно дрво, које је преко 25 см дебљине на пању.

Господо народни посланици, у § 184 Закона о шумама стоји: Ново уређење државних шума оптерећених са службеностима у Босни и Херцеговини, прописале се специјалним законом. Тај закон о службеностима односно сервитутима није још донешен, а који је неопходно потребан да се донесе.

Према томе свима онима, који су до сада уживали права служности односно сервитута у дрвању и грађи, као и испашама макар и путем милости, не би требало спречавати и бранити јер су то стечена права сељака земљорадника. Међутим у мом срезу десило се је, да је селима односно се-

љацима из села Острошца, Матејића, Прошића, Осретка, Врела у којима има око 600 домова, а који су се од увек дрварили у шуми Дреновац, Срез би-хаћ, срески шумски референт у Бићаху 26 децембра пр. год. забранио је сељацима из ових свих села, да се опскрбљују са огревним дрветом, и да не смеју залазити у шуму, тако да су сељаци морали престати ићи у шуму, у коју су од увек ишли, из које су се дрварили. Упркос томе, што постоји и дозвола овим сељацима да се дрваре из речене шуме Дреновац, издата од Министарства шума и рудника у години 1931 под бр. 22809, ипак срески шумски референт у Бићаху забрањује овим сељацима опскрбу дрвета, и то у највећој зими и студени, тако да их је присилио, да су исекли све своје благородно воће, јер немају приватне шуме, а нити имају у близини државне.

С тога бих молио г. Министра шума и рудника да изда наредбу и омогући свим оним сељацима, који су се до сада увек опскрбљивали огревом и грађом и грађевним дрветом у државној шуми, да им се то право не ускраћује, и не забрањује до доношења закона, о службеностима односно сервитутима мерама и балталуцима у бившој Босни и Херцеговини који ће то питање регулисати. Господо народни посланици, како сам рекао да је ова Влада, ова Скупштина највише учинила и чини за малог човека, сељака и земљорадника, хоћу овде да изнесем да је наш земљорадник који живи у малим варошима и варошицама, што у нашим крајевима тога има око 60% у свакоме месту, погођен са неким старим још отоманским законом, о сервитутима, што се и данас по њему поступа, да грађани па ма који сталеж — немају права сервитута на огрев и грађу у државним шумама. Како се је у оно отоманско време под грађане разумевао само онај који је у градским зидинама становао, а то су живели само племићи и чиновништво, није се могло односити, а нити се је односио тај закон о сервитуту на оне који су живели изван градских зидина, јер су те називали сељацима, па макар и живели у близини тих градских зидина. Зато је неопходно потребно да се у малим варошицама где се они искључиво баве земљорадњом и ничим више, да им се дадне право опскрбе са огревом и грађом, односно право сервитута у огреву и грађи као и сваком оном земљораднику који живи на селу а има право на тај сервитут у огреву и грађи.

С тога молим г. Министра шума и рудника, да изда такво тумачење тога Закона, или да им се дозволи па макар и путем милости, да они земљорадници којима је искључиво занимање земљорадња, а живе у малим варошицама имају право на опскрбу огревног и грађевног дрвета као и сваки други земљорадник који има право сервитута на огрев, грађу у државној шуми а живи на селу. Господо, имајући пуно поверење у Краљевску владу на челу са г. Николом Узуновићем изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства шума и рудника. (Одобравање и плескање).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Има рећ г. Hazim Čohadžić.

Hazim Čohadžić: Gospodo narodni poslanici! Posle onako lijepe i iscrpne diskusije kako u načelnoj, tako i u pojedinačnoj debati, o našem idućem budžetu, nisam u mogućnosti da nešto novo kažem, ni obzirom na to, da su šume vitalno pitanje mnogih naših krajeva, na području bivše Bosne, držini da neće

biti na odmet ako stavim nekoliko napomena o našoj šumskoj politici.

Gospodo, znadem da vam je svima poznata važnost naših šuma u svakom pogledu, a naročito u privrednom i socijalnom. Šume su Bogom dano naše nacionalno blago, koga smo dužni čuvati i podizati, kako bi se njima mogli koristiti sadanje generacije, kao i one, koje će posle doći. Vama je poznato, koliko koristi imade naš trgovinski bilans od izvoza drva, jer ovaj naš izvozni artikal zauzima, pored žitarica, prvo mesto u našoj izвозnoj trgovini, što znači, da blagotvorno utiče na aktivnost našeg trgovinskog bilansa, a analogno tome i na vrijednost naše nacionalne valute. Pored ovoga momenta imade i drugi isto tako važan, a to je socijalni, kada se imadu u vidu one desetine hiljade radnika i nameštenika, koji nalaze uhljeblje u drvarskoj industriji, a koji bi inače pali na teret društva i države.

Konačno na strani državnih prihoda šume su opet veoma važan faktor, koji daje državnoj blagajni znatan prihod od prodaje istih.

Ja ću se, gospodo, u svome govoru dotaći u glavnom drvarske industrije, a naročito male domaće, koja zaslužuje punu pažnju merodavnih faktora, a koja je nažalost u mnogo slučajeva mačehinski tretirana.

Važnost naše male domaće drvarske industrije u nacionalnom, privrednom i socijalnom pogledu je značajna i velika, te po mome dubokom uverenju spada među najvažnije naše privredne grane, a iz sledećih razloga: Ova mala drvarska industrija je u rukama domaćih privrednika sa čistim nacionalnim kapitalom, koji svu svoju zaradu ostavljaju u zemlji, uvećavajući naš nacionalni dohodak. Osim toga ova industrija nalazi se rasijana po svim pasivnim planinskim krajevima zemlje, koji su šumom obrasli i time blagotvorno deluje na stanovništvo dotičnoga kraja, koje nije u stanju, da se sa svojim neznatnim prihodima od zemljoradnje, izdržava. Ovaj njen značaj najbolje se odrazio zadnjih godina, kada je ova industrija usled opšte stagnacije bila prisiljena da obustavi rad te kao posledica rezultira to, da sada moramo naročitu brigu brinuti oko uposlenja i ishrane onih zemljoradnika i radnika, koji su prije živjeli od te male industrije.

Pored izloženog moglo bi se još dosta momenata navesti, koji dolaze u obzir za državne prihode od ove grane radinosti, kao porez na tečevinu i poslovni promet, transport njenih produkata našim željeznicama i parobrodima it.d.

Gospodo narodni poslanici, iz iskustva znadem, da je u mnogo slučajeva birokratski način naše administracije, nesavremen zakon o državnom računovodstvu, kao i slabo razumijevanje pojedinih šumarskih funkcionera za ovu industriju, ometao rad i napredak iste, a koja je, kao što napomenuh, zaslužila da bude pomognuta i favorizovana.

Svojevremeno t.j. 1929 godine je donešen zakon o zaštiti one naše industrije, ali je ostao bez naročitog efekta, jer je projektovan u doba prosperiteta i konjunktura a u primjenu je došao, kada se je pojavila depresija i posvemašnja stagnacija, tako da je njegova primjena u naše doba skoro beznačajna. Da je takav zakon donešen ranije, vjerujem da bi ovoj industriji mnogo koristio, dao joj poleta i opsobio je da bez velikih potresa izdrži ovu nezapamćenu dekonjunkturu. Osim toga taj bi zakon zaštitio naše šume od gramzljivosti velike industrije, koja je

u doba konjunktura nastojala, da za sebe monopolise sve šumske komplekse. Mišljenja sam, gospodo, da bi u interesu ove male industrije trebalo pomenuti zakon izmjeniti i nadopuniti u sporazumu sa predstavnicima iste i saglasiti ga današnjim prilikama.

Na temelju svega izloženog ja apelujem na Kraljevsku vladu i resornog g. Ministra, da imade u vidu važnost ove naše industrije, koja će ako bude naišla na razumijevanje, postati jedan od najvažnijih faktora u našoj privrednoj strukturi.

Koristeći se vašim strpljenjem, želio bih, gospodo narodni poslanici, malo se osvrnuti i na veliku drvarsku industriju, koja je uglavnom u stranim rukama. Kod osvrta na istu, dotaknuću se dugoročnih ugovora. Poznato nam je, da je veličina ovih ugovora, ukoliko se odnose na bosanske šume, nastala po okupaciji tuđinske vlasti, koja je radi svojih političkih interesa dovodila razne bečke i peštanske špekulante, dajući im u besćenje i po najpovoljnijim uslovima pojedine veće komplekse šuma, ne štedeći šuma, jer ih je dobila za zelenim stolom, bez ikakvih žrtava. Posle oslobođenja, gospodo, sa malim izuzetkom mi smo sa svojom slovenskom sentimentalnošću tolerirali te ugovore, a u koliko je vršena revizija istih, u najviše slučajeva su strani finansijski magnati uspevali, da ta revizija ispadne u njihovu korist, a na štetu države i naroda, naglašavajući da prema ugovoru imadu na to pravo. Mi smo pak za sebe takođe nalazili opravdanje u imperativu postojećih ugovora. Ruzultat mnogih ovakvih ugovora je taj, da su naši šumski kompleksi pretvoreni u groblja i od nekada zelenilom kitnjastih predjela, postale su goleti. Da je naš državni fiskus imao od toga ma i približnu naknadu, lakše bi nam bilo pri duši. Gospodo narodni poslanici, sistem dugoročnih ugovora je gotovo u svim državama, koje su kao i naša manje ili više šumovite, dokinut, pa u pojedinim slučajevima i uz cijenu šteta od strane dotičnih država, jer se je pokazao štetan po državne i narodne interese. Prema tome držim da bi i mi mnogo bolje i racionalnije iskorišćavali svoje šume, ako bi odstupili od toga sistema i ako bi eksploataciju preuzelo Ministarstvo šuma u svoju režiju, koja bi alimentirala privatna preduzeća prodajući im sirovine za njihove strugare putem držbe. Ovo bi naročito išlo u prilog šumsko-gospodarstvenih interesa, jer bi država posao obavljala u smislu tih obzira, dočim privatna preduzeća, što je posve razumljivo, imaju pri poslovanju prvenstveno u vidu fiskalne svoje interese.

Dakle, obzirom na izloženo, dugoročne ugovore bi trebalo kidati tim više, jer je sada Ministarstvo šuma u izuzetno povoljnom položaju obzirom na to što dobar deo saugovorača ne odgovara svojim obavezama, koje iz tih ugovora proističu. Mi smo u zadnje doba činili specijalne olakšice velikim drvarskim industrijama, kako bi im se rad omogućio. Ja se, gospodo, pitam, bi li ti stranci učinili slične ustupke našoj državi, kada bi se ona našla u sličnom položaju? Verujem da ne bi, nego naprotiv bi ustali tužbama za naknadu milijonskih šteta. Ja gospodo, nemam ništa protiv stranog kapitala, tim više, što naša mlada država oskudeva kapitalom, ali mislim da je red da taj strani kapital lojalno poštuje interese zemlje u kojoj nalazi svoj plasman.

Moram se gospodo, ovom prilikom malo osvrnuti, još na jednu činjenicu koja je u vezi sa ovim resorom, a koja direktno tangira onaj stalež, za čiji se prosperitet mi svi zalažemo, a to je zemljoradni-

čki. Naš je zemljoradnik skoro svaki dan u neposrednom kontaktu sa šumom bilo radi ispaše, bilo radi pribavljanja ogreva i grade za svoje domaćinstvo, bilo da sabere tovar drva za prodaju, od čega će podmiriti najelementarnije potrebe svoga kućanstva. Pravo službenosti imade taj stalež od pamтивека u pojedinim šumama, koje im pravo nije osporavala ni tuđinska vlast, kao što im ga i naša država priznaje. Međutim, gospodo, koriteći se tim pravom naš zemljoradnik je često puta izložen šikaniranju pojedinih šumskih organa, koji svoju samovolju provode baš nad tim neukim i nemoćnim elementima.

Priznajem nedostatak svesti o potrebi čuvanja šuma kod našeg zemljoradnika, ali istovremeno smatram da je dužnost svih šumskih organa, da pri vršenju svoje dužnosti imaju više obzira prema tome elementu i da imadu u vidu njegov položaj, pa da ga u vaspitnom smislu odvikavaju od štetništva, a nikako da se njihova dužnost sastoji u gomilanju prijava od kojih grca taj svet. Mislim, gospodo, da bi u ovim slučajevima trebalo što više uprostiti šumsku administraciju, kako bi se na lakši način zemljoradnik koristio svojim pravom u saglasnosti sa šumsko-gospodarstvenim interesima, a da mu se ne daje povoda da na svoju ruku devastira šume.

Na kraju sam slobodan da se dotaknem režijskog poslovanja ovog Ministarstva. Ovo poslovanje, koje se uglavnom sastoji iz produkcije željezničkih pragova i ogrevnog drveta, važno je naročito danas, u doba ove očajne besposlice, jer daje uposlenja mnogome našem radniku kao i zemljoradniku. Međutim, gospodo, to je poslovanje došlo u pitanje radi nemogućnosti plasiranja pomenutih produkata, kao i radi sporog plaćanja pojedinih nadležstava, koja te proizvode kupuju. Pored toga bilo je slučajeva da su ta nadležstva nabavke vršila kod privatnih preduzeća, jer su ova dala nižu ponudu, a sem toga držim da je razlog i birokratizam naše administracije. Mislim da bi bilo neophodno potrebno ovo režijsko poslovanje, što je moguće više uprostiti i staviti ga na čisto komercionalnu bazu jer narod zahteva.

Pri zaključku govora ja vas molim, gospodo, da ova moja izlaganja shvatite kao dobronamerne sugestije i izjavljujem da ću glasati za budžet Ministarstva šuma i rudnika. (Odobranje i pljeskanje).

Potpredsjednik dr. Kosta Popović: Ima reč g. Vjekoslav Miletić. (Glasovi: Nije tu). Ima reč g. dr. Vlada Malančec.

Dr. Vlado Malančec: Prigodom ove budžetske debate kod rasprave budžeta Ministarstva šuma i rudnika biću slobodan da se pozabavim naročito pitanjima i situacijom krajičkih imovnih opština u Savskoj i Dunavskoj banovini, te zemljišnim zajednicama, a na koncu biće mi čast raspraviti pitanje našega lovstva kao granu naše narodne privrede.

Gospodo narodni poslanici, ako polazimo sa jedino opravdanog stanovišta da je naša zemlja i naš narod u svakom pogledu seljačkoga obeležja, da je naša država nastanjena u velikoj većini seljačkim žiteljsvom, ako polazimo sa stanovišta da je blagostanje toga seljačkoga stanovništva, blagostanje čitavoga našega naroda i države, da je materijalno osiguranje seljačke porodice materijalno obezbeđenje našega društva, onda radeći iskreno, predano, požrtvovano i pametno, sva naša politika mora danas ići pravcem koji je uperen blagostanju i napretku seljaka. To ćemo učiniti najbolje ako svratimo pažnju na one institucije koje su za to organizovane da štite

seljačku imovinu i seljačko dobro, jer čuvajući to, čuvamo sami sebe i naš narodni imetak.

Kako rekoh, mislim da moramo rasmotriti tešku situaciju današnjih krajiških imovnih općina u Savskoj i Dunavskoj banovini.

Gospodin Ministar u svom ekspozeu obrazložio je vrlo lepo postanak tih imovnih općina, njihov karakter, njihovu imovinu i vrednost samu po sebi, a i vredost za našu nacionalnu ekonomiju. Tačno je spomenuo veličinu područja, na kome se nalazi izvoz drva i uopće koristi koje imovne općine daju. Sa svim tim pitanjima ne mogu se iz navedenih razloga ja ovde baviti, nego ću biti slobodan da se više pozabavim pitanjima saniranja tih imovnih općina i time kako bi mi mogli njihovo stanje što prije da popravimo.

Ja sam slobodan pružiti neke sasvim skromne sugestije, kako da se konačno jednom pristupi uređenju tih imovnih općina i koje bi smernice trebale tome da služe, a nakon toga sa zemljišnim zajednicama.

Za imovne općine bilo bi potrebno da se postojeći zakonski propisi, o imovnim općinama od 15. VI. 1873 i od 11. jula 1881 izmjene novim zakonom kojim će se održati trajno i racionalno gospodarenje u tim ustanovama na taj način, da se one reorganizuju, saniraju i s tim olakša sadanje njihovo teško stanje.

To bi se provelo tako da se svakom samostalnom seljačkom domu osigura izvestan kvantum ognjenog drveta te da se članovi izravne u pravima i dužnostima. Napominjem da je kod nekih imovnih općina to i učinjeno, i nema razlike pravoužitnika po selištima, svi su jednaki. Trebalo bi pravo na šume, zadržati samo seljacima. Pravoužitnici morali bi neposredno birati svoje predstavništvo, zatupstvo i odbor a ne putem upravnih opština i opštinskih vijećnika. Broj odbornika i njihov delokrug trebalo bi proširiti, a sadanju upravu pojednostaviti, te smanjiti broj šumskih uprava i revira, tako da se taj broj neophodno utvrdi zakonom, a prekobrojno osoblje da se primi na državni budžet. Dobro bi bilo da se demontira sadanji skupocjeni upravni aparat. Trebalo bi vratiti autonomiju imovnim općinama i dopustiti da svaka imovna općina samo odredi plate nižem osoblju prema finansijskoj mogućnosti, ujedno osnovati penzioni fond za službenike svih imovnih opština, i to uz pomoć banovine i države. Državna vlast trebala bi uopće da propiše strogi nadzor nad imovnim općinama i trebala bi nastojati da se zavede najveća mogućna štednja te racionalizacije rada i gospodarenja.

U tom pogledu šume koje nisu na prodaju, mogle bi izrabljivati imovne općine u vlastitoj režiji, a time će znatno podići vlastite prihode. Bilo bi dobro usko međusobno povezivanje i grupiranje naših imovnih općina u svrhu međusobne pomoći i zajedničkog rada u proizvodnji i prodaji, te radi boljšeg vršenja svoga posrednoga zadatka, naime gospodarskoga i prosvetnoga podizanja sela i svojih seljačkih članova. Na svom području imaju imovne općine mnogo mladih šuma koje se tekovno ne iskorišćuju, imade šuma na kršu koje su zaštićene, a to bi se imalo osloboditi svih javnih dažbina. Što se tiče tih javnih dažbina trebalo bi urediti da se dosadanja dugovanja državi, banovina, općinama, otplaćuju obročno prema finansijskoj mogućnosti pojedine imovne općine, a još bi bolje bilo da se sasvim otpiše. Konačno svaka imovna općina trebala bi posebnim statutom propisati sve svoje

unutrašnje odnose članova prema zajednici i članova međusobno u pogledu pravnom i gospodarskom, dužnosti i prava zastupstva odbora organizacije uprave, čuvanje raspoložbe sa prihodima it.d. Stvoriti bi se morala zakonska mogućnost za kooperaciju, a kasnije za unifikaciju svih seljačkih narodnih šumskih ustanova u jednom kraju, ma kojega pravnoga naslova ili vrste vlasništva, kako bi se konačno valjano uredio i stabilizovao odnos najvećega staleža u našoj državi prema vlastitim i državnim šumama, tako da se naš seljak može lakše i obilnije koristiti ogromnim šumama i pašnjacima, s kojima naša država obiluje, a koje su — kako smo konstatovali — u velikom svom dijelu vlasništvo upravo spomenutih imovnih općina.

Gospodo narodni poslanici, kad bi to sve bilo učinjeno ako se u tom smislu postupi, možda će se u zadnji čas spasti našem narodu ovaj ogromni imetak koji je danas prezadužen, te prijeti svakoga momenta da propadne i da se razide. Mislim, da će uspjeti tešku situaciju u kojoj se danas nalaze naše imovne općine, spasti ako bude dobre volje i uvidavnosti.

Ali imademo još jedan faktor u našoj nacionalnoj ekonomiji specielno u onom dijelu koji se osvrće na šume, a to su institucije koje postoje u Savskoj banovini, a reprezentiraju veliki narodni imetak, te ih mi nazivljemo u smislu postojećih zakona od godine 1894. »Zemljišne zajednice«. Imetak zemljišnih zajednica sastoji se takode najvećim dijelom iz šuma i pašnjaka. Površina zemljišta koju zapremaju zemljišne zajednice iznaša 257.552 hektara, s kojega se područja sječe godišnje šume odnosno drveta nešto preko 300.000 kubika. Gotovo sva ova količina drveta služi za namirenje potrebe na ogrevnom drvu ovlašćenika zemljišnih zajednica.

Zemljišne zajednice imaju svoje autonomije, te državne vlasti vrše nad njihovim gospodarenjem nadzor putem sreskog šumarskog referenta. Samo ukratko želim da spomenem, a naročito može to interesirati onu gospodu koja u svom kraju takovih zemljišnih zajednica nemaju, da su te zemljišne zajednice nastale najvećim delom ukidanjem feudalnog sistema i razrešenjem kmetovskih odnošaja između feudalne gospode i kmetova, naročito nakon godine 1848.

U vlastelinskim šumama imali su nekada kmetovi pravo besplatnog dobivanja drveta za gorivo i pravo napasavanja blaga. U ime toga prava dobili su na temelju posebnih segregacionalnih zakona i propisa stanoviti dio površine vlastelinskog zemljišta, a tim su pojedine skupine kmetova u jednoj urbanoj općini kreirale sadašnje zemljišne zajednice. Svojedobno su lepo napredovale, ali sada su zanemarene, s njima se od strane vlasti maćehinski postupa i one očigledno propadaju.

Unutar takovih zemljišnih zajednica vladaju i pravni posedovni odnosi koji su nesnosni pa na temelju toga dolazi do raznih svada i razmirica među ovlašćenima, što rezultira uništavanjem vlastitog zajedničkog dobra. Pogotovo današnje teško vreme gde seljak treba novaca, a drvo, barem ogrevno, ima ipak neku cijenu, haraju se šume i pretvaraju u šikare, zemljišta se pak uzurpiraju sa svih strana.

Za uređenje tih zemljišnih zajednica nadležna su danas komasaciona poverenstva. Takovih imade samo tri za cijelo područje Savske banovine, dok ih je prije bilo u županijama mnogo više. Ta komasaciona poverenstva prenatrpana su radom i ne dospijevaju posvršavati poslove, jer ih je malo sa premalim bro-

jem personala. Opaža se da su se počela više baviti individualnom diobom zemljišnih zajednica, nego li uređenjem istih. Osim te poteškoće preveliki porezi upropašćuju zemljišne zajednice i preče njihov razvitak. Katkada se desi da neke plaćaju nekoliko puta veći godišnji porez nego li iznaša vrednost njihovog godišnjeg prihoda, a to je kako se misli radi toga, što za bazu oporezovanja ne služi godišnji prihod drveta, nego površina zemljišta bez obzira, da li ta sva površina zemljišta daje prihod drveta ili je obrasla mladom šumom koja ne nosi nikakve koristi. Budući se uzimlje cijela površina šuma jedne zemljišne zajednice kao jedan porezni objekt, na njega se primjenjuje progresivni dopunski porez kao na veleposad, dok u stvari zemljišna zajednica nije nikakav veleposad, nego skup malih individualnih šumskih vlasništva pojedinih ovlaštenika koji su seljaci, a koji imaju svaki svoj odgovarajući deo u zajednici. Zato bi trebalo ukinuti ovakav način oporezovanja, jer osim svega ove zajednice imaju javnopravni karakter i služe općim narodnim potrebama.

Meni je vrlo žao, što se g. Ministar šuma i rudnika nije u svom ekspozu izvoleo dotaći ovoga vrlo važnoga pitanja po budućnost našeg šumskog gospodarstva. Slobodan sam napomenuti da je Ministarstvo možda u neprilici sa riješavanjem pitanja opstanaka tih zemljišnih zajednica u današnje vrijeme, jer veliki dio naših seljaka traži individualnu diobu. Ja mislim da bi im se to moglo dopustiti, ako je zemljište gde su danas šume zemljišnih zajednica, podesenije za drugu kulturu, ako to narod traži, ali to sve na zemljištu koje nije apsolutno šumsko tlo. Slobodan sam, međutim, upozoriti da se ovo pitanje i ovaj problem mora danas riješiti ubrzanim tempom, jer će ga inače riješiti sami ovlaštenici u svakoj pojedinoj zajednici međusobno.

Gospodo narodni poslanici, neću izrabljivati vaše strpljenje, ali vas ipak molim za slobodu da mi dopustite da govorim nekoliko riječi o još jednoj vrlo važnoj grani naše narodne privrede, koja se doduše kao takova ne smatra općenitom, ali de facto jeste a to je »lovstvo«.

Lov nije samo sport i luksuz, nije samo obično veselje i razonoda. U najkulturnijim i najnaprednijim zemljama smatra se lov kao znatna grana narodne privrede, te je podvrgnut striktnom proučavanju. Želim samo ukratko spomenuti da od lova imaju koristi i država i banovine i općine. To je znatan prihod na raznim taksama i za lov i za lovno oružje i za lovne pse, a osim toga vanredno privlačiv objekat za turizam. Od lova imaju koristi država osim direktnih, i indirektnih. Zaraduju zanatlije, zaraduje industrija koja producira razne lovne potrepštine, zaraduju trgovci. Imaju koristi od mesa, od krzna, a mnogo se ubijene divljači izvozi u inostranstvo pa time pritiče u našu zemlju zdrava valuta jakih država. Da je narodno-gospodarstvena važnost lova znatna, dokazuju dosadašnji rezultati, pa da ukratko podvučem ekonomsku korist lova, napominjem da se u našoj zemlji ubije godišnje daleko preko pola miliona komada dlakaste divljači, pernate oko 350 hiljada komada, zveradi oko 85 hiljada, a svega sa štetnim pticama i životinjama oko 1,250.000 komada.

Meso od korisne divljači reprezentuje po poprečnoj cijeni iznos od po prilici 32 miliona dinara godišnje. Od toga se izvozi u vrednosti od po prilici 6 miliona dinara godišnje, dok se ostalo potroši u zemlji. Kože ovoga broja divljači iznose vrednost od

po prilici 8 miliona dinara godišnje. Poprečno sa svim uopće prihod od lova čini se godišnje na 60 miliona dinara. Na žalost ne mogu ja to ovdje analizirati, ali bi bilo vrlo interesantno čuti, kako se do te cifre došlo i to nikakvim uveličavanjem nego sve prema današnjim poprečnim cijenama na tržištu.

Kod nas se vrši lov prema principima dvaju sistema, i to takozvani regalnim i zakupnim (dominanim) sistemom. Naš novi lovni zakon koji će stupiti na snagu kada to banovine odluče, svaka za svoje područje, kako je to izvolio gospodin Ministar u svom ekspozu istaći, taj novi lovni zakon osnovan je na modernim lovnim principima i mnogo bolje odgovara današnjim prilikama nego li stari zakoni. Stoji na principu zakupnog sistema, ali ima mnogo ograda i prelaznih naredaba za ona područja, na kojima je do sada vladao regalni sistem. Novim lovnim zakonom unificirano je naše lovno zakonodavstvo. Uvjeren sam da će se lovstvo koje bude u buduću po novom zakonu upravljano na teritoriji cijele naše zemlje znatno dići. Danas imademo uzornih lovišta tek na području Dravske, Savske i Dunavske banovine i uopće tamo gde je vladao zakupni sistem. Dopuštam da je prelaz težak i da imaju vrlo mnogo prigovora ovom sistemu od strane onih koji su pristaše regalnog, ali sam uvjeren da će praksa dokazati na čitavom području naše zemlje da se lov može uspješno vršiti samo ako se vrši na temelju zakupnoga sistema.

Kod nas lovstvo još nije dignuto na onaj stepen kao u mnogim drugim u tom pogledu naprednijim zemljama, ali se lovom bave i seljaci i građani i svako ko je za to rođen te imaju srestava, prilike i mogućnosti. Niko danas više ne smatra lovom ono što se smatralo u prijašnjim vekovima i onim šta je lov za čovjeka bio od njegova postanka. U pojam lova spada danas i sav onaj posao koji mora lovac izvršiti tokom godine da se osigura divljač za streljanje, a to je naročito uzgoj i njega divljači, hrana, zaštita od studeni i uopće sve što je potrebno da se uradi za porast broja divljači i njegovu sigurnost u lovištu. Samo streljanje je tek lep konac i rezultat truda i brige čitave godine.

Što se tiče štete o kojoj se uvek mnogo govori i koja se precenjuje, moram reći sa veseljem da je novi lovni zakon u tom pogledu učinio velike koncesije vlasnicima i posednicima zemlje, te se po novom lovnom zakonu svaka šteta potpuno i brzo naknadije, što će biti osobito korisno za vlasnike njiva, livada, oranica, voćnjaka it.d.

Predaleko bi me dovelo da o tom pitanje govorim, ali mi je čast umoliti gospodina Ministra kao resornog da shvati lov kao vrlo ozbiljnu iako mladu granu naše narodne privrede, te da u tom smislu dade prilike našem lovstvu što jačeg i boljeg razvitka za korist cjelokupne nacionalne ekonomije. Glasam za budžet Ministarstva šuma i rudnika. (Odobranje i pljeskanje).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Филип Цемовић.

Филип Цемовић: Господо народни посланици! Узимајући учешћа у дискусији приликом претреса Министарства шума и рудника за буџет 1932—33, ја сам опширно изнео стање и прилике у средовима ослобођеним 1912 године, а нарочито у Срезовима беранском и бијелопољском, с погледом на политику Министарства шума, која је спровођена у тим крајевима.

Како ми време одређено за говор у специјалној дебати по овом буџету не дозвољава да о томе опширније и овога пута говорим, ја ћу кратко рећи, да је према томе народу учинио један грех, што је за своје пашњаке, ливаде и шуме плаћао поред великих такса, још велике казне, и врло често осуђиван на казну затвором, што је искоришћавао своја стечена права — право својине, које су имали и несметано уживали чак и под туђинском владавином. То њихово осведочено право, оспорено им је законом о шумама од 1922 године који је личну имовину појединаца, села и општина прогласио за спорну, тако да се држава ипак користи на штету самих сопственика, наплаћујући од њих разне таксе како за испашу и сено тако и за огрев. Одвајањем народа из крајева ослобођених 1912 године од народа у Црној Гори у шумским питањима било је и неправедно и за сваку осуду, јер за то није било ни законске ни моралне подлоге. За читаво време од ослобођења до данас, народ је живео у тешким приликама и ви ћете, господо посланици, разумети њихово тешко и несносно стање, када се зна да нема скоро ни једног грађанина који није кажњен по закону о шумама.

Раније су одређивали судови за ограничење државних шума специјално за извесне комплексе, које су поједини били купили, а оно што је било животно питање оног народа, јер живи од сточарства, остало је нерешено.

Трошене су приличне суме за судове, али они нису били у стању да за кратко време та питања реше. Често пута састав суда био је за сваку осуду, јер су у те судове улазили људи који по својим и школским и моралним квалификацијама нису били достојни те високе дужности. Ја ћу, господо, да скренем вашу пажњу на један јединствени случај, који је грађане из општине поличке, будимске, рожајске и бишевске, лишио њиховог права и следствено њихове egzистенције.

У 1928 год. у срезу берањском радио је суд за ограничење државних шума, који је повукао граничну линију тако неоправдано, да се она налази поред самих кућних прагова грађана поменутих општина, нарочито села Богаја и Врбице. Њиве, ливаде и катун остали су у граничној линији. По закону о граничењу државних шума, појединци су требали да у остављеноме року поднесу пријаве, али они то нису могли учинити, јер су у то време били у потери противу одметника, који су били толико дрски и смели, да су долазили чак до Копаоника. Пре него је потеря завршена успешно, захваљујући помоћи тога народа, који је као и увек и тада пред очима имао само дужност према Отаџбини — рок за предају пријаву истекао је. По закону се тај рок не може ни из каквих разлога продужавати и тако се дошло до тога, да су лишени једног праведног законског и моралног права они, који су пропустили рок само због тога што су на другој страни водили борбу са одметничким бандама, које су угрожавале личну и имовну безбедност нашег грађанства. Да би се та неправда могла поправити, потребна је измена закона, где ће се људима допустити да у новом року поднесу пријаве.

Господо посланици, ови људи су се обраћали више пута свакој државној власти и Министарству шума и рудника, тражећи исправку и могућност,

да им се пропуштени рок обнови, али им та неправда није могла бити исправљена, јер зато није било формалне законске могућности. И када би ти људи пропустили рок за подношење пријава својом кривицом и када би постојале и извршне судске пресуде, овим грађанима требало би омогућити опстанак као сточарском крају, јер им је овом повученом граничном линијом одузето све оно што им је било неопходно потребно за живот.

Ради тога обратили смо се посподину Министру шума и рудника да путем финансиског закона одобри накнадно подношење пријава и тиме дозволи суђење између појединаца и државе, и овде морам а и дужност ми је истаћи, да смо код господина Министра шума и рудника наишли на пуно разумевање, које смо од њега и очекивали. Вас, господо посланици, молим, да прихватите ову исправку, јер то захтева и правда и морал, пошто грађанство поменутих општина по својој прошлости која је испуњена легендарним борбама »за крст часни и слободу златну«, не треба да буде кажњено одузимањем његове имовине, зато што су и по националном осећају и по грађанској дужности били онамо где је требало давати животе за заштиту грађана и чувању државног угледа. За њихово држање приликом гоњења одметника они су требали да буду награђени, јер су ту награду и заслужили, па и ову исправку, односно допуштење да могу наново предати пријаве, они заслужују и на то имају право, јер благодарећи њиховој акцији и националној свести, ослобођени смо калачких упада и разбојништва који су до тада били врло чести, где су многи наши грађани изгубили животе.

На крају морам нагласити, да је Министарство шума и рудника у току прошле буџетске године путем информативних комисија и судова постигло позитивне резултате и решило многа питања за релативно кратко време са врло малим издацима. Да је раније од ослобођења до данас Министарство ишло тим путем, сва ова питања била би решена још пре десет година и држава би била поштеђена великих издатака, које је сносила одређујући судове за специјалне шумске комплексе, где су била заинтересована поједина индустријска предузећа.

С обзиром на то што смо код г. Министра шума и рудника наишли на разумевање и с обзиром што је господин Министар шума и рудника увек готов да у решавању оваквих ствари више води рачуна о праведним захтевима и социјалној правди него ли о формалним запрекама, и имајући пуно поверење у г. Министра, изјављујем, да ћу гласати за буџет Министарства шума и рудника. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. Ристо Ђокић. (Гласови: Није ту) Реч има г. Станко Тркуља. (Није овде). Реч има народни посланик г. Милан Губановић.

Милан Губановић: Господо народни посланици, пред нама је на претресу предлог буџета Министарства шума и рудника, Министарства под чијом се управом налази наше највеће богатство шуме и руде.

Као народни посланици позвани смо да по савести и познавању прилика овог огромног нашег газдинства дадемо свој суд. Међутим, при томе треба да смо руковођени свим обзирима према

оном, што нам је најсветије: према држави и њезиним примарним националним интересима. Кад пођемо са тог гледишта на ову говорницу, онда видимо тежину у одмеравању речи којима треба да критикујемо, како владину политику у коју имамо пуно поверење, тако и политику овог Министарства о чијем се буџету данас претреса.

Дозволите ми, господо, да се у најкраћем изводу, прије него пређем на своје примедбе по буџету овог Министарства, осврнем на време у коме се налазимо од 8 новембра 1931 године па до данас. Привредна криза која се је осетила баш те године, када су вршени избори за овај Парламент, била је јасан знак за сваког оног, који се је посветио овом часном, али и тешком народном послу, да ће заједно са Владом, која се налази на челу овог режима, имати да издржи сву тежину те несносне болести. Као некад шпанолска грозница (грип) која је по ослобођењу навалила на нашу лепу земљу, тако господо, и ова општа привредна депресија није нас могла мимоћи. Ми, господо, издржавамо ту епидемију већ 4 године, и као што је у скорој прошлости српска војска, имајући поуздања у себе и своје вође издржала, борила се, па коначно славно победила ондашњу напад инвазије аустро-мађарских хорда и немачких солдата, тако ће исто у скорој будућности наш свесни народ, вођен својим умним Краљем и паметним вођама политичким, издржати напоре овог новог, невидљивог и тежег непријатеља који се зове привредна криза, тући га и победити, па коначно показати културном западу и на тај начин, да смо јунаци, не само на бојном пољу, него и на пољу свију недаћа, ма чије биле и ма од кога на нас нападале.

Господо, данашња Влада и ми као њени помагачи свесни смо да никада, од ослобођења па до данас, није било теже министровати и бити посланик, јер прилике и време у којима се налазимо не само да су тешке по економском положају, него су тешке и по политичким догађајима који се збивају око нас, па и у најкултуријим и најпарламентарнијим земљама. Али баш та околност и ти догађаји дају ми повода да кажем јасно и гласно да је наша Влада вођена мудро политиком правовремено уочила шта јој треба радити у интересу наше националне државе. Ту своју умешност, тај свој рад Влада је, господо, најбоље показала стварањем Мале антанте и створеним Балканским пактом. Само за тај и такав рад осим свег осталог што је учињено у интересу народа и државе, позвани смо да дамо пуно признање данашњој, као и ранијим владама, од сазива Скупштине па све до данас.

После ове моје краће напомене и констатације тешког нашег положаја, дозволите ми, господо народни посланици, да се осврнем на извор нашег богатства, наше шуме.

Босна и Херцеговина су познате по томе свом богатству у целом свету, јер од укупне површине земљишта које сачињава та наша ужа отаџбина, двије трећине су покривене шумом.

Господо, из буџета Министарства шума и рудника, одсек шуме, „приходи“ партија 10 под дирекција шума Бања Лука, види се један приход од преко 25 милиона динара, што значи да Врбаска бановина даје око експлоатације шума најјаче приходе овом Министарству. Па кад је то тако,

господо, питамо се, да ли то Министарство показује према томе честитом и сиромашном, али националном крају ону пажњу, коју тај крај по свему заслужује. Ја смело тврдим, у колико се је та пажња и поклањала Врбаској бановини, била је, да не кажем никаква, али врло мала. Вама је, господо, познато да у нашој бановини постоји једно од највећих предузећа у Европи такозвани Шипад А. Д. Дрвар-Добрљин који упослава скоро стално око 6—8.000 радника. Само предузеће чини по своме обиму једну малу државу, а по вредности инсталација железница и осталог, чини једну огромну суму нашег добра. Господо, по ослобођењу, кад је Шипад прешао у власништво наше државе, појавили су се разни апетити на то предузеће, јер су проценили огромну његову вредност, па су свим силама настојали да се то предузеће отуђи. И заиста у октобру 1920 године био је озбиљан покушај са бечком фирмом Оскар фон Кернер да јој се предузеће прода у бесцење. Али благодарећи заузимању привредног света Босанске Крајине, дакле садање Врбаске бановине, и благодарећи томе што је управа Шипада као акционарско друштво била самостална и носила законску одговорност ова је продаја осујећена, а предузеће је остало и даље да живи и ради као чисто државно акционарско друштво.

Други налет на предузеће Шипад уследио је неколико година касније, и већ су одржате три лицитације за издавање под закуп, па, господо, и тада се појављивао као најозбиљнији рефлектант тај исти Оскар фон Кернер, само под разним прикривеним фирмама.

Ова акција, благодарећи заузимању патриотских елемената и отпору управног одбора, осујећена је и овај пут, те је предузеће и даље остало државна својина и радило као акционарско друштво. Трећи налет за издавање под закуп био је године 1927, па је и тај покушај, хвала Богу, био осујећен од истих фактора.

Прошле године у октобру месецу чуло се да је предузеће Шипад требало да обустави свој рад, и то је незгодно одјекнуло целом Врбаском бановином, јер се мислило да се тиме хоће да прикаже, како предузеће није рентабилно па ће најпре обуставити рад, а онда ће се можда и продати, јер се то предузеће из извесних кругова као јака и најјача конкуренција у дрвеној индустрији, не може на други начин паралисати. Благодарећи Краљевској влади која је на то благовремено упозорена, остао је и овај покушај без успеха, па нам предузеће за сада ради.

Господо, предузеће Шипад за време Светског рата било је отсечено од целог света; а удањено је од подручја ратних операција тако да је долазило врло мало у обзир, и то скоро само за војне лифериције. Живећи под таквим приликама и околностима до ослобођења, његова је главна радња била одржавање промета на његовим железницама, а што је опет претежно служило за потребе војске и исхрану народа оних крајева. Иза ослобођења и све до 1921 године, када су Талијани испразнили другу далматинску зону, Шипад је и даље био у застоју и није имао услова за обнову рада на својој стругари у Дрвару, а на оној у Добрљину чак до 1924, кад је наша држава дошла у посед Сушака, и Шипад могао своју робу извозити. Према овоме, од 1914 па све до 1924 године

Шипад је живео под изнмним режимом. Међутим, служећи својом железницом кроз цео рат војним сврхама, упропашћен му је поред свих осталих постројења, чак и сав возни парк. Предузеће је морало тада приступити постављању великих радионица за поправку локомотива и вагона, па је уређена чак и livница. Исто тако су и сва остала фабричка уређења као и радничке насеобине морали бити обновљени. Тако је ето предузеће истом у 1915 год. било оспособљено да ради у пуном капацитету, а што ће рећи да оно прве поратне конјуктурне године није могло искористити када су друга слична предузећа у томе времену имала баснословне зараде. Овај период застоја у Шипаду можда је поред интересирање конкуренције давао повода неоправданом лошем мишљењу о раду овог предузећа.

Морам да напоменем да Шипад није имао тада обртног капитала, осим привремене позајмице од 5 до 10 милиона динара, што му је држава давала из буџетских средстава. Па ипак је Шипад успео да реновира своја постројења, а нека и прошири; да прошири своје пословање на шумску експлоатацију у Црној Гори; да купи једну модерну парну стругару на Дрини, и да тако почне ширити своју утицај и на истоку Босне.

Господо посланици, од назад 4 године, Шипаду је прописана тако висока шумска такса, колику не плаћа ни једно друго слично предузеће у земљи. И не само то, Шипаду се као за инат дозначују за сечу и најстарија и само најстарија стабла, која међутим дају само квалитет лошијих сортимената грађе, за које се у продаји може постићи само мала цена. Осим тога, Шипаду се даје најнижи интензитет сече, што опет значи, да ово предузеће мора радити на невероватно великим површинама; а то опет значи поскупљивање његове шумске манипулације. Услед тога добава сировине на стругаре скупа је, а када је скупа сировина, скуп је и производ. Познато нам је да су до сада тржне цене услед депресије биле ниске. Господо, овом предузећу Министарство шума и рудника у чијем се саставу налази, то исто Министарство као и дирекције шума у Бања Луци, чине из дана у дан разне сметње, и на тај начин ометају онај благотворни рад који се морао и могао постићи.

Са националне и социјалне стране Шипад је у подручју овог овога рада учинио сто пута више, него све остале индустрије Босне скупа. Његовом благотворном утицају имају се приписати, да је олакшано подизање многих школа, домова и т. д., подигнутих иза ослобођења у Босанској Крајини.

Многа је сиротиња радом у Шипаду пропавала, јер је нашла зараде и онда, када на другој страни то није било могуће.

Господо посланици, Шипад је данас познат у целом свету, као државно акционарско предузеће, и не само да он ужива велики углед, благодарећи смишљеном раду и исправном поступању са својим купцима, него он води данас главну реч код свих главнијих потрошача дрвета на светским пијацама. Нема, господо, готово стручног листа у Италији, Енглеској, Јужној Америци, Северној Африци, који не би са респектом писао о овоме нашем лепо, великом и толико угледном предузећу. Чују се приговори да је Шипад у задње три године радио са дефицитом. Нису, господо, ови

приговори оправдани, јер је предузеће као и сва привреда у то време прошло кроз најтежу кризу од које пати цео свет па и Шипад. Али ипак има осим оних што сам напред навео и других разлога, зашто је Шипад имао губитака. Ти разлози могу се наћи још и у томе, што Шипад издаје, не знам по чијем налогу, велике суме за репрезентације, за некакве награде чиновницима Министарства шума и рудника, за постављање заменика генералног директора, и т. д. о чему нећу сада да говорим, него то остављам господину Министру и Надзорном одбору тог предузећа да провери. Сви ови губитци покривени су из резерви самог предузећа, зарађених у времену боље конјуктуре.

Предузеће Шипад могло би све ово учинити, јер је као акционарско друштво вођено на чисто акционарској основи, оно је дакле било врло еластично и особито способно за вршење разних трговачких трансакција и кредитних операција, па се је као такво у свакој прилици знало и могло испомоћи.

Још би се могло на дуго и на широко ређати лепе и корисне стране Шипадова предузећа, што значи да је Шипад од својих управа добро вођен. Ако је била можда у међувремену која управа Шипадова, којој би се ово или оно могло замерити, ипак сумарно узето лоши утицаји нису имали каквог неповољног дејства, што и сами резултати рада ко их зна и позна показују.

Господо народни посланици, баш сада када се цене на свим пијацама поправљају, када предузеће треб да пође пуном снагом напред, долази предлог у Финансијском закону да се Шипад ликвидира као акционарско друштво, и да се претвори у државно режиско пословање. Ја сматрам да на овај начин предузеће Шипад неће бити оно што је данас, и да неће ни у ком случају показати онај успех који има сада и који ће имати у будуће. Ако се ово изврши бојим се, господо, неће протећи дуго времена, Шипад ће бити ликвидан, а његова подручја, распарцелисана на више малих предузећа. Питање је, да ли ће народ тада моћи наћи зараде на нашој Крајини онако како то данас поред свих потешкоћа које се чине овом предузећу, тај сиромашни свет има.

Сматрам, да је много боље и корисније по државне фискалне интересе, да Шипад остане државно предузеће у досадањој форми акционарског друштва, а да би му рад био појефтинен, и режија умањена, треба му шумску таксу свести на нормалну меру; треба централу Шипада пренети из Сарајева у једно место Врбаске бановине, ча који ће се начин лакше руководити самим предузећем, а друго, режиски трошкови свешће се на много мање цифре; све дознаке за сечу треба благовремено обављати и издавати да се не дешава као баш сад, да се остане без дрвета на стругарарама, и зараде за сиромашно радништво. Треба преуредити управу предузећа путем статута или уредбе на тај начин, да Министарски савет именује три лица од којих ће бити један претседник, један први потпретседник, један други потпретседник а генерални директор (без помоћника) као сад (предузећа са њима заједно сачињава извршни одбор), коме треба прописати широки делокруг. Само, за решавање стручних комерцијалних и техничких питања, проширује се овај извршни одбор у управни одбор на тај начин, да му се при-

додају директори свих одељења предузећа, јер ће се на тај начин, решавати чисто стручно, а Шипад ће имати знатних уштеда. У овој комбинацији треба и надзорни одбор од тројице стручних лица и то, једног правника, једног техничара и једног књиговође стручњака које такођер именује Министарски савет. Сви горе именовани су одговорни по Закону о акционарским друштвима. Коначно би било потребно оправдано и правично да предузеће Шипад пређе из надлежности Министарства шума и рудника и власништва државе у надлежност Банске управе у Бања Луци и сопственост Врбаске бановине која ће моћи са тог блиског терена водити надзор онако како је најбоље. Завршавајући моје излагање по питању Шипада, ја молим господина Министра шума и рудника да поведе рачуна о овим напоменама у погледу овог народног добра.

Дозволите ми, господо, да се мало позабавим са једном немилом, али врло незгодном појавом, а то је неповлашћена сеча шуме, по нашем сиромашном свету. Последице те сече су глобе, апс и велике процене шумске штете. Истина је да су се шуме ових пар задњих година немилосрдно секле, али у многоме било је кривице и до шумских органа на терену, који нису сиромашном свету благовремено дозначавали сервитутно право и тако га преко зиме остављали без клипе дрвета, па једино на тај начин може да се донекле оправдава поступање сиротиње. Последица свих сеча шума је у нашим крајевима та да лугари подносе пријаву срезу много пута и неоправдано, срез кажњава кривце без дозволе доказног поступка, било казном затвора било глобом, док шумски референт израчунава штету причињену неповлашћеном сечом, и таква штета много пута износи баснословне суме. У моме срезу има примера где један сиромаш човек по процени има да плати 10, 20, 50 па чак и 200.000 динара за причињену штету. Међутим, ти и такових сиромаша иметак, не вреди много пута ни 1000 динара, па вас питам, како и на који начин би се без штете за државу, а с друге стране да се неупропашћују сиромашни сељаци, наплатила шумска штета. Моје је мишљење, господо, да би се у том погледу најбоље учинило, када би се за све причињене шумске штете, на месту у новцу одрађивало кулуком на пошумљавању голети, или пак на државним, самоуправним и општинским путевима.

Верујући да ће Краљевска влада, водећи рачуна о овим напоменама поготово кад сам, износећи их, без сумње, изразио мишљење и жеље целе Врбаске бановине, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. народни посланик г. Јеша Видић. (Гласови: Није ту!). Реч има г. Душан Антонијевић. (Гласови: Није ту!). Реч има г. др. Бранко Бараћ.

Др. Бранко Бараћ: Господо народни посланици, ја разумем нестрпљење ових који још нису рачунали, али ипак молим само за мало пажње. Немојте се чудити што се је за овај ресор пријавило 44 говорника, јер господо, и ако је због технике рада отпало више од половине — овде се ради о ресору Министарства шума и рудника, који је од великог значаја за најшире слојеве народа. Господо, проблем држања шума, проблем експлоатације шума, то су питања која су везана и која су од значаја за целу нацију. Сваки крај, го-

сподо, има своја питања и своје невоље, па и мој крај тако исто, господо, и зато, нао не желећи злоупотребљавати ваше стрпљење морам да говорим о једном питању мога краја, о једној његовој великој и тешкој невољи.

Господо, било је народних посланика који су то питање набацили, а то је питање наших имовинских општина. Већина вас, господо, упућена је у питање имовинских општина. Те се имовинске општине данас налазе у потпуном расулу.

Ви знате, господо, имовинске општине биле су основане после развојачења Војне крајине. Крајиници имали су права служити се државним шумама, имали су права служити се горивним дрветом, шушњем, грађевним материјалом итд. а након развојачења војне границе, држава им је то право не само сачувала, него им је предала шуме на управу. И те су шуме на томем и остале, оне су биле тако управљане и вођене. Наравна ствар, господо, да су овлашћеници преко својих изасланика утицали на стручну управу и зато стручна страна господарења тих шума није добро вођена. Њихова експлоатација значила је увек више рушење и уништавање, него подизање.

Али, господо, била је још једна погрешка која и у нормалним временима шкодила, која је шуме девастирала, а то је, господо, недостатак контроле и надзора државе над управом шума. Тај надзор државе је преко потребан.

На име свака задруга која је постојала 1881 године она је имала права да се служи са гореним дрветом, грађевним материјалом итд. Међутим те су се задруге делиле и свака грана имала је иста права која је имала и матична задруга. Међутим шуме се не шире и дошли су овлашћеници који су почели да троше не камату, онај прираштај који шума даје, него су почели да троше главницу, а то значи пропадање шуме. Господо, господарство Петрињске имовне општине, која је у мом крају надлежна и које су становници мога среза овлашћеници, она је на рубу пропасти, јер све режијске трошкове, који су трошени око имовне општине имала је да покрива сама имовна општина. Некако се то чинило све док је било коњукуре, рок се шума продавала, али назад две године у тој имовинској општини настало је потпуно расуло, јер нема новаца да се администрација може финансирати и две године ни један чиновник није примио плате, нити стручно особље, нити лугарско особље. Ви ћете разумети како изгледају по својем моралу лугари који две године не примају плату. Ја вас уверавам да има лугара који иду у шуму боси и голи, наравна ствар они имају начина да се помогну, али то опет иде на рачун шуме. Ако држава не нађе начина да се имовне општине санирају, све ће те лепе шуме нестати, јер ће их појести чиновници и правоужитници упропастити, јер их нико не надзирава и тамо где смо имали лепе шуме ми ћемо имати голе хридине. Штета која ће од тога настати, ми је знамо: биће промена климе, и тамо где смо имали плодне њиве имаћемо пешчаре и слично. Ја молим господина Министра да буде љубазан и да на то обрати пажњу, јер кажем, Петрињска имовна општина је на умору.

Желео бих да споменем исту ствар коју је споменуо и г. Маланец, а то су наше земљишне заједнице. Земљишне заједнице су врло добра ствар ако се оне експлоатишу рационално, али не-

ма довољно надзора и плана по коме би се земљишне заједнице водиле. Ја вас уверавам да ако прођете крајевима, где су земљишне заједнице, не треба нико да вам каже, које су земљишне заједнице, јер ћете наћи хридине: голети, јер их нико не култивише. Господин Министар је рекао да ми немамо довољно земљишта да задовољимо све аграрне интересе, али је онда консеквенција да се земљишта која су општинска рационално искоришћавају. Земљишта наших земљишних заједница, то су земљишта од којих данас нико нема користи и треба њихову управу реформисати. Или би та земљишта која припадају земљишним заједницама требало поделити, или оне треба да буду стављене под државни надзор и да се плански експлоатишу и да од њих има користи и народ и појединци.

Ја сам, господо народни посланици, био слободан најкраће ово што сам сматрао за потребно да изнесем из овога ресора а што се тиче мога краја, и ја се надам да ће г. Министар и Краљевска влада имати то у виду. Гласаћу за буџет. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Јован Довезенски.

Јован Довезенски: Господо другови, извините ме што ћу са овим мојим кратким говором мало да вас заморим. Ви сви знате, као и ми, невоље народа у погледу шумских потреба. Ту је речено можда и онолико, колико не би требало да се каже. Али ми дозволите сам укратко да кажем шта боли народ мога краја.

Господо народни посланици! До ослобођења и уједињења ми смо имали по разним крајевима наше државе, разне законе, уредбе и обичаје. Тако на пример код нас на Југу нико није могао да има приватну шуму, јер је шума била царска и државна. Отуда и стоје назиги царска шума, царска земља итд. Али је код нас постојао обичај и било је обичајно право да се те шуме употребљују и искоришћују од стране народа. На пример једно село има забран и оно тај забран искоришћује. Ака се на тај забран ослоне и ако жели и друго село да га искоришћује, онда настају спорови, у којима држава излази било једном било другом селу у сусрет на тај начин што излази комисија, која даје за право овоме или ономе селу. Тако у селу Никуштању био је спор још од пре 50 година са једним другим селом око искоришћавања шуме и утрине и држава је овоме селу то право признала.

Али ту има и овакав обичај. Извесна села и појединци предају Министарству односно државним властима молбе и траже да се те шуме продају с тим да их та околна села откупе. Тога је било и тако су поједина села и тапије добијала. Отуда да по неки приватан може да има тапију од шуме. Такво је стање било до 1925 године. По закону од 1922 године изишла је први пут комисија да ограничава шуме у Јужној Србији. Народ тога краја није био спреман и способан, пошто није раније упућен да приликом ограничења брани своја уобичајена права. А ако је ко из народа и имао тапију, тај је морао да плати често и до 2.000 динара да му се тапија преведе и онда да спором код суда тражи своје право на шуму. Разуме се да такви људи који су имали тапије, нису опет имали пара да их преведу и тако су остајали без сво-

јих шума. Било је и таквих случајева да су грађани села Никуштања имали тапије, те су их превели, али да ипак до својих шума нису могли доћи зато, што су тако задоцнили са својим пријавама.

Ја ћу вам, господо народни посланици, обратити пажњу нарочито на три села на падинама планине, чувене планине Козјака. У своје време и за све време националног рада по Јужној Србији, народ тих села и на тој планини Козјаку дао је највише жртава зато, што је тај народ био на удару и што је чувао, скривао, хранио и бранио наше чете и четничке организације, које су преко тих села и ове планине своју ослободилачку акцију преносили. Тај народ учествовао је и у ратовима 1877 године и пошто је закључен Берлински мир и постављена граница, Хафис паша их је тукао на челоначкој кули, па на Козјаку, и нашу организацију уништио. За време обновљене четничке акције од године 1904, опет су ова села дала највише жртава, јер није било ни једне куће да није за ту обновљену акцију српске четничке организације дала по коју жртву. Када је 1905 године преко ових села и ове планине наишла плејада српске омладине из Београда, Загреба, Беча и других места, правника, медицинара, техничара и филозофа и друге наше културне омладине, у броју од 82 у једној четничкој групи, сва су их ова села дочекала, прикрила, нахранила, помогла у борби и после челоначке борбе 17 априла 1905 године они су отуда отступили. Када су те њихове шикаре ограничене, онда је тим селима одузета сва утрина и она су остала без ичега.

Они су се жалили суду, али им је речено да су задоцнили и тако је остало. Прошле године г. Министар ондашњи обећао је да ће донети закон да те грешке исправи, па није исправио. Садашњи г. Министар опете је обећао да ће се донети закон. Ја верујем г. заступнику Министра шума и рудника да ће он да ради на томе, али да ли ће да успе ја не знам. Ја сам прошле године са потписима 68 посланика предао један амандман, предлог за амандман, од тога је изузето село Петриња. После је и то остало тако.

Ја молим г. Министра и Краљевску владу да имају у виду ову сиротињу која нема где стоку да напоји, а када је пусти из трла, она оде у државну шуму. Пре су употребљавали манастирску шуму, а сада им је и то онемогућено. Господо народни посланици, пруга Врање—Скопје, држава нема утрине, шикаре и коконде, осим онај део што је одузет од поменутих села. Ја сам хтео с тога да вам прочитам и једну песму из које се види какве су жртве допринели. Песма гласи:

„Доне, ћерко мила, Доне,
Што тај тропа на наши чардаци,
Тути, мамо мила, ћути,
Ништа наши чардаци не тропа,
Само су дошли млади комите,
Млади комите, силни самовољци,
Право с' дошли, мамо, на наши чардаци,
На наши чардаци, у наши коначи.
Најнапред је, мамо, Динко Нагорички,
По Димка је, мамо, Вељан Стрмовски,
По Вељана ј', мамо, силни Димишко,
По Димишка ј', мамо, Јовановски Пеша,
По Пешета ј', мамо, Младен Чакр-паша,
По Младена ј', мамо, Никола Алгуњски,

По Николу ј', мамо, Вукадин Милкини,
 По Вукадина ј', мамо, попо Спаса Пелински,
 По поп-Спасу ј', мамо, Ђорђе Враготурски,
 По Ђорђета ј', мамо, Крста Жегњански,
 По Крсту је, мамо, Тоша Гегњански,
 По Тошета ј', мамо, Апостол Жегњански,
 По Постола ј', мамо, Младенко Беговски.....

Као што видите, овом песмом су опевани сви јунаци за време четовања, ја сам им говорио о слободи и о јединству, принели су, као што рекох, велике жртве. Ми смо им излазили у сусрет и ја сам, као шеф штаба наређивао да се тим селима помогне. Али данас сиротиња каже: лепу слободу донесте, како урадиште, да не можемо нашу стоку ни у манастирску шуму да отерамо. Држава има од тога земљишта прихода свега 4.000 динара годишње, а плаћа шумара 24.000 годишње.

Ја молим г. Министра шума и рудника и Краљевску владу да исправе ову грешку. (Заступник министра шума и рудника, Министар трговине г. Јурај Деметровић: Ја ћу ту ствар проучити). Гласају за буџет. (Пљескање и одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Миљан Радоњић. (Гласови: Није ту!). Има реч г. Теодосије Лазаревић. (Гласови: Није ту).

Код овога раздела нема више пријављених говорника.

Пошто је завршен претрес буџета XIV раздела — Министарство шума и рудника, то прелази мо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем.

Пошто господин извештач није овде, молим народног посланика г. Тонића, да чита партију по партију овога раздела.

Заступник извештача Тодор Тонић прочита партију 1 буџета XIV раздела — Министарства шума и рудника: државна привредна предузећа, расходи и приходи.

Потпретседник др. Коста Поповић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 1? (Прима. — Не прима). Господа, која су за прочитану партију 1, нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, објављујем да је прочитана партија 1 усвојена. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила цео буџет Министарства шума и рудника XIV раздела и то од партије 2 до партије 48 закључно као и приходе од партије 1 до 21 закључно, и расходе од партије 49 до партије 60 закључно, према извештају Финансијског одбора. (Пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Тиме је, господо, примљен предлог буџета Министарства шума и рудника.

Господо народни посланици, прекидам седницу, а продужићемо седницу у 4,15 часова по подне.

Долази на ред буџет Министарства социјалне политике и народног здравља.

Седница је прекинута у 14,30 часова.

(После одмора).

Наставак рада у 16,15 часова.

Претседник др. Коста Кумануди: Настављамо седницу. Има реч Министар социјалне политике и народног здравља г. Иван Пучељ.

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj: Gospodo narodni poslanici, predlog budžeta rashoda Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja za 1934/35 godinu, pokazuje ukupnu sumu 201,114.496.— dinara. On se u mnogome razlikuje od prvobitnog predloga, pošto je pretrpeo znatnu redukciju u smislu odluke Ministarskog saveta. Od ove ukupne sume pada: na opštu državnu administraciju — upravu 148,029.149.— dinara, a na državne ustanove, preduzeća 53,085.347.— dinara. Ovaj predlog budžeta u upoređenju sa budžetom za 1933/34 pokazuje smanjenje za 4,938.561.— dinara; u upoređenju sa budžetom za 1932/33 godinu pokazuje smanjenje za 18,906.671.— dinara; u upoređenju sa budžetom za 1931/32 godinu pokazuje manjak za 106,711.390.— dinara. Ovo jasno dokazuje, da je budžet područnog mi Ministarstva za ove poslednje tri godine prema predlogu budžeta koji imate pred sobom, smanjen za više od jedne trećine, t. j. spao je od 307,825. 886.— dinara na 201.114.496.— dinara, a to je za okruglo 35%.

Ispod ove predložene ukupne sume, ne može se, gospodo narodni poslanici, ići još i dalje, a da ne bude na osetnu štetu našeg socijalnog staranja i narodnog zdravlja.

Ukoliko su veće socijalne nevolje, izazvane raznim poznatim Vam činjenicama, utoliko i državna socijalna politika mora da raspolaže sa što većim materijalnim sredstvima da bi mogla da preduzima najnužnije mere i da efikasno utiče na umanjenje i ublažavanje tih nevolja.

Nelazim, gospodo narodni poslanici, da nije potrebno da Vas zadržavam i da Vam i ovom prilikom izlažem i ponavljam program rada područnog mi resora, koji je Vama svima dobro poznat od prošle i prethodne godine, jer sam ga izložio u ovoj kući i u Senatu četiri puta, a koji se ne menja. Nastaviće se izvođenje toga programa sa upornom i ozbiljnom težnjom, da se u znaku štednje na svima stranama učini najefikasnija i najbrža pomoć onamo, gde je ona u istini najpotrebnija. Vodeći računa o prvenstvenim potrebama našega naroda, težiće se svim merama, da se postigne još i što je moguće veća harmonija svih staleža.

Jedno od vrlo važnih pitanja, na kojem se ipak moram zadržati, jeste suzbijanje nezaposlenosti. U smislu našeg partijskog programa, nezaposlenost ćemo, u načelu, i na dalje suzbijati ne davanjem pomoći, milostinje, nego produktivnim radovima po Uredbi o izvođenju javnih radova, na kojima ćemo zaposlivati neuposlone. U izvršenju toga, a da bi se omogućilo preduzimanje najhitnijih radova u ovim još zimskim mesecima, po odluci Ministarskog saveta zaključen je već zajam kod Poštanske štedionice u zinosu od 30 miliona dinara na teret budućih prihoda Državnog fonda predviđenog Uredbom o izvođenju javnih radova. Ova je suma podeljena tako, da su Zetska i Primorska banovina dobile po 4,500.000.— dinara, a ostale po 3.000.000.— dinara.

Što se tiče ishrane pasivnih i od elementarnih nepogoda postradalih krajeva, odnosno prevoza kukuruza, krajem prošle godine izdato je uputnica za 950 vagona sa popustom od 75%: (Zetskoj i Primorskoj po 300, a ostalim banovinama po 50 uputnica), dok je polovinom prošlog meseca odobreno još uputnica za 1000 vagona sa popustom od 50%. Ako se utvrdi da je i ovaj broj uputnica nedovoljan, tražiću naknadno odobrenje Ministarskog saveta za potrebne količine

Ovom prilikom smatram za potrebno da Vam istaknem još jedan napor Kraljevske vlade u cilju, da odgovori ranije otvorenim državnim obavezama. Nedavno mi je c. Ministar finansija stavio na raspoloženje, a iz budžeta za 1933/34 godine za isplatu obaveza iz ranijih godina: za bolničke troškove dinara 27,649.631.99 dinara; za prinadležnosti, razne troškove i nabavke 6,913.598.43 dinara i za invalidnine i invalidske potpore 20,302.560.92 dinara; što iznosi ukupno 54,865.791.34 dinara. Suma je kao što vidite, velika, a odlazi u narod u trenutku, kad mu je novac najpotrebniji.

Ne želim Vas, gospodo narodni poslanici, dalje zadržavati, ali izjavljujem, da ću pažljivo saslušati sve Vaše kritike, primedbe i želje, te da ću po istima najenergičnije preduzeti odmah i najhitnije sve potrebne korake, da se dođe do željenih pozitivnih rezultata i do materijalne istine, na dobro našeg naroda i ustanova u poverenom mi resoru. Po izraženim primedbama i željama u Finansijskom odboru, već sam preduzeo nužne mere.

Obzirom na sve izloženo, s jedne strane na opšte socijalne i ekonomske prilike, a s druge strane na dužnost državne socijalne politike, molim Narodnu skupštinu da izvoli u potpunosti usvojiti podneti joj Predlog budžeta Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja za 1934/35 godinu, jer je isti do sada pretrpeo najveću moguću redukciju. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. Др. Милан Секулић.

Др. Милан Секулић: Сам експозе г. Министра социјалне политике и народног здравља и садржина његова буџета речито говоре о важности његова ресора.

Пошто се међутим у извесним привредним круговима установа Министарства социјалне политике не прати са довољно разумевања и љубави, јер нису једанпут пале речи да ово Министарство треба укинути, потребно је да проговорим, њих ради, а не вас ради, коју реч и о томе: Шта је социјална политика.

Да ли је то настојавање које води друштво у социјализам? Да ли је то искључиви покрет радничких маса, које утамањује капиталистички поредак? Има их који деле или једно или друго мишљење, или оба мишљења.

И један и други греше, јер погрешно схватају и функцију и домену социјалне политике, и једни и други не знају: Ко су одиста прави носници социјалне политике.

Посматрајући сав овај комплекс питања социјално-теоријски и практично, са интерфункционалистичког гледишта, имајући дакле у виду међусобни утицај и развитака капитализма и социјалне политике још од XIX века, ми ћемо видети, да је капитализам вршио јак утицај на постајање, развитака и праваца социјалне политике, као и обротно, да је социјална политика утицала на капитализам смањењем утицаја и моћи истог, јер га је приморала на јаче организовање и на техничко и економско усађивање начина производње. У исто време је капитализам у скрућености ублажавала, јер су сви носници социјалне политике: држава, црква, општина, радничка комора, привредне и сталешке организације послодаваца и радника, ограничавале и хуманизовале замах капиталистичке експлоатације.

Добро је рекао познати национални економ професор Брифе, да социјална политика још од по-

четка свог, није хтела да постане никаквим новим системом националне економије, никаквим принципом друштвене конструкције. Иста жели, да на најмању меру ограничи капиталистичку манипулацију рада, а у свему осталом она, као и установа Црвеног крста има да стоји у припреми иза фронта.

Социјална политика има дакле да помаже оне који су помоћ заслужили.

Како наш Министар социјалне политике гледа на задатке свога ресора?

У прошлогодишњој буџетској дебати рекао је, да је Министарство народног здравља и социјалне политике, у свакој држави мерило културне зрелости и напретка једне земље. Задатак истог је у главноме тај, да изравна супротности између интереса појединих друштвених слојева. Оно је створено, да анархију друштвеног сукоба замени смишљеном државном интервенцијом, да ради на спасу народног здравља и социјалне будућности целе државе.

Карактеристике буџета: Г. Министар правилно поставља ствари. — Из његовог буџета видећемо каква је материјална средства себи осигурао, да би наставио рад на извршењу својих великих задатака, наравно, претпостављајући да има израђени план рада на извођењу споменутих идеја водиља, који захтева далеко већа средства, него што су она, која је имао у прошлогодишњем буџету.

Да ли је г. Министар у томе погледу постигао све што је могао?

Код овогодишњег буџета болно констатујемо: предвиђа на сав комплекс задатака Министарству свега само 201.111.996 динара према прошлогодишњем, који је био одобрен у висини од 206.053.057 динара. Према томе је овогодишњи буџет са 5 милиона динара, у округлој своти, мањи од прошлогодишњег.

Пред овом појавом наша узнемирена социјална савест не може лако да се стиша. 1924/25 годину овај је буџет износио 6.972.000 динара, у округлој своти, а то значи, да је био од овогодишњег са 32,5% већи. Да ли су наше здравствене и социјалне потребе и невоље у толикој мери престале? Сигурно је, да нису.

Поред овако маленог буџета ми морамо да се озбиљно запитамо заједно са г. Министром: зар Министарству народног здравља и социјалне политике није већ данас онемогућен рад на старању и заштити радника, болесних, деце, матера, старца, инвалида и осталих здравствених установа?

Најтеже се прихватају редукција и компресије издатака када је реч о здрављу народа, о животу и снази оних млађих нараштаја, када су исти препуштени држави, да се она постара о њиховом физичком и моралном напретку.

Зар се баш на цифарски најмањем буџету, по значају најмање важном, морало тако далеко ићи?

Компресију расхода лакше осећа онај који има имовине, здравља и способности за зараду. Желети је било, да је буџет нашег Министарства већи. Расматрајући исти, добија се утисак, да то није буџет ресора једне велике државе, него неке мање кнежевине. Но што спомињем кнежевине кад је буџет Средишњег уреда за осиграње радника у Загребу, већи, много већи.

Када у детаљима погледамо овај буџет, на свакој страни налазимо цифре које оправдавају бо-

јазан, да се овде, у штедњи, можда и сувише далеко ишло.

Лекарима за издржавање судске медицине, патолошке анатомије и психијатрије, даће се, у целој држави, свега, — погодите колико? — 15.000 динара. Дечија летовалишта, трпезе, обданишта и станице добиће свега 50.000 динара. За фонд за санацију села издаће се 30.000 динара. За збрињавање беспослених свега 100.000, а за старе и немоћне 200.000 динара. За асанационе радове на територији Дунавске бановине где је толико бара и мочари, маларије, туберкулозе, нарочито у бившој Војводини, предвиђа се само 50.000 динара. Новосадској болници се смањено буџет са 322.000 динара, што је огромна штета, и што би требало поправити. Тамо нема ни посебног одељења за породице, а болесници се туже да се болница слабо ложи, јер за ложење нема доста новача.

Наш идеал је велики буџет, који рационално задовољава потребе, водећи рачуна о најпречем, са средствима која стоје на располагању, а да не прептерепљују народну материјалну снагу.

Народ који се извио из примитивизма и имаде безброј потреба цивилизованог човека, треба у будуће да има већи буџет за ово Министарство, које мора бити главни покретач нашег социјалног законодавства.

Од како се ова Народна скупштина састала, ми смо донели читав низ закона социјалног карактера. Идеје водиле овог законодавства огледају се: у обилној заштити села, сељака, стварању повољнијих услова за културно и привредно подизање најнижих слојева народних маса и одржавање здравих социјалних односа у тим слојевима народа. Основна је мисао: заштита најслабијих и слабијих привредних јединака и стварање услова за привредну делатност.

Ова основна начела, не напуштајући принцип демократизма, није било лако спроводити с обзиром на привредну и моралну кризу, која у целом свету влада. Спровођање идеје националне солидарности, што у основи значи: одрицања, трпљења и жртве, морало је поједине друштвене слојеве у јачој мери погодити.

Сељак се мора ослободити каматног ропства, и довести у боље привредне односе: оброчним отплатама дажбина и дугова. Сељашто није више — вели Даре — једна грана у мноштву осталих привредних грана, него је извор нашег националног живота, темељ нашег државног бића и гарант националне будућности.

Сељак је доминантан и детерминантан слој статике и динамике свих народа. Презадуженост сељака и најстарија законодавства, од старог Вавилона, Израила, Грчке и Рима увек су радикално решавала, да би се спасло: »све и сви« морали су појединци и поједине социјалне групе, у последњој линији, баш своје користи ради привремене жртве на себе примити.

Наше социјално законодавство, и оно до ове Народне скупштине, највише је погодило варошку привреду, а нарочито средњи staleж, о којем могамо говорити и водити рачуна.

Наше социјално законодавство до ове Народне скупштине огледа се у законима за осигурање радника и заштиту рада, у законским установама, уредима за осигурање радника, радничким коморама, инспекцијама рада и берзама рада.

Ми који смо као народни посланици у тадањој Народној скупштини водили тешке борбе око доношења ових закона, нисмо предвиђали, нарочито не за уреду за осигурање радника и радничке коморе, да ће овако изгледати како данас изгледају. То су данас установе, са којима нико није задовољан: ни послодавац, ни радници, а сигурно ни сам г. Министар, јер је његова надлежност и његово право надзора више него минимално, јер се његове речи у тим установама, у колико се не ограниче на сама одобравања, сматрају као непријатне приредбе нежељеног госта.

Од постанка ових установа, које треба по сваку цену одржати, и које не би смеле претрпети никакве промене на штету осигураних и величину помоћи, води се сталан политички двобој између послодаваца и радника. Први виде у уредима за осигурање радника само социјалне терете и брутално наплаћивање код оврха које иду до уништења егзистенције, а други установе које су минималне концесије радничкој класи, и које нису, у давању помоћи, довољно ефикасне.

Шта је био смисао социјалног осигурања? На то нам даје одговор класична земља осигурања: Немачка.

У царском декрету 1861 године тврди се да је у интересу народа и државе, да се помогне онима, који су на заштиту упућени. Не може се рећи ни за цара Вилхелма, ни Бизмарка, да су патили од социјалне сентименталности или социјалног радикализма. Они заводе осигурање, само из тих разлога, што су убеђени, вели се у указу, да исто доноси држави ново и трајно јемство унутрашњег мира. Основни принцип осигурања био је: »сви за једног, један за све«.

И код нас је радничко осигурање с почетка добро функционисало. Касније, а нарочито данас, запајају се немиле појаве. Установа се бирократизовала. Образован је један моћан и многобројан чиновнички апарат. Уреди за осигурање радника, услед огромних управних трошкова, услед неоправдано великих инвестиција у луксузне палате, каквих немају, релативно, ни веће и напредније државе, а нарочито богатије земље, услед трвења између лекарске службе и управног апарата, избацују на површину дневних догађаја питање реформе досадашњег социјалног осигурања.

Социјалном осигурању не може бити сврха скуп управни апарат, јер није бирократија субјект осигурања и узиђивање новца у мраморне палате. Огромна новчана средства, која би преостала иза солидних и модерно изграђених установа, била би спасена за нашу привреду, која би се, повећањем новчаног оптицаја, освежила. Привреда је дала и даје новац тим установама и она има права да води рачуна о газдовању с истим. У социјалним установама мора до апсолутности бити примљено начело: газдовати као добар отац фамилије који мисли на све случајеве, који могу искрснути у будућности, и који се могу предвидети.

Привредним круговима се никада не сме дати повода, да они окружне уреду осете врло скупим органима, а осигуранима, да исти буду убеђени, да им уреди, и квантитативно и квалитативно малу помоћ, малу накнаду дају.

Ми имамо осигураних код уреда за осигурање преко 600.000 у три гране осигурања: за случај болести, за случај несреће, и за изнемоглост, старост

и смрт; по ово потоње постоји од првог априла 1928 само за државне дневничаре. Имамо, што је врло штетно, поред окружних уреда и других установа за осигурање: братске касе за рударе и железничко осигурање. Треба би спровести унификацију и централизацију.

Да се обе врсте осигурања налазе у кризи, и то из разлога које сам споменуо, видећете из последњег биланса и завршних рачуна Уреда за осигурање радника у Загребу за годину 1932.

Биланс гране осигурања за случај болести у години 1931 био је: актива 265.191.655 динара; а пасива 296.350.250 динара; дефицит је дакле 31.158.603 динара. Исто ово осигурање имало је следећи биланс у 1932: актива 263.414.015, пасива 256.453.258; суфицит дакле 6.960.796.

Када упоредимо оба биланса, одмах ћемо видети, какав је то суфицит и шта он значи. Године 1932 било је за радника осигурање далеко теже него 1931. Допринос на осигурање био је у 1932 години исто онако велик и тежак као и у 1931. Износио је 36% до 42% од једнодневно обезбеђене наднице као недељни принос.

На име управних трошкова исплаћено је 1931 године 52938.756, а 1932 године 44.742.449 динара. Своте које су одиста огромне и које показују како је администрација претерано скупа.

На хранарине је исплаћено у години 1931 9.919.407 динара, а у 1932 години 4.565.878 динара са 28.781.574 динара мање него 1931.

На потпоре породиља и обитељских чланова исплаћено 1932 године 791.774 динара мање него у прошлој, а на трошкове болничког лечења исплаћено је 2.548.361 динара мање него 1931 године.

Ако се не предузму потребне мере, одиста ће имати право они који тврде да је радник у осигурању већ постао објектом. Кад би трошкови били мањи, могао би бити мањи и допринос. Код чехословачког средишњег завода за социјално осигурање у Прагу износио је код ове врсте осигурања за годину 1926/30 свега 4 и 3 до 7,5% обезбеђене наднице, а код нас 36% до 42%.

Биланс осигурања за случај несреће имао је 1931 године дефицита 5.461.549 динара, а у 1932 износио је 2.652.716 динара. Придавши овај дефицит рачуну губитка непокривеног пословног дефицита из пређашњих година, укупни дефицит ове гране осигурања износио је 31-XII-1931 године свега 37.449.589, а 31-XII-1932 године 40.102.306.

Управни трошкови који терете ову грану осигурања износили су 13.972.017 у години 1931, а у 1932 10.925.816 динара.

Управни трошкови у обе гране осигурања износили су 1931 године свега 66.910.773, а у години 1932 свега 55.668.265 динара.

Сасвим дерутно стање показује пензионни Фонд службеника средишњег уреда за осигурање радника; којег је 31 децембра 1932 године износило: актива 97.870.274, пасива 116.717.787. Према томе је непокривен дефицит 18.747.512 динара, који је доказ сувишног пензионисања, без рачуна и мере, где су често играли моменти и личнога нерасположења а не потреба уреда. Пензионисани су и способни млади људи.

Здравствене установе раде уз врло велике режисијске трошкове, те није чудо да један део показује велике дефиците. Тако је у 1932 години имао Кленовник 660.000 динара дефицита, Терапија

285.000 динара, а Касиндол 342.000 динара, а нарочито су велики дневни издаци на прехрани. Доказ рђавог домаћинства.

Пропис свих врста приноса и приреза изнео је по одбитку отписа за годину 31 свега 398.387.326 динара, а у 32 години свега 349.758.460.

Просечни принос годишњи износи по чл. за случај болести у години 1932 динара 488.43, а за случај несреће свега 100.85 динара. То значи годишње по члану 589.28 динара.

Поред овакових гломазних трошкова Министарство, да би ипак омогућило осигурањима нужне потпоре, било је принуђено, вођено хуманошћу, да одобри оне високе приносе, о којима смо већ говорили.

Али докле овако? Докле ће трајати досадашњи трошкови и високи принос, који су главне сметње остваривању осигурања за случај изнемоглости, старости и смрти?

У § 209 закона о осигурању радника одређено је, да се осигурање за случај старости, изнемоглости имао спровести и то најкасније до 1 јула 1925. Ови су рокови доцније законским овлашћењима продуживани.

Држим да је сада настало време баш у вези са привредном кризом, несташицом новчаних средстава у оптицају и великом беспослицом, да се уз сходну реформу закона о осигурању радника, уведе и ово осигурање. Реформа би се имала нарочито односити на организацију управе, на омогућавање смањења трошкова, на обавезно осигурање свих врста пољопривредних радника, на онемогућење досадашње праксе да могу бити толерирани пасивни уреди, што води најгорој економији, јер се дефицити пасивних уреда покривају постигнутим резултатима активних уреда.

Иако сам лично велики пријатељ самоуправном принципу, али обзиром на време у којем цео свет живи, држава као тоталитет мора се свугде осетити. Досадашњи делокруг Министарства је безначајан. У интересу националне политике је да Министар социјалне политике не буде скоро само фигура, која ће потписивати решење Средишњег уреда за осигурање радника.

Огроман значај институције осигурања види се већ и по томе, што је скоро сваки десети грађанин осетио користи осигурања. Срозавање које данас настаје има да се спречава. Осигурање ћемо чувати и рационално проширивати. Осигурање релативно обезбеђује један велики део грађана и оно пружа држави јемство против класних пореметаја и сукоба. Није неистину рекао, нити је претеривао чехословачки Министар за социјално старање, кад је рекао, да је осигурање уједно унутрашње обезбеђење саме државе. Рационално спроведена осигурања јачају привреду и стварају здрав социјалан морал, нарочито онда, ако приноси нису претерано велики и ако су давања довољна за најосновније потребе. Али стварају и социјалну свест, нов тип социјалног грађанина и социјалне средине.

Санацијом односа у осигурању много би допринели избори уредских управа, те би и ова питања требало узети у разматрање.

Питање беспослице није само проблем који тишти физичке, мануелне раднике, а којих има око 300.000. Он се поставља и као проблем интелектуалног пролетаријата, једног великог дела средњег сатлежа.

Г. Министар се озбиљно бави проблемом беспослице. Предвиђајући за помоћ беспосленима само 100.000 динара г. Министар овим јасно каже да се иста не може решити пружањем новчане потпоре од стране државе. Такова помоћ, да би била ефикасна, износила би данас преко милијарде динара, што је немогуће створити и унети у буџет. Питање новчане помоћи као систем има деморалишуће дејство. Питање беспослице се решава јавним радовима, тачном применом свих законских прописа који се односе на заштиту рада и радне снаге, спречавањем упослења странаца, а нарочито остварењем осигурања за случај изнемоглости, старости и смрти о коме сам говорио.

Нарочито бих молио г. Министра да сваку измену или допуну постојећих закона не решава новелом, како то предвиђа, него нека целу материју осигурања обухвати новим законом, јер не могу да се сложим са његовим мишљењем: да нови закони значе за хиљаде и милионе лица губитак скупог времена за њихово поновно проучавање и да они стварају неспоразуме и нетачна тумачења, а тиме за дуго времена правну несигурност.

Исто оно стање како смо видели да влада код уреда за осигурање радника, влада и у већини Радничких комора, које су постале склониште радничке бирократије, које немају за собом гро радничких маса, што доказује ванредно слабо учешће на коморским изборима. Док функционери истих, често без најосновније школске спреме примају добре дохотке, иду на уносне комисије, дижу величанствене палате за Радничке коморе, у које се склањају као у тврђаве, доглед се радништво пати у беспослици, које они упућују општини, бановини, држави. У већини Радничких комора прождире администрација велики део буџета. Обновљене управе у неким коморама нису израз расположења радничке већине, и оне су обављене са највећим мимоилажењем оправданих захтева Општег радничког савеза, националних синдиката и других група што је била огромна и политичка погрешка, коју безусловно треба поправити и то чим пре. Није се смело дозволити да се изиграју интенције г. Министра, који је одредио изборе за Радничке коморе. Код избора управо у Новосадској радничкој комори се није уопште обраћала пажња националном моменту. Тако се и могло догодити, да је претседник Радничких комора Киш Бела, за којега се тврди, да ничим није доказао да је наш држављанин. Од изабраних чланова управе има 21 Југословена и 49 Несловена, од којих су само тројица доказали своје држављанство.

И ова Радничка комора жели да се санира на тај начин, што би продала своју палату Окружном уреду, којем она не треба, и која не одговара условима за уредске просторије.

Уверени смо да ће се г. Министар позабавити и са овим специјалним новосадским случајем, а да ће га и питање радничких комора појурити на законске реформе, јер је хитна потреба преуређење радничких комора, које морају служити само интересима радног народа, а не радничке бирократије која често, има и таквих случајева, од радника и по огромном доходу и по социјалном положају и по начину живота, дели читав амбис.

После ослобођења појавило се, у вези са аграрном реформом и питање рационалне колонизације. Оно је и данас један од најактуелнијих проблема

У овоме погледу, уколико је реч о Војводини, чињене су у прошлости огромне погрешке и пропуштања. Нико се није од меродавних послужно драгоценом књигом др. Владана Јојкића о национализацији Војводине. Има бивша Војводина својих синова који су дорасли да сарађују на решењу тамошњих питања, али се на ове увек мало обраћа пажњом.

Колонизација се код нас у почетку врло примитивно вршила, насумице и без плана. Утрошени су грдни новци, а резултати нису довољни. Нема замашнијег државног проблема од разумне колонизације бивше Војводине. Решење проблема колонизације није једноставна ствар. Оно се не састоји само у довођењу колониста из било којег краја државе и давања земље и препуштању истог на милост и немилост тој земљи, која неће за њега да зна, ако он нема новчаних средстава и разумевања да је негује. Створени колонизациони фонд и акција наших вредних аграрних заједница много су учинили у овом погледу, али је колониста остао јако задужен, те је прека потреба да му се ти дугови из колонизационог фонда отпишу. То је интерес оних 100 колониста, које подиглоше 15.000 нових кућа на подручју Савеза аграрних заједница у Новом Саду, Великом Бечкерек и Осеку. Уверен сам да г. Министар ово питање посвећује нарочиту пажњу и да ће се даља колонизација вршити стручно и задовољити све државне и националне потребе.

У ослобођеним крајевима се ликвидација аграрне реформе појављује као хитан социјални проблем. Доношењем овог закона створили смо историјско дело економског ослобођења ширих народних маса. Оно се не сме изграти неспровођењем самог закона. Исто се мора брзо, најбрже спровести. Оклевање ће донети огромних штетних привредних, националних и правних последица. Настаће заплети, промене код субјеката, правне несигурности итд., те ће несметана брза ликвидација бити изиграна, неспроводљива а и њене сврхе онемогућене. Како се ради, спомињем, да у Новом Саду и срезу, до данас није нити започета ревизија субјеката и објеката.

Уверен сам да г. Министар социјалне политике неће пропустити да настоји да се реализовање овог значајног закона и оствари.

Господин Министар социјалне политике, колико ми је познато, обраћа пажњу стању нашег средњег staleжа. Ово питање већ куца на вратима његовог ресора.

Шта је средњи staleж? То је staleж који је недавно био све, а сада је скоро ништа, а неће да престане да буде неко. Тешко је дефинисати ко данас све иде у средњи staleж. Они, вели социолог Гохајн, за које се не може рећи да спадају у горњи или доњи друштвени слој, дакле они, који имају неког осредњег дохотка или прихода са поседа. Ту су све интелектуалне категорије, ту су занатлије, приватни чиновници, мали трговци итд. Средњи staleж се почиње пауперизовати у целом свету. Данас је тешко адвокату, мернику, лекару, трговцу, који су до ослобођења у нашим крајевима били стубови националне политике и највећи дародавци у свим културним и хуманим акцијама.

Данас је тешко неосигураном приватном чиновнику, који с правом, неуморно тражи, да се и на њега прошири социјално осигурање, приватних чиновника у Словенији и Далмацији, који се овако без своје кривице, као привилегисани појављују.

Данас је тешко малом извознику воћа и поврћа, нарочито у Војводини, јер нема пијаве, који с правом траже. Цео средњи staleж је схватио да је по принципу националне солидарности дужан и сам да допринесе консолидацији прилика, и схватљиво је, да је Југословенска национална странка, не водећи рачуна о партијским интересима и популарности, имала моралне куражи да донаша измену пореских закона и остало своје социјално законодавство, које има да служи држави и народу. Доказ да је имала пред собом, не партизанство, него добро целине.

Зато цео средњи staleж полаже наду на господина Министра социјалне политике, да ће водити рачуна о њему. Овај се staleж по речима Крајоа, налази укљештен између крупног капитализма и популарних и организованих група које умеју да војују за своје захтеве, зато мора да рачуна на помоћ код стварања услова за рад.

Ако господин Министар оствари идеју социјалног осигурања средњег staleжа, подразумевајући ту у првом реду занатлијство, а ми имамо разлога да верујемо у добре намере господина Министра, то ће значити ефикасну помоћ нашој привреди.

По закону о радњама треба приступити обавезном осигурању занатлија, за случај несреће, изнемоглости и старости, треба занатлији пружити помоћ и организовањем посебних занатских комора и спречавањем рада страним фирмама, као што су »Бата« и сличне, које им одузимају кору хлеба.

Господин Министар социјалне политике имао је пред собом тешку годину, са пуно брига и катовима молби и жалби, но он се трудио, да чини што може. Није сасвим успео, ни онде где је требао, јер је и он капитулирао пред аргументима господина Министра финансија, који у име неписаног, али у нама дубоко укорениног закона отаџбине, с правом тражи штедњу. Зато и ми разумемо овај мали буџет, који иначе не би одговарао нашим жељама и надама.

Очекујемо да у будуће господин Министар настојава да повећа свој буџет, и да даље укршта мач са свим министрима, као што то чини господин Министар финансија, да му они помогну, у њиховим ресорима. Нека се чује његова реч у свима Министарствима, јер свако министарство води и социјалну политику, јер нема чисто ресорне политике.

Наш скромни буџет Министарства социјалне политике обзиром на малена материјална средства која је добио, не може да покаже линије једне велике социјалне политике коју бисмо требали већ да имамо. Побољшањем привредних и финансијских прилика доћиће и господин Министар социјалне политике у положај да крене политику свога ресора у већим размерама и акцијама. Тај осећај деле и оних 600.000 осигураних и оних 400.000, који дневно примају помоћ, и оне десетине хиљада болесника, које по болницама траже здравља. То знају и осећају и они крајеви где бесне болештине и она маса самохране деце, стараца, инвалида који упиру очи у државу, у ресор Министарства социјалне политике и који се, са мином заједно надају да ће господин Министар и даље настојавати у њихову корист да повећа буџет свога ресора. Зато гласам за овај буџет. (Бурно одобравање).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Реč има народни посланик г. Алојзиј Павлић:

Алојзиј Павлић: Gospodo narodni poslanici! Као

млади посланик слушао сам све говоре г. г. посланика код generalne debate и код specijalne debate pojedinih Ministarstava, која су била до сада на дневном redu.

Izneli ste različite primedbe, dobronamernu objektivnu kritiku i podvukli ste šta bi se trebalo u pojedinim ministarstvima poboljšati, i kakva državna politika bi trebala da se vodi u našoj državi u korist našega naroda, seljaka, radnika i privrednika.

Slušali smo opširan, stručan ekspeze g. Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja. Ja smatram za dužnost da istaknem, da smo baš na polju narodnog zdravlja i socijalne higijene polse ujedinjenja postigli veoma velike uspehe. Ja blagodirim gospodinu Ministru Pucelju za stručno vođenje bolnica i higijenskih zavoda. Mi vidimo da je on, koji je tip običnog slovenačkog seljaka, načinio više nego svi oni koji su imali univerzitetsku spremu i katedre na univerzitetima i da on kao takav ima više sposobnosti nego svi oni ljudi. To je znak koliko genijalnosti ima naš slovenački hrvatski i srpski seljak. Zato ja blagodirim njemu i svima direktorima po bolnicama i njegovim saradnicima koji su sa njim zajedno na tome radili za dobro i zdravlje bolesnika.

Ja mogu da podvučem, da smo danas na polju narodnog zdravlja i socijalne higijene postigli veoma velike uspehe posle ujedinjenja. To treba da se podvuče, da smo ponosni i da ne kritikujemo uvek kao da je sve loše. Treba da budemo objektivni i pravedni i da to priznamo. I pored svih napora i uspeha, sadašnje stanje našega naroda još nije na zavidnoj visini. To se vidi iz statistike. No ja neću da vas zamaram sa statistikom koju će te pročitati u steno-grafskim beleškama. Potrebno je da podvučem, da su pojačane sve akcije koje idu za unapređenje i podizanje narodnog zdravlja. Zdravstvenom pitanju treba, gospodo, posvetiti najveću pažnju i stvoriti sredstva za podizanje narodnog zdravlja. U ovom pogledu svaka je štednja neracionalna, jer za zdravlje uloženi kapital u novcu vraća se mnogostruko u drugom obliku u živom kapitalu. *)

Donošenjem zakona o suzbijanju polnih bolesti učinjen je jedan korak u pravcu pozitivnog rešavanja rasno-higijenskih pitanja. Tu se ne sme stati. Zаштита je poboljšanje kvaliteta rase, i ona je jedna od prvorednih i vrlo prešnih nacionalnih potreba. Zato treba što pre pristupiti prvođenju rasnih higijenskih mera, koje predlaže savremena nauka. Nažalost u tom pogledu je kod nas vrlo malo učinjeno.

Gospodo narodni poslanici! Bez svesnog i zdravstveno vaspitnog naroda nema sigurnog uspeha u radu na unapređivanju narodnog zdravlja. S toga se mora posvetiti najveća pažnja zdravstvenom prosvetivanju. Prva zemaljska higijenska izložba pokazala je ne samo uspeh, nego i pravac rada koji treba nastaviti i na istim načelima organizovanjem stalne i pokretne higijenske izložbe.

Gospodo narodni poslanici! Mogu da pohvalim rad kako Centralnog higijenskog zavoda u Beogradu čiji je direktor г. dr. Stevan Ivanić, starešina Skauta Kraljevine Jugoslavije, te rad dr. Konstantinovića, dr. Pivca kao i rad svih ostalih zavoda u zemlji. Mogu da pohvalim rad škole narodnog zdravlja u Zagrebu, Higijenskog zavoda u Zagrebu u Ljubljani i Sarajevu. i želim da bi se i Higijenskom zavodu na Cetinju dala ona potpora, koja je tome zavodu potrebna za prosvetivanje naroda i sprečavanje zaraznih bolesti.

*) Vidi tablice na sledećim stranama.

Prethodni rezultati

Rad na snzbijanju tuberkuloze u 1933 god.

Redni broj	B A N O V I N A	Broj pregledanih osoba							Broj svih pregle- da i poseta	posete radi saveta	posete po kućama		Upućeno	
		Ukupan broj	Prvi pregled	ponovni pregled	sa diagno- zom t.b.c.		od toga sa otvar. t.b.c.				lekar	sestara	bolnicu	opor. vil. i lečilište
					prvi pregl.	pon. pregl.	prvi pregl.	pon. pregl.						
1	Dravska	8678	4374	4304	2865	2789	507	1089	18772	4188	32	1132	198	156
2	Savska	14177	6976	7201	2150	3604	379	884	22627	3412	47	693	1355	432
3	Vrbaska	5001	2095	2006	1850	1535	252	271	5762	290	1	252	84	31
4	Primorska	2798	1351	1447	560	1032	124	441	4038	4421	8	938	31	37
5	Zetska	5414	2600	2814	468	1021	139	481	10042	859	467	267	57	17
6	Drinska	13481	5778	7703	1733	4608	254	667	25438	3473	29	1770	173	457
7	Dunavska	9102	3442	5660	1757	4210	416	1367	25815	2437	108	1468	187	141
8	Moravska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Vardarska	3021	062	2059	537	1178	114	215	3359	306	21	936	30	9
10	Vpr. grada Beograda	5573	2155	3418	817	2172	116	372	19216	4720	470	2312	4	15
	Ukupno u 1933 god.	67245	30633	36612	12737	22149	2311	5737	135069	24125	1133	9758	2119	5187
	Ukupno u 1932 god.	77170	33579	43591	14187	23433	2913	6255	155215	29604	1416	14654	3005	2065

Rad na suzbijanju trahome u 1933 god.

Redni broj	(MESTO) B A N O V I N A	Broj pregledanih osoba					Posete u ustanovi		Trahomaša		Posete po kućama		Brojno stanje tra- homaša na kraju godine
		ukupan broj	prvi pregled	ponovni pregled	sa diagnoz. trahome		u ambula- toriji	u seoskoj ambulator.	izlečeno	upućeno u bolnicu	lekara	sestara	
					prvi pregl.	pon. pregl.							
1	Dravska	2128	1181	947	483	204	9507	49725	15	4	118	761	3587
2	Savska	36252	14665	21587	2099	11277	61101	94903	679	810	85	1046	7700
3	Vrbaska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Drinska	2408	1738	670	148	211	12429	—	70	45	—	—	156
5	Dunavska	21166	11305	9861	1404	4407	92922	7614	572	172	390	662	2686
6	Upr. grada Beograda . .	5400	4160	1240	159	934	12618	—	13	—	—	—	218
	Ukupno u 1933 god. .	67354	33049	34105	4293	17033	191577	152242	1349	1031	593	2469	14341
	Ukupno u 1932 god. .	41493	8867	22626	3595	14474	141637	84741	1190	632	251	702	12960

Rad protivu kožnih i veneričnih bolesti u 1933 god.

Redni broj	B A N O V I N A	Broj pregledanih osoba								Broj svih pregleda i poseta	Broj pregleda radi saveta	upućeno u bolnicu
		ukupan broj	prvi pregled	ponovni pregled	sa vancr. oboljenjima		sa kožnim oboljenjem					
					prvi pregl.	pon. pregl.	prvi pregl.	pon. pregl.				
1	Dravska	16026	4635	11391	1607	8315	2176	2543	16819	24	646	
2	Savska	14726	6924	7802	2909	6200	1829	631	62327	1320	878	
3	Vrbaska	2641	1192	1449	270	330	718	921	6950	138	16	
4	Primorska	6106	1696	4410	782	2954	478	784	17163	472	251	
5	Drinska	33500	9158	24342	3979	19727	2046	2855	98742	1050	548	
6	Zetska	10059	6126	3933	1748	2873	2240	601	33180	1793	254	
7	Dunavska	13966	4989	8977	2678	6531	880	274	55324	1776	230	
8	Moravska	33278	12568	20710	4225	16170	1150	1294	81740	1451	388	
9	Vardarska	11871	4628	7243	1208	2350	2050	2300	28682	967	252	
10	Upr. gr. Beograda	17507	5360	12147	1698	4693	492	943	80421	37	32	
	Ukupno u 1933 god.	159680	57276	102404	21054	70143	14059	13146	481357	9028	3495	
	Ukupno 1922 god.	149764	55733	94031	22429	65594	11362	10591	456918	7194	3649	

Prethodni rezultati za 1933 god.

Antiribična cepljenja u 1933 god.

R. br. Banovine	Ozledenoosoba		
	Svega	muških	ženskih
1 Dravska	416	223	193
2 Savska	2487	1457	1030
3 Vrbaska	227	159	68
4 Primorska	283	196	87
5 Drinska	1595	1022	573
6 Zetska	137	95	42
7 Dunavska	3272	1932	1340
8 Moravska	1441	927	514
9 Vardarska	1481	979	502
10 Upr. gr. Beogr.	1365	821	544
Ukupno u 1933 g.	12704	7811	4893
Ukupno u 1932 g.	11725	7253	4472

Prethodni rezultati za 1933 god.

Rad školske poliklinike u 1933 god.

Banovine	Sistem. pregled.		ukup. br. izvrš. pregl.		Broj ukup.
	pregl. uč.	pregl. uč.	izvrš. pregl.	pregl. uč.	
Dravska	9093	21832	27174	13024	
Savska	18987	50011	104993	104221	
Vrbaska	4646	5519	7645	23763	
Primorska	8529	16702	31774	15225	
Drinska	9322	15434	36758	16081	
Zetska	12132	13865	30413	61782	
Dunavska	24152	32576	63450	85485	
Moravska	13913	4532	6018	29631	
Vardarska	25699	35203	58387	169312	
Upr. gr. Beograda	27246	20141	55169	3851	
Ukupno u 1933 g.	153719	215815	421781	522375	
Ukupno u 1932 g.	149591	221227	393832	428960	

Prethodni rezultati za 1933 god.

Dezinfekcija i dezinsekcija u 1933 god.

Banovine	Broj izvršenih dezinf. i dezinsekc.			
	ukupno	u toku	za vreme dezins.	
Dravska	3471	544	2615	312
Savska	3667	1192	2277	198
Vrbaska	416	51	321	44
Primorska	257	67	188	2
Drinska	1743	185	900	658
Dunavska	4852	830	3471	551
Zetska	677	425	216	36
Moravska	169	46	103	20
Vardarska	4019	1725	1659	635
Uprava gr. Beograda	1655	4	1353	298
Ukupno u 1933 god.	20926	5069	13103	2754
Ukupno u 1932 god.	25923	7331	16431	2161

Prethodni rezultati za 1933 god.

Rad na malariji u 1933 god.

Banovine	Ukupno pregled. osoba	Broj mikroskop. pregleda	tropica	tertiane	quartana	mešovito
Savska	4045	3831	219	2546	4	9
Vrbaska	343	260	45	62	1	—
Primorska	60709	17679	1138	1983	191	11
Zetska	19328	13851	643	4290	526	47
Moravska	2333	2075	41	871	9	172
Vardarska	54280	50591	5236	18878	2680	171
Ukupno u 1933 g.	141038	88287	7322	28630	3411	410
Ukupno u 1932 g.	185701	118196	13819	38860	3140	484

Prethodni rezultati za 1933 god.

Bakteriološko-serološki i hemijski pregledi u 1933 g.

Banovine	Serološki pregledi			
	Bakteriol. pregledi	Vaserman i dr. reakcije	likvor	Hem. pregl.
Dravska	23579	26369	373	3806
Savska	55325	33674	344	5943
Vrbaska	5628	8259	13	928
Primorska	19116	12196	88	1623
Drinska	7955	54016	34	1977
Zetska	3828	11752	12	1269
Dunavska	11868	39631	938	4108
Moravska	8112	54663	336	2709
Vardarska	31228	13460	44	3790
Uprava gr. Beograda	7168	63920	1964	5443
Ukupno u 1933 g.	178307	317940	4146	31596
Ukupno u 1932 g.	162111	304228	3551	34700

Prethodni rezultati za 1933 god.

Rad zdravstvenih stanica i opštih ambulanta u 1933 g.

Banovine	ukup. br. pregl. osob.		ukup. br. izvrš. pregl.		br. ukup. okupan.
	pregl. osob.	pregl. osob.	izvrš. pregl.	pregl. osob.	
Dravska	6393	6409	10282		
Savska	36424	48321	65052		
Vrbaska	43422	44225	12444		
Primorska	18853	35868	13549		
Drinska	3257	3771	607		
Zetska	15323	21670	20734		
Dunavska	9845	17967	30301		
Moravska	4563	4573	29354		
Vardarska	18341	24457	98258		
Ukupno u 1933 god.	156421	207261	280581		
Ukupno u 1932 god.	178093	201194	298849		

Sanitetsko-tehničkih radova Higijenskih Zavoda

Prethodni rezultati za 1933 god.

izvršenih u toku 1933 god.

O B J E K T I	B A N O V I N E													
	Dravska		Savska		Vrbska		Primorska		Drinska		Zetska		Dunavska	
	1932	1933	1932	1933	1932	1933	1932	1933	1932	1933	1932	1933	1932	1933
Bunari } asanirani } novi	2	3	3	16	2	1	2	10	2	1	1	12	1	9
Cisterne } javne	3	3	17	3	1	8	6	11	2	6	3	1	16	17
} privatne	1	1	1	1	2	2	2			1			8	12
Kaptaža vrela	1	1	3	6	1	1	4	3	2			1	6	8
Vodovod	8	2	4	5	4		1					13	1	5
Kupatila			1	4			1					3	1	1
Dubrimia			12	4		1					1		6	6
Zahodi } javni			3	77		1						3	5	2
} privatni	1		22			3					3		1	1
Zdravstvene stanice			1	1				1					1	3
Druge zdravstvene ustanove														2
Javne zgrade					2									10
Perina i pojila			2											6
Uređenje vrela, lokve, jame			1	1			4							1
Montaža pumpe							3				1			17
*Drugi radovi														17
Seljačke kuće			41											2
Privredne zgrade			1			2								5
Utrošeno srestava 1933 god.	129759	984929	727614	254000	92210	282804	413000	1,439116						3
državni	295380	585441	255051	60000			82000	629702						
banovinski	65147	154800			1000			288292						
opštinski	132964	59300			1000		186000	74965						
privatni					3000		106000							
Fond za asanaciju							37000							
beskamatni zajam			23000											
Ukupno utrošeno u 1933 g.	623250	1,784470	1,005665	571900	96210	282804	824000	2,432075						
Ukupno utrošeno u 1932 g.	1460527	5,502890	2,919599	544000	574017	701831	550716	3,421952						

Vrbska u radnoj snazi u 1933 god. Din. 97000 u 1932 god. Din. 205168

Primorska " " " " 165000

Moravska " " " " 180000

* Razni radovi: opravke, ograde, štale, stoje, farbarski i stolarski radovi i t. d.

Rad na zaštiti matera, odojčadi i male dece u 1933 god.

BANOVINE	Ukupan broj prvih i ponovnih pregleda odojčadi, male dece i školske dece	Ukupan broj pregleda u savetovalištu odojčadi i male dece	Broj matera koje su tražile savet	Konsultacije i pregledi u savetovalištu za trudne žene	Dati saveti u savetovalištu za trudne žene
Dravska	15678	10824	1008	2	120
Savska	19253	30981	2126	2551	3066
Vrbaska	3653	567	—	72	—
Primorska	12641	2696	—	1158	1820
Drinska	9289	1848	930	636	3634
Zetska	10199	831	769	4	5
Dunavska	15227	6102	2524	—	—
Moravska	1223	1612	33	—	—
Vardarska	32615	3797	886	220	53
Uprava Gr. Beograda . .	16136	14632	—	369	—
Ukupno	135914	73890	8276	5012	8698
1932 godine	166193	50757	9338	3684	5279

Osobito plediram za zavod na Cetinju, pošto mi se čini, da je Zetska banovina nekako zanemarena, i da se na naše vrle crnogorske junake uvek zaboravlja.

Gospodo poslanici! Opšta kriza i privredni odnosi današnjice ističu u najvećoj meri važnost i ukazuju na potrebu zajedničke akcije u rešavanju svih pitanja pa i zdravstvenih. Privatne organizacije imaju u tom pogledu značajnu ulogu, a osobito zdravstvene zadruge koje su naša tvorevina, jugoslovenska tvorevina i koje su skrenule na sebe pažnju u inostranstvu i pokazale odlične rezultate.

Putem kojim je u higijeni pošao dr. Štampar, koji je u tom pogledu stvorio velike zasluge i po kojima se i u vanjskom svetu umeo kao stručnjak da afirmira. To se vidi najbolje po tome da je u ligi naroda, svoj autoritet utvrdio i da mu je povremena misija od strane lige naroda, da u Kini proučava pitanje, na koji način bi se u toj zemlji, koja zauzima jednu četvrtinu pučanstva zemlje, mogli stvoriti bolji higijenski uslovi. Kako su se kroz više decenija trošile velike sume u higijenske svrhe, to, što se bolnica tiče, nije se pošlo paralelno. Broj kreveta u bolnicama ostao je isti. Retko je koja manja bolnica otvorena, a ima jedan niz bolnica koje su napuštene. Kako su naše bolnice osobito one veće, u isto vreme i mesta za dalje usavršavanje lekara, dakle pomažu klinike, to je neophodno potrebno, da se bolnicama posveti što veća pažnja, kako u interesu bolesnika, tako i u interesu uposlenja i izobrazbe naših lekara. Ovom prilikom, gospodo narodni poslanici, moram spomenuti tragičnu situaciju, u kojoj se naši lekari sada nalaze. Samo jedno upoređenje: Čehoslovačka, sa približno istim brojem stanovništva, ima oko 15.000 lekara, koji su svi situirani dok kod nas ima jedva 5.000 lekara, od kojih jedan deo nema ni hleba. A kraj toga, možete videti, da teški pacijenti i ovde u Beogradu danima čekaju da mogu biti primljeni, jer nema mesta u bolnici. Prema tome, proširenje bolnica neminovno zahteva, kako načelo humanosti, tako i uposlenje lekara.

Gospodo poslanici! Naše bolnice ne bi mogle u slučaju rata, radi malobrojnosti kreveta, radi malobrojnosti operacionih sala i svih mogućih ostalih laboratorijskih i drugih uređaja, udovoljiti svom humanom pozivu. Prema tome i sa te strane je jedan neophodan razlog da se broj bolnica proširi i usavrši.

Rat danas, gospodo poslanici, ne vodi samo mobilna vojska, već čitav narod, sa svim svojim resursama, kako poljoprivredno-industrijskim, tako i higijensko-bolničkom.

Voleo bih, da nas je gospodin Ministar vojske i mornarice u svome ekspezu u tom pogledu glede smeštaja i nege ranjenika u slučaju rata, kod tako maog broja bolnica, izvestio, eventualno umirio.

Od svih bolnica ostale su duševne bolnice potpuno zanemarene. U svoje doba, i u sretno finansijsko doba, mogli smo u tome pogledu mnogo šta pomoći, ali to je u ono doba ostalo neiskorišćeno i sad stojimo pred teškim problemom, kojega trebamo da rešimo u ovo teško doba krize, jer se najzad ne može dozvoliti, da stojimo, što se tiče nege duševnih bolesnika, kao i što se tiče broja raspoloživih postelja, na poslednjem mestu u Evropi. Na primer duševna bolnica u Beogradu, imade jedva polovinu postelja za svoje bolesnike, što je za prestonicu žalosna pojava. Već najmanje 25 godina se to pitanje rešava ali tek zahvaljujući energiji sadašnjeg ministra počelo se u tom pogledu koračati napred i rešavati pitanje prema skućenim finansijskim sredstvima.

Otvaranjem depandanse u najskorije vreme u Moslavini, zatim u Cabuni, dobio se dovoljan broj raspoloživih kreveta, tako da će smeštaj u duševnoj bolnici u Beogradu biti prema načelima higijenskih zahteva. Naravno da nas to ne rešava dužnosti, da u Beogradu pre ili posle sagradimo novu duševnu bolnicu, makar sukcesivno, odredivši spacium od 10 do 15 godina, unoseći za tu svrhu manje kredite u budžet. Ja ovu bolnicu dobro poznajem i znam, koliko je bolnica napredovala i šta je sve učinjeno na opravci starih zgrada i baraka. Uverio sam se kolika je bla-

godat što je jedna nova stručna požrtvovana uprava na čelu toj instituciji. Ali poznato je i to, sa kolikim se teškoćama bori ta uprava, do korupcije, koja se svojedobno ugnjezdila u toj bolnici, satire glavu. Ja se nadam da će interes bolesnika biti ipak zaštićen protiv svih egoističkih poduhvata nekih, koji su namešteni u duševnoj bolnici.

Gospodo poslanici! Prirast naroda je najveća blagodat naroda. On iznosi u poslednjem desetogodištu u Jugoslaviji preko 16%. To je jedan lep broj. Ali narod se ne množi svuda jednakomerno. Ima gradova i srezova, u kojima se broj naroda smanjio, a osobito u Sremu gde je velika depopulacija. Takvih gradova imademo 25 od 204, a srezova ima 26 od 343. Razlozi tom smanjivanju su različiti, i to u mentalitetu, u socijalno-gospodarskoj strukturi, u prehrani, alkoholizmu te zaraznim bolestima, ateizmu nemoralnom i areligioznom životu.

Iz statistike može svaki pročitati, da naša gospoda u gradovima nemaju dece, ili samo jedno do dvoje, dok na selu seljaci i radnici žive prirodno, te imaju petoro do osmoro dece.

Ipak seosko pučanstvo napredovalo je 12,6% dok je građansko napredovalo 35,9%. Kako je to moguće.

Iz sela dolaze uvek u varoš zdravi radnici, i time se množi broj naših građana.

Kod budućeg popisa godine 1940 imali bi u našoj zemlji 22% građanskog pučanstva.

Brza i valjana asanacija sela jedna je od važnih faktora, da zaustavimo brzinu procesa urbanizacije, jer je to jedan od osnovnih uvjeta, da nam biološki nacionalni život bude što duži.

Kod nas iznosi prosečna dužina života od 24 do 29,75%. U Americi 31 godinu, u Berlinu 35 godina, a u seljskoj Danskoj veoma prosvetenoj 65 godina. Kakva je to razlika!

U našoj zemlji imamo pored higijenskih zavoda još doomove narodnog zdravlja, i to 55 Centrala sa 308 odeljenja i 297 samostalnih ustanova. To jest, preko 600 organa. Kod takve pripravnosti može se ugušiti svaka epidemija i možemo konstatovati, da je skoro isključeno, da bi se kod nas raširio pegavi tifus tako, kako se je to dešavalo za vreme rata u Srbiji, gdje smo izgubili pola miliona našega naroda.

Zarazne bolesti pojavljuju se samo sporadično. Pegavi tifus, boginje trbušni tifus, škrlatinica iščežavaju.

Tako sa izdatkom od 15 miliona godišnje od 1920 — 1933 godine, ukupno sa 180 miliona dinara prištedili smo jednu milijardu, pošto smo sprečili bolesti i dobro vodili asanaciju sela.

Osobito se treba boriti protiv dizenterije, škrlatinke, te difterije.

Ako našim socijano-medicinskim organima nećemo moći i hitjeti dati sve što je za borbu potrebno, onda ne možemo od njih tražiti i očekivati, da će dati više nego prema njihovoj tehničkoj spremi mogu da dadu. Imaćemo puške i topove, ali bez municije.

Socijalna medicinska organizacija ima sledeće specialne organe (vidi statistiku koja je priložena).

Socijane higijenske ustanove, stručni radnici, lekari te statističari potpuno su osposobljeni za rad na unapređenju narodnog zdravlja i za rešavanje svih zdravstvenih problema.

Treba ih što više osloboditi uticaja upravnih vlasti, obezbediti im nesmetanu akciju, moralno i materijalno.

Gospodo narodni poslanici! Osobito je potrebno da se uredi zavod za proizvodnju seruma i vakcina u Beogradu. Time bi se stvorile velike uštede, usposobili bi se za rad suzbijanja zaraznih bolesti, emancipovali u tom pogledu od inostranstva.

Način izvođenja asanacionih radova kako to rade higijenski zavodi uz saradnju opština i privatnih organizacija (vidi tabele) pokazao se je kao odličan i to kod gradnje malih vodovoda, česmi, bunara, kupatila te modernih nužnika.

I tu treba da Ministarstvo narodnog zdravlja sarađuje sa Ministarstvom građevina.

Gospodo poslanici! Bolnička služba traži mnoge reforme. Ali se naročito mora naglasiti socijalna funkcija bolnice. Rad bolnica mora da bude u saglasnosti sa radom unapređenja narodnog zdravlja, odnosno sa djelovanjem socijalno-higijensko-medicinskih ustanova.

Privatna inicijativa treba da se takmiči sa državnim ustanovama o milosrđu i ljubavi za bolesnika.

Gospodo narodni poslanici! Izbrojio sam takođe koliko košta bolesnik u pojedinim bolnicama duševnih bolesti. Kovin 22,19, Beograd 17,10, Ljubljana 18, Stenjevac 15,07 dinara. Naveo sam to, da se vidi kako se troši i gde bi trebalo da se štedi. Osobito upravnicima i ekonomima sviju državnih bolnica treba posvetiti osobitu pažnju i voditi dobru inspekciju nad njihovim upravama, da ne dode do zloupotreba te da izostanu nepotrebne kritike.

Gospodo narodni poslanici! Još imam da napomenem ovo: Društvenim bolestima tuberkulozi, alkoholizmu, raku, malariji, trahomu i drugima treba pokazati više pažnje. Rak u ovom pravcu zahteva pored dosadanih akcija i dispanzerskog rada (vidi tabele), efikasne i radikalne mere u opštim reformama, koje nameću zdravstveni problemi uopšte.

Gospodo narodni poslanici! I ako nisam lekar, ipak smatram za dužnost da podvučem, da treba lekare higijeničare koji su se odrekli privatne prakse i posvetili prosvetivanju našeg naroda, te socijalno-higijenskoj medicini, materijalno potpuno obezbediti, ali istovremeno njihove dužnosti i odgovornosti pojačati. Svaki sanitetski referent treba da odgovara, zašto se je pojavila zarazna bolest, i da li je on sve učinio, da zarazna bolest nestane.

Gospodo narodni poslanici! Istina je da je danas snaga našega naroda velika, ali ta snaga mora se čuvati. Ne samo da kod nas deca mnogo umiru, nego iz statističkih podataka može se videti i to, da naša gospoda nemaju u gradovima više nego jedno ili dvoje dece, na selu radnici i seljaci žive prirodno i imaju po petoro i osmoro dece. (Gledaj prilog 267 A — B). Na ovom mestu treba naročito da podvučem rad časnih sestara milosrdnica po našim bolnicama, koje se nesebično kao anđeli žrtvuju za bolesnike. Ja pozivam pravoslavno sveštenstvo da i ono osnuje red milosrdnih sestara, kao što su katoličke milosrdne sestre, pošto smo jedno telo, jedna Hristova crkva i jedna ljubav neka nas ujedini. Na tom polju hrišćanskoga milosrđa treba da dode do takmičenja. Molim takođe gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja da donese jedan zakon o iseljeničkim sveštenicima, te da reguliše njihove prinadležnosti za sve veroispovesti, pa bilo pravoslavni, katolički ili muslimanski. Iseljenički sveštenici su nam potrebni za versko i nacionalno vaspitanje naših iseljenika u Belgiji, Holandiji, Francuskoj i Americi, da ne postanu anacionalni i komuniste.

U pogledu bolnica bolje je da imamo više higijenskih ustanova, a manje bolnica. Bolje je, da saniramo selo, nego da docnije lečimo bolesnike. U tom pogledu bi se moglo još mnogo učiniti, i ne možemo očekivati sve od gospodina Ministra socijalne politike i od državnog budžeta. Tu je potrebna i privatna inicijativa.

Molim gospodina Ministra, da se pobrine, da se reši pitanje mladih lekara, i njihovog uposlenja. Oni nikako ne mogu da dodu do mesta zbog toga, što stari lekari imaju više mesta i primaju mesečno honorara od 100.000 dinara. Dok jedni imaju suviše, drugi skoro umiru od gladi. Gde je tu socijalna pravda? Gospoda lekari neka to pitanje sami povoljno reše.

Gospodo narodni poslanici! Konačno treba da se poveća broj dispanzera za majke i decu. Tih dispanzera ima u našoj zemlji samo 30. Mi trebamo težiti da postignemo rekord u takmičenju na polju socijalne higijene. Danas je svuda rekord. Futbaleri, sokoli, plivači takmiče se. Hajde takmičimo se i mi na polju socijalne higijene, na polju narodnog prosvetavanja, da budemo jaka rasa, koju čeka još velika budućnost.

Blгодарим gospodinu Ministru na savesnom radu i svima njegovim saradnicima, te želim, da se taj rad još više poveća u korist našega naroda i u slavu Njegovog Veličanstva Kralja!

Imajući puno poverenje u Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja, izjavljujem da ću glasati za budžet, te molim gospodu iz opozicije, da glasaju za budžet, i to na blagodat narodnog zdravlja i naših bolesnika. (Pljeskanje i odobravanje).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици! За 15 минута, колико нам је остављено да говоримо о овоме буџету, ми морамо да се задовољимо само кратким сугестијама. Буџет Министарства социјалне политике и народног здравља врло је кратак да задовољи све социјалне потребе које има наша земља. Истина благодарећи једном здравом домаћинству самога Министра г. Пуцела, који без многог теорисања ипак отаљава свој посао на један добар начин, ми верујемо, да ће ове народне жртве и у овоме маломе буџету моћи да задовоље онолико колико се уопште да.

Ја једну општу сугестију имам да учиним. Господо, живот се развија, прилике постају теже, криза постаје оштрија, а од свега тога само људи највише страдају. Не страда трговина, не страдају институције, страда човек, а Министарство социјалне политике то је Министарство социјалне заштите најслабијих и најнезаштићенијих. Према томе упоредо са тим како се развија ситуација која постаје све тежа, треба у стопу да иде и Министарство социјалне политике. Има зато један пут и у томе је сва моја сугестија, а то је да замолимо г. Министра, нека он и Краљевска влада настану да се изврши ревизија многих и многих закона који су у своје време, када су били донесени, били и повољни, али временом су постали недовољни. Између осталог оно што је за наше широке радничке масе нарочито потребно, нека се изврши ревизија закона о осигурању радника и нека му се да изглед према садашњим приликама које постоје.

Господо, са том ревизијом радничког законодавства ми ћемо одржати ону снагу која малакса-

ва, ми ћемо учинити не само једну праведну него и једну веома корисну националну ствар да одржимо у пуном напону ону радну снагу која чини егзистенцију наше земље. Прошло је време када се свака тековина у социјалном законодавству добијала као резултат једне борбе, као победа социјализма над државним уређењем. Данас радништво и држава иду руку под руку заједно, и оно чини такву снагу, да нема више потребе да се бори на социјалистичким конгресима да извојује какву нову реформу. Ми видимо данас у Немачкој да су се здружили нација и социјализам, да иду руку под руку и да радништво води велику националну државну уполитику. Код нас је, господо, беспослених и незапослених све више и више. Чини ми се 1930 године било је око 150.000, а сада мислим да тај број иде и до 300.000. Према томе ово увеличавање значи дуплу потребу за њиховим осигурањем. У радничком осигурању има једна здрава национална политика, у радничком осигурању има једна манифестација једне националне акције и правде.

Господо, прећи ћу сада на једну другу грану, а то је инвалидски закон.

Господо, ми смо сви свесни, колико ти несрећни људи на својим телима, у своме порушеном здрављу, у својој глави без очију, без ногу, без руку, носе све оне тешке трагове једнога страшног рата.

Није само наша патриотска дужност, него је ту још и велика морална дужност, јер се на задовољењу оних, који су остали као жртве великог рата, уче покољења, да у моменту, кад дође њихов ред, не зајале на своју крв, на свој живот.

Према томе ревизија инвалидског законодавства је такође на реду.

За здравље има данас, господо, један једини начин, а то је преко бановина. Нека господин Министар прави сугестије врло енергичне у томе смислу, да преко бановинских буџета осигурамо што више здравствених општина у земљи.

Ја ћу казати за мој Кочански срез. Ми тамо према ономе како је направљен распоред, имали би да тражимо три здравствене општине. Али, господо, ни до данас тога нема! Према томе има буџет државни, али има и буџет бановински. У том бановинском буџету ми немамо могућности контроле. Ми овде контролишемо и критикујемо државни буџет, а немамо могућности, да овако јавно контролишемо бановински буџет. У бановинским буџетима трудимо се да загарантујемо, да оне жртве, које народ даје као бановински прирез, не буду узалудне и да од тога има и у питању здравља наш народ стварне користи.

Треће питање јесу наше бање. Господо, ми имамо дивних бања, ми имамо бања са којима можемо да се гордимо, имамо бања, које су врло активне, и зато кажем, нека се бањама мало више пажње покљони него што је то до сада учињено. Има неколико бања које су већ добиле своје прво-класно име.

Између осталог споменућу Врњачку бању. Врњачка бања има прихода око 3,336.583, од чега је 486.583 динара дотација државе, којим се покрива тачно расход, који је у истом износу. Теоријски и рачунски добро. Питање је само, да ли је све то тако остварљиво, као и да ли одговара стварности т.ј. привредним приликама бање и да ли је такав

предлог рационалан и економичан?

Неопходно је потребно, да се сведу на минимум: куртакса, купатилне таксе и музичка такса, које непосредно оптерећавају бањске посетнице, а тако исто и све остале таксе, које се посредно преко појединих институција и радња преносе на посетнице. (Станови, ресторани, радње ит.д.).

Приход експорта од хладне минералне воде предвиђен је само у динара 70.000 годишње. То је невероватно и страшно. Јер кад се зна, да сви ресторани, хотели, пансиони, виле односе дневно по хиљадама литара ове воде за своје госте и да плаћају по пола динара флашу, а поред тога се односе и хиљаде и хиљаде литара дневно ван бање, као експорт, онда није могуће, да се сав тај приход своди само на 70.000 динара. Немам намере, да кога сумњичим или оптужујем, али хоћу да подвучем, да је контрола над точењем и одношењем ове воде веома слаба и да је могућа свака злоупотреба у том погледу. Осим тога јако пада у очи, да се избегава, да се експорт воде изда под закуп путем јавне лицитације, и ако је на то скретана пажња Министарству социјалне политике и народног здравља и преко дневних листова. Покушало се да се експорт вода да у концесију једном лицу, али то је као неоправдано осујећено, па зашто се онда одуговлачи са лицитацијом? Људи познати са приликама у Врњачкој бањи уверавају ме, да би се приход од експлоатације хладне воде могао попети на милион и више динара, па да се њиме посетиоци бање растерете високих дажбина.

По све је неоправдано, да се бања оптерећује и трошковима изграђивања бања, већ само да се од својих приход сама издржава. Према томе требало би бањску управу растеретити од плаћања анuitета за отплату зајма од 29 милиона динара и пренети га на државни буџет, пошто је бања својина државе — својина целог народа.

Господо, на завршетку имам да кажем ово: Ми смо са вођењем социјалне политике нашег друга господина Пуцела апсолутно задовољни, јер он у вођење те политике уноси нецрпиво, спонтано домаћинство, у чему заслужује сву нашу симпатију. (Пљескање).

И на завршетку једну ствар: Трудимо се, да овај буџет искористимо на оним правим позицијама, јер свуда се могу правити ревермани, али у питањима, где су преке потребе здравља и преке потребе хигијене, немојмо учинити, да и једна пара отиде тамо где не треба.

Зато са пуним поверењем да ће буџет Министарства социјалне политике и народног здравља наћи своје здраво пласирање и резултате, — на жалост не толике, јер смо у општој оскудици, да ти резултати буду од опште користи за социјалну заштиту, за народно здравље и за општу хигијену — изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Пљескање и одобравање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има г. др. Милан Метикош.

Dr. Milan Metikoš: Gospodo narodni poslanici! Budžet Ministarstva za socijalnu politiku i narodnog zdravlja, kako je predložen nama, iznosi po rashodima cifarski preko 200 miliona. Da su socijalne potrebe i izdatci za narodno zdravlje naše zemlje veliki, o tome ne treba mnogo trošiti reči, ali treba,

da se troše reči na to, kako se troši taj budžet, u keme se pravcu on troši, da li se pravilno troši i da li se sve funkcije, koje Ministarstvo za socijalnu politiku ima da vrši, vrše pravilno i savesno. Gospodo, nažalost, ja sam već kod više budžeta, po savešti morao da konstatujem, da je svuda bilo neke vrste korupcije. Ta bolest nije mimoišla ni funkcije Ministarstva za socijalnu politiku. Malo pre je jedan od gospode govornika prosto panegirisao sve ovo, što je radio od sada Ministar za socijalnu politiku, sigurno zbog raznih intervencija i mnogo razumevanja od strane Ministra za njega, pa valjda očekuje da će tako biti i u buduće. On je spomenuo ipak, da po bolnicama ima mnogo korupcije i što treba da se popravi. U bolnicama ljudi treba da dobiju potrebnu lekarsku pomoć, kao i ishranu, koja je propisana za bolnice. Međutim ne samo u bolnicama o kojima je on govorio, nego i u ostalim bolnicama, vrše se, gospodo, takve manipulacije i koruptivne radnje, koje idu ne samo na štetu bolesnika već i na štetu samih tih ustanova. To znaju gospoda iz Ministarstva za socijalnu politiku, ali se malo čini, da se taj korov isčisti. Mi smo imali jedan slučaj u bolnica grada Petrinje, gde je utvrđeno bilo da je benzin trošio lekar za svoja kola, za svoj auto, ali je u dobavljačkome računu napisano kao da je nabavljeno brašno ili rižu. Komercijalnih magacinskih knjiga tamo nema i niko to ne kontroliše, te se tako računi ispostavljaju na drugu vrstu robe, a ne na onu koja se faktički primi i troši. Kad se ušlo u stvar, bili su za taj rad odgovorni samo oni mali ljudi, a ne oni, koji su faktički za to krivi. I tako je ravnatelj tamo mislio, da može da radi, šta hoće. To nije bio slučaj od juče i prekjuče nego iz ranijih godina, ali kad je već g. predgovornik takve stvari spomenuo, morao sam ja to da spomenem da, od strane nadležnih, mora da se pokloni malo više pažnje na ovu tužbu i na ovu stranu administracije. Nije, gospodo, teško, da se prave dobri izveštaji posle svih udobnosti, koje se ukazuju onima, koji izveštaje daju, ali mi u današnje teško doba opažamo kako ni dotacije za bolnice ne stižu na vreme. I dobavljači videći da im te dotacije ne stignu na vreme, upuštaju se u razne mahinacije, kako će doći do toga da račune što pre naplate, a tu se, gospodo, kao što vam je poznato, sredstva ne biraju, i to je jedna očajna strana korupcije, o kojoj moramo da govorimo.

Potreba izmene Invalidskoga zakona je, gospodo, jedna preka potreba i mi smo, gospodo poslanici, pre više vremena u tome pravcu potpisali jedan predlog i traženje, ali do danas se nažalost nije pokazala od strane Kraljevske vlade dobra volja, koja se je očekivala. I zato što se u tome pogledu nije ništa učinilo, ne možemo onda biti mi krivi, nego Kraljevska vlada a specijalno g. Ministar za socijalnu politiku koji treba da snosi svu odgovornost za to, pred velikim brojem invalida, koji se nalaze u našoj zemlji. Gospodo poslanici, naš je g. Ministar za socijalnu politiku izjavio jednom prilikom javno, da je Ministar socijalne bede, jer stvarno ima da vodi brigu o onima najbednijim. A to su u glavnom nezaposleni i nezaštićeni radnici. Naša zemlja i ako je agrarna zemlja, ima poljoprivrednih i sličnih besposlenih radnika preko 200 do 300.000. A radnika industrijskih i privatnih nameštenika ima blizu 200.000. To znači da nezaposlenost u našoj zemlji zahvata cifru od preko 400.000 ljudi. Socijalno-politička misija države treba da ima jedan program koji treba da se savesno iz-

vodi. Međutim šta se kod nas opaža? Celo zbrinjavanje nezaposlenih, odnosno davanje minimalnih olakšica nezaposlenima, prepušteno je javnim berzama rada, uz minimalnu pripomoć, a naše osiguranje radništva prepušteno je jednoj specijalnoj metodi rada koja ukazuje samo na velike i visoke palate, iza kojih vire na stotine i stotine hiljada bednika. Nedavno smo imali slučaj koji lepo prikazuje nemarnost tih ustanova: da se jedan čovek usred Beograda smrznuo obilazeći sve tobož humane ustanove, koje o njemu ima da se brinu i tražeći od njih zaštitu pa je iz svih njih najuren i najzad se na drumu usred Beograda morao da smrzne, pa je odatle prenet u bolnicu. Taj primer najbolje dokazuje, kako su naše osiguranje nezaposlenih i socijalna zaštita u takvome stanju, da zaslužuju svaku osudu. Kad bi bilo, kao što treba provedeno socijalno osiguranje, mi bi u tome socijalnome osiguranju osećali više razumevanja i više pravednog raspoređivanja dohodaka, koji idu na taj cilj. Jer, treba da se konstatuje da od 1929 godine do danas u cilju osiguranja radnika prikupljeno je prihoda od 3 milijarde dinara. Gospodo, vidite, kakvi su recepti lekara, koji leče radnike i vidite, kakve im se naredbe izdaju, a kojima oni moraju da sleduju. Prepisuju samo one recepte, koji su što jeftiniji, jer tako hoće preduzimači, da ih tako nazovem, koji upravljaju radničkim osiguranjem, koji sede na visokim položajima, u većini bez ikakvih kvalifikacija i često beru plate od 10 do 15.000 dinara mesečno, koji prave račune često puta toliko isto velike, i brinu se, da stvore što povoljnije uslove za svoje udobne stanove. I kad je sve to tako, onda možete misliti, koliko i kakvo dobro mogu da očekuju od ovih ljudi siromašni radnici. Nedavno sam bio kod jednoga berberina i ovaj mi se žalio, kako je 27 godina plaćao osiguranje, pa kada je sada ostao bez posla i nije mogao da plati osiguranje, onda mu je ono, što je plaćao za svih punih 27 godina, propalo bez koristi. Prema svemu ovome, gospodo, ova ustanova za radničko osiguranje treba da dobije jednu hitnu reorganizaciju, koja će odgovarati više interesima radnika, radi kojih i postoji, a ne interesima onih, koji je sada vode. Gospodo, kad u našoj zemlji postoji 180.000 do 200.000 nezaposlenih industrijskih radnika i nameštenika, mi u to isto vreme imamo oko 65 — 70.000 stranih radnika i nameštenika po raznim preduzećima u našoj zemlji, a Ministarstvo socijalne politike i odeljenja banskih uprava, koja se staraju o socijalnoj politici, odobravaju boravak tim stranim radnicima u zemlji, i uvek nalaze razloga da im taj boravak i dalje produže.

Mi imamo naših čestitih sposobnih, sasvim kvalifikovanih, potpuno usavršenih ljudi za sve struke. I ja tvrdim smelo sa ovoga mesta, da nema ni jednog od ovih 65.000 stranaca u našoj zemlji, koga ne bismo mogli nadoknaditi domaćim ljudima, našim državljanima, daleko veće sposobnosti i prakse. Ali, gospodo, to se neće i to se neće, ja mislim iz onih razloga, koja su opšta bolest naše administracije: jer ti stranci nalaze specijalnih razloga, kojima ja koren vidim konačno u korupciji. Oni obrazlažu i dokazuju da su oni jedino sposobni, jedino nenadoknadivi, da tim preduzećima budu na čelu i da vode te sve poslove. Jednoga kočijaša koji je došao iz Mađarske, kao običan težak, nalazimo danas kao direktora na čelu jednog velikog preduzeća, u našoj državi. Dabogme ni jedan naš kvalifikovan sposoban čovek od struke nije mogao tamo da nađe zaposlenje, jer stranci neće da postave ni jednog našeg čoveka u tom predu-

zeću. Ja sam se, gospodo, interesovao kod nekoliko slučajeva te vrste i ustanovio sam, zašto stranci neće da uzmu našeg sposobnog čoveka, našeg jugoslovenskog državljanina. Neće zato, jer bi taj video, šta se tamo radi. Tamo se u praksi gotovo u većini slučajeva nalazi dvojno, tako zvano duplo knjigovodstvo: jedno knjigovodstvo u kome se upisuju stvarni unosi od poslova, a drugo falsifikovano, fabrikovano u svrhu i u cilju da se naša zemlja izigra, da ne može naplatiti porezu koja joj po zakonima našim pripada. I, razume se, ti stranci u tim preduzećima imaju jedino poverenja u svoje ljude, jer su za takve mahinacije samo oni dorasli, jer naši poštenji građani ne bi mogli to da vrše. Naša administracija mora sve to da zna. Bilo bi žalosno da 207.000 činovnika ove zemlje ne bi to mogli da vide kad bi hteli, ali oni su svi obnevideli. A zašto su obnevideli? Zato, gospodo, što je i tu, ultima linea, korupcija, i zato ti stranci sede i zato gospoda u Ministarstvu socijalne politike i gospoda u nadležnim banovinama uvek dokazuju, kako mi nemamo sposobnih naših ljudi, koji bi mogli da zamene strance, jer stranci imaju svoje argumente sa kojima nastupaju i koji su uvek respektabilni. To je nešto o čemu mora da se zamisli. Naši nezaposleni radnici muku muče, jadikuju i gladuju sa svojim porodicama, moljakuju, a niko neće da ih razume, njima se kaže da se ne može ništa protiv stranaca, jer su ti ljudi neophodno potrebni. A ti stranci su mahom predstavnici stranih preduzeća, većinom na granici u pograničnim krajevima naše zemlje. I kad bi se gospoda zainteresovala da ispitaju zašto su baš tamo, zašto nisu otišli u unutrašnjost naše zemlje, dobili bi odgovor, da to njima više konvenira. I zamislite onih 26 — 27 tekstilnih fabrika u Mariboru, to su podigli sami stranci — Austrijanci. Da ih pitate zašto su baš došli u Maribor, zašto ne odu do Zagreba, Karlovca, Sarajeva, Beograda, vi biste čuli da je to njihov „kalkil“, da im bude jeftiniji prevoz sirovina iz inostranstva. Što se tiče sposobnosti i nameštanja naših ljudi, čućete puno obrazloženja u Ministarstvu, da mi nemamo naših ljudi za ta mesta, koji znaju nemački jezik i koji su dovoljno obrazovani, da bi mogli rukovati mašinama i voditi administraciju. Dakle, gospodo, kod nas se vodi politika za uništavanje naše radne snage.

I ta se vodi sistematski ne od juče. Nije to ne-kakva momentalna politika Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, to je sistem i taj sistem se podržava i zato nam u našoj zemlji ide tako i ići će sve dotle, dok se bude podržavao ovaj sistem. Ja kažem otvoreno, da za ovakav rad nosi odgovornost ne samo Ministar socijalne politike i Vlada, nego i vladina većina, koja to podržava. Vi morate, gospodo, biti svesni vaše odgovornosti u ovome, i narodni interesi traže, da se prekine praksa pogodovanja stranaca ma sa koje strane. (Aplauz i odobravanje na levice). I zato, gospodo, što se taj sistem podržava, nama je uzaman sve naprezanje i dokazivanje, da je ovome kriva najnesrećnija korupcija, koju su stranci uneli u našu zemlju i korumpirali sve, do čega su mogli doći. Radi toga i naš socijalni i privredni život i sve ostalo u zemlji propada, jer je to sistem protiv koga se mora protestovati u ovakvom pravcu. Moram da kažem otvoreno da moram i protiv ovog budžeta glasati, ma da imam razumevanja za moge potrebe koje su njemu predviđene. (Pljeskanje i odobravanje na levice).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč

narodni poslanik g. Živojin Stevanović.

Живојин Стевановић: Господо народни посланици! Не можемо боље исказати племенитост своју, него помажући беднима и невољнима. Али наша држава ни за 15 година није стигла не само да ту племенитост испољи како је требала и могла, него није ни све обавезе изражене у позитивним законима испунила у потпуности. Кад ово говорим мислим на ратне инвалиде. Збринути су, господо, у овој земљи и помогнути сви и свако, људи који нису дали ни кап зноја место крви. Они су обезбеђени, обилно награђени и збринути. Али они који су давали своје делове тела за стварање велике Југославије, који су кроз силне муке пронели славу нашега оружја широм читавог света, они још нису збринути.

Господо, од инвалидских судова који су по новом закону устројени, један од најљаквијих, један од најзапуштенијих је дивизијски инвалидски суд у Зајечару. Ја имам у цепу два случаја. Имам решење за два лична инвалида, два бедника којима је инвалидски суд у Зајечару признао право на инвалиду још 26 августа 1931 год. Али тај предмет од тога дана до данас није дошао у виши инвалидски суд у Београд, коме, опет, морам да одам признање, јер је врло експедитиван. Па, господо, да је тај суд онога дана на корњачу натоварио то решење, оно би до сада стигло у Београд, добило санкцију вишег суда, било враћено у Зајечар и људи би добили инвалиду. Али није то једини случај. Ја мислим у моме крају ни 10% нису преведени на нови Инвалидски закон. Видите те беднике свуда где просе. То није наш национални понос, него наша национална срамота.

Господо, већ 15 година како се решава то инвалидско питање од разних стручњака и експерата и за све то време од 15 година нисмо ипак стигли да решимо то питање. Тако да инвалиди који на решења тога питања чекају, одлазе један за другим са чудним уверењем зашто су, ради кога и ради чега су чинили оно што су учинили и због чега су инвалиди постали.

Један од госпode предговорника, у претресу буџета Министарства просвете казао је, да наша државна управа није довољно пажње поклонила националној пропаганди, и предложио је да се национална пропаганда врши и преко радио-апарата, преко филмова и не знам преко чега другог. Господо, национална пропаганда не може се боље изразити и национална пропаганда не може имати бољи успех него на тај начин, када се награде они који су се за национални рад и службу нацији жртвовали, који су делове свога тела изгубили и неспособни остали, те када им се за то буде дало и признање са надлежног места. (Аплауз). Због тога ми у томе погледу не треба да идемо другим путем, него баш овим путем. Људи који су дали животе, који су дали делове свога тела на пољу националне ствари, нису били васпитани ни преко радиоа, нити преко филмова, него су се васпитавали национално уз гусле; али је село тада било национално здраво. Не кажем да сада није. Но га треба чувати да тако и остане.

Господо, не може се и не сме се рећи, да би на томе питању код исплате инвалидских потпора и других помоћи инвалидима требало и смело да се штеди. Та штедња, имала би можда места на свима другим местима, али овде јој места нема, и

не сме да буде. Кад ово говорим, господо народни посланици, ја не мислим да оптужујем поштованог г. Министра, јер се ово инвалидско питање провлачи већ пуних 15 година. Али морам да подвучем и да нагласим, да је по овоме питању хитно потребна измена Инвалидског закона. Има много случајева који потврђују и траже ту измену. Има на пример случај да је инвалид са 100% неспособности морао да направи уговор о задрузи са једним другим сељаком. Па како је овај инвалид сада изгубио право на инвалидску потпору, овај његов задругар сада га избацује. И кад смо код тог питања и те ствари, треба да признамо да се у погледу исплате заостале инвалидске потпоре за последњу годину осећа код Министарства социјалне политике извесан рад.

Господо, здравствене прилике у нашем селу нису добре и нису још такве, да их се државна управа може решити и ослободити. Ја верујем са колико се тешкоћа бори г. Министар социјалне политике и народног здравља у спровођењу политике свога Министарства. Али ипак молим господина Министра да у погледу давања помоћи за разне водове и друга хигијенска и здравствена питања, која су у вези са народним здрављем, учини колико је то могуће не само са материјалне стране него и управцу одржавања и побољшања здравља нашег села, да би се народно здравље довели и да би оно било на ступњу на коме треба да буде.

Верујући да ће г. Министар у овоме правцу учинити све што је могуће и да ће Зајечарском инв. суду поклонити потребну пажњу да се заостале ствари што пре сврше — јер је то и право и поштено — гласају за овај предложени буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. (Одобравање и пјескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч има народни посланик г. др. Ђуро Остојић.

Др. Ђуро Остојић: Господо народни посланици! Заузет радом у Финансијском одбору, мени је жао да нисам могао да пратим експозе господина Министра социјалне политике и народног здравља. С тога ћу бити слободан да овом приликом учиним неколико кратких напомена.

Господо, ја знам да је тешко говорити о стварима, које изискује материјалне издатке, пошто је Народна скупштина принуђена те издатке да смањује и компримира. Али ипак, специјално у овоме ресору, ресору Министарства социјалне политике и народног здравља, треба водити нарочито рачуна, да се не би учиниле абнормалне компресије, које би довеле народно здравље у опасност. Смањивање материјалних кредита овога Министарства довело би до тога да сви скупи медицински уређаји по болницама и хигијенским заводима остану неискоришћени, да по болницама не буде побољшана иначе мизерна храна, да нема никаквог рубља, тако да би на тај начин дошло у питање и одржавање наших болница. Природна ствар да код таквог стања по болницама, народ се клоњи државних болница. И место да се пропагира лечење народа по државним болницама, где се лечи са најсавршенијим методама, народ иде у болнице тек у крајњој нужди, јер зна да болнице нису снабдевене са оним што је за лечење потребно.

Исто тако и готово још горе је стање хигијенских установа. Хигијенске установе, некад су

код нас, gospodo, цветале, оне су биле понос наше хигијенске службе, оне су истицане за пример у иностранству у много напреднијим земљама од наше. Смањивањем кредита ових хигијенских установа оне су понова доведене у питање. Доведене су у питање оне велике инвестиције које су уложене у те хигијенске установе, да нам потпуно пропадну. Последнице, и опасне последице тога смањивања показале су се већ ове године. Ми доживљујемо и сведоци смо појава епидемија опасних болести у нашем народу, које су сматране да су дефинитивно сузбијене и искорењене. И зато gospodo, не смемо ићи у овој институцији, где се ради о питању здравља народа, не смемо ићи испод једног дозвољеног минимума. Ја знам да ми г. Министру не можемо да дамо онолико срестава колико би било потребно да снабде ове институције да би омогућно њихово најбоље и најправилније функционисање. Ми морамо овим установама да обратимо највећу пажњу и предвиђене позиције и кредите стварно да утрошимо, јер ту се, gospodo, не смеју и не могу правити уштеде. Морамо водити рачуна да смо скоро пре неколико недеља донели закон о сузбијању полних болести. Спровођење у дело тога закона тражиће издатке, а нарочито у тим хигијенским установама, јер оне ће у главном бити заузете прегледом, а уз то и лечењем таквих болести. Али ће тражити издатке и код болница, јер ће се извештај број таквих случајева морати подвргнути болничком лечењу.

Сада бих био слободан да неколико речи проговорим и о лекарима.

Ја сам већ пре две године пледирао, али изгледа узалуд, да се санира питање стажиста по болницама. Једино су лекари у том положају кад сврше факултет да морају вршити праксу бесплатно. Када би то било и код свих академских грађана, па и Боже помози, нека влада правда на свима странама једнако. Међутим правници стажери, инжењери стажери, професори стажери, имају хонорар, док лекари тога хонорара немају. Не мислите, gospodo, да као лекар говорим у интересу лекара. На жалост овај интерес, ових стажиста ступа у други ред. Али се такве праксе показују штетнима за народно здравље. На велику нашу штету пре извесног броја година лекарски стаж смањен је на годину дана место да се повећа на две и три године. Природна је ствар, gospodo, лекарски стаж који је неплаћен, не може се повећати, то је јасна ствар. Млад лекар, кад долази у болницу на стаж, долази у горем стању него кад је био медицинар на Универзитету и његов је циљ да се што пре отресе стажа и дође до хлеба. Од тога трпи народно здравље, јер лекари са једногодишњим стажем, су практични лекари. Они иду у широке масе народне које немају материјалне могућности, да дођу до лекара специјалисте и да се тамо лече и прегледају. И људима из народа сигурно је интерес, да у својој средини добију једног потпуно спремног лекара како би могли увек имати поверења у њега и они и њихови чланови. Нећу друго да напомињем него једно од најделикатнијих дужности лекара у широком народним слојевима, а то је асистенција и вођење порођаја.

Gospodo, ту се два живота полажу у руке овога лекара: живот жене, која рађа, и живот детета, које треба да се роди. То је тешка медицинска радња. За ту радњу треба добра пракса и доброга

искуства. Зато сам ја тражио, а сада молим gospodина Министра, да се што пре у томе погледу реформише стаж, да се продужи како би практични лекари стварну праксу стекли у болницама. Јер, како је данас у болницама? Болнице имају лекаре приправнике, секундарне и лекаре специјалисте. Ти лекари стварно врше лечење болесника у болници, а од воље стажиста и његове амбиције зависи, чиме ће се занимати, колико ће радити и шта ће научити. Не смемо да се ослоњемо на индивидуалну вољу, морамо тражити објективне услове, да млади лекари стекну практично знање, пре но што ступе у слојеве народне да буду лекари и учитељи. Зато пледирам за продужење стажа, али и за награду лекарима. Ако се никако друкчије не може помоћи, онда да им се да стан и храна а сиромашним лекарима, који су на пракси, и новчана помоћ. Ово се за лекаре стажисте поставља као један социјални проблем.

Ја могу да кажем да ми немамо сувише лекара, и тврдим, да немамо ни довољан број лекара колико су наше потребе за лекарима, само треба да подесимо организацију санитетске службе тако, да дођу ти лекари до народа. Пре две године изнео сам статистичке податке, на основу којих сам утврдио да у Београду има више лекара, него по свима срезovima и селима Југославије. (Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел: Тачно!). Па, gospodo, ми онда не постизавамо сврху, коју треба: не идемо да чувамо народно здравље онде где је његово језгро и основа, онде где је извор народне снаге, а то је на селу. Треба да настојимо, да што пре проведемо у живот организацију здравствених општина, како би лекари били запослени у здравственим општинама, и како би народ имао користи од близине лекарске. Кад би провели организацију здравствених општина, онда не само да не би имали лекаре без посла, него можемо да консумирамо за 10 година прираст млађих лекара с наших универзитета. Природна је, gospodo, ствар, да здравствене општине не могу саме управне општине спровести у живот, јер су у тешким материјалним приликама. Ту је потребна комбинована акција са стране општинских управа, са стране банских управа и са стране Министарства социјалне политике, како би на тај начин преко здравствених општина давали лекаре и лекарску помоћ селима и сељаку.

Овом приликом, gospodo, морам да се дотакнем и лекарске минималне тарифе. Ова тарифа донесена је 1926 године, где минимални преглед кошта 30 динара. Ми сви знамо, да је за данашње прилике та такса висока, јер сељак нема тих 30 динара да плати лекара. С тога бих ја молио г. Министра, да ову лекарску тарифу од 1926 године подвргне једној ревизији, и да је снизи бар за 30%, а може и више, јер по члану 41 Закона о лекарима, Министарство има да изда максималну тарифу. Па би се овде могло ићи у доњој граници и ниже, за 50%, а могло би поставити горњу границу, да лекар не би био причвршћен за тарифу, него да за сиромашне наплати мање а за богаташе више, у границама, које г. Министар тарифом пропише.

На ово ме нагнало заиста то, да данас сеоска сиротиња не може да се послужи лекарем, јер не може да плати тих 30 динара. Једва може да пла-

ти и 10 и 15 динара. Ја сам са многим лекарима говорио о тој ствари и они су ми изражавали мишљење да би тарифу требало снижити, јер по тој тарифи лекар не сме да иде испод таксе, него једино може евентуално да бесплатно лечи.

Ми имамо, господо, стално меморандуме, преставке, лекарских корпорација односно извесних неправди, које се састоје у такозваној кумулацији хонорара и т. д. Ове преставке остају већином глас вапијућег у пустињи. Ја сам и о томе у своје време говорио, јер код нас постоји установа конкурса, па сам тражио да се тај конкурс укине или да буде стварно конкурс т. ј. да путем њега дођу до положаја они који имају најбоље квалификације и највећи број година службе ит.д. Али, господо, лекарска комора требала би да размахне и са своје стране. Углед лекарског staleжа последњих година пао је. Ми тек можемо да се сећамо оних предатних времена када је лекар био један од најугледнијих чланова нашег друштва. Природно поратна деморализација срозала је све друштвене staleже на нижу меру од предатне. При томе се није могао да отме ни лекарски staleж. Привредна криза и економска депресија појачала је борбу за парче хлеба и конкуренцију међу лекарима. То је донекле разумљиво. Али та борба не сме да пређе меру дозвољеног, не сме да пређе границе најпримитивнијег схватања морала. Зато лекарске коморе треба да обрате пажњу да у сваком конкретном случају преступа лекара ствар испита и строго и брзо кажњава. Јер господо, недовољно се гледа на рад лекарских комора, јер се мисли да оне никада неће да осуде лекаре а интерес је лекарског staleжа бар да у своме дворишту прво помете, да очисти, колико може сам. Природна ствар да те лекарске коморе не могу то извести на један идеалан начин него им треба да помогне извршна власт, т. ј. да оне своје одлуке односно дисциплинске пресуде у лекарским редовима могу саме да проведу уз ефикасну помоћ државне егzekутиве.

Ја бих, господо, хтео још да се дотакнем једне актуелне теме, а то је питање лекара социјалног осигурања. Ја ћу бити сасвим кратак у томе. Ни у каквом погледу па ни у овоме, кад влада привредна депресија, не могу се проводити неке рационалне реформе. Можемо само да крпимо чекајући боља времена и боље прилике, када ћемо моћи са мање нервозе и више објективности да на сва питања гледамо па и на питања лекарске службе у социјалном осигурању радника. Јер у данашњим приликама се апсолутно не може провести слободан избор лекара. То може да служи као једна идеја, али и лекари морају сами да буду свесни да се у данашњим приликама не може да спроведе слободни избор лекара. А да ли би га требало провести то је ствар дискусије. Треба да будемо свесни тога, да је, као све тако и радничко осигурање дошло у тешку кризу. И када би радничко осигурање дало све оно што се од њега тражи, њега би нестало за три месеца, оно би било присиљено да ликвидира. Зато и оно мора да се пружа, онолико, колико се може покрити. Али за једну ствар ја бих пледирао да се проведе, а то се може, јер не задре у материјалне издатке. То је потпуна самосталност лекарског рада у стручном и административном погледу. То је један захтев оправдан и у интересу је унапређења лекарске слу-

жбе у радничком осигурању. А што се тиче слободног избора лекара, то да оставимо за евентуалну дискусију и боља времена.

Са ово неколико кратких напомена ја понова молим господина Министра, да енергично настане да Влада у овом Министарству не тражи уштеде него да све кредите који су предвиђени стварно ефектуира и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Живо одобравање и плескање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. др. Никола Кешељевић.

Др. Никола Кешељевић: Господо, вама је свима познат онај лепи појам о лекару, о лекарској дужности, о лекарској професији, који је постојао пре рата а који и данас постоји у друштву. А у исто време знате и ви сви да у последње време почиње све чешће и чешће да се верује, па и сам лекарски staleж, и сами лекари почињу да верују да се у том погледу нешто изменило. Све више се и сами жале на свој положај. Некада кад се могло све одредити у златној валути, мислило се да диплома доктора медицине вреди 200.000 златних франака, тако да се за сваког доктора медицине са том титулом сматрало да има тај мираз. Данас диплома доктора медицине не вреди готово ништа, ако иза леђа тога доктора нема неке протекције, којом ће да се користи да осигура себи зараду. Услед опште кризе дошао је лекарски staleж у бедан положај. Може сваки да дође у такав положај да буде подложен корупцији и да буде несавестан. Али код лекара и код судија не сме бити несавесности нити сме бити корупције. Онај који треба да се служи њиховом спремом и знањем, мора увек имати пуно поверење у те људе чију помоћ тражи, јер једнима се поверава тело и душа а другима част и имовина. А ја не знам која је од те две ствари важнија. Код лекарског staleжа, који се сматрао некада као најосигуранији, дошло се данас до тога да ми имамо лекара, који се старају да се запосле ма где као послужитељи, кондуктери трамваја, општински писари ит.д. па ни на тој страни не могу да нађу себи парче хлеба. (Чује се: Неће да иду у села да служе!). Није тако, господо, прошла су та времена, ја те ствари знам боље. Знаш да је напр.: 1923 године био расписан конкурс за лекара у једноме срезу, Шар-планинском, па није хтео да се јави ни један лекар. А када је пре две године расписан конкурс за то место јавило се 23 лекара. Та тврдња, дакле, да лекари неће да иду у села, апсолутно не стоји. Данас је, господо, дошло време, по моме мишљењу и по мишљењу многих мојих колега, када је апсолутно неопходно потребно провести социјализацију целокупног медицинског staleжа. Лекара треба добро материјално осигурати, спремити да буде способан и спреман за свој стручни посао и да његов рад буде само социјалан рад а не као приватан посао. Ја мислим да је ово једини прави начин на који се може решити то питање: социјализација медицине. И онда ће се видети да ће на тај начин све вароши и сва села доћи до лекара и ми не само да нећемо имати конкуренције међу лекарима, него још неће бити ни довољно лекара.

Ми имамо установе лекарског staleжа, лекарске коморе, а у последње време синдикалне лекарске организације, које хоће да штите своје социјалне интересе. Све те званичне и незваничне организације ако су коморе озаконбене, не вреде ни-

шта, јер немају никакво право пити власти. Кад у једном чисто лекарском интерном питању, у питању конкурса, већ седам до осам година лекарске коморе траже да се стане на један једини правилан пут, да се лекарска места попуњавају путем конкурса, па не успевају, значи да лекарске коморе не могу д постигну ништа. Исто онако као што је у Аграрној банци, фабрици шећера и другим установама има људи који заузимају по неколико места тако има и лекара који имају по 5—6 па и више места, док међутим имамо младих лекара који немају ни хлеба да једу. Чим се за једно амбулаторно место на пример у општини — где треба да се приме млади лекари, пошто је то посао лакши и мање одговоран но посао у болници, где треба да дође један спреман почетник — јављају милионери, који имају своје куће, или професори, онда разуме се, да сви они млади лекари бивају одгурнути и од ових места. Међутим, по свима другим службама може се заузети и 11 места, али у лекарском staleжу апсолутно не може више од 2—3.

Ја мислим да Министар социјалне политике и народног здравља треба ту да предузме мере које предлажу лекарске организације, јер онда ће сви лекари да буду запослени, и старији и они млади, који морају у Београду и другим већим местима да се накупљају ради тога што морају да се специјализирају. Јер не могу да се специјализирају према новом закону у оним местима где нема великих болница и клиника и већи број старијих лекара и професора.

Ја се не слажем са г. предговорником у погледу уредских лекара и сматрам да је такво стање наших уредских лекара у толикој мери неиздржљиво, да бивају чак у своме стручном раду ометани од чиновника из уреда. Лекар је ограничен више него треба разним нормама и одредбама тих уреда и у стручном раду. Министарство социјалне политике и народног здравља по садашњем закону има врло мало моћи да дејствује на те уреде. И сам г. Министар и надлежни претставници Министарства, који на томе раде, сами признају, да су немоћни да ма што озбиљно предузму и да се то стање поправи. Зато то стање мора да се новим законодавством исправи, зато је потребан нов закон о осигурању.

Имамо, господо, једно питање, о коме је говорио г. Стефановић потпуно правилно и тачно. Имамо ред људи који би морао да буде наш национални понос, а они су наша национална срамота, то су инвалиди. Ја мислим да нема ни једне државе у Европи, која за 15 година није коначно решила инвалидско питање. Код нас имате и данас масу инвалидских предмета још нерешених по којима не знате да ли је неко инвалид или није. То је, господо, брукa државе и напослетку човек мора да мисли да ће се инвалидско питање моћи једино да реши смрћу, јер ће сви инвалиди до решења њиховог питања да изумру и тако држава неће морати да им да оно што је дужна и што треба да да.

Донет је Инвалидски закон. Инвалидске комисије извршиле су преглед и квалифицирале инвалиде, дошла је међутим коректура инвалидског закона, све је пошло поново, дошла је друга коректура, све је поново пошло. Проценат инвалида све се више и више смањује а ви знате да их има који примају и пензију и инвалиду, према решењу-

ма — фалсификатима из афере са инвалидима, док прави инвалиди не могу да дођу до свог права.

Ја сам лењске године статистичким цифрама доказао како је стање инвалида н. пр.: у Црној Гори. У Црној Гори има свега 3700 инвалида, а међутим је пало мртвих само на Бардањолу 7000. Ово што инвалидско питање није решено у току 15 година, највећа је и најтежа лага и срамота за нашу државну администрацију, и мислим да би Народна скупштина једном требала већ да присили Краљевску владу и Министарство за социјалну политику, да то у једном најкраћем року мора дефинитивно решити, па нека се огреши и са 10%, биће опет боље него овако како то данас стоји. Као што је рекао народни посланик г. др. Остојић, има већ и у лекарском staleжу на жалост све чешћих и чешћих случајева, који су за критику и осуду. И сматрама да одавде треба почети са рашчишћавањем ствари. Зато сам слободан да обратим пажњу г. Министру за социјалну политику да се ти случајеви најенергичније кажњавају и прогоне, јер свуда може да буде несавесности и свуда се може опростити неки мали проценат несавесности. Само у суду и у медицини то не сме да буде. Ја обраћам пажњу г. Министру на једну ноту о једноме догађају, који се десио у Чачку. Нећу да прејудуцирам ствар, али је тај догађај тежак, озбиљан и страхан и ако је он истинит, ја молим господина Министра да суспендује све оне, који су учествовали у томе догађају, па да они који су збиља криви повуку и заслужену казну.

Ја сам принуђен да обратим пажњу још на једну ствар. Ви сте говорили, а нарочито је то било у приватним разговорима, како поједине болнице нису примале људе у болницу, да је процедура око тога замршена, како се траже наплате трошкова и разна уверења. Али овом приликом треба напоменути још једну ствар. Наше су болнице тако слабо кредитиране, да оне живе од оних средстава, које им Министарство даје, и због тога се човек мора зачудити, како оне уопште могу да постоје, и мислим да су ретко где у којој држави на свету болнице снабдеване тако малим средствима као код нас, где се оскудева у завојном материјалу, где се оскудева у инструментима, где се оскудева у лекаријама и у довољној нези персонала, а благодарећи још старим законима постоје и економни по болницама, који и сувише вршљају по болницама и дају слабу исхрану, јер су лекари потпуно немоћни и не могу тим људима да се снађу и да изађу на крај. Ова ће се ствар у ова доба кризе још само појачати. Ми на жалост и овде видимо да се сасвим обратно ради од онога како би требало да се ради, и уместо да се овај буџет повећа, ми видимо, да се он ревносно скраћује. Ја мислим да је то једна велика грешка и понављам, да у колико је год већа криза беда и незапосленост с једне стране, у толико је с друге стране и више болести, и више људи којима треба да поклонимо више социјалног старања. И пошто су те две чињенице у вези једна с другом, то ја сматрам да овај буџет мора да се повећа. Међутим код нас се видете иде сасвим другим путем. И док сте ви гласали за повећање оних познатих намета, ви овде не дајете оно, што је неопходно потребно. Из свих ових разлога изјављујем, да ћу гласати против. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч на-

родни посланик г. Албин Коман. (Чује се: Није овде). Има реч г. Север Варда.

Север Варда: Господо народни посланици! И ако је наше далматинско Приморје надарено природним лепотама, плодитост и богатство његове земље заостаје на много напрема осталим крајевима наше земље и нема у том погледу сиромашнијег краја него што је наша обала, а још више наша Загора. Ако се прође кроз наше загорске крајеве и виде она пуста голет, човек мора да пита: Од чега и како може да живи онај сиромашни народ?

Од увек се наши крајеви називају пасивним крајевима и нема изгледа да би се она пасивност могла претворити у активност, јер се крш и голет свуда простиру, а родне земље нема, а и оно мало што је негде има, оно је поплављено. Код нас не може бити говора о томе да би једна добра родна година могла покрити потребиту прехрану нашега народа, јер ма колико добра и родна била, ми смо увек пасивни и треба да уважамо жито из житородних крајева и по том остајемо трајно пасивни крајеви.

Ова пасивност наших крајева још више одскаче у доба данашње кризе, када народ оскудева, када нема говора о каквом раду или емиграцији, кад нема шта да прода или да заради и овај проблем прехране пасивних крајева постао је од особите важности, па му треба посветити особиту бригу и решити га на праведан и трајан начин да се оно не понавља сваке године као ново питање. Наш је народ најскромнији: Стандард његовог живота је најпростији, јер не тражи друге хране већ хлеба или кукуруза, па је захвалан Краљевској влади што му омогућава јефтину храну у ово тешко доба. И раније и прије и после рата за време привредне конјуктуре наши су крајеви били пасивни и ми смо прије рата уважали живот из других крајева. Онда смо уважали жито а особито кукуруз преко мора са лађама из Брајиле и чак из Аргентине уз опрост увозне царине и уз јефтину подвоз и тако је наш народ долазио до јефтине прехране.

Сада када се сваке године понавља питање бесплатних упутница за жито за пасивне крајеве и ово питање постаје из године у годину све то теже, па би било праведно да се то једном за вазда трајно уреди и да се оно биједно и оскудно пучанство опскрби са јефтиним кукурузом (јер друго не тражи), а не да једино оно плаћа за подвоз жита више него ли је вредно жито и док је у Војводини и другим крајевима наше државе био по 50 динара по метарској центи, мора он да плаћа исто толико, дапаче и више за подвоз, мора да га купује уз дуплу цену, јер има да га вози у унутрашњост наше Загоре, што још више поскупљује његову цену.

Издавање упутница за жито за пасивне крајеве, које су се прваших година давале бесплатно и у довољном броју, сада се све то теже и мање издавају и то, не више бесплатно, већ са 75% попушта, а последње са само 50% попушта и то у врло ограниченом броју и место да се ова помоћ пружа на почетку јесењске сезоне, када је жито најјефтиније, она се сваке године ксано даје.

Ја морам овде дати потпуно признање и поверење г. Министру социјалне политике и народног здравља, који се несумњиво са великим разумевањем прилика нашега краја заузима да у првом реду пружа обилату помоћ пасивним крајевима, што је г. Министар социјалне политике и народног здравља

и недавно показао доношењем уредбе о јавним радовима и тиме што је, не чекајући на приход предвиђених такса, испословао позајмцу од 30,000,000 динара, па овај износ признатом експедитивношћу одмах поделио по бановинама, и што је питање јавних радова и питање прехране пасивних крајева данас у своме експозеу на првом месту истакао.

Ја сам у мом говору пригодном дискусије буџета Министарства саобраћаја између осталог и ово питање укратко изнео и молио г. Министра саобраћаја као ресорног Министра за издавање упутница за кукуруз да би изволео повисити број упутница за кукуруз и то са најмање 70% попушта или да би изволео понова увести пасивне тарифе за превоз жита за пасивне крајеве које су прије важиле. А сада изнашам ово важно питање пред компетентним Министром социјалне политике и народног здравља којему припада прехрана пасивних крајева и којему су прилике пасивних крајева најбоље познате да га најтоплије замолим, да би ово важно питање прехране пасивних крајева што прије и боље уредио јер 450 упутница за кукуруз, колико је до сада дато за Приморску бановину, одвише је мало, јер је сав загорски и приморски народ Приморске бановине упућен на хитну помоћ.

Ја се надам да ће уредба о јавним радовима бити ускоро озакоњена и да ће се као закон проширити и повећати на начин да ће ова врло корисна уредба бити од велике помоћи и користи за пасивне крајеве.

Ови јавни радови морали би бити већих димензија а са одређеним циљем, да се тиме изведу радови трајне и опште користи. А како је у уредби предвиђено да бановине могу закључивати зајмове или позајмице за финансирање јавних радова, то ће особито сада у доба привредне кризе овакови радови имати много веће важности него ли иначе у доба просперитета. Имајући пуно поверење у личност господина Министра социјалне политике и народног здравља ја ћу гласати за буџет Министарства за социјалну политику и народног здравља. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Господо народни посланици, буџет овог Министарства о коме се расправља има можда најхуманитарнији делокруг рада у земљи, јер води социјалну политику и брине се о народном здрављу. Као и остала министарства и ово Министарство долази у домен политике, а не активности и концепције за ова врло важна питања, јер, господо, треба да се има на уму да ми 15 година живимо уједињени и ослобођени, а још нисмо признали породицама оних који су се жртвовали, који су пали за слободу ове државе, право да могу несметано уживати оно што су њихови родитељи и крвљу стекли. Петнаест година наши инвалиди и инвалидске породице потуцају се од немила до недрага да своја инвалидска права једанпут добију. Најинтересантије је то, што према важећем закону у место да имамо судове који ће експедитивније свршавати те ствари, јер сада имамо среске судове, имамо дивизијске области где се ствари нагомилавају без икаквог реда, где раде неписмени регрути ово као прековремени посао, што, наравно, кошта скупо државу.

Што се пре две до три године дало да се добија решење о праву на инвалиднину, господо, још кад

се томе дода да је узет цензус порезе од 120 динара да се може имати право на пријем инвалиде, онда узмемо овакву ситуацију: Ако је један ратник био у задрузи пре 10 година, или у доба осакаћења или погибије, и ако он данас плаћа 120 динара, мада је осакаћен или његова породица остала без хранитеља, одбијен је од инвалиде, а нико не узима у обзир то да наступа осиромашење и услед тога, што је неко онеспособљен за рад. Ја бих пристао нека свако да руку или ногу за слободу ове земље, па нека он добије инвалиду, па макар то био и г. Бајлони. Немојте, господо, ударати стално по тим ратницима, који су дошли онеспособљени са бојних поља за слободу ове земље. Најзад једно би требало да се зна у овој земљи, ко је инвалид а ко није, а то ће се постићи ако се то пренесе на среске судове, где би се уз сарадњу општинских и управних власти доносила решења.

Друго важно питање које се овде третира, јесте осигурање радника. Ви знате добро да ти уреди постоје по једном законодавству које изгледа непроменљиво, а потребно је да се то законодавство измени и саобрази приликама, јер имате такве аномалије у законодавству, да један радник кад ради он уреду плаћа, а кад не ради онда уред о њему не води рачуна. Ми смо у тим уредима створили један посебан ред чиновничке хијерархије који је аутономан и који је себи најбоље уредио канцеларије и зграде са крвавим парама нашег радника да у њима живи, без обзира да ли ће радник који је дао свој улог у фонд, имати парче хлеба, он и његова породица, или неће. (*Коста Алексић*: Да укинемо онда уред!). Не морамо укинути, али треба их поставити на једну еластичнију базу рада и на једну разумљивију политику, коју има да води.

Господо, да пређем на треће питање које интересује нашу земљу и наш народ, а то је исхрана пасивних крајева. Изгледа ми да смо ми предузимљивији тек онда кад нам се укаже прилика, ми мислимо о нечему тек кад оно дође и водимо рачуна о нечему тек кад се ствар појави у пуном јеку. Нико не мисли о исхрани пасивних крајева све док народ не почне да једе траву или кору од дрвета, благодарећи неспособности Министарства социјалне политике и народног здравља. Господо, пре рата у Србији постојали су тако звани општински кошеви, који су за тешка и црна времена скупљали храну од становништва, стављали у општинске кошеве и у случају нужде давали храну свима који су у оскудици, жита и хране да се у тим временима прехране. Ја мислим да је то немогуће данас; али би ипак било могуће, ако би се хтело ово питање у истини правилно да реши, да се ту створно један капитал, који би се могао преко среских одбора — Бановине избегавати, јер су гломазне — и преко општинских одбора старати, да свака породица у овој држави не гладује и тако, кад је нужда, да она може одмах из тога фонда или кад има резервне хране, прибавити себи средства за егзистенцију, с тим кад се побољшају прилике, да ту изузетну храну или новац врати. Као што видите, господо, то није питање које треба много студирати, и за које би нам били потребни нарочити научници. То је питање само добре воље и исправног схватања прилика у којима живимо.

Господо, брзо прелазим преко ових питања, јер мислим да се задржим на једном врло важном питању, које је и у прошлом скупштинском засе-

дању било предмет једног крупног разговора, то је питање апотека. Нас 134 народних посланика поднели смо били један законски пројекат и у њему тражили систем слободних апотека, т. ј. систем слободног отварања апотека, са пуним уверењем да тиме вршимо једну културну мисију и да тиме омогућујемо да свако место добије апотеку и да сваки магистар фармације може из својих сопствених средстава отворити себи радњу односно апотеку.

Господо, то је било и социјално и потпуно смо разумели прилике у којима живимо. Јер, данас, кад на нашим факултетима имате толики број правника, филозофа, инжењера и медицинара, који гледају да по свршеном школовању одмах ступе у државну службу и да у њој добију чиновнички положај, не мислећи да приватним радом себи створе егзистенцију, зашто онда не бисмо и овим људима, који не траже чиновничке положаје, пружили могућност да отворе радње, односно апотеке и да раде у струци за коју су се спремали. Сем тога и на крају настаје питање, шта ће бити са том многобројном интелигенцијом која се не може збринути и поставити? И сам господин Министар финансија, и једна таква политика, система слободног отварања апотека, имали би без сумње од тога система велике користи, јер би добили сигурне пореске објекте. У тој грани има скоро 2000 сигурних пореских објеката, који сада стоје непродуктивни и нерентабилни, а који би, кад би добили право на слободно отварање апотека, били најбољи порезовници за Министра финансија.

Али, господо, да се вратим у прошлост и да кажем да је онда господин Министар народног здравља и Министар социјалне политике г. Пуцел, тако грозничаво бранио постојећи систем отварања апотека, који и данас влада, да сам се ја просто зграњавао. Господин Министар је тврдио да ми од апотека нећемо да стварамо бакалнице, као да ми, који тражимо слободно отварање апотека, не знамо шта је апотека, а шта је бакалница; као да ми не знамо да закон о апотекама има своје прописе, мере и да упозорuje на извесан ред и прописе којих се апотекари морају да придржавају. И тако је господин Министар народног здравља и социјалне политике и ту игнорисао Народну скупштину, односно одбор који је имао тај законски предлог да расматра и да усвоји. (*Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел*: Говорите неистину!). Ја говорим истину. Други је разлог, зашто господин Министар неће да прими слободан систем отварања апотека. Господин Министар је казао да овај нови предложени систем слободног отварања апотека не може да прими због тога, што ће онда у томе случају бити од Славија до Калемегдана апотека до апотеке. А шта се то мене тиче? Ја нећу да отварам апотеку да у њу дође хлеб, него ћу да идем за хлебом. Ако ко има рачуна да отвара апотеку, то је мени свеједно, јер тај улаже капитал од кога треба да живи и да испуњује своје обавезе према држави. Има још једна тежа мотивација, коју је казао г. Пуцел. То морам да избегнем на овоме месту, јер сам и онда имао једно крупно објашњење поводом тога.

Господо, систем слободног отварања апотека постоји у Француској, Америци, Енглеској; он је био и у Италији, али господин Министар каже да је тај систем Италија сада напустила. Добро господо, али кад ви данас имате места која су од појединих

вароши или варошица удаљена око 40—50 км. а апотека постоји само у томе месту, замислите онда како је могуће једном болеснику, или некоме у породици, који је болестан, да превали тих 40 км. да би стигао до места у коме се апотека налази. Има људи са скромним капиталом који би се задовољили да и у неком селу отворе апотеку. (Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел: Зашто не иду тамо, него само траже на Теразијама?). Прво треба да распишете конкурс. (Министар Иван Пуцел: А тако!). Али смо ми тражили и да се закон измени. (Министар Иван Пуцел: Измениће се!) Али то само кад ви хоћете, а не кад је народна потреба. (Министар Иван Пуцел: Него кад то Милош тражи?). Ја ћу вама казати, због чега ви то задржавате,

Господо, досадашњи законски прописи по закону о апотекама предвиђају извесан цензус за добијање апотека. Господо, ми знамо да нам није стало до тога, да ли ће у једном месту бити две или пет или десет апотека. Нама је стало до нашега народа који из тих апотека набавља себи најпотребније лекове, да би могао да спасе животе своје и своје деце, а никако нечији интереси концесионарског система за апотеке. Господо, тај је закон прошао кроз одбор. Потписали су га чланови одбора и ја морам да констатујем да је на извештају извршен тежак фалсификат. Ако ко жели да ме демантује, нека донесе оригинални извештај одбора за проучавање закона о апотекама, па ће видети ко је потписао др. Јулија Рорбахера и ко је потписао др. Славка Пиштелића. (Министар социјалне политике Иван Пуцел: Ко је фалсификовао? Кажите то, ја о томе ништа не знам!). Ви не, знам ја ко је, ја вама не кажем; ја говорим о скупштинском одбору. То је онај који је заступао ваше мишљење у томе одбору. (Министар социјалне политике Иван Пуцел: Моје мишљење нико није заступао!). Али сте имали помагача и тај свршени законски пројекат о коме је одбор донео свој суд који је првобитни законски пројекат изменио и коме је дат други смисао према вашем схватању и дан дањи лежи у архиви Народне скупштине и не долази на ово место, јер г. Министар то неће, јер је г. Министар противу слободног система апотека.

Сада би се могли да запитамо, због чега то чини г. Министар, и то Министар социјалне политике и народног здравља? Да и ово Министарство није захватила велика корупција? Јер, ако погледамо, шта се десило са оним новцем грешних инвалида, иако погледамо, шта се десило са оним инвалидима које су поједини, господа народни посланици, узимали, онда морамо се запитати, да ли и овде не постоји нешто што смрди на корупцију?

Ја ћу вам сад изнети неколико непобитних доказа из којих ћете видети да по овом питању постоји корупција у Министарству социјалне политике и народног здравља. Дакле, господо, као што видите, није било чистих намера у овоме Министарству, кад се није хтео да прими закон о слободним апотекама, него се хтео да задржи концесионарски систем. Ја, господо, располажем документима и на вашу жељу могу вам их ставити на располагање. То су, господо, извесна писма, фотографије извесних писама, која ужасно терете г. Министра, ако не њега лично, а оно указују на једну злочиначку немарност његову према оним људима у које он има по-

верење, а која седе у његовом кабинету. Ствар се, господо, тиче концесије за апотеку некога г. Владовића у Марибору, на територији Дравске бановине, која је најближа г. Министру, па се г. Министар за њу и интересује више него ли за ма коју другу. Дакле, господо, да вам прочитам писмо неке г-ђе Еме која седи у кабинету г. Министра социјалне политике и која је ово писмо писала. Ево шта она у том писму каже: »У погледу ствари Владовића јављавам ти, да му одмах кажеш, ако читави износ одмах не положи, да му гарантујем и ако добије концесију, апотеке никада добити неће. Ову ствар на сваки начин изволи уредити. Сада пак како му је милије. Прије ће он мене требати него ја њега. Дакле, кажи му само, да никада и нигде апотеке добити неће, ни на другоме којем крају ако ову ствар поштено и одмах не уреди. Ако пак ствар уреди, онда има у мени увек пријатеља те ћу му увек и у сваком погледу изаћи у сусрет. Дакле, сада му само ово кажи: читаву суму нека одмах положи или на који други начин осигура, а не онако у ратама, данас нешто сутра нешто«. (Министар социјалне политике Иван Пуцел: Видећеш како си насамарен!). Да ли сам насамарен или нисам, овде говоре факта! Види се да нека Ема узима улогу посредовања да ли ће неко добити концесију или неће.

Друго писмо је од некога г. Хана, који је био у блиским везама са госпођом Емом и одговара овако — ово је писмо г. Хана који је писао једном човеку из Љубљане: — »Молим те иди одмах до Роберта (он је шеф државног тужиоштва у Љубљани), евентуално у његов стан, ако га случајно не би нашао у канцеларији; Ема је сада на име са Томком (њезина сестра) ствар Владовића решила овако, (прави уговор г-ђа Ема!) да се стари уговор, мислим да је то тај којег си ти, Владовић и Роберт у Љубљани склопили, поништи и да се направе два нова уговора, један за Ему и један за Томку. Стари уговор нека се као неважећи одашаље Еми. Ја сам већ јавио то Роберту, и Владовић ми је исто писао нека се уговор врати, а данас ми одговорио, да уговора нема и те дакле молим да идеш одмах до њега и гледај да стари уговор са Робертом негде пронађе те да ми га одмах пошаљете. Потсети Роберта, да сте нови уговор учинили у Љубљани онда, када си се ти из Марибора вратио у Љубљану, те је Роберт сигурно тај уговор негде затурио.

Јави ми ако си примио паре за пут и ако доћеш у уторак 10-Х овамо. Роберт ће ти дати и нешто дувана за мене па га понеси собом«.

Хоће људи да лиферују дуван из Љубљане у Марибор. Дакле то је неки г. Хано.

Ето сада писма, које је г. Хано упутио г-ђи Еми.

»Драга Ема,

Против мог принципа је да ти пишем, али јавити ти морам следеће:

Откад је решена последња тачка за одобрење апотеке, кад је била последња седница Санитетског Савета, од тога је прошло сада већ 4 недеље (у понедељак биће већ 5) након те последње формалитете морао би бити распис апотеке барем током три недеље у Службеним Новинама; а то до данас још није било«.

Потпретседник Карло Ковачевић: Господине посланиче, ваше је време већ протекло.

Милош Драговић (наставља): Ја говорим у име групе.

Потпретседник Карло Ковачевић: Молим завр-

шите, имате још 3 минута за говор.

Милош Драговић (наставља): »Владовић је био данас код мене, те ме је запитио, да ли имам какве информације, јер он не може и неће више да чека, те ће иначе у локалима, које је узео под закуп за апотеку, отворити дрогерију.

Замолио ме је, да се још једном код тебе информисем, како ова ствар стоји. Молим замоли г. Министра, да телефонски пита Бана, да ли је или не. Рекао ми је, да чека само још до 15 ов. мес., у противном да ће од мене тражити повраћај депоноване суме динара 105.000. Молим те јави, ако можеш нешто сазнати. Ако пак, као што имаш обичај да ми не јавиш ништа до 15-XII сматрам да си задовољна с тиме, да се Владовићу врати његов новац«.

Господо, даље писмо г-ђе Еме између осталог садржи и овај случај: »У четвртак нажалост, нисам могла доћи, јер није било карте, па сам рачунала да ћу моћи доћи у суботу, то ми је обећао и »очка« (Министар Пуцељ). Па као из ината ни у петак није било ни једне карте. Тако сам мислила, да ћу морати своје путовање одложити, кад добијем у петак у подне писмо од Ханота ради апотеке, које ти прилажеш, да ми није потребно на дугачко образлагати. То ме је пак толико узнемирило, да сам мислила, сада пак морам на неки начин доћи у Љубљану, па да идем лично до Бана, те га замолим нека ову ствар уреди. Ипак сам мислила, да је потребно прије питати »очета« (оца), ако смијем о тој ствари разговарати са Баном. Због карте сам се распитивала, могуће да ћу је негде добити. И у истини добила сам једну новинарску, коју ми је дао један новинар из нашег Министарства (Исељенички отсек) са легитимацијом, коју је сам написао, знаш, да сам се обрадовала, да те изненадим и уједно да уредим на који начин ову ствар код Бана.

Са Владовићем морам се састати и то сам му данас писала нека дође у Љубљану, а којега дана, то ћу му јавити телеграфски, јер данас тачно још не знам. Ако се још ово угодни реши, онда ће бити све добро. Читава пак ствар зависи од једног факта, који морам усмено и лично дознати од њега. Због тога морам лично с њим разговарати. Ох, да би ми ово успело, замисли, шта би то за мене значило«.

Ви видите, господо, о чему се ради. Даље сад видите један други посао. Нису само апотеке. Да видите, шта пише Ема: »Поред тога замолио ме је за једну интервенцију« — да видите колико је моћна госпођа Ема у Министарству социјалне политике. »Поред тога замолио ме је за једну интервенцију (адвокат Николић) која се односи на исплату једне веће суме нашег Министарства једном трговцу у Скопљу. Обећао ми је, ако то успе, да ћу добити презент од 4—5 хиљада динара за једну лепу ташну«. Сад замислите госпођу која служи и троши на једну ташну до 5000 динара. — »Обратила сам се због тога на нашега »Вотра« (оца) и образложила му у чему је ствар, на што је он одмах наредио да се ова ствар изведе. Па је наш очка (татица) заиста добар човек, те се може с њим понекад разговарати. Могуће ће ипак какав »грош« пасти и за мене. То би било одлично«.

Дакле господо, сада је мени јасно, а и вама треба да буде јасно, због чега се не да систем слободних апотека. Дакле треба нека госпођа Ема на рачун овога напаћеног и намученог народа за услуге које чини. (Министар социјалне политике Иван Пуцељ: То лажеш!). Ово је, господине Министре,

истина и ви изволите ово побијати. (Министар социјалне политике Иван Пуцељ: И побићу, и то са документима!). И сада замислите када човек дође да своју робу наплати у Министарству социјалне политике, онда је неопходна интервенција госпође Еме, и та госпођа Ема (Гласови: Ко је то, та Ема? — Министар Иван Пуцељ: Др. Бачић је познаје) за једну такву услугу прима 4—5 хиљада динара на име куповине једне ташне. (Министар Иван Пуцељ: Говорићемо и о томе. — Гласови: Господине Претседниче, колико ће он да говори? — Министар Иван Пуцељ: Нека, нека).

Господо, са једним огорчењем морам да констатијем са овога места да је систем ових људи који седе у данашњој влади корупција. Ако не они лично, онда је таква она најближа њихова околина и на Вама је, господо народни посланици, не да мењате личности, које седе на министарским клупама него да мењате систем рада. На вама је, господо, да ли ћете ове грехе и овај досадашњи коруптивни систем одржати или не. Ја апелујем на ваше родољубље, на вашу савест и на ваш патриотизам, да обрачунате и са Министрима и са Емама, а то од вас захтева овај напаћени и намучени народ. — Гласају против. (Одобравање на левици).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч господин Фрањо Пахерник.

Franjo Pahernik: Gospodje narodni poslanci! Svetovna vojna nam je prinesla svobodu in ujedinjenje jugoslovenskega naroda. Na žalost ostali so še izven meja naše nacionalne države naši bratje ispod Učke in Nanosa na jugu in tužni Korotan na severu, krasna zemlja lesketajočih jezer in visokih gora, zibelka lepe slovenske narodne pesmi. Samo mali del se nahaja pod okriljem matere Jugoslavije, tvorec polovico sreza dravograjskega.

Po prevratu 1919 leta vršile so se za to zemljo ljute borbe; Slovenci s pomočjo hrabre srbske vojske, so zasedli v kratkem času skoro celo slovensko Koroško in glavno mesto Celovec.

Mahinacije tujih sil, ki niso želele razmaha Jugoslavije so preprečile združitev te jugoslovenske pokrajine z ostalimi našimi kraji, kar nikdar ne bomo pozabili.

V navedenih bojih je strahovito trpelo prebivalstvo mežiške doline vsled vojnih operacij, a največ od vpadov avstrijskih, čet katere so na begu ropale in požigale.

Po premirju so se oškodovanci obračali na naše upravne oblasti za pomoč. Škoda je bila popisana in ocenjena po nalogu Deželne vlade za Slovenijo že leta 1919. Osnovan je bil odbor vojnih oškodovancev za mežiško dolino, kateri je že pismeno neprestano in čestokrat interveniral v Ljubljani in v Beogradu radi izplačila ocenjene škode. Posameznikom so bile že izplačane akontacije. V prejšnjih narodnih skupščinah so razni ministri obečavali pravilno rešitev, ali vse je ostalo samo pri lepih besedah (dr. Vošnjak: neverjetno!). Po 6 januarju 1929 so se porajale nove nade v srcih oškodovancev glede pomoči, ali zaman.

Ministarstvo socijalne politike in narodnega zdravlja hrani še cele gore aktov, ki se tičejo te stvari. Odbor oškodovanih, kakor tudi pojedine grupe, so pogostoma pokrenile to vprašanje skoro na vsakem zboru JNS. Oni hočejo vedeti, ako se lahko nadajo izplačila odškodnine in v kateri višini, kedaj in v kakšni obliki.

Naj omenim, da vladajo danes v mežiški dolini

obupne razmere. Nezadostna zaposlitev industrije, nemoe vnovčenje gozdnih pridelkov, pritiska delavca, kmeta in obrtnika. Tam priživljajo svoje stare dni tako zvani rudarji, staroupokojenci, ki prejemale od Bratovske skladnice mesečno 50 do 100 dinarjev, tako da ne morejo ne živeti ne umreti.

Svinčeni rudnik v Mežici je v dobi konjunktуре vlekao milijonske dobičke iz podjetja in spravljao preko naših meja. V zadnjem času iskazuje pasivne bilance — opravljeno ali neopravljeno — to je stvar ministra financ. Na podlagi tega, rudnik ne plačuje samoupravnih doklada in so prizadete občine vsled tega prisiljene povišati občinske doklade do 400% in še več.

Avstrijska republika je že izplaćala odškodnino svojim državljanom na meji, kateri se sedaj opravljeno našim posmehujejo. (dr. Vošnjak: To je škandal!). Takšen položaj izaziva nerazpoloženje v našem eksponiranom srezu. Ugled naše države trpi tu in onstran meje kjer živi istotako narod našega jezika, naše krvi. Nikakor ni oportuno varčevati s sorazmerno niskimi izdatki, kadar je treba ustvariti zadovoljstvo v obmejnem srezu in čuvati ugled države. V to svrhu bi bilo potrebno razširiti zakon »o isplati ratne štete« z dne 30 VI 1920 z izmenjavami in dopolnitvami z dne 20 novembra 1932 za izplaćanje prizadetim iz Koroške kakor tudi za primorske oškodovance, jugoslovenske narodnosti iz Italije, kateri so se stalno naselili pri nas in so naši državljani (dr. Vošnjak: To je škandal!). Cela ratna šteta znaša 5 milijard, ljudje pa zahtevaju le 50 milijonov za celo Dravsko banovinu u obezbećenih.

Pozivam Kraljevsko vladu na prvem mestu gospoda resornega ministra (dr. Vošnjak: To ni njegova krivda! Drugi so krivi!) da ukrene vse potrebno da se čimprej to vprašanje pravilno reši. Izjavljam da bom glasoval za proračun Ministerstva za socijalno politiku in narodno zdravlje. (Odobrovanje in ploskanje).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. Станко Тркуља.

Станко Тркуља: Господо народни посланици, доиста је ресор Министарства социјалне политике ресор беде и невоље, како га је са пуним правом назвао г. Министар; али кад кажемо беде и невоље, онда морамо да кажемо и чије беде и невоље: не оних чиновника у Министарству социјалне политике који по 4—5000 динара дају за једну ташну како је то приказао г. Драговић него оних јадних невољника којих је пуна наша земља. Не треба далеко да идемо, доста је погледати и на београдске улице, па ћете видети пуно примера најтеже беде и невоље у нашем народу. А кад је овако у Београду, можете мислити, како је у унутрашњости. Ја ћу, господо, говорити објективно, нису ми познати случајеви корупције — о томе су говорили господо која имају документа — ја ћу говорити, као што рекох, о тој беде и невољи која произилази из ових корумптивних начина рада у нашим надлештвима којима је крајње време да се једаред учини крај.

У моме срезу Вргин—Мостском, срезу јада и чемера има преко 30 инвалидиња које још од 1928 године нису примиле инвалидску потпору. Има сирочади и удовица које вапију за помоћ, а инвалидски суд у Бањој Луци држи њихове акте пресуде негде у својој архиви и ваљда их је савим забацио. Ја сам више пута био у Бањој Луци и хоћу да наведем само пример једне сироте удовице која од 1928 године није добила никакву

потпору и која са децом скапава и пропада од глади. Пошао сам тамо, нашао сам да тамо раде четири чиновника и једва су успели да ми та акта пронађу. Тај акт тек онда је био упућен реском начелнику па ће онда опет бити упућен вишем инвалидском суду и тако ће непрестано шетати од канцеларије до канцеларије да је то једна страшна појава, а ваљда неће ти акти сиротињски ни бити коначно решени, док сиротиња не пропадне.

Имао бих да кажем када је реч о болничкој корупцији и начину рада у болницама да су обскрбе болесника у болницама тако велике као онда кад су животне намирнице биле скупе, а данас су више од 50% јефтиније да се то више не може поднети. Они трошкови и издаци који су били 1928 и 1929 године, када ји било све скупо, када је била инфлација па и животне намирнице на високој цени, ти исти трошкови рачунају се по болницама и данас када је све јефтиније, и месо, и пасуљ, и хлеб и т. д., а трошкови су увек једнаки. Данас, господо, један сиромаш човек не може да се лечи. Он дође у болницу, нема да плати одмах болничке трошкове општина му даде уверење да ће платити. Али шта бива? Кад се сиромаш мало залечи, они му не даду из болнице да иде напоље. Он би јадник ишао кући да мало ради и нешто привреди, али болничка управа не да му напоље, тако да човек мора да остане још више дана у болници и тиме умножава болничке трошкове. И шта бива? Мора човек најзад да скаче кроз прозор и да побегне. То није јединствен случај.

У болници у Глини колико је њих скочило кроз прозор из болнице само да оду кући. Према томе видите човека кад је здрав, треба пустити из болнице па ће платити или општина за њега или он сам.

У моме срезу има хигијенских бунара за питку воду које је изградио хигијенски завод у оним кршевима тамо. И они су добро дошли народу, само ја апелирам на г. Министра социјалне политике и народног здравља да се изгради и направи још тих бунара јер је ово што је до сада израђено, недовољно.

Господо, како је мој срез пасиван, како сам у ранијој прилици рекао, не може се ни 50% становништва прехранити. Ове године такође је оскудица у храни и колико сам дознао, Министарство социјалне политике и народног здравља дало је неколико карата за 50% попушта на жељезници. Не знам је ли то истина. Ја би молио да се нађе начина или да се путем задругарства или да се путем бесплатног превоза хране, омогући прехрана тога становништва.

Толико сам имао о томе да кажем. (Одобровање).

Потпретседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. др. Владимир Станишић. (Чује се: Није овде.) Има реч народни посланик г. Душан Иванчевић. (Чује се: Нема га овде.) Има реч г. др. Славко Пиштелић.

Др. Славко Пиштелић: Господо народни посланици, ограничујем се да изнесем од многих потреба, оне најужније и најважније социјално-здравствене потребе у Врбаској бановини, у Бановини која по потреби и заосталости долази на прво место, а по буџетској расподели на последње. Ни у једној бановини не харају и не траже толико жртава заразне болести: црни пришт, пегавиц, шарлах, тифус и т. д. као у Врбаској бановини.

вини. Туберкулоза се уселила готово у сваку кућу, а ендемичним луесом заражено је више од поло- више свих срезова.

И док се за здравство троши годишње по- пречно по глави у Дравској бановини око 16 ди- нара, у Савској 9, у Дринској 10, у Вардарској и Зетској 8, у Моравској и Дунавској 6, дотле се у Врбаској бановини троши само 3 динара.

Морам са овога места да признам да се за здравствено подизање народа Врбаске бановине — подизањем хигијенских установа (хигијенског за- вода, домова народног здравља, здравствених станица) изградњом већег броја хигијенских бу- нара, чатрња, купатила, водовода; сузбијањем ен- демичног луеса, здравственим просвећивањем, — учинило од ослобођења наомамо врло много, али са обзиром на заосталост и потребу ових крајева, може се рећи да је тај рад у зачетку.

Акција о испитивању и сузбијању ендемичног луеса — ове страшне болести од недогледних штетних последица по потомство од које се је- дан део народа у Врбаској бановини формално ра- спада — води се са успехом већ неколико година. Али ради недовољног кредита та акција јењава, јер уместо да се болесници лече бар једном недељ- но, лече се свега два пута месечно. Пошто сам лично учествовао у овој акцији око сузбијања ендемичног луеса и прилике су ми добро познате, уверавам г. Министра, да ако се овај посао не на- стави интензивно и плански даље, да ће сав уло- жени ту и огромни материјални издаци као и већ постигнуте успјеси пропасти, јер код сузбија- ња ове болести успех је загарантован само ако се лечење врши истрајно и непрекидно.

Све наше здравствене установе и сви лекари и превентивне и курантивне медицине раде много на здравственом просвећивању народа, али у бор- би против туберкулозе и других заразних боле- сти у нашим тежачким кућама, где сви укућани једу из једне чиније, где сви и здрави и болесни спавају у једној соби, јер немају друге, није до- вољно само просвећивање, ту је потребно присту- пити ефикаснијим средствима т. ј. створити мо- гућност да се болесник који кужи околину, изо- лира, а то се може постићи само подизањем што већег броја болница.

За калемљење оспница у буџету за год. 1934/35 предвиђено је за Врбаску бановину свега 30.000 уместо 180.000 динара, колико је потребно да се изврши калемљење. Са 30.000 може се извршити само у 6—7 срезова калемљење, док би други сре- зови остали некалемљени. Морам да упозорим г. Министра да је у години 1921/22 била велика епи- демија богинја у Врбаској бановини, и да, ако се не буде калемило сваке године, прети опасност да епидемија поново избије.

Министарство социјалне политике и народно- га здравља преузело је на себе једну дужност од првокласне важности, то јест снабдевање народа здравом питком водом. Ту задаћу поверило је Ми- нистарство хигијенским установама, којима даје за то потребна средства за асанацију села т. ј. оп- скрбу водом, у Врбаској бановини одобрено је било

У буџету за 1930/31 годину динара	1,500.000.—
У буџету за 1931/32 " "	1,380.000.—
У буџету за 1932/33 " "	200.000.—
У буџету за 1933/34 " "	150.000.—

Док се за ову буџетску годину предвиђа свега 90.000.— тако да, кад се ове цифре проматрају, добија се утисак као да је питање снабдевања во- дом у Врбаској бановини решено.

Тих 90.000 динара колико је за ову годину предвиђено, једва ако ће бити довољно за издр- жавање већ готових објеката.

Морам да напоменем и то да је код државне жељезаре у Варешу био отворен кредит за водо- водне цеве, као и то да се из »Фонда за асанацију села» могао добити безкаматни зајам за подизање водених објеката.

Али је прошле године кредит код државне жељезаре у Варешу Министар социјалне полити- ке и народног здравља затворио, а дотацију »Фон- ду за асанацију села» ускратио.

Господо, читави крајеви среза Санског, Пе- тровачког, Кључког, Мркоњић-Градског, Јајачког, приједорског, крупског, бихаћког, и бањалучког су безводни и народ као и марва у тим крајевима где је често вода удаљена по неколико сати хода на рочицу за летњих сушних дана трпи страшне муке. Народ у тим крајевима пије воду из ка- љужа, воду загађену, мутну и пуну разних во- дених инсеката. Ово су већином брдски сточар- ски крајеви и није редак случај да марва за суш- них времена остаје по неколико дана без воде. Последица овога је да марва делом угине и де- лом заостаје у свом развоју и не достиже жељени квалитет. Од колико је штете пијење загађене и заражене воде по одрасле, а нарочито за децу, није потребно говорити. Цревне болести (запаље- ње црева, срдобоља) управо косе у тим крајевима.

Ја уверавам господина Министра да су мил- онски кредити одобравани у прошлим годинама одговарали стварним потребама и да се с тим нов- цем на обскрби водом у Врбаској бановини тек почело радити и да тај посао још ни из далека није готов.

Сматрајући снабдевање народа водом као је- дну од најважнијих потреба врбаске бановине, мо- лим Краљевску владу да нађе могућности да се за- почети посао на асанацији настави, како би народ добио оно најосновније и најпотребније за живот и здравље — здраву воду.

У Врбаској бановини уз хигијенски завод по- стоје 4 дома народног здравља и 6 здравствених станица. Сам хигијенски завод има 10 разних оде- љења са 40 просторија. У свим овим установама запослено је свега 42 дневничара, и то на рачун државног буџета 27 дневничара, а 15 на рачун бановинског буџета. За ову буџетску годину пред- виђен је кредит за 15 дневничара.

Кредити за дневничаре хигијенских установа Врбаске бановине одобравани су у обрнутом сра- змеру са развијањем ових установа; тако да је у буџету за 1931/32 годину одобрено кредит за днев- ничаре био 678.000 динара и то те године када је хигијенски завод био у старој згради са само не- колико одељења, када је био само један дом на- родног здравља и само три здравствене станице; а за ову годину када се број хигијенских установа према год. 1931/32 подвостручио, предвиђено је за дневничаре свега динара 114.600

Ако се овај предвиђени кредит за дневничаре не повећа, рад хигијенских установа морао би јако храматити или бити обустављен — извештен сам да би се морао затворити или хигијенски завод у Ба-

ња Луци или сви домови народног здравља и све здравствене станице.

Пошто је рад ових хигијенских установа у Врбаској бановини од огромне и неоцењиве важности, то молим Краљевску владу и г. Министра социјалне политике и народног здравља да се партија 856 посебним амандманом повећа од 114.600.— динара на 300.000.— динара колико је потребно као минимум да хигијенске установе наставе рад.

Ако то није могуће, онда предлажем да се посебном одредбом у Финансијског закону сума одређена за исплату зајма за изградњу хигијенског завода у Бања Луци на партији 859 смањи на суму од 42.000.— динара, а остатак да се пребаци на партију 856 предвиђене за дневничаре. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има др. Живан Лукић. (Гласови: Није ту). Реч има г. Фердо Шера.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici, kod rasprave u pojedinostima Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, htio bi upozoriti na izvjesne činjenice u ovoj važnoj grani javne službe, koje naročito upadaju u oči i na koje mi svi, kao i Kraljevska vlada, ne bi smjeli zaboraviti prilikom podijeljivanja državnih sredstava i odobravanja ovoga proračuna.

Na zdravlju naroda sazidana je moć i budućnost države. Dužnost nam s toga nalaže da štitimo našu zdravstvenu organizaciju, bar u obliku u kakvom je danas. Mi ne smijemo dozvoliti, da se ta organizacija nedostatkom sredstava oslabi.

Da ustanovimo opravdanost i potrebu zdravstvene organizacije na široj socijalnoj osnovi, potrebno je s jedne strane u našoj zemlji utvrditi zdravstveno stanje, a s druge pak strane vidjeti, da li mjere socijalno-medicinskoga karaktera mogu popraviti takovo stanje u narodu.

Podaci u našoj državi o porodu i pomoru, prosječnoj dužini života, idealnog broja stanovništva, izgledima za život, sve ovo u usporedbi sa stanjem kod drugih naprednih naroda, može nam dati sliku i stanje, kao i upute za naš daljni rad na tom polju.

Tako prema našem popisu stanovništva iz god. 1921 proizilazi, da je popriječna dužina života u Jugoslaviji iznosila 27.1 godina jednaka onoj u Evropi oko god. 1900, što znači da smo nekako u zakašnjenju za 20 godina, ispod evropskog prosjeka.

U Hrvatskoj od godine 1880 do 1921 porasla je popriječna dužina života od 25.5 na 27.9, a u isto vrijeme imamo u Nemačkoj 30.5, a u samom Berlinu čak 34.3 godine.

Ako rasmotrimo pomor po dobi, pokazuje nam se upravo porazan prema ostalim naprednim narodima. Pomor dojenčadi, računajući na hiljadu novorođenih, iznosi u Jugoslaviji 152.7, u Nemačkoj 80.9, a u U.S.A. 65, a u Norveškoj čak 51.

Dakle kod nas umire od 1000 novorođenih u prvoj godini života dva puta više nego u Nemačkoj, a tri puta više nego u Norveškoj.

Obzirom na različiti pomor, kad bi uzeli da se kod nas u seljačkoj Danskoj rodi isti broj ljudi, to bi kod nas polovica jedne generacije izumrla već nakon trideset i pet godina, a u Danskoj tek nakon šesdeset godina, drugim riječima, dok je kod nas srednja dužina života 35 godina, u Danskoj je ništa manje nego 65 godina. Ogromna razlika u dvije pretežno seljačke zemlje, koja svakako mnogo govori. Pri

ovakovom stanju kod nas važna je činjenica, da ljudi iščezavaju baš u doba kada bi trebalo amortizirati glavnicu, koju je narod uložio u svoju decu.

Kako gospodarimo narodnim tijelom, pokazuju nam i šanse na život kod nas. Dok novorođenčad može kod nas da iščekuje 35 godina života, dotle šanse za život iznose naprimjer u Danskoj 56 godina, u Italiji i Njemačkoj 44, a jedino je iza nas Indija sa 23 godine. Ove razlike se po prirodi kasnije smanjuju, ali efekat neracionalnog postupka ostaje t.j. da minorge punovrijedne narodne i rasne vrijednosti propadaju u nepovrat u bespotrebnoj borbi.

Iz ovo nekoliko karakterističnih brojeva i podataka, koji naročito upadaju u oči, možemo dobiti prilično jasnu sliku o stvarnom stanju i prilikama kod nas. Na ovim činjenicama ništa ne može da mijenja delkamacije o nesalomljivoj životnoj snazi našega naroda i neodložna je narodna potreba, da se poduzme sve što je potrebno i ljudski moguće, da se ovo i ovakovo stanje popravi i poboljša.

Gospodo, sve sam to naveo da s ovoga mjesta skrenem pažnju da smo u cilju štednje po grani narodnog zdravlja prošli odviše predaleko i nesrazmerno prema ostalim potrebama. Finansijska i ekonomska kriza i sljedbeno pogoršano ekonomsko stanje naroda imati će bez sumnje veliki odraz na narodno zdravlje u smislu pogoršanja. Radi toga finansijska kriza ne smije biti uzrok za nesrazmjerno reduciranje rashoda za čuvanje narodnog zdravlja, jer kad ne bi imali ovakovu organizaciju, trebalo bi baš da je radi današnje ekonomske krize stvorimo i izgradimo.

Treba da i karitativnim ustanovama posvetimo doličnu pažnju i ne smijemo da dozvolimo da naše bolnice uslijed neplaćanja bolno-opkrbnih troškova sa strane države, koje je po pozitivnim zakonskim propisima dužna da plaća, dodu upravo u nemoguću položaj za daljni rad, ishranu i savremeno lečenje bolesnika. Gospodo, ovdje iz navedenih razloga najodlučnije izjavljujem, da se ne mogu složiti sa smanjivanjem kredita za socijalno medicinske i zdravstvene ustanove u Savskoj banovini. Redukcije kredita izvršene su nesrazmerno prema drugim ustanovama istog resora i ne mogu zadovoljiti osnovne potrebe.

Gospodo, želim se još osvrnuti na zaštitu naših mirnih i vrednih radnika sviju struka.

Ako ikad a ono baš u današnje vreme radnik treba zaštitu. Pre svega poznato je, kako je danas velika neuposlenost baš u gradovima. Grad Zagreb nosi u tome rekord. Od 200.000 stanovnika računa se da ima u gradu Zagrebu oko 60.000 privatnih radnika i nameštenika, znači sa familijama bar 130.000 ljudi. Od tog broja bilo je ove zime oko 8.000 besposlenih, što znači oko 30.000 ljudi bez kruha. Radi ublaženja besposlice uvela je gradska opština jednokratni vanredni socijalni prirez, koji je u pravom smislu reči socijalan i pravedan. Tim prirezom pogodeno je od 33.000 poreznika samo njih 7.000 naibogatijih, i to na jedan progresivan, ali inak blag način tako, da će taj prirez dati oko 3.000.000 dinara. S tom svotom vreš se javni radovi na koji se način jedino moralan, daje pomoć radnicima pa donekle i intelektualcima. Nije dovoljno i nije pravedno, da samo gradska opština vodi brigu o besposlenima, već to u prvome redu mora da čini i država i banovina. Tražim, da se u tom pogledu od strane države poduzme sve moguće. Neuposlenost nažalost još uvek raste.

Prosečna nadnica u gradu Zagrebu iznosila je

ove zime 23,37 dinara, dakle tako je niska, da već za grad niže ne može da bude. Usled neuposlenosti i gladovanja jasno je da se i zdravstveno stanje radnika pogoršava. Sve to ima za posledicu da radnici u današnje vreme nisu u stanju da se sami zaštite i da se bore za svoje interese, pa čak nastaje pitanje, da li sadanja organizacija radnika i njihove ustanove mogu dovoljno uspešno štititi njihove interese prema duhu našega naroda i današnjim prilikama. Veliku ulogu u zaštiti radnika trebalo bi da imaju inspekcije rada. One su ustanove da nadu u zaštiti radnika kompromis između teškog stanja poslodavaca i radnika. One treba da su učiteljice za poslodavce i radnike. Zato njihovu delatnost treba pojačati i dati im na raspolaganje dovoljno kredita.

Iako se mora priznati da se u pitanju stranih radnika stanje u zadnjim godinama pogoršava t.j. da su državne vlasti mnogo strože u izdavanju dozvola, ipak se zna da se odredbe vlasti često puta izigravaju. To se naročito čini kod inženjera kojih ima kod nas veliki broj nezaposlenih i odličnih stručnjaka, a njihova mesta zauzimaju razni nazovi-specijalisti. Ako je zaista potreban specijalist strani inženjer, treba bezuslovno tražiti da se kraj njega uposli bar jedan domaći inženjer i da se ta odredba strogo respektira i ne izigrava.

Gospodo, stanje o osiguranju radnika se poboljšava. Administracija se usavršava i racionalnije se gospodari, sve to kao dobra posledica novog statuta u radničkom osiguranju koji je donesen prošle godine. Svakako bi trebalo preći na ostvarenje osiguranja za starost i iznemoglost. Naročito kod nameštenika i intelektualaca oseća se hitna potreba da se po principu jednakopravnosti provede penzijsko osiguranje. Time bi nastalo znatno olakšanje u socijalnom osiguranju i bolesničkoj grani, pasivnost bi prestala, a prestali bi onda i mnogi prigovori.

Najveću pažnju treba posvetiti zaštiti dece. Današnji sistem velikim se delom sastoji u tome da su deca koja nemaju roditelje ili čiji su roditelji preko dana zaposleni, prepuštena privatnim humanim i verskim ustanovama. Iz socijalnih i nacionalnih obzira trebalo bi to pitanje zakonskim putem regulisati i predati u ruke opštinama, da se država u punom smislu reči posveti socijalnoj politici, a država dobiće svesne i nacionalne građane.

Gospodo, o invalidima se već mnogo govorilo i pisalo. Može da se stanje ipak donekle poboljšalo, ali briga za invalide još nikako nije dovoljna. Svakako treba povećati kredite prema stvarnim potrebama invalidnine. Preporuka Ministarstva socijalne politike da privatna preduzeća uposluju i invalide dobra je, no tu moraju da prednjače u prvom redu i državna poduzeća i državne ustanove. Izjavljujem da glasujem za predloženi proračun.

Potpredsednik dr. Kostja Popović: Ima reč g. Mihailo Krstić.

Михаило Крстић: Господо народни посланици, нема веће неправде од оне која је начинена инвалидским законом од 1929 године, људима који су највише дали за стварање ове државе. Ти људи као и чланови породице и сирочад оних који су своје животе дали на бранику ове земље, доживели су то да данас у виду просјачења обезбеђују своју егзистенцију. Није то само срамота, већ је и грех који се чини према тим људима њиховим породицама и њиховој сирочади. Чему води ово, господо? Мислите ли ви да ћемо, овако радећи, васпитати на-

шу омладину у националном духу; верујете ли ви да ће се 30.000 ратне сирочади, колико их данас има, бити сутра способни кад треба ићи онако, како су њихови претци ишли на браник отаџбине? Не, и са разлогом. Када су они ти којима се чине неправде и кад знају и гледају да они који су били војни бегунци данас живе и бивају одликовани орденима који припадају само заслужним људима за стварање ове државе и када гледају то, док су њихови очеви губили животе, дотле они други који су остали у служби непријатеља правили капитале и данас воде прву реч, онда је и разумљиво, што од тога нараштаја можда нећемо имати доброга родољуба.

У доба када се свуда води распикућство, дошао је овај инвалидски закон да уништи 148.599 стечених права ратних жртава, а не уштеди како је то у своје доба речено. Узроци који су довели до ових жалосних резултата јесу: прво, учињена велика неправда одузимањем права на инвалидску потпору ратницима, који су настрадали од тешких болести, пегавог и трбушног тифуса, грудног запаљења, реуматизма и т. д. То су обично борци, који су активно учествовали у рату до његовог свршетка, а затим оболели од туберкулозе и напред поменутих болести. Та неправда може им се исправити враћењем стечених права по закону од 1925 године.

2 — Што закон од 1929 године није признао за ратну сирочад и оне, чији су родитељи за време рата побијени и стрељани од стране непријатеља. Многи заслужни национали радници, који су због старости и телесне неспособности били ослобођени војне обавезе, као истакнути политички национални радници побијени су и стрељани од стране непријатеља. Њихове жртве принете су као жртве бораца на фронту, у одбрану и заштиту државе и нације; према томе и њиховој деци треба признати сва права по овом закону.

3 — Одбијање примаоца од права на инвалидску потпору оних који имају још једног пунолетног сина, сем погинулог или умрлог, без обзира на имовно стање. Овај узрок је најчешћи и у пракси су највеће незгоде наступиле при примени овог принципа, јер је у многим случајевима, материјално стање другог пунолетног сина тако, да је он у немогућности да издржава своју многобројну породицу, а камо ли да помаже и родитељима. Услед чега се најчешће дешава, да се такви родитељи лате просјачког штапа, ма да им је син пао као херој у одбрану отаџбине. Има још пуно разлога који су узроци патњи тих људи, али због краткоће времена немогуће ми је излагати их, већ једном речи може се казати да је овај закон несоцијалан и неправедан и да он овакав какв је, представља нашу највећу бригу и невољу. Господо, жалост и ово мало инвалида што је остало, и они се данас муче, јер и оно мало помоћи колико примају, не исплаћује им се на време. Случај је и са инвалидима мога среза који већ шест месеци нису примили редовну инвалидску потпору. Исто тако, са решавањем ових инвалидских потпора иде се тако споро да од 1929 године огромна маса личних инвалида, ратних удова, сирочади и родитеља чекају регулисање инвалидских потпора. Међутим то није ни до данас учињено. Дужност је господина Министра социјале политике и народног здравља да то питање једном за свагда скине са дневног реда и то право решавања инвалидских потпора одузме од војних власти, које су се у решавању

истих pokazale vrlo spore i neiskusne.

Gospodo narodni poslanici, iz novina video sam da je Ministarstvo socijalne politike za vreme poslednjih božićnih praznika delilo izvesnu pomoć okružnim invalidskim odborima i od te pomoći moj srez, odnosno invalidi moга среза, нису примили ни паре.

Молим господина Министра да извиди овај случај, а исто тако га молим да у будуће ову помоћ раздељује по срезовима, како би сви они који уживају инвалидску потпору, исту и добили.

Овај грех који је учињен према онима којима највише дугујемо за стварање ове наше земље, исправитићемо само на тај начин, ако закон предложен од стране народних посланика што пре усвојимо и њиме заменимо овај садањи.

Имајући пуно поверење у Министра социјалне политике г. Пуцела, који је досадашњим својим радом показао пуно разумевања у решавању тежких питања нарочито када су у питању мали грађани, изјављујем да ћу гласати з овај буџет. (Одобравање и плескање).

Потпредседник др. Коста Поповић: Реч има г. Степан Бајић.

Dr. Stjepan Bačić: Gospodo narodni poslanici, svrha opozicione kritike u debati povodom pretresanja budžeta pojedinih ministarstava ima dvostruku svrhu i samo je onda opravdana ako svoju svrhu postizava, a to je: ukazati na konkretne slučajeve nedostataka u zakonodavstvu ili u vršenju pozitivnog zakonodavstva po organima izvesnog ministarstva, a s druge strane predložiti one zakonodavne reforme koje su potrebne po našem mišljenju da se izvrši poboljšanje izvesne politike kod ministarstava, pa tako i ovde kod Ministarstva socijalne politike.

Dakle, svrha je s jedne strane negativna, a s druge strane pozitivna, da iznosi ono što drži naša javnost ili mi da je potrebno da se donese u cilju poboljšanja socijalnih problema. Prelazeći u prvom redu na kritiku dosadašnjeg rada u resoru Ministarstva socijalne politike nailazimo na jednu čudnu činjenicu. Naime, da je Ministarstvo, kome je zadatak da putem radničkih ustanova rešava radnička pitanja u našoj zemlji, razne radničke ustanove privatnih nameštjenika i narodnog zdravlja, da je to poverilo u ruke onih ljudi koji nikad a i danas nisu davali garancije da će raditi u nacionalnom duhu. Gospodo, mi vidimo jednu čudnu činjenicu, da su sve te radničke ustanove u rukama onih ljudi koji su bili na vrhu komunističke propagande i otvoreno propagirali komunizam. I onaj čas kad je komunizam srušen svuda pa i kod nas, i nakon što su im pristaše po njihovoj sugestiji stradali, mnogi životom, mnogi zdravljem i slobodom u zatvorima, ta grupa komunističkih vođa preobrtila se prividno i bacila se na radničke ustanove i naša socijalna politika išla je nekom čudnom logikom da ih uposli u tim radničkim ustanovama, misleći da time suzbija komunizam. Vi znate na koga mislim, to je grupa г. др. Живка Топаловића, која са својим људима и преко разних радничких установа и сада врши једну пропаганду у тим радничким установама. Данас, gospodo, ponovo се угушује опозиција радника против тих радничких вођа на тај начин, што се њима дозвољава и њих помаже да оснују такозвану социјал-демократску странку у Југославији. Ми видимо да ти људи располажу сретствима, уживају помоћ власти и онет претпоставља наша државна политика да ће задобити радничку класу за социјално-демократску стран-

ku i time oslabiti pozicije drugih opozicionih stranaka, a specijalno formiranje jugoslovenske narodne stranke. Gospodo, ja se čudim da državnoj politici više konvenira osnivanje jedne internacionalne socijalno-demokratske stranke, nego jedne nacionalne stranke, čudi me kome je u interesu u ovoj zemlji da na vrhovima tih radničkih ustanova budu ljudi anacionalni koji među radništvom otvoreno propovedaju klasnu politiku, kad je samo radništvo danas sazrelo da zajedno sa drugim strankama stupa u nacionalne redove, na nacionalnim temeljima.

Kakve je vrste to favoriziranje bivših radničkih vođa grupe i koterije г. др. Топаловића, да наведем само cifre koje su podlogom te eksploatacije. Godišnji prinos u tim radničkim ustanovama iznosi: kod središnjeg ureda za osiguranje radnika oko 300 miliona dinara, kod berze rada oko 30 miliona dinara i u Radničkim komorama oko 15 miliona dinara — ukupno oko 345 miliona dinara. Gospodo, s tim golemim parama i dotacijama raspolazu u tim radničkim ustanovama ljudi koji ne samo da nemaju poverenja nacionalne politike i koji nisu naši nacionalni ljudi, nego u koje nema danas poverenja čak ni radnička klasa. Jedan od vođa te koterije, др. Hadžija, putuje u inostranstvo radi studija i prima 10.000 dinara. Posle tri godine zaposlenja on se vraća natrag na svoj raniji položaj i uzima kao otpremninu 80.000 dinara. Ja bih imao mnogo sličnih primera da naведем из ових институција, али због краткоће времена то сада нећу да činim.

Ovim ljudima data je potpuna vlast za izbore Radničkih komora i oni su postavljali svoje liste sprečavajući postavljanje opozicionih lista. Kao jedini izgovor Ministarstva socijalne politike za ovu i ovaku politiku koja se sprovodi u ovim radničkim uredima za osiguranje, navodii se to, što se na тај начин sprečava komunizam. A u koliko je moglo biti te opasnosti, ona je dolazila baš od strane gospode iz okoline г. др. Топаловића и njega samog, jer to su mahom bivši komunistički vođa, koji su se sada premetnuli u funkcionere Radničkih komora, kada im je jedanput bilo jasno da više ne mogu uspeti sa socijalnom revolucijom. Jasno je, gospodo, da ti ljudi koji sede na vrhovnim položajima tih radničkih ustanova ovakvim vezama sa vlastima i Ministarstvom socijalne politike, nisu imali mnogo interesa da radikalno primene one socijalne zakone koji su sada na snazi već u svima poslovima progledaju kroz prste onde gde su interesi radnika i kapitalista sukobljeni. Tako na primjer po zakonu o zaštiti radnika radno je vreme fiksirano za 8 sati.

Uprkos tih radničkih propisa, sve su radničke ustanove dopuštale i kroz prste gledale kako su poslodavci u mnogim fabrikama i preduzećima prisiljavali otpustom i drugim šikanama svoje radnike da produže svoje radno vreme i nikakva intervencija tih radnika protiv toga postupka nije pomogla.

Kakvo je gospodarenje u tim radničkim ustanovama, vidi se po tome, kako su ti ljudi podelili beneficije među sobom. Iako zakon o zaštiti radnika traži fakultetsku spremu za sekretare Radničkih komora, Ministarstvo socijalne politike ipak dozvoljava već 10 godina, da г. др. Топаловић на овим вањним полоњима држи своје партијске другове без те спреме са доходцима, који премађају министарске доходе. Један од ових доходака, који је већи него доходак нашег ресорног Министра prima i сам др.

Topalović. Ako samo pročitate imena članova njihovih odbora, vi ćete odmah videti da su to sve partiski ljudi, i da glavni prihodi idu na plate i beneficije te gospode tamo. Naprimjer interesantna je činjenica da ova gospoda u radničkim ustanovama ne samo da su dobro plaćena, nego čak primaju i dnevnice za sednice Okružnog ureda, za sednice centralnog odbora za posredovanje rada, za sednice javne berze rada. Ovome zlu treba jedanput stati na put.

Osim plata i dnevnica, ta gospoda iz radničkih ustanova osigurala su se i Ministarstvo je odobravalo ugovore, po kojima ovi imaju dobiti ujedno i oštetu i otpremninu tako da to sve ide na milionske cifre. Evo jedan primer: Bivši drug g. dr. Topalovića, g. dr. Hadžija, kao načelnik središnjeg ureda, tražio je osuđeno i primljen je u zagrebačkoj komori sa 5.000 dinara plate.

Za izvesne kategorije radništva čak Ministarstvo socijalne politike nije stalo na jedno socijalno gledište. Najbolji dokaz između ostalih je i jedan slučaj koji se dogodio u Slavonskom Brodu, gde su imali spor sa poslodavcem baš radi toga radnog vremena i kad su zatražili da se prekovremeno radno vreme isplati, i kad je prvostepeni sud tom traženju udovoljio, nakon rešenja obrtne vlasti, dozvolio i dopitao po njihovim zahtevima isplatu prekovremenog rada, onda su viši sudovi to rešenje poništili, obrazloživši da samo Ministarstvo socijalne politike drukčije tumači zakon o zaštiti radnika. Jedna okružnica, jedno generalno tumačenje ovako je glasilo...

Potpredsednik dr. Kosta Popović: G. poslanice, odmah da završite, vaše je vreme proteklo.

Dr. Stjepan Bačić (nastavlja): Odmah ću završiti. Ovo je otisnuto u »Službenim Novinama« od 5 VI 1931 br. 270.

»Odlučujem, veli g. Ministar da se vratari — portiri, čuvari, poslužitelji, kočijaši i kočijaški momci, podvornici, kuhari, koji su najmljeniji za vršenje pomoćnih poslova, kod zanatskih, industrijskih, trgovačkih, saobraćajnih i njima sličnih preduzeća, ne smatraju pomoćnim osobljem po zakonu o zaštiti radnika u pogledu odredaba u radnom vremenu, pošto ova lica ne stoje u neposrednoj vezi sa organizovanim radom preduzeća, kako to predviđa § 2 pomenutog zakona.

Medutim, gospodo, ovakvo tumačenje koje je izdano na intervenciju poslodavaca, stoji u opreci sa pozitivnim propisima, pozitivnim zakonom, koji nije razlikovao tri kategorije nameštenika nego samo dve i da sve ovde uposlene ubraja u onu drugu kategoriju koja je zaštićena radnim vremenom.

Gospodo, mi bismo očekivali od Ministarstva socijalne politike, da onde, gde se dogodi spor o tumačenju zakona, to Ministarstvo kao autentično tumačenje zakona izda jedno tumačenje, koje je socijalno, a ne koje je na štetu celog niza radništva i nameštenika, i koje tumačenje bi onda sudovi usvojili, kao obavezno za sebe, i ako, po mome stanovištu, sudovi nisu trebali da se na to stanovište postavljaju. Ja bih vam spomenuo još nešto. Ovakve slične stvari dešavaju se, gde se naše javne vlasti u sporovima između nameštenika i poslodavaca stavljaju uvek na antisocijalno gledište. Imamo slučajeve, da kod presuda obrtnih vlasti, koje su izvršne, protiv kojih kod redovnih sudova i nema apelata, da Banjske uprave izdaju druga rešenja, kojim se kasira rešenje obrtnih vlasti. Mi znademo nekoliko slučajeva

da se na taj način prinadležnosti i potraživanja nameštenika onemogućavaju, da se u praksi izvrše.

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Molim vas, gospodine poslanice, da završite.

Dr. Stjepan Bačić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, vršeći kritiku rada Ministarstva socijalne politike, moram prigovoriti onome, što smo imali prilike čuti prigodom moje interpelacije, a to je o pitanju nezaposlenosti, pitanju uposlenja stranaca, potrebite revizije njihovog uposlenja, zatim pitanju poreza na platu tih stranih državljana, koji su uposleni u našim preduzećima, koji primaju goleme plate, koje idu na desetine tisuća dinara, zatim pitanju činovništva i neuposlenja naših intelektualaca, koja sam pitanja isto tako dodirnuo, pitanju javnih radova, pomoći, koju bi isto tako trebali da izvršimo barem onoga broja neuposlenih, koji danas traže zaradu. Pa morao bih dotaći i pitanje socijalne higijene, koja je, isto tako, jedna važna grana u socijalnom sklopu pitanja, ali se ne mogu upustiti u potanko izlaganje, i ako sam pripremio materijal. To je jedna reforma, koju bi trebalo napredno zakonodavstvo da sprovede. Gospodo, da kratko pomenem, pošto se ne mogu upustiti u detaljna izlaganja, — one reforme koje bi jedno napredno socijalno zakonodavstvo trebalo da sprovede. Jedna od tih reformi našeg invalidskog zakona, zatim reforma penzionog osiguranja radnika i privatnih nameštenika koje je osiguranje u nekim krajevima naše države provedeno kao naprimjer teritoriji bivše Slovenije i Dalmacije, zatim problem maksimiranja plata privatnih nameštenika, t.j. da se od tih plata ustanovi maksimum zarade, zatim problem snižavanja radnog vremena, kako bi se omogućilo da se veći broj radnika uposli i time smanji broj neuposlenih. Konačno jedno vanredno važno pitanje je suzbijanje luksuza. Neki dan smo imali prilike čitati da je jedna gospoda dala 12.000 dinara za toalete za jednu pozorišnu premijeru. Konačno pitanje subvencije za nezaposlene. Gospodo, svaki dan ste svedoci da stotine i stotine ljudi bez posla gladuju i obraćaju se raznim ustanovama kao i samim narodnim poslanicima, ali nigde ne nailaze na neki fond iz koga bi se te potpore mogle dati. Ja mislim da je vreme da Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja nade puta i načina da se ostvari jedan specijalni fond za neuposlene, iz koga bi se fonda mogle dobiti potpore i prehranjivati neuposleni kojima su te potpore potrebne. Sve ove reforme koje su tako nužne mi smo predlagali, ali pošto vidimo da među vama, a ni kod Kraljevske vlade nema dovoljno razumevanja za ta hitna pitanja socijalne politike i socijalnih reformi, to izjavljujem da ću glasati protiv budžeta. (Odobranje i pljeskanje na levič.)

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik gospodin Milan Mijić.

Милан Милић: Господо народни посланици, приликом прошлогодишње дебате о буџету министарства социјалне политике и народног здравља узео сам реч и молио сам господина Министра да поклони пажњу једноме крају, који је од ослобођења на овамо изузетно, мало, готово никако напредовао. Ја заиста не знам откуда то управо долази? да ли отуда, што он није најсрећније представљен у овоме дому или отуда, што тај крај сам по себи није умео да тражи и да издејствује за себе оно, што му је потребно и што му припада. То је један крај, који је не само заостао у култури,

него у коме је писменост минимална. Тек факат је да се данас тај крај може сматрати заосталим у сваком погледу.

Највиталнија потреба овога краја, мога среза, као и свих околних срезова у Босанској Крајини је у води за пиће. Народ је присиљен да пије кичицу из разних локви и баруштина и није потребно ни напомињати, какве све тешке и заразне болести отуда проистичу. Ту треба још додати и ускудицу у лекарима која се најбоље илуструје чињеницом да на срез од 37 хиљада душа долази један једини лекар. Ја сам молио да се Банској управи у Бања Луци додели једна субвенција за асанирање села у мало већој висини, него што је то био до сада случај, али је та субвенција и у прошлој години најалост износила свега 150 хиљада а у овој години изгледа да ће на Врбаску бановину пасти свега 90 хиљада динара. Па господо, са субвенцијом од 90 хиљада динара немогуће је направити и једну честиту цистерну, а камо ли извршити бар приближну асанацју села у читавој бановини. Кад је већ тако, онда би боље било потпуно укинути овај издатак у државном буџету.

Ја знам да је тешко стање и да се не може дати све оно што треба, али знам и то сам и у моме прошлогодњем говору говорио и казао: и ако смо једна држава, и ако смо једна целина, али ипак се мора дозволити да има бановина које су куд и камо одмакле једна од друге у сваком погледу, па и у овоме о коме данас говорим. Ја сам упоређивао то стање по бановинама и показао сам да се у здравствене сврхе уште, на санацију народа, даје од једне људске главе у Дравској бановини 16 и по динара а у Врбаској 3 и по динара. То је, господо, тако неразумљиво и незгодно да ја као посланик тога краја када видим такво стање, чудим се и у чуду се питам: Јесмо ли ми нека колонија или можда не знамо да тражимо оно што нам треба? Ја знам да Краљевска влада и г. Министар социјалне политике воде рачуна да свугде и на свакоме месту учине што треба и како треба, али чудновато изгледа када се овакве цифре доносе у буџету са којима ништа не може да се учини, јер се нема од чега. Ми сви посланици Врбаске бановине тражимо и тражили смо, али не можемо готово ништа добити. Господо, у моме срезу има таквих села која живе искључиво од сточарства и која немају другог занимања него гаје стоку и с тиме живе. И када ти људи немају са чиме да напоје стоку, чиме ће тек да је нахране? Села: Дварско, Ратково, Црквине имају по шест сати да иду да дођу до воде и треба им шест да се врате, значи да проведу по 12 сати док напоје стоку, и како она могу продати стоку, када у данашње тешко време не може да се прода ни угојена стока, а камо ли она која није угојена.

Ја бих молио г. Министра да се ова субвенција Врбаској бановини повиси и да се помогне оним селима којима је помоћ у води најхитнија потреба. Морам споменути и ово: Ми у Врбаској бановини нисмо имали ни школа али на заузимање Бана Врбаске бановине ми смо у прошле две године добили 180 нових школа. У тим школама 50% је таквих које немају воде. Имају бање, купатила, амбуланте и све друго, али шта је корист од свега тога, кад немају воде ни за пиће а камо ли за купатила и амбуланте! Значи да деца морају пити воду из локве а ви знате шта значи по дечје здравље када се пије вода из локве.

Да не бих даље дуљно и говорио, ја знам да у ово доба кризе и немогућности да се не може много учинити, али бих молио Господина Министра социјалне политике да се ова субвенција колико толико повиси, јер са 90.000 динара не може се ни једна цистерна подићи.

С обзиром да немам више времена да говорим, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. Сергије Урукало.

Сергије Урукало: Господо народни посланици, народно здравље је темељ народног постојања. У 15 година нашег државног живота утрошени су милиони у сврху хигијене. Милиони су утрошени за то, да се подигну модерне болнице, санаторијуми, клинике, бање и т. д. То је било и потребно и корисно. Утрошено је доста и у мелиорације и асанацје и то је добро утрошено. Признавајући сваку вриједност досадашњем раду, мислим да је сад дошло доба када би смо морали да започнемо да политику народног здравља и социјалне скрби окренемо у раду одоздо т. ј. да уклањамо узроке болестима.

Задржавајући се на проблему краја и народа који имам част да заступам, морам да нерадо изјавим, да хиљаде и хиљаде душа у моме крају и данас пије нездраву и нечисту воду, из локава цуних блата и жаба т. ј. из оних истих локава из којих се поје коњи и волови и друга стока, а то само зато што немају ни бунара ни чесама. Ја ипак мислим да би се неколико стотина хиљада динара могло да смогне за израду бунара или чатрња у тим заборављеним крајевима, па да пролазник — странац више не гледа како сељани шћућурени воду не пију из прљаве локве.

Народ је сам у тој муци и злу нашао излаз. Он је сретан да код своје куће подигне чатрње. У ту сврху све мануелне радове он изврши сам, а од своје државе само тражи да му даде бесплатан потребит цемент, јер је у немогућности да га уз најбољу вољу набави. Некада се од стране државе тако помагало народу, и народ је у неким мојим крајевима баш на такав начин подигао чатрње и дошао до здраве питке воде. Но таквих је врло мало. А данас се ни то не чини. Цемент је поскупио, приходи подбацили, новца је мало па се ни толико засад не може. Такав је одговор.

Ја ћу ипак гласати за буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, али тражим од господина Министра да добро проучи питање воде за пиће у северним далматинским крајевима, јер је то један важан проблем, а срамота је свију нас, срамота је за један цивилизован народ да у његовој средини има људи који још и данас пију нечисту и нездраву воду.

И здравствено задругарство у том крају спasonосно је сретство за отклањање болести и за санирање хигијенских прилика. Код нас је народ у кратко вријеме постојања таквих задруга схватио и видео вриједност, корист и дејство задругарства, па се с тога доста ради на подизању истих у скоро свим тим крајевима. Г. Министар народног здравља и социјалне политике такве установе треба да искрено поздрави и да их новчаним и материјалним сретствима обилато подупире, јер је то најкраћи пут и најјефтинији начин да се много допринесе за оздрављење још врло тешких хиги-

јенских и здравствених прилика тога краја.

Господо народни посланици, и овогодишњи Финансијски закон предвиђа за сиромашна лица ослобођење плаћања болничких трошкова. За базу те одредбе узета је непосредна пореза, коју дотични болесник плаћа. Она је за пољопривредне крајеве сретна и оправдана, али за сточарске крајеве таква база није најсретнија. То није мјерило које може да докаже његову платежну моћ, поготово ако трошак лјечења у болницама пада на дотичну општину. Општине су, господо народни посланици, преоптерећене и бар у нашим крајевима, оне су скоро пред финансијском банкротством. Треба их спасавати а не натуривати им обвезе, које оне апсолутно нијесу у стању да носе. Из Финансијског закона није ми јасно, на чији терет пада плаћање болничких трошкова, али вјерујем да би најправедније било да то падне на скупни — државни, на државну благајну, јер сву своју сиротињу односно материјално слабије, треба да заједничким средствима лечимо. Ја молим стога господина Министра, да даде попунити ову одредбу са ријечима: „Трошак лијечења ових сиромашних лица пада на терет државе а обрачунаваће се крајем сваке буџетске године.”

Сад ћу да пређем на општу социјалну политику. О општој социјалној политици, мислим, дијелим мишљење велике већине госпoде народних посланика ако устврдим са овога мјеста, да ми изгледа да наша социјална политика све више улази у бирократско административни хаос. Имам случаја при коме је један невољни отац, око 60 година стар, зват на суд од Окружног уреда у Сплиту већ пет до шест пута, да му се одреди има ли или нема права да прима ренту на сина, који му је при раду погинуо. Госпoдо, знајте да се о томе води расправа већ три године, а тај јадан отац погинулог сина грца у глади и биједи зато, што Окружни уред нема по својим правилима могућности да му барем изда неку аконтацију на тај износ. И Бог зна кад ће да падне дефинитивно решење по томе. То треба да се ревидира, да се исправи.

Још једно болно питање, којег се морам да дотакнем, то је споро решавање инвалидских предмета. У мом Срезу бенковачком, а и код осталих можда, виси још много токових нерешених молби и мислим да би Министарство социјалне политике и народног здравља морало измијенити своја решења од 6 августа 1930 године бр. 30029, којим се одређује начин исплате члановима инвалидског суда и њиховим заменицима посједницима, у доличну награду по сваком довршеном предмету. Не желим, госпoдо, да овим осуђујем или сумњичим ничији рад, већ износим то своје мишљење у увјерењу да је такав најправеднији начин награда. У вези с овим молим г. Министра да се све неисплаћене потпоре инвалидима, инвалидским удовима и дјеци инвалида или погинулих одмах исплате, јер ако ико може да чека да му држава плаћа оно што дугује, то ова сиротиња иза ратника за Отаџбину не може и не смије да чека.

На крају ових мојих излагања молим г. Министра да као и свима осталим државним чиновницима, даде право и свештенству свих признатих конфесија и њиховим необезбеђеним члановима на бесплатно лијечење у трећој класи свих државних болница, санаторија и бања, јер су и они на

јавноме и корисноме раду за добро и срећу Краља и Отаџбине.

Како сам већ изјавио, ја ћу гласати за овај буџет. (Живо одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Миливоје Исаковић.

Миливоје Исаковић: Госпoдо народни посланици, Министарство социјалне политике и народног здравља служи као пример, како се и са мало средстава може да уради и много и добро. У колико то зависи од Министарства и према средствима које су му на располагању, нема ни једне озбиљне замерке која би се могла поставити и која би могла остати. Према обиму и важности послова овога Министарства, материјална средства готово су бедна. Са расположивим сумама тако се поступа да ово може послужити као пример рационалног искоришћавања и као пример такве савесности и разумевања да им примера нема. Ето ресора, где би мој земљак господин Министар финансија, иначе оправдано шкрт и штедљив, требао да нађе начина, да буде много, много издашнији него што је, па да ипак на оба уха мирно спава, јер би сва распра, благодарећи високој свести оних, који воде послове овога Министарства, отишла само тамо где је намењена и дала максимум позитивних резултата. Кад ово тврдим, ја пред очима имам сјајне успехе једног честитог, светлог, поштеног, примерног рада.

Прво као факат наводим чињеницу, да код нас нема епидемија. Друго, да наше установе за вођење и организацију и стручном спремом и пожртвовањем стоје на једној завидној висини. Треће, да установе превентивне медицине служе као пример и другим народима.

Ово Министарство са својим установама у сталном је прогресу и иницијативом чини пример, који изазива поштовање. За ово налазим безброј факата у толиким акцијама овога ресора, а најважнији је у новом закону о сузбијању полних болести и проституције, који је нашу земљу у очима целог културног света уздигао.

Дубоко сам уверен, када би питање инвалида зависило само од овога Министарства, да би одавно било најуспешније решено, јер нико се тако и толико, свакодневно не спотиче о језиве примере страховите неправде, које проистичу из прописа данашњег и крутог и немилостивог и неправичног закона о инвалидима, као што је то случај са људима којима је овај ресор поверен и који ове послове раде. На нама је да са овога места одлучно кажемо, не господину Министру социјалне политике и народног здравља, него г. Министру финансија: по сваку цену нађите средства, којима ће г. Министар социјалне политике искупити дуг отаџбине према најзаслуженијим, према ратним инвалидима.

Исто тако време је да се и питање тешких мирнодобских инвалида, правично реши. Ови су људи заборављени. Ми смо према њима грешни. Окружни уреди данас су најомрзнутије институције. Њих подједнако не воле ни радници, ни послодавци, јер су, изгледа ми, и једни и други подједнако експлоатисани. Лекарска помоћ никаква, лечење никакво, администрација никаква; а зграде велелепне и звањно врло рентабилна, то је извод из биланса досадашњег рада ових установа. Једна анкета, која би погледала рад ових установа била би на своме ме-

сту. Овом приликом нека ми је допуштено да пожелим, да централни хигијенски завод са својим установама покљони већу пажњу моме крају и покаже већу делатност у практичном смислу. Извињење, да су средства скућена, не може опстати. Од онога колико се има, и Мачва има право на свој део, а има пуно, пуно корисних послова, који се дају урадити и без новаца и са мало новаца, само ако се хоће и ако има воље и доброг расположења, и ако се људи и крајеви не посматрају са гледишта предрасуда паланачких сватања. Мене искрено боли факат, што је пропуштена добра воља белоречана, да и новчано и радном снагом допринесу да дођу до воде за пиће. Није никаква мудрост рећи: немамо срестава — и веровати да се тим извршила своја дужност. Величина је и вештина са мало срестава урадити много. Још мање је позитивна делатност у аутомобилским излетима, који не пружају никакав позитиван резултат. Таквом делатношћу не стиже се далеко. Жалосна је чињеница, да у моме срезу за прошлу годину у овоме смислу, ни најмањи практичан посао није извршен. Пред тим фактом, кад би на ствари гледао онако како гледају на мој срез људи, којима су ови послови поверени, ја бих зажалио за оноликим сумама, које се троше на личне издатке људи, који се воде на платним списковима централног хигијенског завода и његових установа. Штројење пужева можда је врло интересно, али од тога никакве користи нема мој крај, који пије нездраву лошу воду. Ја бих, ако би ово и даље било овако, мирне савести гласао за укидање ових установа, а све зграде бих употребно на лежилишта, нарочито у вези новог закона о сузбијању полних болести и проституције, јер нас иностранца штампа оправдано пита: Шта мислимо да чинимо и где да сместимо толике хиљаде палих и посрнулих, који ће доћи под удар овог закона?

Од правичног господина Пуцела, молим правду за мој срез. Мој срез има 64.000 становника, без болнице је и болничких лекара, а има само једног јединог државног лекара. Међутим Срез поцерски има нешто више преко 40.000 становника, дакле мање за скоро 20.000 становника, а има у месту седишта два државна среска лекара, десетак болничких, толико приватних, а сем тога још и лекара дома здравља и поликлинике. Ништа срез поцерски не би изгубио, ако би у њему остао један државни лекар, а други био додељен срезу мачванском. То је питање правде, питање велике потребе, а ако и даље остане овако како је сад, неправда ће бити очигледна.

Ја опет понављам своју молбу и молбу Мачвана да дођемо до болнице и до школске поликлинике у Богатићу. За мој крај то је насушна потреба и ми ћемо за ову циљ жртвовати што можемо, али молимо надлежне да и они учине своје. (Одобравање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има г. др. Младен Лисавац.

Др. Младен Лисавац: Пошто ми је по Пословнику стављено мало времена на располагање да говорим у овој буџетској расправи, то ћу овде истаћи само два проблема, од стотине других, које бих могао навести, да нешто од своје стране допринесем, да се неке ствари поправе, које су доста лоше. Један проблем односи се на ресор народног здравља, а други на ресор социјалне полити-

ке. Онај проблем, који ћу истаћи у погледу народног здравља, тиче се огромне смртности и помора наше деце, наше одојчади. Да би ту ствар илустровао, навешћу вам само један пример. У граду Вршцу живе око 28 хиљада становника, а од тога се броја 20 хиљада бави земљорадњом. Од тих двадесет хиљада који се баве земљорадњом можемо рећи да има 12 хиљада Немаца а само осам хиљада Срба. Господо, статистичким подацима из матрикулског звања констатовао сам да деца до једне године старости на српској страни, т. ј. Срба, умире 50 преко године, а на немачкој — умире у том истом времену само 9, — дакле српске деце умире пет и по пута више, него што умире немачка деца у првој години живота. Откуд то долази? Узрок лежи у томе, што Срби не обраћају довољно пажње на исхрану одојчади. Вршца има на својем територију и околини неколико хиљада јутара винограда. Виногради траже велики рад, због чега преко лета морају и мушки и женски да савлађују тај посао. Женске које имају малу децу, одојчади, оставља ту малу децу својој родбини да је она храни за оно време док су они на раду, а ова храни за то време ту децу само млеком и то пуним крављим млеком. Пуно је кравље млеко пак највећи отров за малу децу која су још на сиси. То је позната ствар и свако одојче које се храни пуним крављим млеком, мора кроз најкраће време добити запаљење или катар црева и од тога умрети ако се не нађе хитна лечничка помоћ. Откуда, господо, то долази? Млеко је састављено из пет саставних делова: Из воде, путера-масти, млечног шећера, протејина и казејина. Тај казеин је онај отров који ту децу убија. Тај казеин то је оно од чега се иначе праве они најординарнији чешљеви; то је кост од које се може направити, ако хоћете, и мртвачки крст, али он никако не може служити одојчету за харпу. Господо, имао сам прилике пре 26 година да видим код једног нашег рационалног економа где храни прасце обраним млеком, али претходно згодном машином из тога млека вади казејин да му прасци не би добили запаљење и катар црева и да од тога не би угинули. Он је тим начином сачувао своје прасце од помора, а ми нисмо у стању да своју децу, своју одојчад сачувамо од тога, и наша српска деца у Вршцу, а без сумње и другде у нашој држави помре од тога на 50-оро а немачке деце, на чијој је страни становништво скоро за једну трећину веће, умре само 9-оро. Имао бих још нарочито истаћи и нагласити да је машина која вади козејин тако је јефтина да се човек мора чудити како да нисмо набавили једну справу којом можемо спасти од сигурне смрти 50-оро деце у једном једином месту и то на 8.000 душа које су у питању.

Држим да ће г. Министар у томе погледу издати потребна упутства не само у Вршцу него и другим местима да ову ствар хитно и радикално поправи. Можда ова цифра смртности није у другим местима тако страшна као у Вршцу, али сам ово нарочито истакао као пример и поткрепио овереним бројкама да бих показао да је крајње време да се нешто предузме у том правцу. Ова ствар не кошта много нити изискује какво оптерећење државног буџета. Мислим кад би наше вароши биле упућене да набаве овакве машине које једва да коштају до 6.000 динара, оне би то и учиниле, а тиме би десетине хиљаде деце било годишње спа-

сено од сигурне смрти. Можда бисмо већ идуће године могли рећи оне статистичке цифре које су лане биле тако страшне, сад и не постоје, и да је актуелно запаљење и катар црева код деце као узрок смртности, потпуно нестало.

Ово је један проблем који сам овде навео и држим да ће га и г. Министар и Министарство народног здравља узети озбиљно и хитно у разматрање.

Други је проблем социјалне природе. Господо, кад се говори о незапослености, мисли се увек на фабричке раднике, на раднике који су упуслени у занату у трговинама и т. д., а не мисли се на сељаке. Али и сељаци могу да буду неупослени, и то не само бескућници, пролетери, који немају своје земље, него и они који је имају, али немају преко целе године и сваки дан посла. На пример онај који је посејао своју њиву житом у јесен, тај до идућег лета нема на том пољу никаквог посла, осим ако хоће да гледа како му жито стаса, цвета и зре, али и без тога то жито би сазрело, сазрело би и онда кад не би ишао да то надзире. Има и других послова али и то не одузима сво време сељаково, а нарочито не онда кад пада киша, дува ветар или кад је какво друго невреме за пољски рад.

Господо народни посланици, да би се и то време корисно употребило, да би сељак могао и на другом пољу нешто зарадити, држим да је потребно да се покрене питање о томе да се покрај ових данашњих задруга вересиских, набављачких и потрошачких, оснују још и грађевинске задруге, т. ј. задруге које ће се старати да сељаку створе могућност да лако и јефтино дође до згодније куће, до згоднијих станова. сваки сељак може да ископа и донесе песак, може да пренесе камен који му треба, сваки да накопа земље, да је спреми и од ње да направи ћерпич и да испече циглу, сав тај материјал може ма који сељак, иако није нарочито квалификован, да изради и кад би то учинио у оно време кад је неупослен, он би себи створио постепено и неосетно, не закидајући време од осталог својег рада, толики капитал од кога би касније, у згодно време кад буде зидао себи и својој деци кућу, могао имати неоцењиву корист јер не би морао све да купије и да плати што треба при грађњи, него би из оне гомиле која је задружним радом за време накупљена, употребио. Али зато мора да се створи један статут, један грађевински статут, статут једне грађевинске задруге и тај би се статут онда могао употребити да се на основу њега у нашој држави отпочне овај спасоносан и користан посао и то кад је беспослица и доколица коју не уметмо иначе употребити. Кад се у једном месту оснује таква задруга, брзо би се угледала на тај пример и друга места па би се такве задруге оснивале широм целе земље.

Та два проблема имао сам нарочито да истакнем јер ради краткоће времена које ми је стављено на располагање не могу и многе друге проблеме напомињати. Изјављујем, у нади да ће г. Министар ово узети у обзир, да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. др. Стјепо Кнежевић.

Др. Стјепо Кнежевић: Министар социјалне политике врши по закону надзор над средишњим уредом за осигурање радника и над месним органима уреда.

Он може да поништи сваку одлуку самоуправних органа средишњег уреда и његових мјесних органа која би се противила постојећим прописима и наредбама и може да изда потребне наредбе због обезбеђења извођења закона и других прописа.

Овакова контрола над окружним уредима за осигурање радника омогућавала је заиста да се спријече очите незаконитости и неправилности, али ипак није могла отклонити сасвим погубао да се под плаштом законитости поћине неправедности. И зато се дешавало да ни окружни уреди за осигурање радника нису понекад били поштедени од страначке политике, нећу рећи на штету саме установе, или због личне користи, али svakako на штету оних радника којима односни органи нису били у политичком погледу наклоњени. То је између осталог важан разлог због којег се понекад воде жућне борбе код избора самоуправних органа окружног уреда за осигурање радника.

Иако се ради о самоуправној установи, Министар социјалне политике као врховна надзорна власт, може да успјешно утиче на то да њезини органи ни у ком случају не пренебрегну својим поступком интересе радништва. Благодарећи мјерама које су у последње вријеме предузете, мислим да се ситуација у овоме погледу знатно побољшала.

Али има код окружних уреда за осигурање радника других недостатака, којима је узрок претерењаност намјештеника на служби уреда или њихова тесногрудост код применјивања законских прописа, или најзад празнина у самоме закону које би требало допунити саобразујући допуне данашњим приликама и допунама.

У томе циљу ја ћу се задржати на некојим одредбама закона о осигурању радника од 14 маја 1922. године, а које се тићу осигурања поморца.

Према § 45 овог закона чланови осигурани за случај болести имају, кад се разболе, право најмање на ове потпоре: прво, на бесплатну лекарску помоћ и лекове узастопце за 26 недеља. Друго, на хранарину кроз 26 недеља и то у износу од две трећине обезбедене наднице дневно, треће, у случају смрти осигураног члана на погребнину и то у тридесетоstrukом износу обезбедене наднице. Но средишњи уред за осигурање радника може, према количини материјалних сретстава којима располаже, пружити и веће потпоре, али опет до одредене максималне границе.

Али ове одредбе не вриједје једнако за све раднике. Постоји наиме пропис § 47 према којему се болесничке помоћи не издају моришарима док су на броду. Исто то важи и кад лице бродске посаде у иностраном пристаништу обOLI, ако није потребно његово дефинитивно искрцавање. Ако је болеснику за време боравка брода у пристаништу потребна лекарска опskrба на копну, која не спречава продужење путовања istim бродом, трошкове опskrбе и лекара сноси у иностраном пристаништу бродовласник, а у домаћем пристаништу окружни уред за осигурање радника. У овој законској одредби видим праву аномалију коју би једном за свгда требало исправити.

Не налазим заиста никакве разлике између обољења у иностраном и обољења у домаћем пристаништу, па када се болесничка даје поводом обољења у домаћем пристаништу зашто да се она одриче кад радник обOLI у иностранству? Кад би се имала правити разлика, било би pametnije да се поступа обрaтно, јер су код куће прилике живота много повољније. Па ни онде где закон propisuje бесплатну лекарску помоћ и лекове,

t.j. u slučaju bolesti koja povlači definitivno iskrcanje mornara, okružni ured za osiguranje radnika redovno ne priznaje naknadu efektivnih troškova za lijekove i liječnika, pozivajući se na propis citiran u § 45. Istina da zakon ne govori o naknadi, već o besplatnoj lekarskoj pomoći i lijekovima, ali kako ima da dođe do njih bolesnik koji se nalazi na drugom kraju svijeta?

Bilo da postoji praznina u zakonu, bilo da se zakon u praksi tjesnogrudo primenjuje, svakako je nepravедно što se događa, pa bi trebalo da se tome doskoči. Od ovih odredaba zakona i od ovakvog postupka organa za osiguranje radnika, trpe štetu i brodovlasnici i njihovi nameštenici. Oni prinosе okružnom uredu za osiguranje brodske posade na stotine hiljada godišnje, a imaju otuda neznatne koristi. Jer svi pomorci koji su ukrcani na velikim trgovačkim parobrodima, ostaju trajno u inostranstvu, budući da ti parobrodi zbog prevoznih konjunktura i zbog oskudice tereta u našoj zemlji saobraćaju samo između stranih luka i kontinenata. To je uzrok da brodovlasnici doprinose znatne materijalne žrtve za osiguranje svojih nameštenika, a ne uživaju od toga nikakve beneficije. Tako naprimеr tačno prije godinu dana razbolio se u Rozario de Santa Fe jedan naš pomorski kapetan i nakon deset dana bolovanja, preminuo. Troškovi lekara, lijekova, bolnice i skromne sahrane iznosili su 2000 dolara. Platilo ih je brodovlasnik, a okružni ured mu je priznao 2000 dinara.

Brodovlasnici su i u ovom pogledu zapostavljeni prema ostalim preduzećima naših državljana koji imaju namještenika zaposlenih u inostranstvu, bilo stalno, bilo privremeno. Takovi namještenici nisu obavezni na osiguranje, ako su već osigurani u smislu zakona one države na čijem su području zaposleni (§ 8 zakona).

Brodovlasnicima se ta povlastica ne priznaje, oni su dužni da osiguraju cijelu posadu domaćih brodova i kad ovi borave u inostranstvu.

Bilo bi stoga opravdano da se broderska preduzeća izjednače sa ostalim preduzećima, te da se brodovlasnici obavežu zakonom na osiguranje svojih brodskih namještenika, koji se nalaze u inostranstvu; i dok se tu nalaze, samo u slučaju da ih ne osiguraju u stranoj državi.

Molim gospodina Ministra socijalne politike da ovim mojim primjedbama pokloni svoju pažnju i uzme što prije u rasmatranje tretirano pitanje zbog njegovog konkretnog riješenja, s obzirom na štete koje brodovlasnici i njihovi namještenici bez razloga trpe. Glasaću za budžet. (Odobranje i pljeskanje).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Гавро Санто.

Др. Гавро Санто: Господо, озбиљност и важност буџета Министарства социјалне политике и народног здравља приморавају ме и намећу ми дужност, да у дебати узмем реч и да својим друговима у овом дому изложим неке главне момен-те социјалне политике. Као лекар, нарочито као уредски лекар који 21 годину ради у домену социјалног осигурања, ја сам упознао сложени механизам и радничког законодавства и нарочито, радничког осигурања и зато хоћу ове моменте да прикажем у правој светлости.

Краљевина Југославија, својом легислацијом о радничкој заштити и радничком осигурању, до-

лази у ред првих и најнапреднијих држава. Све досадање владе указивале су озбиљну пажњу и бригу, а морамо констатовати да и у рукама Министра господина Пуцеља овај проблем има најреалијну и најозбиљнију основу. Морам још признати да се и код нас, у Дунавској бановини одаје дужна пажња радничком питању и господин Бан Дунавске бановине, у границама могућности, чини све да радничко питање и питање запослења добију потребно решење. Али, господо, при решавању радничког питања, ти напори морају бити још јачи и од немогућности морају се стварати могућности. Радничка беда мора се ублажити не милостињом, већ стварањем могућности рада и запослења. То изискује и државни и политички и социјални моменат и опортунитет, јер глад и беспослица лоши су другови и саветници.

Раднику, беспосленику, и гладном морамо пружити руку и у њему гледати човека, пријатеља и бити спремни да му помогнемо и олакшамо стање. Јер, колико их је који не допаду греха, кад су у беди! А наше радништво ће то знати ценити и неће ту помоћ никада заборавити!

А какве се користи у државно-јавном погледу има од срећења радничког питања, непотребно је рећи друго, до да је немачко осигурано радништво спасло Немачку у поратним критичним годинама од опасности комунизма. То радничко осигурање спровео је Бисмарк још 1881 године, као да је знао и предвидео, колико ће важну улогу то осигурање имати доцније. Јер, осигурани радник — најбољи је грађанин.

Признајем сву важност културно-просвећивању, уметничком васпитању, позоришту и литератури али, изнад свега, истичем значај и потребу радничког осигурања! Код нас то радничко осигурање стоји на здравим основама, а најважнија институција и организација у радничком законодавству изражена је у средишњем уреду за осигурање радника.

Али, господо, док у иностранству и Европи, третирају ово наше радничко осигурање као најбољи тип ваљане организације и као узрок социјалног обезбеђења и заштите, дотле се у последње време, са провидном тенденцијом о овој нашој установи говори код нас са недовољно познавања и објективности! Говори се од неупућених и непозваних али, морам рећи, и заинтересованих па се у личну, чак и сталешку борбу хоће да увуче ова, по моралу и раду, висока и еминентна институција и као да се жели, да се досадањи мир и активитет помуте. Зато господо, морам о овој ствари говорити.

Дозволите ми, господо, једну индискрецију која ће објаснити да ја имам и права и дужност да о овоме говорим. Јер, мој отац је провео 35 година у служби ове институције као лекар, а ја, лично, већ преко 21 годину радим као уредски лекар и од 1923 године као главни лекар, али пре 19 година, после двогодишње праксе, као уредски лекар био сам изабран од самих радника за почасног главног лекара као знак признања за моје демократске и социјалне осећаје према радништву. Зато ја могу говорити о овој ствари са пуним познавањем и зато говорим не само као политичар, него и као човек, чији је живот и рад био у непрестаној сарадњи на овој важној грани социјалног рада, који познаје наше раднике, њихове беде и тегобе и

који објективно посматра ствар.

Господо, због тога морам да изложим неколико битних момената који ће приказати право стање ствари у овом домену наше социјалне организације али, и обеснажити кампању која је, у последње време почела да се води против ове институције, рада њене управе као и лекара који заиста савесно врше своје дужности.

Та борба оличена је у кампањи за измену начина лекарских интервенција односно лекарског положаја код СУЗОРА и прети да подрони цео ред и рад ових неопходних институција. Али се при томе не сме заборавити:

1) да је то у првом реду, само и једино радничко питање;

2) да ли ће осигурање радника и помоћ радништву имати какве користи или бољих резултата од промена којима се тежи?

3) да ли ће тиме бити већи број лекара запослен односно, доћи до егзистенције?

Тражи се да се досадањи систем уредских лекара замени другим: слободним избором лекара од самих осигураника, од случаја до случаја. А господо, ово би изазвало хаос у самој дисциплини ове институције и довело, можда, у питање и сам опстанак и материјални положај, у садањим тешким приликама. Тај слободни избор морао би бити у данашњим тешким приликама извор многих злоупотреба и њиме би се могле чак и створити могућности за корупцију, тамо где је до сада није било! Нека је част изузетцима али, разна су схватања савесности. Јер, осигураник би одлазио лекару коме би он хтео и који би га боље знао привући. Поједини лекари би се трудили да клијенте задобију обилном рецептуром, додељивањем хранарине и других погодности. Нарочито са иностраним специјалитетима, јер наш свет верује: у колико је лек скупљи и има необично име, утолико је бољи! Тиме би се рецептура повећала 4—5 пута али, исто толико и издаци на терет самог осигурања радника и, она муком уплаћивана чланарина, брзо би отишла те би се или износ улога морао подизати, или се обратити држави за помоћ. Место тога начина лекарске помоћи, који је за сад скоро немогућ и непрактичан, радничко осигурање има систематизирану лекарску помоћ и интервенцију, коју врше искусни уредски лекари, и то лекари које баш сами радници бирају преко својих делегација, а по реферату главног лекара, кога је животно искуство довело на овај положај и који је стекао пуно поверење радника и управе.

Према томе јасно је у какво би се стање дошло ако би се изменио систем лекарских интервенција! Ја одајем сву дужну нажњу господи лекари-ма, који се боре за егзистенцију. Борба данас није лака с обзиром на прилике. И сам, као лекар, дужан сам да помажем лекарски кор који у данашњој тешкој кризи осећа тегобе, али као народни посланик, ја морам да изразим и своју бригу за онај раднички народ и за оне уредске лекаре, који су се уредском службовању одали и тиме у многоме раскретили са приватном праксом и зарадом, којима је та служба екзистенција.

Помињући рецептуру, морам рећи да уред и уредски лекари апсолутно најсавесније и најхуманије додељују потребне лекове, без обзира на њихове цене, али да при томе воде рачуна да се код специјалитета прво дозначују домаћи производи

наше индустрије, који су еквивалентни иностраним по квалитету, па тек онда страни. А код одређивања чланарине, болничког или санаторијумског лечења, једини је критеријум стварно стање и потреба болесника, без обзира колико је времена он члан осигураник и колико је уплатио чланарине, тако да има случајева да се раднику, након другог трећег дана осигурања, већ дало болничко лечење или да му се за 20—30 динара уплаћење чланарине исплатило десетине хиљада динара накнаде или оштете.

Да би имали тачну слику огромног и важног апарата и регулатора нашег радничког и социјалног осигурања, наводим само следеће статистичке податке: осигураника има око пола милиона (тачно 523.000), за хранарину 58 и по милиона, потпоре за породице 4 и по милиона, опрему деце 3 и по милиона, за остале потпоре мајци и детету код порођаја 4 милиона, болничка лечења 35 милиона, апотекарске издатке 30 милиона, санаторијумска лечења 16 милиона, зубно лечење 5 милиона, лекарски трошкови 33 милиона, фонд за исплату несрећних случајева износи око 350 милиона, остали фондови преко 130 милиона.

Средишњи уред поседује 24 лечилишта са 1267 кревета, има 135 амбуланти, 2 санаторијума за туберкулозне и дневно има просечно око 15.000 болесника са храном и лекарском помоћи, као и више опоравилишта. Уредских лекара има 1447 на преко пола милиона чланова, дакле, на једног лекара 371 члан. Осигурано је процентуално, 7% становништва, а запослено је 25% укупног броја лекара у земљи! Јасно се види да је о лекарима вођено рачуна. И да напоменем да и сама држава дугује преко 15 милиона за осигуранике улога својих службеника!

Ето, господо, ове цифре показују колико је обиман и компликован, али колико је и велика делатност ове институције у социјалном осигурању! И на сав тај компликован механизам, долази око 1300 чиновника и службеника, а управно административни трошкови износе нешто преко 16% док се у просеку од 80% враћа члановима, у виду потпора, лечења, лекова и отштета као и фондова!

У последње време, господо, говори се много и пребацује због подизања зграда за уреде и сматра се то непотребним. Ови налази неосновани су, јер се зграде подижу из ових разлога: социјално санитарни моменат, јер су у појединим центрима сви отсеци уреда стављени под исти кров и у тим домовима налази се све: и лекар и апотека, и хирург, и дантист, и купатило и администрација, а сем тога мора се водити рачуна и о психичком моменту, о утицају здравих видних просторија на болесника и о могућности лекара да правилно може да изврши преглед болесника, што је по малим собицама и мрачним просторијама немогуће.

б) економски моменат: у овим зградама налазе се сви отсеци за које је до сада уред приватницима плаћао посебне закупнине у високом износу, даље данас је најефикаснији начин очувања готовине улагањем у некретнине. На тај начин новац, који се повлачи из привреде, понова се привреди враћа при подизању грађевина. Сем тога, те зграде нису својина уреда већ је само учињена позајмица из фондова која се амортизира плаћањем закупнине, док домови остају власништво самих радничких фондова.

А чују се и појединачне жалбе на уреду, о поступцима појединаца који припадају апарату осигурања. Господо, ако на пола милиона осигураних потекну 50 или 100 жалби, то не значи да се ради против савести и закона! Те жалбе одмах се узимају у поступак, али често су оне мотивисане и другим побудама јер их је много који у уреду и социјалном осигурању нашем виде препреке за спровођење екстремних идеологија и који сматрају да се стварањем незадовољства код радника ствара терен за њихове политичке идеје! Због тога се ове појединачне жалбе не смеју генерализовати.

Господо, изнео сам све ово на основу личног сазнања, искуства и по савести. Ради студирања радничког осигурања, провео сам дуго на страни, у Паризу, Бечу, Хамбургу, Берлину и могу рећи, да наше радничко осигурање заиста заузима једно од првих места у Европи, што је признато и на недавно одржаном конгресу у Аустрији, где се о нашем осигурању само најпохвалније говорило! Заслуга зато највећим делом припада управницима нашег радничког осигурања, директорима средишњег уреда, као и директорима здравствене службе и главним лекарима уреда, који заслужују наше најпохвалније признање. Њихове заслуге за радништво Југославије велике су као и што рад уредских лекара заслужује похвалу и признање за савестан и хуман и објективан рад. Министарство социјалне политике и народног здравља показало је и доказало да се о радничком осигурању код нас води озбиљна брига и старање за наше радништво као и за проблем социјалног осигурања.

И зато, нападати оне који су цео свој живот посветили овом социјалном проблему, неправично је и лишено моралних основа! Смем рећи да ова институција служи као пример и културнијим иностраним заводима и показује, како треба служити отаџбини и онима којима треба социјалне заштите, радницима.

Господо, говорити о радничком проблему, о социјалној заштити радника и најпотребнијих, о стварању за наш радни свет, немогуће је да се наше мисли не упуте највећем добротвору нашег радног света: нашем Краљу. Ми смо мирно, без унутрашњих социјалних експлоатација и немира изашли из поратног хаоса само благодарећи мудрости и иницијативу нашега узвишеног владара, који је у свима питањима социјалне политике узимао иницијативу и настојавао да се свим радницима осигурају животна средства и створе могућности рада и зараде али и обезбеђења у случају нерада, болести и несреће. Само Његовој јуначкој и узвишеној личности захваљујући, створени су код нас хармонични односи између друштвених класа и спроведен је читав систем радничког законодавства, обраћена је најозбиљнија брига незаштићеним и, господо, немогуће је и неоправдано изложити ове позитивне момените наше државне политике и социјалне заштите а не одати, и овом приликом, најдубљу, најоданију захвалност највећем и најискренијем пријатељу и добротвору нашег радног света, највишем иницијатору свега доброг у нашој држави: нашем Краљу!

Обзиром да је буџет најбољи, који се могао дати у овим приликама, а са поверењем у рад господина Министра, изјављујем да ћу гласати за буџет. (Пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч

народни посланик г. Милан Поповић.

Милан В. Поповић: Господо народни посланици! Данас је на дневном реду буџет једног важног Министарства — Министарства социјалне политике и народног здравља. Ја, као народни посланик, хоћу да се одужим и својој савести и народном поверењу, да изнесем неколико речи о нашим, или, боље рећи, о државним инвалидима. Крајње је време, господо народни посланици, да им искрено и онако како доликује инвалидима, изађемо у сусрет. Инвалиди су то у потпуном смислу те речи заслужили. Сви су они једним бројем положили свој живот на бранику своје отаџбине, одслужили најсветију службу, давши свој живот, попут Христових речи: „Благо оном, ко свој живот положи за ближњег свог“. Другим бројем остали су без свог нормалног и природног организма, немајући неки очи, неки руку, неки ногу итд.

Досадашњи закони о инвалидима, који су донети у 1919, 1925 и 1929 години, сви су они по моме дубоком уверењу неправични, а нарочито Закон из 1929 године. Не знам зашто се тако грешило наспрам инвалида. Ја мислим да у целом свету нико није више занемарио инвалиде, него наша држава. Ја мислим да је то и грехота и једно наше национално ругло. Закон од 1929 године утврдио је тако страшно инвалиде, да ја немам речи, да изјавим своју осуду и своје сажаљење. Истим Законом изгубила је огромна маса инвалида право на инвалиду. Изгубили су једним бројем због земљишта, јер те године вршена је класификација земљишта. Комисија, нарочито у моме срезу, бацила је већином земљишта у прву класу, зашто је земљарина прешла 120 динара и ако је до сада инвалиду примао, тим гестом изгубио је, а у ствари своје материјално стање није побољшао. Узрок тим, ти несрећници и инвалидске породице лишени су и уверења о сиротном свом стању, зашто и немају бесплатно лечење и подлеже болничком плаћању, а поред тога и остале су државне бенефиције изгубили, које им је држава давала.

Многи су изгубили инвалиду, што су им деца — синови дорасли, па и ако немају по закону земље и шта више губили су и ако су синови од оца или мајке одељени, и по неки и удаљени познано.

3 — Многе су мајке инвалидске губиле инвалиду, што су своја сексуална осећања вршили и на доставу кмета губиле и инвалиду као неморалне. Губиле су и оне које су ван брака родиле војника који ће сутра ову отаџбину бранити.

Господо народни посланици, зар ми немамо данас у нашем друштву жена, који имају брачне мужеве, а поред њих имају и небрачне мужеве. Е, питам вас, је ли то морално?

Ја мислим да је право, да се једном донесе правичан закон о инвалидима, а зато и вас молим, молим и господина Министра као и Краљевску владу, да се тај закон што пре донесе. Да се у исти закон поред осталог унесе и ово:

1 — Да се сва дужна инвалида до конца првог тромесечја буџетске године потпуно исплати.

2 — Да инвалиду сваки инвалид прима без обзира његовог материјалног стања, а при том имајући само у виду телесну неспособност, а тиме се признају заслуге у служби отаџбине и Краља и

3 — Да им се даду све бесплатне повластице у лечењу, у лековима, у бањама и у подвозу држав-

них железница i пароброда у свима кулцима, па била телесно или новчано, докле су год живи.

Господо, то су они заслужили, а то захтева и правда, јер сунце ове земаљске слободе, које нас греје, њихово је дело.

Са жељом да ће се поступити онако не само како су инвалиди наши заслужили, него како и правда захтева, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Ђуро Маријан. (Гласови: Није овде!) Има реч г. Ђуро Леушић.

Dr. Đuro Leušiћ: Gospodo narodni poslanici, u vezi s predloženim budžetom ovoga Ministarstva, ja ću biti slobodan, da iznesem samo neke konkretne napomene. Najveća psihijatrička bolnica u našoj državi jest bolnica u Stenjevcu. U odnošaju sa ostalim istovrsnim bolnicama u državi i to u Kovinu, Ljubljana—Studence i Beograd, imala je ova bolnica već u tekućem budžetu razmjerno najmanju godišnju dotaciju.

Podjelivši iznos budžeta pojedinih bolnica s brojem opskrbenih dana dobivamo, da je:

U Kovinu stajao jedan bolesnik dnevno 22,19 dinara u Stenjevcu 23,25 dinara, u Ljubljani 18 dinara, a u Stenjevcu 15,07 dinara, kod čega treba osobito naglasiti i vlastite prihode ovih bolnica s time, da smatramo, koja bolnica ima više vlastitih prihoda, da vodi više računa o racionalnoj ekonomiji i time olakšava državne finansije.

Posebno treba spomenuti, da je stenjevačka bolnica u zadnje tri godine potpuno reorganizirana u svakom smislu, a broj bolesnika je narastao od 1300 na 1600, te se može s ponosom istaknuti, da je ona danas uzorna institucija, ne samo kod kuće već i pred inozemstvom.

Usprkos priznanja sa strane Ministarstva i javnosti, dotacije za ovu instituciju u zadnje tri godine snižena za oko 3 miliona dinara, a u predviđenom se budžetu želi sniziti za novih 577.305 dinara, dok broj bolesnika konstantno raste i prijeti otvorena opasnost, da će s jeseni ovaj zavod ostati bez ogrijeva, svijetla, odjeće i hrane.

U eminentnom interesu stabilnog razvijanja zavoda, trebalo bi bezuvjetno da se budžet za ovu vелеваžnu socijalnu instituciju usvoji, ili onako, kako ga je ona za ovu godinu predložila, ili barem da se prema sadanjoj državnoj dotaciji isti povisi za oko 500.000 dinara.

Trebalo bi istodobno poduzeti nužne mjere, da se tomu zavodu odobri naknadno zamoljeni kredit u iznosu od 350.000 dinara, da ne dode i prije u pitanje rad i opstanak ove vrlo važne bolnice, ovoga hrama čovječnosti.

Ne smijem, gospodo, ovom zgodom, propustiti priliku, a da ne spomenem i pitanje društva za podupiranje slijepih zvanoga Sv. Vid u Zagrebu.

Godine 1893 osnovano je to društvo za podupiranje slijepih u Zagrebu privatnom inicijativom, jer je tada broj slijepaca u Hrvatskoj i Slavoniji iznosio oko 2800 ljudi.

Zadatak društva bio je, da se iz slijepca — ubogara napravi valjani član ljudskoga društva, koji će biti osposobljen za samostalni duševni i pri vredni rad, kako bi bio od koristi sebi, svojoj obitelji i narodu.

Društvo je uznapredovalo toliko, da je godine 1898 kupilo posjed na Mlinarskoj cesti br. 10, smje-

stivši tamo »Dom slijepih radnika«.

Godine 1910, dobivši legat iz ostavine pok. Mirka i Julijane Bogović postaje vlasnikom zgrade u Visokoj ulici br. 8, koja je prema naročitoj želji pokojnika imala služiti kao »doživotni dom za slijepce djevojke, uslijed čega je tamo i smješten »Dom slijepih djevojaka«.

Tako materijalno osigurano društvo je vršilo svoju veliku humanitarnu dužnost sve dotle, dok godine 1919 lične trzavice dovedoše dotle, da je uprava društva, na svoju ruku i bez odobrenja članstva, sazvala likvidacionu skupštinu i zaključila raspust društva sa motivacijom »da bi imovina društva mogla doći u nezgodne ruke«.

Taj raspust odnosno likvidacija društva zaključena je protivpravilno, jer je od 800 tadanjih članova moralo biti na skupštini prisutno najmanje 520, dok ih je u svemu bilo 14 (Na skupštini).

No i tom prilikom predviđeno je, da se društvena imovina imade sačuvati za isti cilj kojemu je služila.

Tadanja Kraljevska zemaljska vlada, odio za socijalnu skrb, preuzela je tu društvenu imovinu, a slijepci prema odluci iste vlasti, premješteni u invalidski dom u Popovaču, gdje su se zadržali sve do godine 1926.

Ne ulazeći u pravilnost ili nepravilnost postupka odjela socijalne skrbi u Zagrebu, ističem samo, da je ista ustanova dana 10 januara 1920 godine prodala zakladnu kuću »Dom slepih djevojaka« za iznos od 140.000 kruna, a dana 16 maja iste godine i »Dom slijepih radnika« za svotu od milijon i 200 hiljada kruna. Naročito podvlačim, da društvo Svetoga Vida, niti je kada priznalo rečenu prodaju, a niti je htjelo nikada preuzeti kupovinu.

Zivot slepaca u Popovači postojao je sve nesnošljiviji, tako da su napustili dom u Popovači i god. 1926 ponova došli u Zagreb, te kao »Udruženje slepih« dobili od grada u najam zemljište, a od Ministarstva narodnog zdravlja dvije papirnate barake u Svetom Duhu, gde se i danas nalaze.

Prijatelji likvidiranog društva pokreću sada ponovo misao uspostave društva »Svetoga Vida« tim prije, jer je i vlast dozvolila društvu nastavak rada, poništivši onaj fatalni zaključak društva o likvidaciji, i jer je obzirom na čl. 21 pravila društvenih, nepravilno donesen zaključak o likvidaciji. Ali kako provesti povraćaj imovine u ruke društva »Svetoga Vida«, kada se u početku »Doma slepih djevojaka« nalaze druga lica, dok je na »Domu slepih radnika« Ministarstvo socijalne politike izvršilo tolike preradbe, investiravši — prema službenoj proceni — u razne naprave vrednost od tri miliona 578.372 dinara i dok je vrednost stare zgrade »Društva slepih radnika« prema istoj procjeni iznosi u svemu 1,300.000 dinara bez obzira na ostalo?

Gospodo, država je prema izloženom stanju pred jednim takvim sporom, koji je za nju, bez prejudiciranja, upravo očajan i beznadan. Koliko mi je poznato »Društvo Svetoga Vida« ipak bi voljno bilo, pre nego što se upusti u parnicu protiv državnog eraru — a za parnicu se je odlučilo — likvidirati spor mirnim putem, tim više jer bi došle u pitanje dve tako važne ustanove, kao što je Državna škola za sestre pomoćnice i Seljačko sveučilište škole »Narodnog zdravlja«, koje su tamo smeštene.

U tome momentu opravdano verujem i očekujem, da će gospodin Ministar socijalne politike i

narodnog zdravlja preduzeti sve shodne mere, kako bi država odnosno državni erar, ostao neoštećen, a ujedno se našao modus, da društvo sa ovakvom plemenitom i čovječanskom svrhom, dode do što skorijeg svojega prava, a time i do nastavka svoga prekinutog humanog rada.

Za takovo jedno riješenje, gospodine Ministre, vape oni slijepci iz Sv. Duha, iz onih papirnatih baraka, kao i mnogi koji čekaju na smještenje — očekujući vašu odluku.

Gospodo poslanici, pitanje regulisanja rada u našim lukama, koje je neregulisano mora biti takođe predmet osobite pažnje Ministarstva socijalne politike.

Kroz naše luke dnevno prolazi roba milijunskih vrijednosti. Tu robu treba da ukrcava i iskrcava izvježbano radništvo, a naročito radništvo, na koje se može sa sigurnošću pouzdati, da će svoj posao vršiti savjesno i valjno i bez ikakvih zloupotreba.

Baš s toga razloga, regulisan je rad u svim svjetskim lukama u pravcu, da se dobije izvjestan pouzdan kadar ljudi, koji će po svojoj spremi i moralnim osobinama dati dovoljno garancija, da će se taj rad u redu vršiti.

Ta je stvar uostalom važna i za samo radništvo.

Takove uredbe predviđaju registrovanje radne snage u lukama, jer u luke dolazi često mnoštvo radničke bijede, koji na štetu svojih drugova licitiraju zaslužbu lučkog radnika na niže, usljed čega kod takovih niskih cijena strada sigurnost i kvalitet rada.

Takova registracija lučkih radnika naročito je potrebna u sušačkoj luci, gdje zbog bliske granice dolaze na rad i strani radnici.

Rad u luci mora biti jednako, ako ne bolje, uređen kao na željezničkim stanicama. S toga bi bila dužnost Kraljevske vlade da donese hitno potreban zakon kojim se regulišu uslovi rada u našim pomorskim lukama.

Jednako se moram osvrnuti u pogledu istoga Ministarstva na sledeće:

Posle budžetske godine, odnosno prije donošenja samoga budžeta, bio je odobren izvanredni kredit za javne radove pasivnih i polupasivnih krajeva države u visini od 50 miliona dinara, od kojeg je iznosa bilo određeno za Savsku banovinu 6 miliona 400.000 dinara. Povodom toga bila je na poziv g. Bana u Zagrebu održana konferencija poslanika Savske banovine kod Kraljevske banske uprave, kod koje su prisustvovali svi narodni poslanici odnosnih srezova i tom je prilikom za moj izborni Srez samobor—pisarovina kao polupasivni kraj, odobren iznos od 200.000 dinara ukupno i to: za Samoborski srez 120.000 dinara, a za Pisarovinski 80.000 dinara. Kraljevska banska uprava izdala je posle toga i formalna rešenja sa doznakom, te su ta rešenja srezovi i dobili, ali novac sve do danas nije stigao.

Pasivni srezovi lički, što je i u redu, primili su novac, ali drugi polupasivni krajevi nisu dobili ni dinara, mada su predstavnici upravnih opština vršili koferisanja, te izradili i elaborate s obzirom na spomenute svote. Ministarstvo je od gornje svote, otpadajuće na Savsku banovinu, isplatilo u svemu 2 miliona 650.000 dinara, dakle samo 41% od ukupne svote. Kraljevska banska uprava izvinjava se, da je Ministarstvo samo delimično t.j. 2.650.000 dinara isplatilo, a na ostatak da se još uvek čeka.

Sada je u vidu još nekih novih 3 miliona dina-

ra iz novog kredita od 30 miliona dinara, te bi tek rečena 3 miliona dinara imali biti podeljeni u ime javnih radova na sve srezove Savske banovine, pri čemu bi na Samoborski i Pisarovinski srez tek iz ovoga drugoga kredita otpalo u svemu oko 60.000 dinara, što je svakako premalo da se u sadašnjoj bedi pomogne tamošnjem stanovništvu. Šta više, prvobitni plan i elaborat o utrošku ranije predviđenog novca, biće usled takvih prilika posve izmenjen, te će se moći pristupiti samo minimalnoj njegovoj izvedbi, što će samo ogorčati narod, koji očekuje prvo najavljene i zvaničnim rešenjem objavljene novce za izvršenje javnih radova.

Gospodo! Pošto ni u ovome pitanju nije postupljeno prema donesenim zakonima odnosno rešenjima, to mi je čast izjaviti u ime Narodnog kluba, i u svoje ime da ću glasati protiv budžeta Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Витомир Видаковић.

Витомир Видаковић: Господо посланици, ја ћу изнети једну потребу мога среза, мога краја, једну оправдану потребу и замолити вас као и г. Министра да тој прешној потреби по могућству изиђете у сусрет.

Моје место Срез пожешки и варошица Пожега то је једна котлина у којој се свршавају неколико путева. Та котлина привлачи себи још око 5 срезова који гравирају ка Пожеги било делимично било потпуно. У томе моме месту санитетске прилике су такве какве су биле пре 20 до 30 година. Имамо само лекара, ничега другог немамо. У томе месту, воћарскоме крају пребогатор у родним подинама, скупе се странци скоро из цела света и ту се снабдевају воћем. У 1931 години са станице Пожега извезено је око 1200 вагона јабука и дивљака. Ту се чују сви језици културног света који тамо долази. Међутим они су сведоци тих многих санитетских недаћа и присуствују многим призорима који бацају незгодну сенку на нас. У доба зиме, јесени, пролећа, када владају заразе, када се обично појаве дечије болести из далеких села по 30 до 40 километара даљине дотерују се та деца на воловским колама код лекара на преглед и лечење. Будући су та деца заражена дифтеријом, шарлахом и другим заразним болестима нико неће да их прими у свој стан или механу и родитељи су принуђени да таку децу задржавају на пијаци, у двориштима, под каквом стрејом и т. д.

Молим вас како то страшно дејствује на те људе који долазе из културног света код нас, због тога се јавља неопходна потреба да се озида једна болница, која треба не само да задовољи санитетске потребе овога краја него да нас репрезентује у једноме месту, у које се стичу многобројни странци.

Зато и ако знамо да су финансијске прилике врло тешке и да у буџету нема довољно средстава, ипак част ми је да замолим господина Министра социјалне политике и народног здравља да из редовних или каквих ванредних кредита изволи одредити једну суму на име помоћи за подизање једне болнице.

Друго, браћо, имао би да кажем неколико речи поводом извесних установа у Министарству социјалне политике и народног здравља. Ми имамо раднички уред који изгледа ми да се у много-

ме бирократизирао тако да подиже палате у ба новинским местима, а да радницима не излази довољно у сусрет кад треба њима да учини помоћ. Ја знадем један случај да се један радник обратио уреду да поправи своје зубе. Уред му је одобрио кредит или суму да на ту циљ може да се утроши до 2.000 динара. И кад је отишао лекару и повадио све своје кварне зубе и обратио се уреду да му стави ту суму обећану за прављење зуба није добио. И тако је остао без зуба. Сад уред неће да му изда ни потврду да му је обећао дати новац који је он затражио. Знам и то да се многи болесни радници обраћају уреду да иду у болницу или траже летовалиште, па им се не излази у сусрет. Можда се данас 75% раника у провинцији одбија, а чујем и говори се да се у центрима излази нешто више у сусрет, али у провинцији не излазе никако у сусрет.

Стога би било желети да се такве појаве не дешавају, него да се у свима крајевима праведно и целисходно поступа.

Још имам да кажем поводом апотека и дозвољавања по новом пројекту слободног отварања апотека. Међутим као што сами знате да у многим местима и многим крајевима апотекари су монополисали извор прихода и постали најбогатији људи, (Пљескање) а на другој страни има маса пролетера апотекарских, којима би требало изаћи на сусрет. И зато мислим да пројекат закона о апотекама треба похитати и у њега унети систем слободних апотека. (Узвизи: Тако је!).

Финансијска контрола у моме месту врло често и много ревностно кажњава врло ситне занатлије, раднике, кафеције ит.д. У прошлој години у једном малом месту од 1500—2000 становника кажњени су људи са 50.000 динара. Молим ва, господо, ја мислим да увиђате и сами да сувишна ревност прелази сваку границу, јер има случајева да се људи кажњавају по три пута зато, што нису платили трошарину на време, као што један пример за једнога кафецију да је кажњен за то, што на време није платио трошарину а који је исту доцније платио. Према оваквим људима се примењују те строжије мере и казне, и ако доцније положи дужну суму. Зато би било потребно да се ти ситни људи и радници заштите од овога и да им се не спори могућност за опстанак.

Верујући у ревност г. Министра за социјалну политику и у његову увиђавност да ће ове моје напомене прихватити, ја изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства социјалне политике. (Одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Милинко Милутиновић.

Милинко Милутиновић: Господо народни посланици, наша велика кућа и наша велика држава Краљевина Југославија сазидана је на инвалидским костима и заливена је инвалидском крвљу. Сви смо ми дужни да се боримо за нашу државу и да је бранимо али исто онако, како смо ми дужни да се боримо за нашу државу и да је бранимо, тако исто је и држава дужна да нам плати оштету. Господо народни посланици, наши инвалиди, који су се борили за стварање ове државе и за прављење ове наше велике куће, данас су највише потцењени. Ја ћу вам за то навести неколико примера. Ја имам у моме срезу једнога човека, који је изгубио три сина и који више нема ни јед-

нога. Он ни за једнога не прима потпору. Два су му сина изгинула у арнаутској побуни, а један му је умро у једом заробљеничком лагеру, не знам где. И због тога он није могао да прибави потребне податке и данас не прима ни за једнога потпору.

Кад је донет овај последњи закон многи људи, који су примали потпору, остали су без потпоре. Родитељи не примају потпору за своју децу, отац и мајка не примају потпору за свога сина зато што имају другог пунолетног сина. Али ви знате, господо народни посланици, колико има тих родитеља који имају синове, који неће да живе са њима, напустили су га те је он данас дошао до тога да мањкава од глади.

Даље, господо народни посланици, има тако мизерних потпора да човек прима само 40 динара; па да ли може један човек да живи са 40 динара. Па онда има и таквих који, рецимо кад је рањен, био му је отац жив и он нема права да прима потпору због тога што му је отац био жив у времену кад је он био рањен. То значи кад би ми сада поново заратили, па ја ако знам да ћу остати без руке или ноге а отац ми је жив, ја треба прво да убијем свога оца, јер кад ми је отац жив, а ја останем без руке или ноге, нећу имати потпору зато што ми је отац жив.

Даље, господо народни посланици, има претешких инвалида а њихови порези прелазе преко 120 динара. То кажем за оне инвалиде који прелазе преко 100% и немају права на потпору. Па ко ће онда њих да издржава? Даље, господо, по овоме закону када дође инвалидска породица или инвалид, не може да прими потпору као што је раније примала у општини, него мора да иде у своје среско место где је пошта, да тамо прими своју потпору. Замислите, господо, да ли је то могуће, кад знате да има општина које су удаљене по 10 до 15 км. од поште. Да ли је то право да један човек који је сакат прелази по 15 км. да би примио 40—50 динара. Такав инвалид често се одриче и те своје потпоре. Зато молим г. Министра да што пре изврши ревизију инвалидског закона.

Даље, господо народни посланици, ја се морам дотаћи још једнога питања. Пошто нисам могао узети реч у начелној дебати, ја ћу користити ову прилику да кажем коју реч о доношењу закона за заштиту земљорадника. Признајем да је Краљевска влада највећу пажњу посветила сељачком народу, што је потпуно оправдано кад се зна да у овој држави живи 80% сељака, и када он нема, нема ни држава, ни трговац, ни занатлија. Али сада, господо народни посланици, да видимо да ли можемо ми да плаћамо дугове под оваквим условима? Ми знамо да морамо поштовати законе, али да видимо да ли можемо плаћати дугове. Господо народни посланици, и сама је влада признала да смо ми сељаци правили дугове у време инфлације, па да ли је могуће да платимо наше дугове сада пошто је дефлација? Значи да смо ми осуђени да радимо 12 година за дугове, а ја мислим да то не би било право ни Богу мило ни драго.

Да видимо сада, какве су биле цене кад смо се ми сељаци задуживали. Кукуруз се тада продавао 1 кгр. по 2—3 динара или 100 кгр. по 200 до 300 динара, а сада се продаје по 80 пара кгр.

или 100 кила по 80 динара. Он је дакле пао од раније вредности за 60%. Пшеница је била раније по 3 дин. или 100 кгр. 300 динара, а сад се 1 кгр. пшенице продаје по 1 дин., што значи да се за 100 кгр. добије 100 дин. Дакле пшеница је пала за 70%. Једна дебела свиња која је тешка 100—120 кгр. продавана је раније кгр. жива мера до 10—12 динара, а сада се продаје по 5 до 5 и по динара. Према томе је и код свиња цена пала за 60—70%. Обични волови продавани су од 512 дин. на 100 кгр., а сад се продају по 1—4 динара килограм. Једна крава раније је продавана по 4—8.000 динара, а сада се продаје по 500—2.000 динара. Дакле код рогате стоке пала је цена од 70—80%. Једна овца са јагњетом продавала се раније 200 до 500 динара, а сад се продаје по 60—150 динара. И код њих је дакле цена пала за 70%. Један вагон ракије од 10 гради продаван је раније за 75 до 100.000 динара, а данас се продаје за 35 до 38.000 дин. Дакле и овде су цене пале за 70%. Због свега овога наш сељак данас тражи: Ми не можемо плаћати дуг док нам се не отпише за онолико за колико су нам пале цене. Међутим, оне цене по којима смо ми куповали, стоје на истој висини на којој су и раније биле, кад смо ми по високим ценама продавали своје производе. Ја сам долазио у додир са многим људима и од њих сам имао прилике да чујем да један каже ово: Ја имам 30.000 дин. у заводу и радо бих пристао да ми завод за тај новац исплати свега 15.000 динара. На ово му ја рекох: А што мало не почекаш, па ћеш обити целу суму, а он ми онда рече: Кад би ми се тај новац одмах исплатио ја бих за ових 15.000 могао сада да купим оно што доцније нећу моћи купити ни за 30.000 динара. Из овога се види најбоље да је оправдано отписати наш дуг за онолико за колико су пале цене према ранијим ценама.

Сада да пређем на једну другу ствар. Потребно је да се подели помоћ за јавне радове у моме срезу. У неким мојим општинама као у општини Дубачкој и у општини Миросављачкој потребно би било да се одмах предузму радови, те би од тога и народ могао наћи за себе посла и зараде. Морам и ради још једне ствари да се обратим на г. Министра. Ових је дана цела јавност била запрепашћена вешћу о случају силовања невиних девојчица у чачанској болници. Као што сам већ извештен, по овом се делу води истрага, саслушавају се лекари, болничарке и врше се хапшења, али се јавност о томе ништа не обавештава. Изгледа чак да постоји упутство са стране да се ствар заташка. Ја не знам који је у овој ствари кривац, али је утврђен факат да су силована деца женска испод 15 година старости, пошто су прегодно била опијена. Ту су децу њихови родитељи довели у болницу на лечење.

У место тога деца су доживела несрећу. Даље о овој ствари нећу да говорим, већ упућујем г. Министра на писање „Политике“ и „Времена“ и других листова о томе и на саму истрагу која се у Чачку по овој ствари води од стране суда и банских власти. Напомињем да је управник ове болнице Радомир Тодосијевић. Ја имам при руци „Мале Новине“ и овде ћу вам прочитати један чланак.

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, немојте читати чланке.

Милинко Милутиновић (наставља): Молим господина Министра коме је без сумње ова ствар позната да нас одмах обавести, шта је Министарство социјалне политике по овој ствари предузело? Надам се да ће г. Министар бити у овом тешком случају енергичан и непристрасан, те да ће се правда, морал и закон земаљски задовољити.

Имајући потпуно уверење да ће г. Министар ове примедбе које сам навео, примити и да ће случај који сам изнео проверити и ако има криваца да ће их предати суду на осуду, изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Витомир Давидовић. (Гласови: Није ту.). Има реч г. Коста Алексић. (Гласови: Није ту.). Има реч г. Вукашин Спасовић.

Вукашин Спасовић: Господо народни посланици, узимам учешћа у расправи буџета Министарства социјалне политике и народног здравља баш због тога, што ово Министарство носи назив који треба да значи да се брине о социјалним и здравственим дужностима државе према народу.

Ја ћу, господо посланици, говорити овде о двема стварима које јако интересују мој крај. И не само мој крај, већ и још четири околна среза.

Прво је питање довршење болнице у Ивањици. Ова болница, изгледа ми, има исту судбину коју и зидање Скадра на Бојани. Зидање ове болнице почело је још 1926—1927 године. Новац који је употребљен за њено подизање, то је онај новац који је сиромашни народ мога краја прикупљао кроз читавих 15 година са намером да сазида среску зграду, јер срез нема своје зграде и још увек плаћа кирију. Међутим, кад се је хтело приступити подизању зграде за срез, срески одбор је променио своју одлуку и решио да се прикупљени новац за срески дом употреби за подизање болничке зграде у Ивањици за коју је била велика потреба, јер садашња болничка зграда не одговара хигијенским условима, а и мала је и нема довољно места да прими болесне на лечење. Срески одбор при доношењу овакве одлуке, руководио се нарочито том потребом и још више стањем у коме су се налазили болесници који су долазили у Ивањицу да се лече. То стање је било тешко за свакога да гледа својим очима, како се болесници муче и пате без болничке неге, остајући по улицама. Јер, као што рекох, такво стање је највише одлучио одбор да прикупљени новац за подизање једне модерније болнице, која ће имати све потребне услове за пружање пуне помоћи свакоме болеснику који дође и потражи ту помоћ.

Болница ономе крају је једна велика и хитна потреба, јер не само да је садашња зграда врло мала, већ и потпуно нехигијенска баш због тога што је становништво онога краја увек и у сваком случају упућено на тражење помоћи и неге у болници, јер код својих кућа то нема и не може имати. Познато је свакоме, у каквим зградама наш свет на селу живи, нарочито у моме крају. Највише је тамо сиротиње. Они не само да немају потребних и хигијенских кућа за становање, већ је врло много породица које станују у зградама у којима затварају и стоку кад је ружно време. Да ли може болесник у таквом стану оп-

стати?

И најзад одбор је ову своју одлуку о давању прикупљеног новца за среску зграду да се подигне болница учинио због тога, што су надлежни онда били обећали да ће материјално помоћи да се ова болница и заврши. Срески одбор је знао да са пола милиона не може подићи зграду за болницу, па је ту помоћ тражио од државе. Када је добио обећање, онда је новац и дао и приступило се подизању.

Иако је хитна потреба натерала срески одбор да даде толики новац за подизање болница, па иако је држава обећала да ће дати потребан новац да се ова зграда и доврши, ми у нашем крају још увек немамо болнице какву треба да имамо, јер ова још није довршена. Већ пуних шест година ова зграда стоји озидана, а не довршена, тако да сад тај народ нема ни болнице, ни новца, ни среске зграде.

Зашто су надлежни у име државе обећавали помоћ, кад то нису стигли кроз шест година да учине?! Само због тога обећања они имају да носе кривицу због огромне штете која се појављује. Ова је штета двострука. Прво није пружена народу помоћ коју је очекивао од нове болнице и друго, што та зграда сваким даном постаје све већа руина и једнога дана неће нас ништа зачудити, ако се и оно што је озидано, онеспособи за даље грађење.

Да г. Министар не би ову кривицу свалио на бановине, ја ћу рећи да сам ја и као бановински већник обраћао се бановини, али да сам се уверио да бановина нема финансијске могућности. Остало је да ову помоћ за довршење болнице у Ивањници да држава, односно Министарство социјалне политике и народног здравља. Предрачунска сума за довршење ове болнице износи око 600.000 динара. И ја молим г. Министра да из садашњег буџета да за довршење ове болнице бар 3 до 400.000 динара, јер ће се са овом сумом моћи најужније и у најкраћем времену учинити и омогућити да се бар колико толико ова зграда почне употребљавати и што је најглавније не би даље пропадала.

Друга потреба мога краја је у храни. И г. Министар зна врло добро да срез моравички спада у ред пасивних крајева и да је упућен често да тражи помоћ. И онда кад је било најроднијих година, срез моравички није имао довољно људске хране. Последње године нису биле издешне и један велики број породица остао је без људске хране. Поднебље Среза моравичког утиче много на усеве, а нарочито је било од утицаја прошле године. И тамо има породица са по 10 чланова које прошле године нису унеле у кућу ни 100 килограма људске хране.

Пошто је овај народ толико немоћан и сиромашан да не може, нарочито поједине породице, да купе хране за себе, то молим г. Министра да одобри да се сиромашним породицама притекне у помоћ бар са 10 вагона кукуруза. Грех би био оставити сиротињу овог краја да липсава од глади у земљи, која је пуна, нарочито људске хране.

Поред овога молим г. Министра да се што пре донесе нови инвалидски закон, јер је досадашњи неправичан. Ја се надам да ће г. Министар изаћи у сусрет и ове моје напомене к срцу при-

мити, а народ среза моравичког биће захвалан. (Одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Младен Милошевић.

Младен Милошевић: У генералној дебати буџета за 1934/1935 годину, нисам узео реч јер сам уверен био, да је буџет довољно био претресен од стране чланова Финансијског одбора, и све што се је могло из истог изоставити, изостављено је, а што је морало остати, остало је, па би излишно било одузети време за један исти посао, око кога су се сви говори у Народној скупштини окретали.

Господо, у буџетским дискусијама задатак је свакога народног посланика, а и потребно је, да нешто каже, јер у сваком раду има извесних празнина и недостатака — па се то дешава и код наших г.г. министара, који су преоптерећени послом нарочито сада око буџета; а да би се све то правилно и у колико прилике дозвољавају у ред довело, ми смо дужни учинити примедбе и тражити исправке по томе.

Буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, око кога се ми сада забављамо, с обзиром на задатак кога исто Министарство има да изврши и на све оно, што Министарство социјалне политике има да издржава мали је, то је, господо, с једне стране, а с друге стране када се замислимо и знамо, у каквом се привредном стању налазимо, и у каквој је кризи наш сељак, онда морамо рећи да је буџет Министарства социјалне политике велики.

Али, господо-, ја имам довољно вере у Финансијски одбор који је овај буџет довољно редиговао и прегледао, и знам да другојаче није могло бити; узета је средина, и према томе ја изјављујем да ћу за овај буџет гласати.

Господо, хоћу да се дотакнем извесних питања која се односе на Министарство социјалне политике и народног здравља.

Инвалиди и инвалидске породице који спадају под делокруг поменутог Министарства, годинама очекују на своја решења. Они су данас у врло очајном и бедном стању, и незбринути су, остављени су чисто Богу иза леђа, а сва је грешка у томе, што се један велики број нерешених инвалидских предмета налази пред Инвалидским судовима као нерешени; ја молим г. Министра да у споразуму са г. Министром правде нареди да се сви предмети инвалидски који су до данас нерешени, што пре реше, па ко има право нека га има, а ко нема нека га нема, у главном на овај начин ми се народни посланици ослобођавамо одговорности пред инвалидима.

Други један грех према инвалидима чини се из следећих разлога: у 1929 год. било је издато наређење да се сваки и инвалид и инвалидска породица пријави првостепеном суду на своме подручју и преда сва своја документа, одакле ће добити уверење са којим му се инвалиднина и даље продужава или обуставља. Тај је посао био поверен општинским деловођама који су код судова овај посао свршавали. Тако је и урађено. Том приликом маса предмета инвалидских, или нису предата од стране инвалида из незнања, или ако су предата нису добили уверење од суда, а било је случајева и таквих, да је општински ћата ма из којих разлога, предмет дотичног инвалида неблаговремено предао суду, те на тај начин, као што рекох, мно-

ги инвалиди нису дошли до својих уверења.

Доцније када су формирани дивизијски инвалидски судови, првостепени судови, тако несрећна инвалидска акта, предали су дотичним дивизијским инвалидским судовима на даљи рад. Данас инвалидски судови по таквим предметма који нису озваничени, да су пријављени у 1929 години, доносе своја решења са којим их одбацују и стављају у архиву. Оваквим радом погађају се по несрећи најтежи и најзаслужнији како лични тако и породични инвалиди.

Апелујем и молим г. Министра да изволи наредити да се и такви инвалидски предмети иako нису пријављени у 1929 год. узму у рад и реше, па ко испуњава услове, који се за инвалиде траже, нека му се инвалиднина и додели.

Инвалидску потпору данас уживају они инвалиди и инвалидске породице, које поред осталих услова које испуњају, још и порез плаћају основну до 120 динара. Моје је мишљење да се тиме велики број инвалида штети и оставља незбринут, јер никаква имовина није та, која плаћа на име основне порезе свега 120 динара; зато предлажем да се основна пореза за пријем инвалидске потпоре узме до 300 динара не рачунајући и кућарину.

Пред Народном скупштином стоји на раду пројект инвалидског закона, апелујем на г. Претседника Народне скупштине, да се тај закон што пре донесе.

Господо народни посланици! Да видимо како стојимо са питањем народног здравља.

У погледу народног здравља слабо се радило: радило се онолико, колико се радило и пре 50 година. Народ — нарочито сељак — пада из дана у дан све више и више у болест и обољења. Сељак живи врло нехигијенски, а када се разболи, тешко се може лечити, а и ако буде имао могућности, у лекара лечење је скупо, те се тако он оставља Богу на милост.

За постигнуће бржег указивања помоћи у лечењу, потребно је створити здравствене задруге по селима, тако, да свако треће или четврто село има своју здравствену задругу, која ће бити под надзором среског лекара. Да би се здравствене задруге створиле, потребно је да се у рад за стварање истих упрегну срески лекари, учитељи и попови, који живе на селу. Када се здравствене задруге створе, држава је дужна да се побрине да исте задруге дођу до јевтинијих лекова, тако, да сељак може у хитним случајевима добити лек што брже и што јевтиније.

Поред тога потребно је створити хигијенске станице, које ће такође да пружају брзу помоћ оболелом свету, нарочито сиромашном. Здравствене задруге потребно је да и само Министарство социјалне политике и народног здравља помогне у подизању а и у довршивању онде, где су започете. У моме срезу, у једном селу, Црљенац, заузимањем дотичних грађана, отпочет је дом народног здравља још пре 6—7 година, грађани су дали колико су могли и у новцу и у материјалу, али га нису могли довршити, нити могу више око истог радити, јер је и њих криза, као и остале, притисла и услед тога дом мора стојати још годинама недвршен. Ја молим господина Министра и апелујем на њега, да томе дому одреди једну суму новца за довршење.

Господо, хоћу да наведем још један случај, ко-

ји се рђаво практикује код наших лекара. Лекарн обично седе у среском месту, вароши или варошници, а и ако се неко одреди са седиштем на селу, они то слабо извршују. Деси се случај, да се на селу разболи једно лице, коме је потребна хитна помоћ, наравно један члан фамилије отрчи по лекара у варош и захтева од њега да пође на село да болесника лечи (нећу да кажем за све лекаре) али већина, прво каже, мој одлазак и повратак кошта 3—400 динара, ако тога немаш, мени је немогуће да одем. Онда шта бива, болесник је приморан да се даде надрилекарима на лечење, а ми сви знамо колико је света пропаало од тих надрилекара. Мишљења сам да би потребно било да г. Министар учини један распис по коме је сваки лекар дужан у оваквим случајевима одмах отићи и извршити преглед над болесником, без питања награде, а после ако овај не плати пристојну награду, сам лекар ће имати право преко власти тражити своју награду, наравно имајући у виду имовно стање дотичнога болесника. Народ наш нарочито на селу, морамо признати, није довољно просвећен хигијенски. Да би се та хигијенска просвета код сељака постигла, потребно је, да сви срески лекари по својим срезима обилазе свако село, и одрже најмање два пута годишње предавања. Та предавања не смеју бити само написана на хартији, него стварно изведена и одржана у средини дотичнога села, зато је потребно да г. Министар изда своје наређење свима среским лекарима, да је сваки лекар дужан у своме срезу и реону одржати најмање два пута годишње хигијенско предавање, и о томе поднети извештај о постигнутом успеху. Господо, навешћу један случај који се тиче поглавито мога краја. У моме крају и околини која броји преко 120.000 становника, свега једна болница има у Петровцу, у коју долазе болесници из Голубачког, Звишког, Хомољског, Млавског и Деспотовачког среза, па поготову немају болесници где да се сместе. Поменути крај по природи обдарен је са богатом земљом, која роди све усеве, а обдарен је и богатим шумама, нарочито горњачке шуме и витовничке шуме, али није обдарен никаквом лековитом водом, да би могла да се подиже каква лековита бања, и зато томе крају остаје само једино подизање ваздушних бања. На трмећи Звишкога, Хомољскога и Млавскога среза налази се манастир Витовница са богатом шумом и одличном висоравни. И ако тамо не постоји никаква ваздушна бања, ипак сваке године долазе многи излетници и туристи, те се задржавају дан два, па онда одлазе јер немају никаквога склоништа, да би се даље задржали.

Ја молим господина Министра социјалне политике да овоме крају посвети пажњу, и овим питањем се позабави, па да се на планинама манастира Витовнице подигне једна ваздушна бања, како би и овај крај који је, као што рекох, без икаквих природних лечилишта, добио тако једну бању, где би грађанство истог краја могло, када им се болест појави, а за ту болест потребно је бањско лечење — отишло у близину свога места, и пробавило извесно време, ради поправке свога здравља.

Надам се да ће г. Министар наћи пута и начина и овај крај задовољити, јер народ исто жељно очекује, а слободан сам рећи и то да тај крај звани Пожаревачки крај према држави се доста одужује, јер плаћа највећу порезу, у евентуалним потребним приликама даје највише хране, пшенице, кукуруза

и стоке. Као и у почетку говора тако и сада са на- дом и вером у државу и г. Министра да ће моје за- хтеве удовољити, изјављујем да ћу за овај буџет гласати. (Одобравање).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Има реџ Министар социјалне политике и народног здравља г. Иван Пучели.

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj: (Пљескање). Господо народни посланици, ја сам у моме експозеу рекао, да ће моји референти па и ја све прибежити, што би оправдано приговорили или приметили господара народни посланици, па ћемо у оквиру буџетских могућности и у оквиру закона, који за нас важе, учинити све што народни посланици у својим критикама оправдано траже. (Пљескање).

Критика је највише била уперена против закона о радничком осигурању и против инвалидског закона. Уколико се више погоршава криза, утолико се теже осећају терети. А радничко осигурање пошто на време није било потпуно израђено, пошто то није још ни данас, разуме се, да се све више и више осећа као један велики терет, кога често носе и послодавци и радници.

Али, упркос томе, треба да упамтимо једно: радничко осигурање је једна од највећих социјалних институција и ми морамо pregnuti sve sile да га задржимо, да га одbranimo и да доčekamo bolje vreme, да га онда употpunimo и поставимо на обе ноге на све гране, како је то и предviđeno.

У подручном ми министарству израђено је већ више новела за тај закон, али, ја вам искрено овде изјављујем, ја немам куражи да изадем са том ревизијом пред вас, јер не знам како би се то свршило. Искрено вам велм, јер добра социјална политика може се водити само у добрим годинама, у годинама благостања и prosperiteta.

Сада би требало да то већ сада имамо, а како тога немамо... (*Miloš Dragović:* Онда укините Министарство!) То можете ви, кад додете. Министарство социјалне политике и народног здравља, поред тога има и других задатака. Видите, како сте нелогични, господине Драговићу, када тражите да се укине једно Министарство, ако не може да доскочи једној теškoј ситуацији, како би требало.

Као што рекли, новела је израђена по томе питању и ако буде Народна скупштина то тражила, и Влада се с тиме сложила, ја сам спреман да одмах поднесем ту новелу на озаконjenje. Са моје стране нема дакле никакве сметње, али ви знате, да је то једно политичко питање, једно кабинетско питање, целе Владе, а не само Министра социјалне политике.

Друго теško питање је Invalidski zakon; Invalidski zakon је donesen poslednji put 1929. godine. Sigurno moramo smatrati 1929. godinu, за најbolju godinu у нашој земљи, па када су ондашњи управљачи осетили потребу да реvidирају Invalidski zakon, можете misliti, колико је то теško данас ispraviti, када смо ovako duboko зашли у економску кризу.

Новела или болје рећи исправке invalidskog zakona давно су израђене и биле су у подручном ми министарству на studiji можда више од пола године. Могу рећи, да моји органи, који имају задатак да се баве invalidskim питањем, нису могли tačno utvrditi ни број а ни konačni finansijski efekat тога питања. (*Miloš Dragović:* Нажалост). Да нажалост, јер ни данас не знамо, колико имамо invalida у земљи. Jeste, и то је sasvim prirodno. Invalidski sudovi rade и rešavaju и dalje и за nekoliko meseci број invalidskih predmeta popeo се од 8.000 на 9.000. Invalidski sudovi rade и nisu isti-

niti prigovori, као да ти sudovi не rade. На svakoj sednici mora biti rešeno 50 invalidskih predmeta, а vi znate да код mnogih ide teško са pribavljanjem potrebnih dokumenata, kojima treba да докаже svoje invalidsko pravo и svoje navode у molbi. Има slučajeva да takvi predmeti moraju да putuju тамо и ovamo, па се negde могу и да заustave. Takva је наша administracija и zbog toga не možemo да ве- šамо Министра социјалне политике. Али, kadgod се meni dostavi konkretan slučaj, ја одмах naredim istra- gu, и ако nadem и utvrdim да је до koga organa krivica, ја га и kažnјavam. (Одобравање).

Да биh ubrzao rešavanje tih invalidskih pred- meta, ја сам, као што се сеćате из прошле године, uneo један amandman, по коме сам добио овлашćenje да могу obrazovati поред onih sudova и други — senat да би се ubrzало rešavanje invalidskih predloga. (*Miloš Dragović:* Колико се плаћају ти sudovi и senati?) Ја не могу то сад одмах да вам кажем, али могу да pitam referente, ту су они, možemo одмах да saznamo.

Када су моји referenti били gotovi са proučava- њем tih imena Invalidskog zakona ја сам тај novi zakonski predlog poslao Министарству finansija на proučavanje. I, gospodo, не možemo се varati, та pi- tanja не могу се rešiti на тај начин, ко ће више да licitira пред galerijom и ко ће више да obećava inval- lidima. (Aplauz код većine). Ово је najozbiljniji и najteži problem. Ако господин Министар fi- nansija не наде pokrića за те povećane in- validske potpore, и ако му та povećanja ова Народна скупштина не изгласа, онда од tog rešavanja нема ништа. (*Dr. Milan Metikoš:* Плаћа се 80 dinara članу за једну sednicu! — А шта је са 10 miliona dinara pokradenih invalidskih para?) Ја не znam да су те pare pokradene. (*Miloš Dragović:* У Министарству!) То је друго, сви су otišli на sud. Ne- moјte vikati, ја ћу вам све lebo kazati, г. Metikošu! Ту ја nisam ништа zgrešio. Ти činovnici, који су zgre- šili, nisu били činovnici moga Министарства, nego činov- nici drugог министарства (*Milan Metikoš:* Заšto се istra- га не vodi?) Vodi се, ту је sud! Ја nisam за то ту! Један је bio dodeljen на рад моме министарству, и ја nisam знао, да ли је он ispravan или neispravan, samo ми се nije dopao по svome ponašanju, и једва сам dočekao па сам га vratio. За све друго моје Mini- starstvo не odgovара. Toliko о invalidskom zakonu. Kad господин Министар finansija bude našao pare и kad bude то izjavio, ја ћу онда бити najsrećniji човек међу vama, kad вам после тога budem mogao pod- neti novi invalidski zakon са poboljšanjem у korist invalida. (*Dr. Milan Metikoš:* Да се мање kraде, bilo би доста novaca!) Ја за то nisam zgrešio. Ја биh želeo да polemika bude ozbiljna, inače то све не znači ништа. (*Miloš Dragović:* Све је за вас neozbiljno!)

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Господине Дра- говићу, nemoјte upadati у reč: (*Miloš Dragović:* Neka господин министар dostojanstveno objašnjava stvari).

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj (nastavlja): О dostojanstvu ćemo одмах govoriti. Господо, критика је добра stvar. Ја сам slučajно из једног kraја, у коме се rodio Franc Levstik, neosporno један од najvećih slovenačkih du- hova, који је до сада живео. Он је počeo svoj knji- ževni рад једним poklikom: Да Бог живи kritiku! Али је он онда obrazložio: kritika ako hoće да буде do- bra, ako hoće да буде uspešna, онда kritika treba да је objektivna, treba да је dobronamerna и ne svega mora да је istina. (Одобравање). I ако један

od ovih elemenata fali, ništa nema od kritike i nikakve slave za kritičara. (Dr. Milan Metikoš: Da je manje korupcije, bilo bi manje kritike!) G. Metikoš stalno upotrebljava reč korupcija, pa je i ovde izneo slučaj korupcije protiv Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, kao da su je počinili organi toga Ministarstva. On je naveo jedan slučaj kod organa Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja povodom slučaja u bolnici u Petrinji. On je rekao da mi za taj slučaj znamo odnosno ja i moji područni organi.

Pre svega izjavljujem da je bolnica u Petrinji banovinska bolnica i da nije pod mojom upravom i da o tome slučaju ne znam ništa niti moji organi što znaju. A da su oni znali, pa da mi nisu prijavili ja bih onda uradio kako mi zakon nalaže. (Dr. Milan Metikoš: ponovo upada). Ja ne znam, vi kao advokat svakako bolje znate od mene da kad je stvar pred sudom, da se onda o njoj ovde ne raspravlja.

G. Miloš Dragović je pokazao neke fotografije, neke privatne korespondencije između muža i žene i nekih rodaka, neke fotografije u kojima nema nikakvog imena i gde ja fungiram kao neka dobričina. On nije tvrdio, on je čak rekao da možda nisam znao za te veze, on je pravio aluziju kao da sam upleten u korupciju, čak i u prodavanje apoteke.

Na ovo imam da konstatujem da ova koncesija za izdavanje apoteke je na teritoriji banovine i spada u nadležnost bana. (Miloš Dragović upada). Tako je za otvaranje te apoteke došao neki magistar farmacije Vladović iz Ptuj, koji je u našoj zemlji optirao. I on se je kao što obično biva obratio na mene da ga preporučim banu da dobije tu koncesiju. Naravno da je došao sa preporukom uglednih ljudi, čijih se imena sada ne mogu svih da pomenem, ali se obratio znam po preporuci g. dr. Frana Sveteka, državnog savetnika, koji ga je zadnjih dana poznavao iz Pultja. Ja sam ga zaista preporučio kao svakog drugog g. podbanu, pošto je ban bio u to vreme na otustvu, da mu podeli po zakonu tu koncesiju, ako ne što je nikakvi drugi razlozi na smetnji i ako odgovora zakonu i to kao nacionalnog Hrvata, koji je došao u našu zemlju. To sam učinio zaista kao dobričina, i kako činim svakoga dana, jer se kao što znate svakoga dana ljudi obraćaju i meni kao i vami. Ja sam onda to učinio i zamolio sam. Kad su mi posle dostavili da neki ljudi pokušavaju u Mariboru da izvuku nekakvu zaradu od nekoga, to su mi dostavili, gospodo, i ja to nisam dalje proveravao, ali čim sam saznao da se neko umešao da nešto zaradi, ja sam g. podbanu nekoliko dana posle prvoga pisma uputio na slovenačkom pismo ove sadržine: čiju vam kopiju pokazujem da može svako da je vidi. To pismo glasi ovako:

»Beograd 29 avgusta 1933 godine.

Cenjeni gospod Podban, svoječasno sem vam bil pisal za radi podelitve apotekarske koncesije mag. farm. Josipu Vladoviću iz Maribora. Za to šta me zaptrosila g. državni svetnik Fran Svetek in inspektor mojega Ministrstva g. dr. M. Krmpotić.

Med tem sem doznal, da so zvedeli za to moio intervencijo neka ljudje v Mariboru, ki so si hoteli iz tega skovati svoj dobiček. Da se ne bi kedaj pozneje sprevljalo moje ime s tem v zvezo vam javljam, da nisem na podelitvi te apotekarske koncesije po tem dogotku nič več zainteresiran. Pozdravljam z odličnim spoštovanjem. Minister socijalne politike in narodnega zdravlja Pucelj.

Gospod dr. Otmar Pirkmajer, pomoćnik bana Dravske banovine Ljubljana.

G. Vladović posle ovoga moga pisma nije dobio tu apotekarsku koncesiju i ne može je dobiti makar bila ona najopravdanija. Ja sam mu direktno i učinio štetu sa svoje strane i sad kako to da ja dolazim u vezu sa ovom stvari ne mogu da razumem i pojmim. (Miloš Dragović: A. Ema) — Pa šta ja imam s tim? Kakve veze ja imam s tim? Zna se da se i na činovnike obraćaju, ali to ne znači da sam ja korupcionista. Ja se nisam nadao da ću to čuti sa vaše strane. Ja živim u Beogradu 14 godina. Svakome me poznaje i zna moj život i način života i zna se da ako je ma ko čist od ikakve korupcije u ovoj zemlji, to je Pucelj. (Pljeskanje). Da sam ja bio korupcionista, počeo bih to ranije i gledao bio da dobijem bolji i povoljniji resor za korupciju, nego što je Ministarstvo socijalne politike. (Pljeskanje). To je svima poznata stvar. Ja bih molio g. Miloša Dragovića, koji nije tvrdio direktno da sam korupcionista, nego je pravio nekakve aluzije podnoseći fotografije razne korespondencije, za koje je još u uopšte pitanje, da li su tačne ili ne, — da ovako nešto ne tvrdi, jer u koliko je meni poznato od te sirote daktilografkinje tražene su razne stvari na taj način je prisiljavali u njenoj brakorazvodnoj parnici sa mužem da pristane da njenom krivicom dođe do razvoda braka. Ona me je to i pitala i ja sam joj rekao da ne pristane na to, pošto sam ja tu i ja ću je braniti. (Pljeskanje). To sam smatrao za svoju socijalnu dužnost i to sam dužan da vršim prema svakome a naročito i u prvom redu da branim svoje činovnike. Ako imaš malo savesti Miloše, ako su ti podvalili i ako misliš da si time pogodio mene, onda si se jako prevario. G. Miloš Dragović obično tako radi i kod mene hoće da nade nešto, što nije lepo i kako treba. Vi se sećate, da je na poslednjoj sednici pravio isti pokušaj i da bi mene prikazao kako slabo radim, pročitao je moje rešenje o preporuci iz godine 1926 kada sam ja bio na položaju po drugi put Ministra poljoprivrede.

Ja nisam mogao da se setim toga u prvom momentu. Pročitao mi je jednu preporuku, kojom se obraća na mene upravnik jednog zavoda za osiguranje i preporučuje da osiguramo svoje objekte kod osiguravajuće zadruge »Providnost«. Šta je bilo u stvari? Providnost je bila hrvatska seljačka osiguravajuća zadruga i pokojni Predavac zamolio me je. Onda sam ja bio član seljačkoga kluba — zamolio pokojnog Radića da on preporuči svojim ministrima da izdadu jednu ovakvu preporuku. To je onda učinjeno i sad se posle 7—8 godina poteže ova stvar i hoće njome da se pokaže da tu ima neke korupcije i da sam ja imao tu neku proviziju.

Gospodo, ja odbijam ovu stvar od sebe. Ako si pošten Miloše, ja te molim da ovo ispraviš još ovde, a budžet molim da se primi. (Odobranje i pljeskanje).

Predsednik dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Miloš Dragović radi ličnog objašnjenja.

Милош Драговић: Мени је дошло неколико писама до руку, која по својој садржини говоре о цифрама које треба да добије за концесију апотекара Владовића из Марибора једна чиновница Министарства социјалне политике, која је та писма писала. Да ли је то г-ђа Ема, која је та писма писала, то и остварила или није, мени је непознато! Ја ту г-ђу Ему и не познајем, али постоји један

факт, да Ема говори о парама у томе писму, да тражи да се те паре депонију, даље да је та Ема чиновник г. Министра Пуцелја не само раније него и сада. И ако ви, господине Министре, и поред овога толерирате г-ђу Ему и даље као чиновницу кад вам је и ово познато, а тврдите да Вам је то било познато, онда допустите да вам са овога места кажем, да сте и ви заштитник корупције, ако лично нисте умешани у корупцију. А шта ћете одговорити на ово кад вам кажем, да је један адвокат, Николић, адвокат друштва АЕГ преко те исте г-ђе Еме интервенисао за наплату једног већег рачуна неког трговца из Скопља, и да је г-ђа Ема за то имала добити и добила 4—5.000 динара за „лепу ташну“. Зар ви, господине Министре, прелазите и преко тога, кад један ваџ чиновник интервенише у вашем Министарству и то баш код вас и ви преко тога прелазите па кажете за мене да ја имам мало савести, не бих ове ствари износио. Немојте, господине Министре, у овој земљи да прогоните само чиновнике, пандуре и друге који украду неколико динара, него пођите прво од нашег кабинета! Ви се, господине Министре, ничим не можете оправдати, јер кажете да ћете и даље ту чиновницу држати и штитити. Ово је врло тешка оптужба, и ја Вас, господине Министре, оптужујем. (Министар социјалне политике Иван Пуцел: Ја мислим да не, а о другим случајевима не знам. О њима ће се повести истрага).

Претседник др. Коста Кумануди: Овим је завршен претрес буџета Министарства социјалне политике. Приступимо гласању. Гласаће се седе-

њем и устајањем. Пошто нема г. известноца, молим г. секретара да изволи читати партију по партију овога раздела.

Секретар Драгомир Станојевић прочита партију 825 буџета XV раздела — Министарство социјалне политике и народног здравља.

Претседник др. Коста Кумануди: Прима ли Скупштина прочитану партију 825? (Гласови: Прима. — Не прима). Она господа који примају, нека изволе седети, а која су против, нека изволе устати. (Већина седи). Већина је седела, према томе објављујем да је прочитана партија 825 примљена већином гласова. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова примила у појединостима и све остале партије буџета Министарства социјалне политике и народног здравља и то буџет опште државне администрације, буџет установа непосредно подређених министарству и буџет установа болничких хигијенских и социјалних под банским управама по предлогу Финансијског одбора. (Пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Овим је примљен буџет Министарства социјалне политике и народног здравља. Са вашим пристанком закључићу ову седницу. За наредну седницу предлажем исти дневни ред: продужење претреса буџета у појединостима. Вечерашњу седницу закључујем, а другу заказујем за сутра у 8 часова пре подне.

Седница је закључена у 22 и по часа.

П Р И Л О З И

МИНИСТАРСТВО
ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА
Краљевине Југославије

Београд, 7 марта 1934 г.

Господину

Др. КОСТИ КУМАНУДИУ
Претседнику Народне скупштине
БЕОГРАД.

Господине Претседниче,

У прилогу под .11 част нам је доставити Вам оригинални Указ Његовог Величанства Краља од 27 фебруара 1934 године, којим смо овлашћени у смислу члана 63 Устава Краљевине Југославије да можемо поднети на решење Народном представништву Предлог закона о Допунском споразуму са Завршним протоколом и изменом нота који чине његов

саставни део, уз Споразум од 25 априла 1932 године, додат Уговору о трговини и пловидби између Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевине Италије од 14 јула 1924 године, закљученом и потписаном у Риму 4 јануара 1934 године.

У прилогу под .12 част нам је доставити Вам десет-примерака горе поменутог Предлога закона са образложењем, с молбом да исти изволите изнети на решење пред Народну скупштину.

Изволите примити, Господине Претседниче, и овом приликом уверење нашег особитог поштовања.

Министар трговине и индустрије,
и заступник Министра шума и рудника,

Јурај Деметровић с. р.

Министар иностраних послова,

Б. Д. Јевтић с. р.

(Предлог закона отштампан у »Службеним новинама« за 1934 годину).

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи народној
Краљ Југославије,

На предлог Нашег Министра трговине и индустрије, заступника Нашег Министра шума и рудника и Нашег Министра иностраних послова, а по саслушању Нашег Министарског савета, решили смо

и решавамо:

Овлашћује се Наш Министар трговине и индустрије, заступник Нашег Министра шума и рудника и Наш Министар иностраних послова да могу,

на основу члана 63 Устава Краљевине Југославије, поднети Народном претставништву на решење:

Предлог закона о Допунском споразуму са За-
вршним протоколом и изменом нота које чине ње-
гов саставни део, уз Споразум од 25 априла 1932 го-
дине, додат Уговору о трговини и провидби између

Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевине
Италије од 14 јула 1924 године, закљученом и пот-
писаном у Риму 4 јануара 1934 године.

Наш Министар трговине и индустрије, заступ-
ник Нашег Министра шума и рудника и Наш Мини-
стар иностраних послова нека изврше овај Указ.

27 фебруара 1934 године.

У Београду.

Министар трговине и индустрије,
заступник Министра шума и рудника,

Јурај Деметровић с. р.

Министар иностраних послова,

Б. Д. Јевтић с. р.

АЛЕКСАНДАР с. р.

МИНИСТАРСТВО.
ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА
Краљевине Југославије

Београд, 8 марта 1934 год.

Господину

Др. КОСТИ КУМАНУДИУ
Претседнику Народне скупштине

БЕОГРАД.

Господине Претседниче,

У прилогу под :1 част нам је доставити Вам
оригинални Указ Његовог Величанства Краља од 28
фебруара 1934 године, којим смо овлашћени у сми-
слу члана 63 Устава Краљевине Југославије да мо-
жемо поднети на решење Народном претставни-
штву Предлог закона о Споразуму између Краље-
вине Југославије и Краљевине Румуније, који се од-
носи на Тронежу, која је одређена Протоколом од-
носећи се на границу у Банату, закључен између

Краљевине Југославије и Краљевине Румуније 24
новембра 1923 године, закљученом и потписаном у
Букурешту 4 јуна 1927 године.

У прилогу под :2 част нам је доставити Вам
десет примерака горе поменутог Предлога закона са
образложењем, с молбом да исти изволите изнети
на решење пред Народну скупштину.

Изволите примити, Господине Претседниче, и
овом приликом уверење нашег особитог пошто-
вања.

Министар војске и морнарице,
Армијски генерал,

Драг. Ж. Стојановић с. р.

Министар иностраних послова

Б. Д. Јевтић с. р.

Министар унутрашњих послова
Жив. А. Лазић с. р.

(Предлог закона отштампан у »Службеним но-
винама« за 1934 годину).

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи народној
Краљ Југославије,

На предлог Нашег Министра војске и морна-
рице, Нашег Министра иностраних послова и Нашег
Министра унутрашњих послова, а по саслушању На-
шег Министарског савета, решили смо и решавамо:

Овлашћује се Наш Министар војске и морна-
рице, Наш Министар иностраних послова и Наш
Министар унутрашњих послова, да могу на основу
члана 63 Устава Краљевине Југославије поднети
Народном претставништву на решавање:

Предлог закона о Споразуму између Краљевине

Југославије и Краљевине Румуније, који се односи
на Тронежу, која је одређена Протоколом односећи
се на границу у Банату, закључен између Краљевине
Југославије и Краљевине Румуније 24 новембра
1923 године, закљученом и потписаном у Букурешту
4 јуна 1927 године.

Наш Министар војске и морнарице, Наш Ми-
нистар иностраних послова и Наш Министар уну-
трашњих послова нека изврше овај Указ.

28 фебруара 1934 године.

У Београду.

Министар војске и морнарице,

Армијски генерал,

Драг. Ж. Стојановић с. р.

Министар иностраних послова,

Б. Д. Јевтић с. р.

Министар унутрашњих послова,

Жив. А. Лазић с. р.

АЛЕКСАНДАР, с. р.

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

Број 22987

9. марта 1934 год.

Београд

Господину

Др. КОСТИ КУМАНУДИУ

Претседнику Народне скупштине
БЕОГРАД.

Господине Претседниче,

Част нам је под :1 доставити Вам предлог »Закон о судском ванпарничном поступку« и под :2

предлог »Уводног закона за Закон о судском ванпарничном поступку« с образложењима за ове законске предлоге с молбом да исте поднесете Народној скупштини на решење.

У исто време част ми је доставити Вам под :3 Указ Његовог Величанства Краља од 3 марта 1934 године Бр. 22987 којим сам овлашћен да могу ове законске предлоге поднети Народном претставништву на решавање.

Изволите, Господине Претседниче, и овом приликом примити уверење мог одличног поштовања.

Министар правде,

Б. Максимовић с. р.

МИ

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи народној
Краљ Југославије,На предлог Нашег Министра правде, и по са-
слушању Нашег Министарског савета, а на основу
чл. 63 Устава решили смо и решавамо:Овлашћује се Наш Министар правде да може
поднети Народном претставништву Краљевине Ју-гославије на решавање »Предлог Закона о судском
ванпарничном поступку« и »Предлог Уводног зако-
на за Закон о судском ванпарничном поступку«.

Наш Министар правде нека изврши овај Указ.

Број 22987

3. марта 1934 год.

Београд.

Министар правде

Б. Максимовић с. р.

АЛЕКСАНДАР с. р.